COLECŢIA ROMANULUI ISTORIC

V. Ian

Gengis-han

COLECŢIA ROMANULUI ISTORIC

V. IAN

GENGIS-HAN

Versiunea digitală 1.0 – septembrie 2023

Realizată după volumul apărut la Editura Univers, Bucureşti, 1973

Traducere: I. Costin
Coperta: Peter Pusztai

SELAMANEC ŞI PLECĂCIUNE, CITITORULE

„Şoimul în ceruri neputincios este fără aripe. Omul pe pământ neputincios este fără cal.

Toate câte se petrec pe lume au pricini bine hotărâte, şi începutul funiei trage după sine capătul ei. Calea bine aleasă peste întinderile lumii poartă pribeagul spre ţinta dorita, iară greşeala şi nechibzuinţa îl duc la deşertul pierzaniei.

Dacă un om a avut prilejul să vadă lucruri nemaipomenite, precum: răsufletul de foc şi pară al scoarţei pământeşti, ce nimiceşte cetăţi înfloritoare; ori răscoala unor neamuri asuprite împotriva preaputernicului lor stăpân; ori năvala unui popor neştiut şi sălbatic asupra pământului patriei lor, dator este el să încredinţeze toate acestea hârtiei. Iar dacă este neînvăţat a aşterne cu vârful trestiei slova poveştilor, se cade să împărtăşească amintirile sale unui diac priceput pentru ca acesta să-i nemurească spusele pe foi de hârtie bună, întru moştenirea nepoţilor şi strănepoţilor.

Căci oricine a cunoscut întâmplări cutremurătoare şi le ascunde celorlalţi oameni se asemuieşte cu zgârcitul care, simţind atingerea mâinii îngheţate a morţii, îşi înfăşoară comorile într-un halat şi le îngroapă într-un loc tainic.

Cu toate acestea acum, după ce mi-am ascuţit condeiul de trestie şi l-am înmuiat în cerneală, gândul mi se opreşte în mare cumpănă… Afla-voi destulă putere şi meşteşugite cuvinte pentru a povesti despre necruţătorul ucigaş de popoare, Gengis-han, şi despre fioroasele sale oşti? Cumplite au fost năvălirile acelor sălbatici din pustiile de la miazănoapte când în fruntea lor gonea căpetenia cea cu barbă roşie, când năvălitorii dezlănţuiţi, călări pe cai vânjoşi, năboiau în paşnicile văi ale Maverannahrului[1] *şi Horezmului, lăsând în urmă-le mii de trupuri sfârtecate, când fiecare clipă isca noi grozăvii şi oamenii ajunseseră să se întrebe: „Lumina-se-va din nou cerul acoperit de fumul pârjolurilor sau acesta să fie chiar sfârşitul lumii?”*

Mulţi prieteni m-au îndemnat să aştern pe hârtie ceea ce ştiam şi ceea ce auzisem despre Gengis-han şi năvălirile hoardelor mongole. Am stat îndelungă vreme în nehotărâre… Abia acum îmi dau cu socoteala că tăcerea mea nu aduce niciun

---

[1] *Maverannahr* – denumirea ţinutului dintre Amu-Daria şi Sâr-Daria.

folos, şi mă încumet să purced a descrie grozăvia fără seamăn, nemaivăzută până atunci pe pământ în nicio zi şi în nicio noapte, care s-a abătut asupra întregii omeniri şi mai cu seamă asupra blajinilor truditori ai câmpurilor tale, o, istovit de chinuri al meu Horezm!

Aici îmi curm vorbirea pentru a nu mă avânta prea mult înainte. Oamenii bătrâni de tot au să dea mărturie cum că tot ce am povestit eu aici aşa s-a petrecut cu adevărat.

Sârguitorul şi răbdătorul încheia-va cu bine treaba începută, iar cel ce caută adevărul îl va afla...”

Cartea întâi
ÎN MARELE HOREZM E LINIŞTE DEPLINĂ

PARTEA ÎNTÂI
ÎN VEŞMÂNT DE DERVIŞ

Capitolul 1 – ŞOIMUL DE AUR

Pământul locuit de noi aduce cu un veşmânt întins, un halat vechi şi ars de soare. E un ostrov uriaş scăldat din toată părţile de nemărginitul ocean.

(Dintr-un străvechi ceaslov arab)

În primăvara aceea timpurie o viforniţă întârziată se abătu asupra dunelor fără de viaţă ale marelui deşert Kara-Kum. Vântul scutura furios rarele tufişuri schiloade ce răzbătuseră prin nisip. Fulgii de nea se roteau deasupra pământului. Vreo zece cămile se strânseseră grămadă lângă o colibă de lut cu acoperişul rotunjit în chip de cupolă. Dar unde s-or fi ascuns cămilarii acestei caravane? De ce nu şi-or fi despovărat vitele de greul samarelor şi nu şi le-au rânduit una lângă alta, culcate în bună rânduială pentru odihnă?

Cămilele îşi săltau capetele miţoase, acoperite de zăpadă, şi răgetele lor jalnice se contopeau cu vaierul vântului. Din depărtare răsună un clinchet de clopoţel... Cămilele îşi întoarseră boturile într-acolo. Curând apăru un măgăruş negru. Agăţat de coada lui, clătinându-se, îl urma un om cu barbă ascuţită, într-un halat lung, cu un fes înalt de derviş, înfăşurat de un turban alb de pelerin ce s-a învrednicit a umbla până la Mecca, la închinăciune.

— Înainte, înainte! Mai sunt doar zece paşi şi ai să-ţi capeţi tainul de fân. Uite, Bekir, uite, prietene credincios, pe cine am întâlnit! Unde poposesc cămilele trebuie că se odihnesc şi stăpânii lor, iar slugile au şi încins focul. Ş-apoi, acolo unde zece oameni s-au adunat în jurul focului, nu se va afla oare şi un pumn de orez pentru al unsprezecelea? Hei, nu-i nimeni aici? Răspundeţi, drept-credincioşilor!

Dar nu răspunse nimeni. Numai talanga crăpată de la gâtul cămilei din frunte zăngăni înfundat.

Drumeţul cel albit de zăpadă îşi mână încetişor măgarul în jurul clădirii împrejmuite de un gard scund de pământ. Uşa

cioplită în crestături meşteşugite era proptită cu un par. În spatele colibei, pe o bătătură înconjurată de dune scunde, se aliniau mai multe rânduri de morminte mute, împodobite grijuliu cu pietricele albe şi negre.

— Dervişul Hagi Rahim Bagdadi se închină în faţa voastră, cinstiţi locuitori ai acestei paşnice văi, adormiţi pe veci! mormăi drumeţul, legându-şi măgarul sub şopronul de trestie. Dar unde o fi paznicul acestei tăcute adunări? Să fie în colibă?

Apoi omul mărunţi într-o traistă înflorată câteva coji de pâine şi atârnă traista pe după urechile dobitocului.

— Ţie îţi dau, prietene credincios, ultimele noastre rămăşite de pâine. Ţie îţi sunt mai de folos. Dacă n-om îngheţa aici peste noapte, mâine va trebui să mă cari mai departe. Cât despre mine, am să mă încălzesc amintindu-mi cât de cald ne-a fost amândurora sub palmierii binecuvântatei Arabii.

Hagiul dădu deoparte parul şi deschise uşa colibei. În mijlocul încăperii, acolo unde de obicei arde focul, nu se găsea decât o mână de cărbuni înveliţi în spuză. Acoperişul, rotunjit şi pe dinăuntru în chip de cupolă, avea la mijloc o deschidere pentru fum. La perete, cu picioarele strânse sub ei, şedeau patru bărbaţi.

— Pace, fericire şi libertate! spuse dervişul.

Niciun răspuns. Mai făcu un pas. Nemişcarea, tăcerea şi vineţeala de pe obrajii celor patru oameni îl făcură să se tragă repede înapoi şi să se strecoare afară din colibă.

— Hagi Rahim, nu trebuie să cârteşti! Patru morţi aşteaptă să vină cineva să-i înfăşoare în giulgiuri cernite. Pe când tu, măcar că eşti flămând şi gol, mai ai încă destulă putere şi mai eşti în stare să rătăceşti pe nesfârşitele cărări ale lumii... Uite, adastă aici o caravană întreagă rămasă fără de stăpân. Doar să vrei şi ai putea să te faci stăpânul acestor cămile încărcate cu poveri de preţ. Un căutător al adevărului, un derviş, nu are însă nevoie de nimic. El trebuie să rămână sărac şi să pornească mai departe, cântându-şi stihurile. Dar şi de bietele dobitoace se cuvine să-ţi fie milă...

Dervişul dădu ocol cămilelor, le descurcă legăturile, le rândui frumos una lângă alta şi le făcu să se lase în genunchi. Printre sacii poverilor găsi unul cu orz şi turnă fiecărei vite câţiva pumni de grăunţe.

— De-ar fi să întrebe vreodată cineva dacă Hagi Rahim a făcut în viaţa lui vreo faptă bună, aceste cămile i-ar putea răspunde în cor: „Într-o noapte, pe un viscol turbat, dervişul ne-a adăpostit şi hrănit, numai datorită lui n-am îngheţat de frig”.

Tot restul nopţii dervişul şi-l petrecu pe un snop de trestie, cu spinarea lipită de a măgarului său, care dormea liniştit, cu picioarele strânse sub burtă. Dimineaţa vântul alungă norii şi la răsărit se arătă soarele.

Zărindu-i razele trandafirii sclipind pe morminte, dervişul sări în picioare.

— La drum, Bekir, să pornim mai departe!

După ce încarcă în spinarea măgăruşului sacul cu rostul de orz, Rahim mai deschise o dată uşa colibei. În locul celor patru bărbaţi aflaţi lângă perete mai şedea acum doar unul singur. Ochii căprui ai acestuia îl priveau năuc, fără clipire.

— Ce s-or fi făcut ceilalţi trei răposaţi? Să se fi culcat singuri în mormintele lor? Nu, Hagi Rahim nu mai vrea să zăbovească pe aici, vrea să plece mai departe spre oraşele Horezmului, unde oamenii sunt voioşi, unde vorbele înţelepţilor curg proaspete şi întăritoare ca pâraiele de lapte şi miere.

— Ajută-mă, drept-credinciosule! răsună o şoaptă stinsă. Barba omului sprijinit de perete se văluri uşor.

— Cine eşti tu?

— Mahmud.

— Eşti de fel din Horezm?

— Sunt purtătorul şoimului de aur...

— Oho! se minună dervişul. Un drept-credincios când moare se întoarce cu gândul la şoimul său! Şi, întinzându-i bolnavului un căuş, îl îndemnă: Soarbe un strop de apă!

Mahmud înghiţi anevoie puţină apă. Ochii lui încremeniţi îşi întoarseră privirea spre derviş.

— Am fost rănit greu... de tâlharii lui Kara-Koncear, Sabia-Neagră... Trei dintre tovarăşii mei şi-au aflat sfârşitul aici, cineva a proptit uşa pe dinafară şi n-am putut ieşi... Dacă un drept-credincios lasă pe alt drept-credincios să se stingă în nenorocire, el păcătuieşte mai greu ca un ucigaş... Aşa glăsuieşte Cartea Sfântă...

Dinţii începură să-i clănţănească de friguri, mâna i se întinse rugătoare spre derviş, căzu înapoi sleită de puteri, şi rănitul se prăbuşi pe o rână.

Hagi Rahim îi desfăcu halatul de lână şi descoperi pe piept pata întunecată a unei răni sângerânde.

„Trebuie să opresc sângele, cu ce l-aş putea înfăşa?” Găsi alături o cealma albă, întocmită cu mare meşteşug. Dervişul se porni s-o desfăşoare. Din ţesătura subţire căzu pe pământ o plăcuţă ovală de aur. Dervişul o ridică. Pe o faţă a ei era ciocănit cu mare măiestrie un şoim cu aripile larg desfăcute şi dedesubt se putea citi o inscripţie gravată cu litere ciudate, ca nişte furnici alergând grăbite pe o cărare.

Dervişul se opri gânditor şi-l cercetă mai cu luare-aminte pe rănit.

— Văd deasupra capului acestui om lucirea de foc a marilor zguduiri ce vor să vină. În inima lui se află o taina: taina răposatului întors la viaţă, şoptea mereu dervişul. Iar plăcuţa aceasta este cu siguranţă o *paiţza*[2] de a marelui *kagan*[3] tătăresc. Trebuie să ascund şoimul acesta de aur; am să-l înapoiez rănitului când îşi va recăpăta judecata şi puterea. Şi dervişul piti plăcuţa de aur în cutele largi ale brâului său.

Pe urmă se osteni multă vreme până izbuti să înfăşoare bine pieptul rănitului cu pânza subţire a turbanului. În sfârşit ieşi din colibă, ridică în picioare una din cămile şi o aduse până la uşă. Aici o făcu să îngenuncheze din nou, culcă rănitul între cocoaşele ei miţoase şi îl legă grijuliu în şa cu o funie moale.

Când soarele se înălţă deasupra dunelor, ziua îl află pe derviş mergând prin zăpada topită, sub care abia se mai desluşea poteca pustiului. În urma lui tropăia măgăruşul, iar după acesta păşea măsurat o cămilă înaltă, cu două cocoaşe. Sus, cetluit în şa, se legăna rănitul cel fără simţiri.

— Înainte, Bekir! Grăbeşte-te să ajungem mai curând la Gurgandj[4]. Te aşteaptă acolo un braţ uriaş de trifoi uscat. Pe aici e primejdie mare. Acum îţi răsare de după o culme tâlharul de Kara-Koncear şi îţi robeşte stăpânul, iar pe tine te jupoaie de pielea-ţi neagră! Grăbeşte, s-o ştergem mai iute de-aici!

---

[2] *Paiţza* – plăcuţă de lemn sau de metal pe care era gravată o poruncă de a lui Gengis-han; aceasta constituia un act de liberă trecere prin teritoriile ocupate de mongoli şi dădea drepturi mari purtătorului ei; autorităţile îi datorau ajutor de tot felul – cai, călăuze şi alimente.

[3] *Kagan* – „hanul hanilor”, domnitor peste mongoli şi tătari.

[4] *Gurgandj* (sau *Urghenci*) – capitala Horezmului, aşezată la vărsarea fluviului Amu-Daria.

Capitolul 2 – IURTA BĂTRÂNULUI NOMAD

Djelal ad-din Mengburnî, primul născut al horezm-şahului, vâna prin nisipurile pustiului Kara-Kum. Două sute de oşteni aleşi îl însoţeau pe tânărul han, călări pe cai de soi. Ei urmau porunca tainică a şahului de a veghea ca Djelal ad-din să nu se piardă dincolo de fruntariile Horezmului. Călăreţii înaintau în semicerc de-a curmezişul stepei, dându-şi osteneala să îndrepte gazelele djeiran şi asinii sălbatici spre şirul de movile din zare, unde aşteptau vânătorii şi unde slujitorii domneşti ridicaseră din vreme cortul cu creastă albă şi pregăteau ospăţul pentru tovarăşii de vânătoare ai hanului.

Primăvara semănase pe întinsul nisipurilor primele flori sărace şi sub soarele orbitor ultimele pete de zăpadă se topeau cu repeziciune. Într-a treia zi a goanei, cerul se întunecă fără veste. De la miazănoapte, din stepele kâpceace[5], porni să sufle un vânt rece şi asupra pământului se abătu un vârtej de zăpadă.

Djelal ad-din, călare pe focosul său armăsar negru de Caucaz, tot urmărind un căprior-djeiran rănit, se îndepărtă binişor de soţii săi. Văzuse căpriorul şchiopătând, oprindu-se şi întorcând înapoi capul, cu urechile ciulite de spaimă. Nu mai era mult, şi avea să-l ajungă, dar în ultima clipă djeiranul îşi scutură cornițele încovoiate şi ţâşni din nou, urmându-şi goana. Îndârjit, hanul îşi îmboldi fugarul înspumat pe urmele vânatului, neslăbind din ochi codiţa neagră ce se pierdea în stepă.

Curând căpriorul fu străpuns de o săgeată şi legat la oblâncul şeii. Între timp, vifornița se înteţise şi zăpada acoperise potecile. Djelal ad-din îşi dădu seama că s-a rătăcit, şi că s-ar putea prăpădi foarte uşor dacă viscolul va ţine mai multe zile. Îşi luă deci calul de dârlogi şi porni împotriva viforului. Se apropia noaptea. Sleit de puteri, hanul îşi înveli calul cu pătura de sub şa şi, sprijinit de spinarea lui, îşi petrecu întreaga noapte în picioare, sub bătaia viforniţei.

Apoi răsări soarele, vântul se potoli. Zăpada începu să se topească, printre dune prinseră a susura pâraie. Cercetând cu luare-aminte zările, Djelal ad-din desluşi în depărtare o movilă ridicată de mâna omului, o grămadă de vreascuri şi oase, care însemna drumul prin întinderea netedă ca o mare. Hanul se

---

[5] *Stepa kâpceacă* – imens teritoriu, ce se întindea de la Nipru spre răsărit, până în ţinutul Semirecie, locuit de cumani.

îndreptă spre ea. Curând dădu de o văiugă lutoasă unde, printre dunele de nisip, se tupilau patru iurte sărace, înnegrite de fum.

Hămăitul avan al câtorva câini scoase afară din iurtă pe un bătrân turkmen nomad. Susţinându-şi cu o mână cojoaca de capră aruncată pe umeri, el se apropie demn de călăreţ şi, în semn de bun venit, îşi puse palma pe dârlogii calului.

— Dacă sălaşul meu nu ţi se pare prea sărman, intră odată cu pacea în casa mea, cinstite pek-djighit! spuse bătrânul uimit de veşmântul bogat, de şalvarii zmeurii de mătase groasă, dar mai cu seamă de semeţia armăsarului negru-corb, de care nu pot avea parte decât sultanii.

— Selam! Găsesc la tine orz pentru cal? Ţi-l plătesc îndoit.

— În deşert grăunţele sunt mai de preţ ca orice plată. Dar pentru un oaspete de seamă se va găsi orice. În loc de orz, calul tău va fi hrănit cu grâu ales...

Din iurta cea mai apropiată se auzi huruitul pietrelor de râşniţă la care femeile măcinau cu mâna grâul pentru pâine.

— Hei, voi de colo, duceţi la adăpost calul oaspetelui nostru.

Două fete în cămeşoaie sângerii, lungi până la pământ, împodobite la piept cu zurgălăi şi bănuţi de argint, ţâşniră din iurtă şi, ascunzându-şi obrazul sub năframele subţiri ce le acopereau capul, apucară din amândouă părţile calul de frâu şi plecară cu el la adăpost.

Hanul intră în iurtă. Era cald înăuntru. La mijloc fumega un foc de rădăcini răşinoase. Lângă perete, pe un aşternut de pâslă, zăcea pe spate un om al cărui obraz, fără firicel de roşeaţă, încadrat de barba neagră şi ale cărui braţe încrucişate pe piept prevesteau moartea apropiată. Răsuflarea poticnită vădea însă că în trupul acela fără vlagă viaţa mai luptă cu deznădejde împotriva morţii.

La picioarele bolnavului şedea un derviş bărbos cu un fes înalt înfăşurat cu o legătură albă, semn al hagiilor. Trupul lui pe jumătate gol era acoperit doar cu un halat larg, plin de nenumărate petice pestriţe.

— Selam-aleikum! salută Djelal ad-din şi se lăsă pe aşternutul de pâslă, la căpătâiul bolnavului. O roabă înfăşurată până la ochi se apropie în genunchi şi trase din picioarele hanului cizmele verzi, muiate de apă. Hanul îşi descinse brâul de piele cu sabia încovoiată şi şi le aşeză în preajmă.

— Cine eşti? întrebă el pe derviş. Judecând după îmbrăcăminte, s-ar zice că ai văzut ţări îndepărtate.

— Da, colind lumea şi caut în mijlocul mării părelnice ostroave de adevăr...

— Care-i ţara ta şi încotro îţi îndrepţi paşii?

— Mă numesc Hagi Rahim şi-s poreclit Bagdadi, pentru că am învăţat la Bagdad. Dascăli mi-au fost oamenii cei mai mărinimoşi, mai minunaţi şi mai desăvârşiţi din lume. Am învăţat multe ştiinţe şi multe am aflat din scrierile arabilor, turcilor, perşilor şi din cărţile scrise în străvechea limbă pehlevi. Dar în afară de păreri de rău şi de povara păcatelor, nu văd nicio altă urmă a învăţăturii mele din tinereţe...

Djelal ad-din îşi înălţă neîncrezător sprânceana.

— Dacă-i aşa, încotro te îndrepţi? Şi pentru ce?

— Umblu şi eu pe-acest talger întins al pământului scăldat de cinci mări, cercetez oraşe, oaze, pustiuri şi caut oamenii însufleţiţi de focul nedomolitelor chemări. Vreau să cunosc neobişnuitul şi să mă închin adevăraţilor eroi şi propovăduitori ai adevărului. Acum mă îndrept spre Gurgandj. Se spune că-i cel mai bogat şi mai minunat oraş al Horezmului şi al lumii întregi. Acolo, zice-se, am să găsesc şi înţelepţi străluminaţi de învăţătură, şi meşteri mari ce împodobesc oraşul cu neasemuita măiestrie a artei lor...

— Cauţi eroi ce-şi înscriu faptele glorioase cu vârful sabiei pe câmpul de luptă? întrebă hanul gânditor. Dar putea-vei descrie tu faptele lor cu vorbe atât de înflăcărate încât băieţii şi fetele să cânte stihurile tale, încât vitejii călăreţi să le strige când se avântă în bătălie, încât bătrânii şubrezi să le îngâne când păşesc domol spre mormânt?

Dervişul îi răspunse cu versurile:

— E el, slăvit, pentru cântări o mie, Rudeghi[6]*,*
Dar ştiu şi eu preaminunate stihuri.
Orb cum era, întreaga lume el a cucerit-o,
Eu doară pentru soţii de popas în stepă cânt...

Bătrânul nomad intră în iurtă cu vânatul doborât de han. Căpriorul era gata jupuit şi curăţat de măruntaie.

---

[6] *Rudeghi* – unul dintre cei mai cunoscuţi poeţi ai secolului al IX-lea, de fel din Buhara.

— Îngăduie-mi să dau femeilor un hartan ca să ţi-l pregătească pentru cină.

— Ba nu, mâncaţi cu toţii! Luaţi-vi-l întreg! răspunse Djelal ad-din. Eu nu sunt slujitorul nimănui, sunt bek eu însumi şi fecior de bek şi nici unui stăpân nu am de dat vreo socoteală...

Trase din teacă un jungher îngust, tăie din spinarea căpriorului câteva felii subţiri, le înfipse într-o nuia şi le întinse deasupra jarului să le frigă.

Gazda încredinţă restul vânatului femeilor şi veni să se aşeze lângă oaspete. Mângâindu-şi alene barba, puse rând pe rând toate întrebările cerute de buna-cuviinţă:

— Eşti sănătos acum, cinstite oaspe? Ţi-au revenit puterile? Te-ai mai încălzit? Sunt sănătoşi părinţii tăi?

Hanul, supunându-se şi el datinii, îi adresă la rândul său întrebările cuvenite, apoi vorbi iarăşi:

— Nu mi-o lua în nume de rău şi spune-mi, al cui e căminul acesta şi unde mă aflu?

— Iurta mea se găseşte la depărtare de o zi de marele drum de caravane ce duce spre oraşul Nessa[7], iar eu sunt un nomad oarecare, pierdut în stepa fără de capăt, numit de toată lumea Korkud-Ciobanul.

Câinele, care mârâia în spatele iurtei, se porni deodată să latre amarnic. Răsunară strigăte, plânsete, vaiete. Un tropot de copite răzbătu din depărtare, crescu şi încetă brusc. Un glas răsunător strigă:

— Cine-i în iurtă? Vino afară, Korkud-Cioban!

Capitolul 3 – DJIGHITUL DIN STEPĂ

Bătrânul se ridică şi ieşi din iurtă. De afară vocile de-abia se desluşeau:

— Ce caută el aici? întreba vocea răguşită a călăreţului din stepă. Sau l-a ajuns ceasul cel de pe urmă?

— Câteşitrei îmi sunt oaspeţi.

— Îţi arăt eu îndată cine sunt ei şi care-i osânda scrisă de Allah pe frunţile lor albe.

— N-ai să te-ncumeţi a-i lovi. Dar aceşti cinci noi robi ai tăi de unde-i aduci?

---

[7] *Nessa* – puternică cetate din Evul Mediu, ce se înălţa nu departe de Aşhabadul de astăzi, distrusă de mongoli şi potopită de nisipuri.

— Sunt meşteri pricepuţi: arămari şi făurari de arme. Ei însoţeau o caravană. Am vrut „să scurtez bărbile” caravanei aceleia, dar şeitan ştie de unde au răsărit deodată vreo două sute de djighiţi ce urmăreau djeirani pentru un bek de viţă. Aşa că am fost silit să lepăd cămilele, să împrăştii cămilarii şi să mă mulţumesc doar cu aceşti cinci robi. Am să-i trimit la Merv, unde vor fi vânduţi pe un preţ bun.

— Allah să te ajute întru aceasta!

Însoţit de noul său oaspete, bătrânul reintră în iurtă.

Necunoscutul era tânăr, înalt, cu umerii largi şi mijlocul subţire. La solid, într-o teacă de saftian verde, îi atârna o sabie lungă. Cizmele galbene din piele de cămilă, cu tocuri înalte şi subţiri, căciula mare din blană de oaie şi caftanul negru, croit într-un fel anume, arătau că este de neam turkmen, fapt pe care-l vădea şi chipul său smead cu pomeţii puternici.

— Pofteşte lângă foc, stai jos! îl îmbie gazda.

Dar oaspetele nu se lăsă pe covor, ci rămase în picioare la intrarea iurtei. Ochii lui se deschiseră larg şi se făcură rotunzi ca ai cucuvelelor.

— Cine eşti tu? îl întrebă Djelal ad-din, fără a-şi înălţa privirea.

— Un om al stepei...

— Rătăceşti cu vitele în căutare de păşuni sau îţi câştigi într-altfel pâinea?

— Scurtez bărbile neguţătorilor caravangii...

Un asemenea răspuns era, potrivit obiceiurilor din stepă, o necuviinţă grosolană. În jurul unui foc de popas, întâlnirea cu drumeţi necunoscuţi, chiar dacă sunt sărmani după veşminte, îi face pe toţi egali. Oamenii îşi pun întrebările cerute de datină: despre starea sănătăţii, despre belşugul turmelor, despre ţinta călătoriei. Se vedea cât de colo că tânărul turkmen caută cearta cu lumânarea.

Djelal ad-din îşi înălţă o clipă privirea, şi-o coborî îndată, şi doar colţul gurii îi tremură uşor. Cuvine-se unui han de vază să se ia la harţă cu un simplu nomad al nisipurilor?

— Gazda mi-a spus că eşti în căutarea drumului spre Gurgandj, e adevărat? Te-aş putea însoţi eu până acolo, spuse după o vreme turkmenul.

Djelal ad-din era îndrăzneţ, dar îşi ştia calul ostenit. Aici se afla în siguranţă, îl apăra legea ospeţiei. Pe când pe drumurile

stepei, turkmenul acesta l-ar hăitui tot aşa cum a hăituit el djeiranul. Aşa că hanul răspunse:

— Acum nu plec spre Gurgandj.

— Dar bolnavul acesta, care geme şi se pregăteşte să plece din jalnica noastră lume, cine-i?

— E un drumeţ rănit de tâlhari, spuse dervişul. Socot că este isprava nesăbuitului Kara-Koncear. Se zice că acest tigru al deşertului nu cruţă pe nimeni.

— Crezi oare că pe Kara-Koncear nu-l despoaie şi pe el alţi tâlhari?

— Ce pot crede eu, o nucă găunoasă, rostogolită prin stepă de vântul pribegiei?

— Kara-Koncear trăieşte pe-o sărătură ascunsă şi stearpă. E liber şi nevăzut, ca şopârla ce se pierde în nisipuri sau ca şarpele ce se strecoară printre pietre. Nimeni nu poate ajunge până la el, pe când el răzbate oriunde.

— Cine trăieşte din tâlhărie îşi pregăteşte singur un sfârşit glorios: capul lui se va înălţa deasupra tuturora... într-un vârf de ţeapă de pe coama zidurilor din Gurgandj, spuse cu prefăcută nepăsare Djelal ad-din, răsucind deasupra focului nuiaua cu carnea pusă la fript.

— Kara-Koncear e umbra nopţii care urmăreşte pe răufăcători, îşi urmă vorba turkmenul. Kara-Koncear e jungherul răzbunării, e lancea mâniei, e paloşul răfuielilor. Acum Kara-Koncear a rămas singur. N-are nici tată, nici fiu, nici frate. Veni-va ziua când o să cadă mort la pământ, şi-atunci locul iurtei sale va rămâne pustiu. Bine-i asta?

— Da, tristă soartă, spuse Djelal ad-din.

— Înainte vreme Kara-Koncear avea şi el un tată cu barba căruntă, şi fraţi viteji, şi surori gingaşe. Dar vezi că şahul Muhammed, când are nevoie de o sută de cai, se abate cu oştenii kâpceaci asupra păşunilor noastre şi îşi ia nu o sută de cai, ci trei sute de armăsari pe alese. Femeilor le smulge podoabele de argint, zicând că pedepseşte astfel pe cine ştie ce nomazi, care ar fi jefuit cine ştie pe unde vreun falnic han kâpceac. Ba de curând şahul, care are trei sute de neveste la palat, ne-a răpit cu oştenii lui pe cea mai mândră dintre fete, pe Ghiul-Djamal, pentru care se înfruntau o sută de djighiţi de ai noştri, şi o ţine cu sila la curtea lui şi şi-o face a trei sute una nevastă! Bine-i asta?

— Da, nici asta nu-i bine, răspunse liniştit Djelal ad-din. Dar faptul că o sută de djighiţi au îngăduit să le fie răpită din sat cea mai mândră dintre fete şi n-au smuls-o răpitorilor, asta-i chiar rău de tot.

— În ziua aceea djighiţii noştri nu erau în tabără. Kâpceacii sunt vicleni şi-şi aleg bine timpul când să năvălească asupră-ne.

— Răspunde şi la altă vorbă a mea, viteazule, spuse hanul. Ziceai că ai avut tată, şi fraţi, şi surori. De ce nu-i mai ai?

— Gealaţii şahului l-au prins pe bătrânul meu cel cu barba căruntă şi l-au tocat pe-ndelete, bucăţi-bucăţele, în piaţa cea mare din Gurgandj, începând de la tălpile picioarelor şi până la creştet. Fraţii mei s-au împrăştiat de groază în cele patru zări. Surorile mi-au fost răpite de călăreţii kâpceaci şi duse departe. Bine-i asta?

— Nici asta nu-i bine.

— Unde să-mi mai caut un adăpost sub soare? Ce să mă fac eu acum?

Djelal ad-din îi vorbi cu căldură:

— Dacă luminoasa-ţi sabie sclipeşte în mâna ta pentru apărarea neamului, dacă pe lângă isprăvile făptuite pe drumul caravanelor, mai vrei să adaugi şi fapte de slavă şi să ajungi un sprijin al falnicei flamure verzi, vino la mine la Gurgandj şi am să te învăţ cum să-ţi făureşti un nume nepieritor.

— Ascultă-mă bine, viteazule bek, răspunse mânios turkmenul, ştergându-şi cu mâneca buzele. Odată ajuns la Gurgandj, precum şacalii m-ar încolţi „djazuşii” – iscoadele şahului, dar eu nu m-aş da prins şi aş muri luptând cu sabia în mană. De ce să se întâmple una ca asta?

— Nici n-are să se întâmple! Gând ai să ajungi la porţile apusene ale Gurgandjului, ai să afli o grădină străjuită de plopi înalţi. Să întrebi atunci pe paznicii porţii: „Acesta e noul palat şi grădina Tillialî? Duceţi-mă la stăpânul vostru!” Şi să le arăţi asta.

Djelal ad-din scoase dintre cutele turbanului său galben o foaie de hârtie, îşi trase din degetul mare un inel de aur, afumă cu un vreasc aprins pecetea inelului şi, după ce umezi un colţ al hârtiei, apăsă cu putere pecetea pe foaie. Un nume se întipări negru pe faţa albă a hârtiei. Hanul o răsuci sul, îndoi sulul în două, îl netezi frumos pe genunchi şi-l înmână turkmenului.

Acesta duse hârtia la buze, apoi la frunte şi o ascunse în cutioara de aramă de la brâu.

— Am să vin, viteazule bek, mă încred în cuvântul tău. Rămâi cu bine!

Şi tânărul turkmen se făcu nevăzut după perdeaua de la intrare. Gazda ieşi după el. În faţa iurtei, lângă ceaunul mare de aramă care fierbea deasupra focului, pe pământul încă umed de zăpadă, şedeau cei cinci robi cu trupurile încovoiate, sleite, înfăşurate în zdrenţe. Mâinile le erau răsucite la spate şi grumajii prinşi în laţuri. Capetele lanţurilor erau legate de un arcan lung din păr de cal. Lângă ei se afla un roib înalt cu frâul bătut în argint. Dârlogii prinşi strâns de oblâncul şeii îi ţineau gâtul încordat. Tot de oblânc era înnodat şi capătul arcanului de care erau legaţi robii.

Turkmenul încălecă.

— La drum, dobitoace necredincioase! Dacă nu întindeţi pasul, pe toţi vă căsăpesc şi vă arunc în drum.

Cei cinci robi se ridicară anevoie şi, şchiopătând, se puseră în mişcare unul după altul. Turkmenul plesni din gârbaci şi în scurtă vreme micul convoi se pierdu în spatele unei dune. Gazda reveni în iurtă.

— Cinstite oaspe, vreo sută de călăreţi s-au arătat în zare şi se îndreaptă încoace.

— Ştiu, sunt călăreţii horezm-şahului şi mă caută pe mine. Dar omul cu care am vorbit adineauri cine era?

— Era, şi bătrânul urmă în şoaptă, de parcă s-ar fi temut că turkmenul se poate întoarce, era tigrul Kara-Kumului, groaza caravanelor, vestitul tâlhar Kara-Koncear, osândească-l Allah pentru faptele lui!

Capitolul 4 – HAKIM – JUDECĂTORUL CEL DREPT

După popasul din iurta bătrânului nomad, Hagi Rahim mai umblase două zile pe cărarea îngustă a pustiului, îndreptându-se spre miazănoapte, spre oaza de la vărsarea Djeihunului[8] unde se aflau oraşele şi satele bogat populatului Horezm. Măgăruşul păşea încet şi cămila îl urma, legănându-se în pas mărunt, cu neguţătorul rănit în spinare, căci omul încă nu-şi venise în fire. Dervişul îşi îngâna cântecele persane şi arabe şi

[8] Vechiul nume al fluviului Amu-Daria.

cerceta mereu zările, aşteptând să i se arate în sfârşit geamiile Horezmului cu minaretele şi cupolele lor smălţuite.

A treia zi poteca îngustă dintre dune se prefăcu într-un drum larg şi porni să urce o înălţime stâncoasă. Dincolo de ea se întindea un şes vesel acoperit de dumbrăvi, grădini şi pătrăţele de ogoare mănoase. Pretutindeni, printre pomi, se zăreau căsuţe cu acoperişuri drepte, pâlcuri de iurte afumate şi casele mari ale bogătaşilor kâpceaci, ca nişte cetăţui cu foişoare la colţuri. Ici-colo, asemeni unor suliţe, se înălţau minarete ascuţite şi lângă ele sclipeau cupolele moscheielor, îmbrăcate cu plăcuţe multicolore de faianţă. Pătratele ogoarelor irigate, acoperite de apă, păreau nişte oglinzi uriaşe. Pe faţa lor se mişcau oameni pe jumătate goi, cu lanţuri la picioare.

Dervişul se opri sus, pe creasta colinei.

— Iată pământul ursit să ajungă un adevărat rai, şopti el. Când colo a ajuns o vale a plângerii şi a chinului. Acum cincisprezece ani am fugit de aici sugrumat de groază şi cătând înapoi precum furii. Cine va mai recunoaşte astăzi, în dervişul ars de soare, pe băietanul afurisit de însuşi marele imam? Înainte, Bekir, curând vom înnopta la porţile cetăţii cetăţilor de scaun, oraşul cel mai bogat de pe lume – Gurgandj – în care domneşte horezm-şahul, cel mai puternic, dar şi cel mai crud dintre stăpânitorii musulmani...

Dervişul porni din nou la drum. Tot mai des întâlnea acum care cu două roţi înalte, trase de boi mari cu coarne lungi, drumeţi sărmani, călăreţi bogat gătiţi, pe cai împodobiţi în fel şi chip, săteni cu chipurile înnegrite de soare, călări pe asini slăbănogi; de pretutindeni se înălţa muget de vaci, behăit de oi şi strigăt de păstori.

Chiar în prima aşezare, dervişul fu înconjurat de câţiva bărbaţi înarmaţi cu lungi beţe albe.

— Tu ce hram porţi? Dacă eşti derviş cerşetor, de ce cari după tine o cămilă? Să mergem la hakim, el te va judeca şi te va osândi la moarte.

Dervişul fu adus într-o curte împrejmuită cu gard înalt de lut. Pe cerdac era aşternut un covor gros pe care şedea cu picioarele subpuse un bătrân ţeapăn şi uscăţiv, înveşmântat într-un halat în dungi. Uriaşu-i turban, alb ca zăpada, barba-i căruntă şi pieptănată cu grijă, privirea-i aspră şi pătrunzătoare, ca şi mişcările-i măsurate impresionau pe oricine se apropia de

el, şi oamenii cădeau îndată cu fruntea la pământ. În dreapta lui, cu spatele încovoiat, şedea un tânăr diac cu un condei de trestie între degete, aşteptând porunca stăpânului.

— Cine eşti? întrebă hakimul.

— Sunt păcătosul fecior al cinstitei mele mame, şi mă numesc Hagi Rahim al Bagdadi, învăţăcel al preasfinţilor şeici din Bagdad. Bat drumurile cele lungi şi caut în zadar urmele drepţilor ce odihnesc în bezna rece a mormântului.

Hakimul îşi înălţă neîncrezător sprâncenele şi se uită drept în ochii dervişului.

— Dar rănitul de pe cămilă cine e? De ce nu poartă turban? E un musulman drept-credincios sau un străin? Mi se spune că tu l-ai betegit, l-ai jefuit şi i-ai vândut toată dobânda. E adevărat?

Dervişul îşi înălţă braţele spre cer.

— Doar tu, o, cerule atoatevăzător, eşti singura mea apărare! Mă minunez de pârâtorul meu care nu trăieşte decât cu zvonuri mincinoase! Ce-i pasă lui de ostenelile şi amărăciunile mele!

Hakimul îşi ridică plin de importanţă arătătorul mâinii drepte şi întrebă solemn:

— Spune-mi cu de-amănuntul: ce ştii despre acest om bolnav?

Atunci dervişul îi povesti cum s-a întâlnit cu caravana jefuită şi cum s-a străduit din răsputeri să scape viaţa rănitului. Bătrânul hakim îşi mângâie barba argintie şi spuse:

— Poate că rănitul acesta este un om foarte mare şi braţul său se întinde, hăt, până la soare. Am să-l cercetez eu însumi. Şi băgându-şi picioarele desculţe în papuci, coborî de pe cerdac şi se apropie de cămilă. Sătenii îl înconjurară, grămădindu-se şi strigând care mai de care:

— Îl cunoaştem, noi îl cunoaştem pe omul acesta. E un neguţător bogat din Gurgandj, îl cheamă Mahmud-Ialvaci. Uite, pe samarul cămilei e brodat însemnul lui. Caravanele lui Mahmud-Ialvaci numără câte două-trei sute de cămile şi se duc până la Tabriz şi Bulgar[9], ba chiar şi până la sfinţitul Bagdad.

Hakimul ascultă cu luare-aminte ce spun oamenii, tăcu o vreme, molfăi din buze şi, plin de măreţie, îşi dictă hotărârea pe care diacul se grăbi s-o însemneze:

— „Văzând noi că oameni ştiutori şi demni de încredere mărturisesc a recunoaşte în acest rănit pe bogatul neguţător

---

[9] *Bulgar* – în secolele X-XIV bogat oraş comercial şi industrial, capitala bulgarilor de pe Volga, la vărsarea râului Kama în Volga.

Mahmud-Ialvaci din Gurgandj, poruncim să fie dat jos cu mare grijă de pe cămilă şi culcat în casa noastră, să-i fie adus tabibul cel învăţat, care să-l lecuiască cu toată silinţa şi ierburile lui tămăduitoare. Cât despre dervişul care a făcut o faptă de laudă îngrijind un drept-credincios, slobod este să plece mai departe şi să fie răsplătit de negustorul scăpat de el din nevoie. Şi pentru că dervişul nu poate avea o cămilă a sa, vita rămâne la noi până la înzdrăvenirea stăpânului ei. Ca plată pentru osteneala judecăţii şi punerea peceţii pe hrisovul de judecată, măgarul cel negru al dervişului trece în grija casei noastre.”

— Însemnat-ai totul? întrebă el pe diac.

Acesta răspunse în şoaptă:

— Tot ce cu dreptate a hotărât stăpânul meu!

La urmă hakimul mai spuse:

— Învăţatule derviş, primeşte acum din sărăcia mea acest dirhem[10].

Hagi Rahim primi bănuţul de aramă, şi-l duse la frunte, la buze, şi strângându-l apoi în palmă vorbi aşa:

— Mare este înţelepciunea ta, o slăvite hakim, judecătorule drept. Tu m-ai despovărat de grija rănitului, de grija cămilei şi de grija măgarului, pe care de acum încolo nu va mai trebui să încalec. În schimb însă nici să-l hrănesc nu va mai trebui. Cât despre mine, cel mai nevrednic dintre muritori, eu atârn tot atât de uşor ca bănuţul ce scapă din mâna trecătorului mărinimos în căuşul orbului sărman. Şi dacă dărnicia ta este la fel de curată precum argintul bărbii tale, fie ca bănuţul acesta de aramă să se prefacă în pumnul meu într-un dinar de aur curat.

Şi, deschizând palma, Hagi Rahim arătă tuturor sclipirea unui dinar de aur.

— Adevăr grăiesc ţie, preacinstite judecător, niciodată pământul călcat de paşii tăi nu va mai şti de secetă şi mănos va fi în vacii vecilor.

Şi, închizându-şi la loc mâna cu dinarul, Hagi Rahim tăcu. Hakimul şi toţi ai lui se uitau năuci ba unul la altul, ba cu toţii la pumnul închis al dervişului, iar gurile lor rămâneau căscate.

— I-am dat un dirhem negru. Asta o ştiu prea bine! Şi totuşi am văzut adineaori, cu toţii, un dinar de aur în palma lui,

---

[10] *Dirhem* – monedă de argint; *dirhem negru* – monedă de aramă, valorând a zecea parte din dirhemul de argint; *dinar* – monedă de aur valorând cam 50 de dirhemi de argint.

murmură într-un târziu hakimul, şi deodată, cu o iuţeală nemaipomenită de nimeni la acest falnic dregător, bătrânul se repezi la derviş şi îi înşfacă pumnul.

— Să-mi dai îndată dinarul de aur! Să-mi plăteşti cu el cheltuielile de judecată!

Hagi Rahim desfăcu nevinovat pumnul şi dregătorul înhăţă bănuţul din palma lui. Era acelaşi necăjit dirhem de aramă. Ţanţoşul dregător îşi suflă mânios praful de pe mâneci şi la fel de semeţ urcă înapoi treptele cerdacului.

Hagi Rahim se duse la măgăruşul lui, îşi luă sacul, şi-l aruncă pe umăr şi, fără să mai ia în seamă pe nimeni, o porni mai departe spre Gurgandj, cântând cât îl ţinea gura vechea chemare a dervişilor:

— Ia-gu-u! Ia hák! Li illiahi illia-gu-u![11]

Capitolul 5 – PORTIŢA TAINICĂ

„Totul a rămas la fel ca odinioară, şi-s atâţia ani de-atunci! spunea Hagi Rahim, sprijinindu-se de un gard înalt de pământ din capătul unei străduţe pustii. Aceleaşi căsuţe cu acoperiş drept, adăpostite printre caişi şi duzi, acelaşi cer de peruzea, pe care se alungă stoluri de porumbei albi, iar şi mai sus, în tării, rotindu-se şi strigând jalnic, se înalţă ereţii cafenii... Ca şi odinioară atârnă peste garduri ramurile de salcâm şi tot ca odinioară se ascunde portiţa tainică sub florile lor albe. Uite, se mai desluşesc pe lemnul ei cerculeţele unui motiv încrustat cu măiestrie. Pe atunci pe portiţa asta ieşea o fată în veşmânt trandafiriu, cu văluri portocalii. Unde o fi astăzi? Ce-o fi ajuns?”

Portiţa se deschise şi o adolescentă, în veşmânt trandafiriu şi văluri portocalii ieşi în uliţă. Avea în mână o săpăligă. Obrazul cam lătăreţ şi ochii puţin piezişi, croiala veşmântului şi felul cum era înnodată basmaua de culoarea şofranului dovedeau că fata e de origine turcică. Îngânând un cântec ea curăţă şănţuleţul ce ducea spre grădină şi apa din canalul de irigaţie pătrunse prin spărtura făcută de ea pe sub gardul de lut.

Deodată fata îşi îndreptă spatele şi, ferindu-şi ochii cu mâna arsă de soare, se uită spre capul uliţei. Răzbătea de acolo un cântec înalt şi unduitor:

---

[11] Această chemare arabă a dervişilor are înţelesul „Allah este Dumnezeu şi alt Dumnezeu afară de Allah nu există”.

Se lasă noaptea somnul din pleoape-i spulberat:
Mă bucur până-n ziuă de cerul înstelat.
Şi-mi aminteşte luna cea noua când răsare
Sprâncenele iubitei şi ochii-i de scântei...
Nu dânsa mi-e sortită? Ori poate mi se pare?
O, cât aş vrea destinul să mi-l citesc în ei!

Din susul uliţei se ivise un tânăr călăreţ, într-un cekmen verde întunecat, strâns bine pe trup cu un brâu pestriţ. Căciula de miel îi era trasă pe sprânceana dreaptă. Flăcăul înainta la pas pe armăsaru-i negru, jucăuş. Deodată îşi plesni fugarul cu furie şi ţâşni în galop nebun. Când ajunse în dreptul fetei, tânărul îşi înfrână calul şi îl opri stană de piatră în faţa ei.

Fata zvârli săpăliga din mână, o zbughi înapoi în curte şi trânti portiţa. Călăreţul îşi dădu căciula pe ceafă şi-o porni iarăşi agale în lungul uliţei.

Portiţa se deschise şi fata reapăru, temătoare, cătă în jur, ridică săpăliga şi pieri din nou în curte.

Dervişul cel bărbos, ars de soare, cu halatul ferfeniţă, cu fesul ascuţit şi legătura albă de hagiu, trecu strada ciocănind ca un orb în pământ cu cârja lui lungă. Se uită în dreapta şi în stânga, apoi desprinse un petec de pânză trandafirie agăţat de portiţă şi şi-l ascunse în sân.

— Da, mormăi el, toate au rămas aici cum au fost: acelaşi salcâm, doar că-i mai înalt şi mai des, aceeaşi portiţă, doar că-i mai neagră şi mai şubrezită... Chiar şi fata seamănă cu aceea pe care am iubit-o eu la şaisprezece ani, dar nu e ea! Pe unde o fi cea de odinioară, care mă aştepta aici cu coşuleţul de caise, rumenă şi dulce ea însăşi precum caisele?... Totul a rămas la fel; uite până şi colo, deasupra vechiului turn, se rotesc ca şi atunci ereţii! Doar Hagi Rahim nu mai este acelaşi...

Dervişul bătu cu cârja în portiţă. De după portiţa veche de *karagaci*[12] răsună o tuse bătrânească. Un moşneag uscat şi gârbov, cu capul înfăşurat în turban alb, apăru în prag.

— *Ia-gu-u! Ia-hak!* îşi intonă dervişul chemarea.

Moşneagul îl aţinti cu ochii lui înroşiţi şi lăcrimoşi, apoi se scotoci prin cutele brâului de pânză cu care era încins şi scoase la lumină o punguţă veche de piele. Îşi afundă într-însa degetele

[12] *Karagaci* – copac uriaş, rămuros, foarte răspândit în Asia Centrală.

descărnate, albe ca ceara, şi întinse dervişului un bănuţ subţire şi negru.

— *Aleikum selam!* mulţumi acesta, ducând bănuţul la frunte, apoi la buze. Cine stă în casa asta? Pentru cine să înalţ ruga mea către Cel-de-Sus?

— Eu stau aici, dar casa nu-i a mea, ci a fierarului Kara-Maksum. În piaţa cea mare oricine îţi poate arăta vestita fierărie şi armurărie a meşterului Kara-Maksum. Niciodată nu se scumpeşte el să dăruiască un bănuţ slujitorilor credinţei.

— Dar ţie însuţi, făcătorul de minuni, cum îţi zice?

— Nu mă cinsti cu înaltul nume de „făcător de minuni”. Nu sunt decât bătrânul cronicar al şahilor, Mirza-Iusuf, şi nu pot adăuga alta decât spusa poetului:

Eu mi-am trăit tot veacul ca vita de povară –
Înlănţuit de casă şi rob l-ai mei copii.
Pe degete socoate întreg al meu avut:
Sărmana mea colibă şi o mie de belele
Şi nu-i nicio nădejde să scap cândva de ele![13]

— Nu-nu! Eşti totuşi un făcător de minuni, i-o întoarse dervişul. Mi-ai dăruit un negru dirhem, dar pentru că darul tău mi-a fost dat din pornirea cea curată a sufletului, dirhemul s-a prefăcut pe dată într-un dinar de aur.

Moşneagul se apleacă spre mâna neagră ca o gheară de pasăre a dervişului în care sclipea dinarul de aur, nou-nouţ.

— În lunga-mi viaţă niciodată n-am cunoscut minunile de care se vorbeşte în Sfintele Scripturi. Ori poate însuşi tu, dervişule, minuni mai ştii a face... sau eşti un panglicar de iarmaroc şi vrei să-ţi râzi de un moşneag pe jumătate orb?

— Ba poţi să-ncerci chiar tu dinarul. Trimite slujitorul în bazar şi-ţi va aduce pentru el un coş de frigărui-kebab, de fidea gătită-n seu şi miere, de turkestani zemoşi şi parfumaţi. Poate c-atunci ai să pofteşti la ăst bogat ospăţ şi pe-un sărman drumeţ ce vine tocmai din Bagdad, din depărtare.

— Cum, tu vii, drumeţule, din preaslăvitul Bagdad? Dacă-i aşa, hai intră-n casă şi povesteşte-mi pe-acolo ce-ai văzut, abia atunci cunoaşte-voi şi eu puterea acestui minunat dinar.

---

[13] Din versurile poetului Kesai (sec. IX).

Capitolul 6 – CRONICARUL ŞAHILOR

...Şi a pornit spre mine în pofida depărtării ce desparte casele noastre, a drumului lung şi a primejdiilor ce se întâlnesc în cale...
(Ibn-Hazm, sec. XI)

Târşindu-şi cizmele galbene, moi, moşneagul străbătu bătătura şi urcă treptele cerdacului.

— Urmează-mă, drumeţule!

Dervişul se pomeni într-o odaie podită cu cărămidă arsă şi aşternută cu covoraşe înguste de-a lungul pereţilor. Într-o firidă, pe poliţe, văzu două căni înalte de argint şi o cupă din sticlă de Irak. Bagdadia încăperii, din bârne colorate încheiate meşteşugit, se înălţa rotunjită ca o cupolă, având la mijloc o deschidere pentru ieşirea fumului. În mijlocul odăii, într-o adâncitură pătrată a podelei, fumega o tavă cu jar. De-a lungul peretelui din fund se aflau trei sipete deschise, legate în obezi grele de fier. În interiorul lor se zăreau cărţi mari îmbrăcate în piele galbenă.

Dervişul îşi lăsă la uşă cârja şi restul tarhatului de drumeţ. Apoi, lepădându-şi papucii, veni lângă moşneag, îşi îndoi genunchii şi se lăsă jos pe picioarele încrucişate.

— Bent-Zankidja, strigă moşneagul cu glas tremurător.

La chemarea lui se ivi un băiat slăbuţ, într-un halat lung până la călcâie şi cu turban albastru pe cap. Îşi încrucişă mâinile la piept şi se închină în aşteptarea poruncii.

— Ţine acest dinar de aur. Dă-l bătrânului Saklab şi spune-i aşa: „Du-te, moş Saklab, în bazar la şirul de dughene unde şed hinduşii cămătari cu lădiţele lor pline de bănuţi de aur şi argint, de vând arşice şi zaruri pentru joc. Caută pe cel cu barba mai căruntă decât toţi şi roagă-l să cerceteze şi să preţuiască acest taler: e un dinar de aur adevărat?” Şi vezi, dacă hindusul va spune că dinarul e fără-nşelăciune, atuncea să mi-l schimbe doar în dirhami de argint. Apoi, cu-argintul acela, Saklab să meargă în uliţa dughenelor cu bucate alese să ne târguiască tot ce-ţi va spune îndată acest preacinstit căutător de adevăr.

— Ce trebuie să târguiască slujitorul? întrebă băiatul.

Dervişul îl privea cu luare-aminte. Gingaşele trăsături ale chipului copilăresc îi păreau ciudat de cunoscute. „Unde l-am mai văzut oare?” Îi răspunse:

— Să ia slujitorul un coş şi să cumpere tot ce-ar cumpăra pentru propriul său frate, pe care nu l-a mai văzut de mulţi ani. Să aleagă chiar el totul.

Moşneagul îl chemă mai aproape pe Bent-Zankidja şi-i spuse la ureche:

— Când s-o întoarce din bazar, Saklab să nu intre aici zdrenţăros ca de obicei, ci mai întâi să pună pe el halatul meu cel vechi. Iar tu, după ce-i dai dinarul, întoarce-te la noi cu hârtie, călimară şi *kalam*[14]. Ai să notezi tot ce va povesti drumeţul.

Băiatul ieşi şi se întoarse curând cu hârtie şi cele trebuitoare scrisului.

— Spune-mi, mai întâi, drumeţule, care-i numele tău, de unde eşti de fel, şi cum ai ajuns în slăvitul Bagdad?

— Mă numesc Hagi Rahim al Bagdadi. Sunt născut într-un cătun de lângă Basra şi-s gata să răspund la toate întrebările tale. Dar mai întâi îngăduie-mi să-ţi spun altceva care îmi chinuie sufletul.

— Vorbeşte, îl îndemnă moşneagul.

— La Bagdad am învăţat într-un mare *medres*[15], la cei mai vestiţi cărturari. Printre învăţăceii care căutau ca şi mine lumină la aceste torţe ale învăţăturii era şi un tânăr veşnic mâhnit şi tăcut, deosebit de toţi ceilalţi prin pătimaşa lui sârguinţă. Aflând el că am de gând să-mi pun „brâul pribegiei” şi să pornesc spre slăvitul Gurgandj, spre nobila Buhara şi minunatul Samarkand, apucând „cârja drumeţilor”, acel tânăr mi-a vorbit astfel: „Hagi Rahim al Bagdadi, dacă ai să ajungi până la bogatul oraş al horezm-şahilor, Gurgandj, caută a treia uliţă ce întretaie drumul cel mare, de la bazar spre poarta de apus, întreabă acolo de casa fierarului şi armurierului Kara-Maksum şi află de la el cum o duc cinstiţii mei părinţi. Spune-le cu de-amănuntul ce fac eu aici la Bagdad. Iar când te vei întoarce aici ai să-mi istoriseşti tot ce-ai aflat despre ei.” I-am făgăduit şi am pornit la drum. Dar vântul neprevăzutului şi furtuna încercărilor grele m-au abătut într-alte felurite colţuri de lume. Am umblat sub arzătoarele raze

---

[14] *Kalam* – beţigaş de trestie bine ascuţit care servea de condei.

[15] *Medres* – înaltă şcoală religioasă la musulmani.

ale soarelui indian, am colindat îndepărtatele pustiuri ale Tatariei[16], am ajuns până la marele zid care apără împărăţia Kitaiului de năvălirile tătare, am văzut ţărmurile oceanului veşnic furios, am trecut peste crestele înzăpezite ale munţilor Tian-Şan şi pretutindeni am întâlnit musulmani. Aşa se face că au trecut mulţi ani până să ajung în sfârşit la Gurgandj, pe strada de care mi-a vorbit prietenul meu din Bagdad. Am găsit şi casa, şi portiţa de sub albele flori de salcâmi, şi iată că stau de vorbă cu tine, făcătorule de minuni, care ţi-aminteşti de bună seamă de tânărul plecat din această curte acum cincisprezece ani la drum lung, departe de porţile oraşului său Gurgandj.

— Cum zici că se chema acel tânăr? întrebă cu asprime moşneagul.

— Acolo, la înaltele curţi ale cunoştinţelor, el se chema Abu-Djafar al Horezmi.

— Cum îndrăzneşti, nefericitule, a rosti în faţa mea numele acesta! strigă bătrânul Mirza cronicarul, făcând spume la gură. Ştii tu oare că el este cel mai mârşav dintre păcătoşi? Cu toată vârsta lui crudă el a acoperit de ruşine pe părinţii săi şi n-a lipsit mult să arunce în hăul suferinţelor şi toate celelalte rubedenii ale sale.

— Bine, dar spui că era încă foarte tânăr pe atunci. Ce rău putea face? A ucis el pe cineva, sau a încercat să lovească pe vreun bek preaslăvit?

— Din păcate, acest netrebnic Abu-Djafar s-a dovedit încă din crudă tinereţe înzestrat cu deosebită sârguinţă şi neasemuite însuşiri. A studiat împreună cu alţi învăţăcei la cei mai buni cărturari ai noştri, străduindu-se să pătrundă şi meşteşugul cititului şi măiestria scrisului ales şi adâncurile înţelesuri ale Sfintei Cărţi a Coranului. Îşi însuşea de minune toate cunoştinţele şi de la o vreme a început să alcătuiască versuri foarte bune, după pilda lui Ferdousi, Eudeghi şi Abu-Said. Dar stihurile lui nu slujeau la buna luminare a altora, ci numai la momirea sufletelor uşuratice... Şi moşneagul urmă în şoaptă: Nenorocitul tânăr a căzut în plasa cugetării slobode. Îşi îngăduia să contrazică pe imami şi pe *ulemalele*[17] cele cu bărbi cărunte,

---

[16] *Tataria* – aşa se numeau în acele vremuri ţinuturile de azi ale Mongoliei şi Chinei apusene, populate pe atunci de o multitudine de triburi nomade având numele comun de tătari.

[17] *Ulema* – dascăl în şcolile religioase musulmane.

iscând îndoiala în sufletele multor ascultători săraci cu duhul. Şi până la urmă, când imamul l-a prevenit: „Tu n-ai pornit pe drumul spre rai, ci spre hăul de foc al iadului”, Abu-Djafar i-a răspuns cu neobrăzare: „Dă-mi pace şi nu mă pofti în rai! Când tu îmi propovăduieşti despre mătănii, despre locurile de rugăciune şi despre înfrânările de tot felul, gândul meu se întreabă dacă nu-i totuna unde mergi – la geamia lui Mohamed, la mânăstirea lui Isa[18] unde bat clopotele, sau la sinagoga lui Moise. Pretutindeni l-am căutat pe Dumnezeu, dar nu l-am găsit nicăieri. Dumnezeu nu există, l-au născocit cei ce neguţează cu numele lui. Lumina mea, călăuza mea este Abu-Ali Ibn-Sina[19] ”. Atunci preasfinţii imami l-au afurisit şi au dat poruncă să fie prins. Voiau să-i reteze în faţa întregului oraş limba cea otrăvită şi să-i taie amândouă mâinile, ca să nu-şi mai poată scrie poemele pline de pierzanie. Dar, viclean ca un şarpe, Abu-Djafar s-a făcut nevăzut. La început lumea credea că tatu-său îl ascunde pe undeva. De aceea însuşi horezm-şahul Muhammed, aflând de la imam cele petrecute, a poruncit ca tatăl păcătosului să fie prins şi aruncat în păduchelniţa Zindanului[20], iar pe cătuşele ce-l vor înlănţui să se graveze inscripţia: „De-a pururea şi până la moarte”. Iar dacă se va prăpădi, să fie întemniţat în locu-i ruda cea mai apropiată a păcătosului, până când Abu-Djafar are să se dea prins de bunăvoia lui.

— Şi zace până astăzi în temniţă tatăl lui? întrebă înfiorat dervişul. Ochii lui îngroziţi scăpărau şi chipul i se făcuse cenuşiu ca al răposaţilor.

— Bătrânul a murit, nemaiputând îndura umezeala, întunericul, cleştele de caznă şi ploşniţele temniţei. În locul lui gealaţii, îndeplinind porunca horezm-şahului, au pus mâna pe al doilea fecior al răposatului, Tugan, l-au înlănţuit cu aceleaşi cătuşe şi l-au aruncat în aceeaşi temniţă.

— Ce fărădelege! murmură dervişul.

— Tare mi-e milă de acest Tugan, urmă moşneagul. Eu i-am purtat de grijă. Temându-mă ca băiatul să nu meargă pe drumul stricatului său frate mai mare, m-am străduit să-i luminez mintea. Tugan a învăţat la mine cititul şi scrisul, dar îl atrăgeau

---

[18] Isus Christos.

[19] *Abu-Ali Ibn-Sina* – învăţat din sec. al XI-lea, născut la Buhara, cunoscut în Europa sub numele de Avicenna.

[20] *Zindan* – închisoare subpământeană.

mai mult meşteşugurile şi jocurile ostăşeşti, aşa că l-am dat ucenic fierarului Kara-Maksum, care l-a învăţat cum se făuresc armele de soi. Acum îi ţine locul în slujba mea o mică orfană, fiica unei roabe, Bent-Zankidja. Fetiţa s-a dovedit foarte înzestrată la citit şi la scris şi la ţinerea-de-minte a feluritelor cântece şi versuri. Cu anii vederea a început să-mi slăbească şi toate îmi joacă în faţa ochilor. Azi văd pe cer, în loc de o lună, trei deodată. Bent-Zankidja a ajuns ajutorul şi diacul meu de nădejde. Uite-o cum şade în faţa ta, cu kalâmul în mână.

Abia atunci înţelese Hagi Rahim că diacul cu turban albastru e chiar fata pe care o văzuse nu demult cu săpăliga la portiţă.

Se uită ţintă la ea şi îndată îşi lăsă ochii în pământ, nemaicutezând să întrebe de cealaltă fată, pe care o cunoscuse aici demult, când n-avea el însuşi decât şaisprezece ani. Stăpânindu-şi tulburarea, dervişul se arătă cât se poate de uimit:

— Şi mai spuneai că nu faci minuni! Iată, ai deprins o fată la agerimea cititului şi scrisului şi acum îi dai dreptul să-şi încununeze fruntea cu turbanul albastru cu care se pot făli doar diecii. Văd că în casa ta domneşte grija pentru ştiinţă.

Moşneagul îşi înnodă degetele lungi şi subţiri şi aruncă dervişului o privire pătrunzătoare.

— Acum vorbeşte-mi despre tine. Mult mai ai de gând să rătăceşti prin lume?

Dervişul îşi scutură capul zburlit şi ochii lui negri şi arzători se aţintiră într-ai moşneagului.

— Părinte îmi este foamea ce m-alungă-n pustie. Şi mamă mi-e nevoia, care de lacrimi multe şi-a prăpădit vederea, şi n-a avut nici lapte pentru copiii ei. Învăţător mi-e teama de paloşul călăului, dar veşnic aud glasul ce-mi spune: „Nu te-amărî, dervişule, căci totdeauna tu n-ai făcut decât ce este vrednic de tine”.

Moşneagul clătină din cap:

— Ţi-e mintea-mpodobită de ştiinţă, şi bucuros ar fi ca să te aibă diac orice judecător sau chiar hakim, mai-mare peste-un ţinut. Ba chiar şi eu te-aş lua să-mi copiezi cărţile din biblioteca şahului. Se află acolo rare manuscrise, necunoscute nimănui, nici măcar după nume, şi se cuvine să fie copiate pentru ca omenirea să nu rămâie lipsită de ele în viitor. De ce să rătăceşti

mereu pe cele drumuri? Te cheamă oare într-una cărarea colbuită, noroaiele şi piatra colţuroasă?

Dervişul răspunse cu glasul înăbuşit:

— Mi s-a mai spus: „De ce nu ţi-ai aşterne-n odaie moi izvoare?” Dar... „când răsună apriga eroilor chemare, ce poate face-a poetului cântare?” „Când caii se avântă în marea bătălie, pot eu afla odihnă pe trandafirii-n floare?” [21]

Uimit, bătrânul Mirza îşi înălţă mâinile a nedumerire:

— De care bătălie vorbeşti? Cine poate ameninţa pe un şah slăvit, pe cel mai puternic dintre stăpânitorii musulmani? Numai când el însuşi voi-vă războiul, se vor încinge focurile bătăliei în tabăra duşmană...

— Cumplitul foc se-abate dinspre soare-răsare. Şi va arde tot ce-i va sta în cale.

Moşneagul clătină din cap neîncrezător:

— O, nu! Atâta timp cât şahul îşi ţine spada în teacă, va li linişte pretutindeni în văile Maverannahrului şi la toate graniţele împărăţiei Horezmului.

Un rob bătrân cu picioarele goale, încătuşate de un lanţ greu, prins de cureaua cu care era încins, intră fără zgomot în cameră. Aducea coşul plin de bunătăţile cumpărate în bazar cu dinarul fermecat. Trupul înalt şi istovit al bătrânului rob era acoperit de o haină scurtă, vărgată. Părul lung, pe jumătate cărunt, îi cădea liber pe umeri. Aşternu pe covor un testemel de mătase şi rândui pe el lipii de grâu, plăcinte de migdale, cupe cu miere, cu alune, cu fistic, cu migdale, cu stafide, cu felioare de pepeni galbeni zaharisiţi, şi alte felurite dulciuri.

— Îmi dai voie să stau puţin de vorbă cu robul tău?

— Vorbeşte, cinstite călător.

— De unde eşti de fel, tată? întrebă dervişul.

— De departe, din ţara rusească. Sunt fiu de pescar de pe malurile marelui fluviu Volga, de i se spune aici, la voi, Itil. De mic copil am fost răpit de djighiţii Cneazului de Suzdal, ce-i vecin cu noi. Cnejii noştri sunt un fel de hahri sau beci, cum ar veni la voi, şi cnejii noştri se războiesc între ei, şi cine iese învingător îi face prinşi pe ţăranii învinsului: şi bărbaţi, şi femei, şi feţe, şi copii. Apoi îi vinde ca pe berbeci în ţări străine. Aşa şi eu, cu soru-mea micşoară împreună, vânduţi am fost neguţătorilor bulgari care ne-au dus în oraşul lor Bilar, de pe

[21] Din versurile poetului Ibrahim Monteser (sec. X).

râul Kama, iar de acolo toţi prinşii, şi eu cu dânşii laolaltă, mânaţi am fost peste pustie până aici, la Gurgandj. De soru-mea nu ştiu unde a fost vândută. Totul s-a petrecut demult. Iată că părul mi-atârnă astăzi în laţe lungi şi albe, ca barba unui ţap bătrân, dar eu tot mai jinduiesc să-mi văd kişlacul de pe malul înalt al Volgăi. Am învăţat să vorbesc turkmeneşte şi persieneşte. Şi de n-ar fi pe aici şi alţi fraţi de ai mei în robie, aş fi uitat de tot limba strămoşească. Uneori prin bazar mă mai găsesc cu pământeni de-ai noştri şi mai schimb cu ei o vorbă în fugă. Căci nevoim destul de mulţi pe-aici, în zornăit de lanţuri.

— Şi cum spui că te cheamă?

— Aicea mi se spune doar Saklab, dar prinşii ruşi mă strigă tot ca la noi „moş Slavka”... Să-mi ierţi, stăpâne, vorba mea cea proastă – şi bătrânul se închină adânc în faţa dervişului – am auzit că tu colinzi pământul şi-ajungi prin ţări îndepărtate şi, precum sfinţii, ştii să prefaci dirhemii de aramă în buni dinari de aur. Aşa că lesne ţi-ar veni să mă răscumperi de la stăpânul meu. Răscumpără-mă şi am să-ţi fiu slugă credincioasă. Căci poate că-ntr-o zi ai să ajungi şi-n părţile ruseşti, şi ai să mă duci acolo şi pe mine.

— Vrei cumva să-mi momeşti robul? se încruntă gazda.

— Cum m-aş putea gândi la robi? răspunse dervişul. Când eu însumi sunt sărac şi zilele îmi ţin c-un pumn amar de grâu ce mi-l întinde câte-o mână milostivă.

— Înseamnă c-aici, printre străini, departe, îmi este dat să-mi sfârşesc zilele, murmură suspinând Saklab şi spuse iarăşi tare: Poftiţi şi gustaţi din *dostrahanul*[22] nostru, rogu-vă! Apoi, călcând uşor pe covoare, aduse un lighenuş de aramă şi un filigean cu izvoade arăbeşti plin cu apă.

Mirza-Iusuf şi dervişul îşi spălară mâinile, şi le uscară cu un ştergar înflorat şi începură să mănânce în tăcere. După ce gustă din toate bucatele, drumeţul mulţimi cu vorbe prea plecate şi îşi ceru îngăduinţa să plece într-ale lui.

La capătul uliţei pustii mai zăbovi multă vreme în umbra pomilor uitându-se la portiţa cea veche de sub salcâm.

„N-am să mai văd nicicând această casă-n care cândva un blând moşneag mi-a pus întâiaşi dată o trestie-kalam în mână şi m-a învăţat să scriu primele slove. Nu-mi pare rău că am

[22] *Dostrahan* – bucatele oferite oaspeţilor, precum şi faţa de masă aşternută pe podea pentru oaspete.

cheltuit singurul meu dinar de aur ca să-mi petrec un ceas mai lung cu el şi să ascult din nou iubitu-i glas... Ş-acuma, din nou la drum!”

Mirza-Iusuf rămase îndelung cu ochii aţintiţi la uşa pe care ieşise ciudatul lui oaspete. Apoi tăcerea fu curmată de Bent-Zankidja, care vorbi:

— O, blândule bunic Mirza-Iusuf! Un gând furiş în sufletu-mi s-a strecurat, precum un pui micuţ de şarpe. Îmi spune mie inima că acest derviş Hagi Rahim ar putea fi fugarul nostru Abu-Djafar, cel slobod în gânduri, atâta doar că i-a crescut o barbă lungă şi arşiţa i-a înnegrit obrazul. Şi anevoie ţi-este să recunoşti în el pe tinerelul crud de altădată...

— Să taci, copilă, de nu vrei ca năpasta să se abată asupra casei noastre. Crezi oare că aş fi stat eu de vorbă cu omul acela fără Dumnezeu, afurisit de sfinţii imami? Să nu mai pomeneşti vreodat’ de oaspetele acesta trecător. Trăim timpuri în care din orice ungher te pândeşte o ureche mârşavă şi stă să prindă orice vorbă ne scapă de pe buze. Şi zi şi noapte se cuvine să ne amintim de spusa poetului: „Puternică e doar tăcerea – tot restul este numai slăbiciune”.[23]

— Să taci chiar faţă de prieteni? Nu spune oare acelaşi mare cântăreţ: „Să-ţi fie gura cetluită pentru toţi, afară de prieteni”? Întreaga viaţă să tăcem? O, nu! Mai bine moartea să-ţi găseşti, da-n cântec vesel şi în glume!

— Taci, taci! strigă moşneagul. O, Doamne, ajută-mă! Sunt singur! Noaptea mai dăinuie şi cronica despre măritul horezm-şah nu-i încă încheiată. De când tot aştept ca viaţa lui să se înalţe-n slavă? Dar nu văd decât cazne şi omor în loc de binecuvântate fapte. Mă tem ca vajnicul erou să nu se dovedească a fi un idol mic de piatră pe dinăuntru gol, în care flutură o molie aurie şi se târăsc preaveninoşii scorpioni... Întoarce-te spre mine, o, Allah, şi luminează-mi mintea!...

---

[23] Din versurile poetului Abu-Said (sec. XI).

PARTEA A DOUA
PUTERNIC ESTE ŞI CUMPLIT ŞAHUL HOREZMULUI

Capitolul 1 – DIMINEAŢA LA PALAT

Slujba împărătească are două feţe: una este nădejdea pentru pâine, cealaltă, teama pentru viaţă.
(Saadi, sec. XIII)

În lumina săracă dinaintea zorilor, trei bătrâni imami se strecurau prin ulcioarele înguste ale Gurgandjului. În faţa lor mergea un slujitor, luminându-le calea cu un felinar de hârtie îmbibată cu ulei. Din loc în loc, bătrânii îşi ridicau poalele veşmintelor largi şi săreau peste şănţuleţele cu apă curgătoare.

Prin dreptul dughenelor închise simţeau ba mireasma înţepătoare şi dulce a piperului, imberului şi vopselelor, ba le supăra nasul duhoarea aspră a pieilor puse la argăsit, când treceau pe lângă prăvăliile pielarilor cu magazii de hamuri, şei şi cizme.

În piaţa oraşului îi opri o voce răstită:

— Stai! Ce nevoi vă mână noaptea pe uliţi?

— Suntem, din mila Atotputernicului, feţe bisericeşti, imamii geamiei celei mari, şi ne grăbim la palatul padişahului pentru slujba de dimineaţă.

— Mergeţi în pace!

Cei trei imami ajunseră la porţile înalte ale pătatului şi se opriră. Să ciocăneşti ar fi zadarnic şi lipsit de bună-cuviinţă. Dar îndată porţile se deschiseră de la sine. Câţiva călăreţi ieşiră din întunericul bolţilor şi se pierdură în goană la capătul pieţei. Erau olăcarii, purtători ai poruncilor „preaputernicului şi preaînţeleptului apărător al credinţei şi dreptăţii”, şi zburau spre o ţintă ştiută numai de cel ce-i trimisese.

Păşind din piatră în piatră, bătrânii străbătură o băltoacă mare şi intrară pe poartă. Prin curtea largă săgetau în toate direcţiile pâlcuri de oşteni ai şahului. Doi străjeri recunoscură în noii veniţi pe slujitorii sfintei credinţe şi le făcură drum să treacă. Bătrânii străbătură astfel mai multe curţi. Paznicii somnoroşi le deschideau porţile zornăindu-şi cheile mari de fier.

În sfârşit ajunseră la o uşă cu două canaturi. De-a dreapta şi de-a stânga ei, sprijiniţi în suliţi, încremeniseră doi străjeri cu platoşe şi coifuri de fier.

Un slujitor se apropie de ei şi, ridicându-şi opaiţul de lut cu fitil fumegos, le spuse:

— Apărătorul credinţei nu s-a arătat încă.

— Aşteptăm, răspunseră cei trei bătrâni. Îşi lepădară încălţările, păşiră pe covor, se lăsară în genunchi şi-şi deschiseră cărţile mari cu scoarţe de piele şi încuietori de aramă.

— Ieri patru hani răsculaţi şi-au trimis la curte, în semn de supunere, feciorii nevârstnici ca ostateci. Şahul a poruncit un ospăţ. Doisprezece berbeci au fost puşi la frigare, povesti primul imam.

— Astăzi ce-are să mai născocească? şopti al doilea.

— Lucrul de căpetenie este să-i dăm în totul dreptate şi să nu i ne punem împotrivă, oftă al treilea.

Peste noapte horezm-şahul visase urât. Se făcea că stă în stepă, pe o colină, şi împrejur, cât vezi cu ochii, se bulucesc mii şi mii de oameni. Cerul arde în pălălaia razelor de bronz ale asfinţitului. Soarele, orbitor încă, apune repede, în zarea întinderilor nesfârşite de nisip.

— Trăiască şi înflorească padişahul nostru! bubuie strigătele mulţimii; oamenii îşi pleacă încet spinările şi chipurile lor se pierd ascunse de turbanele albe.

Noianul supuşilor se lasă în genunchi în faţa stăpânului, nu se mai văd decât halatele fluturânde, amintind valurile veşnic frământate ale Mării de Horezm.[24]

— Trăiască padişahul nostru! răzbat ca un ecou ultimele glasuri din depărtare şi întreaga suflare amuţeşte. Soarele se ascunde, stepa se învăluie în albastrul amurgului. Tăcerea e deplină. Prin lumina tot mai stinsă a serii, şahul vede cum înaintează spre el spinările încovoiate, cum vin tot mai aproape, cum suie coasta colinei.

— Destul, ajunge, înapoi! porunceşte el. Dar spinările urcă necontenit de pretutindeni. Nenumărate spinări vărgate, încinse cu brâie portocalii. Şahului i se pare că toţi până la unul ascund în sân junghere ascuţite. Supuşii vor să-şi înjunghie domnitorul.

---

[24] În secolul al XIII-lea lacul Aral era cunoscut sub numele de Marea de Horezm.

Şahul se repede şi izbeşte cu piciorul pe răzvrătitul cel mai apropiat. Halatul acestuia flutură şi se înalţă ca o pasăre, sub halat nu e nimeni. Izbeşte pe rând alte şi alte halate, dar nici sub ele nu e nimeni.

„Ba nu, văd totuşi un om în mijlocul lor! Se ascunde, se strecoară ca să-şi înfigă pe furiş cuţitul în inima mea, inimă care nu trăieşte decât pentru fericirea şi slava măritei stirpe a horezm-şahilor.”

— Ajunge! Şahul vă porunceşte: plecaţi! Glasul îi răsună surd, abia auzit, mulţimea dispare. Stepa se aşterne în jur, pustie, sură, mută. Firele aspre de iarbă par urme de zgârieturi pe un cer fără viaţă. Acum şahul e singur, fără cal, cu desăvârşire singur în pustiu. Doar undeva, pe aproape, chiar aici, pe după una din movilitele cenuşii, într-un găvan vioriu, se piteşte necunoscutul, omul acela care vrea să-l înjunghie... Toţi îi doresc moartea, dar numai el s-a hotărât să-i curme firul vieţii. Cine să fie oare?

Din zare, ca un ecou, se înalţă iarăşi strigătul mulţimii:

— Trăiască Djelal ad-din! Slavă viteazului Djelal ad-din, feciorul dintâi şi urmaşul şahului.

„Uitatu-m-au oare pe mine, şi-s gata acum să sărute mâna fiului meu? Trebuie să sfârşesc cu el, ajunge! Am să-l strivesc pe cel ce mi se pune în cale, de-ar fi chiar şi califul dm Bagdad, sau chiar nesupusul meu fecior! Ajunge!”

Pe jumătate adormit încă, şahul auzi în preajmă un foşnet şi simţi ceva rece atingându-i obrazul. Groaza şi pătimaşa-i sete de viaţă îl făcură să-şi încordeze toate puterile şi să se smulgă din somn. Sări în picioare, deschise ochii şi încercă să desluşească ce se petrece în colţurile întunecate ale iatacului.

Dinspre marele cămin din perete[25] adia căldura jarului de cărbuni. Lângă foc se chircea o umbră. Era sălbăticiunea de fată care-i fusese adusă în ajun. Îngrozită, se tot trăgea înapoi, acoperindu-şi faţa cu mâinile.

— Cine eşti tu?

— Mare e Allah! Sunt Ghiul-Djamal, fiică de turkmeni din deşert. Aseară slujitorii te-au adus aici de subsuori şi, somnoros cum erai, te-ai culcat îndată şi ai adormit. M-am temut: sforăiai

[25] În Asia Mijlocie în secolul al XII-lea nu erau cunoscute sobele, focul se făcea fie în mijlocul încăperilor care aveau un orificiu anume făcut în acoperiş pentru fum, fie într-o adâncitură practicată în perete.

şi gemeai cumplit, de parcă trăgeai să mori. Trebuie că te strângeau de gât duhurile nopţii. Zboară pe întuneric deasupra iurtelor şi intră înăuntru prin hornuri pentru a-i supune la caznă pe cei ce au sufletul apăsat de omoruri.

— Bine. Dar tu ce ai în mână? Şi şahul îi prinse în palmă pumnii micuţi.

— Mă doare! Dă-mi drumul!

— Arată-mi ce ai în mână!

— Nu am şi n-am avut nimic. Vrei să-ţi cânt povestea privighetorii care a îndrăgit un trandafir? Sau să-ţi spun mai bine basmul cu feciorul împăratului persan care a văzut într-o oglindă chipul prinţesei din Kitai?

— Lasă tu poveştile cu trandafiri şi prinţese... O, uite, am găsit o teacă de pumnal. De ce ai venit cu pumnalul în iatacul padişahului tău?

— Dă-mi drumul! Bătrânii spun: „Nu-ţi lovi calul, ai să pierzi un prieten”... Ghiul-Djamal se smulse din strânsoare şi fugi. Vai-ulai! Ai să mă omori! Mi-e frică.

Se aruncă spre uşa scundă, unde căzu în braţele a două slujnice care trăgeau cu urechea.

Gâfâind greu, şahul se apropie de foc. În ochii lui bulbucaţi, ca de bivol, sclipeau scânteieri sângeroase. Lovi cu un beţigaş de trestie într-o cupă de aramă. Pe uşa cea scundă pătrunse un rob bătrân cu o bărbuţă de ţap şi se aruncă la picioarele şahului, lipindu-şi palmele de pardoseală.

— Deseară fata să fie dusă în odaia covoarelor. S-au înfăţişat vechilul şi marele vizir?

— Te aşteaptă, luminăţia-ta, ca şi „mai-marele veştilor” [26] şi cei trei imami.

— Dar hanul Djelal ad-din întorsu-s-a?

— Nădejdea tronului tău încă nu s-a întors.

— Ceilalţi s-aştepte. Adă-mi-l pe bărbier în sala bazinelor, să-mi cănească barba, şi pe băieşi să-mi frece spinarea.

Horezm-şahul trecu în odaia alăturată. Bătrânul slujitor, înalt şi gârbov, cu ochi lăcrimoşi şi roşii, începu să strângă pernele, plăpumile de puf, să le aşeze una peste alta într-o firidă în perete. Deodată zări ceva sclipind pe covor. Se aplecă şi ridică un pumnal bine ascuţit, cu plăsele de fildeş.

---

[26] Şeful poştei.

— E un jungher turkmen... O, fetele astea turkmene! Trebuie să te fereşti de mânia lor, mai abitir ca de înţepătura negrului paing karakurt. Să-l dau vechilului sau să-l ascund? De ce m-aş grăbi să-l dau?

În cealaltă odaie şahul îşi înnodă mai tare şnurul de mătase al şalvarilor largi, îşi înfăşură mijlocul pântecos cu o eşarfă vârstată, îşi ascunse la brâu un pumnal în teacă de argint şi îşi zvârli pe umeri o haină lungă de brocart, căptuşită cu samur. Dintr-o firidă luă cu grijă un turban alb înfăşurat cu mare meşteşug şi cu o mişcare îndemânatică şi-l trase peste pletele lungi, pe jumătate cărunte.

Ţinându-şi răsuflarea, cu mână pe mânerul pumnalului, şahul se apropie tiptil de uşă şi ascultă.

„Omul prevăzător să fie oricând pregătit a respinge atacul. În bezna întortocheatelor coridoare ale palatului te poate lovi pe negândite mâna vreunui izmailit[27] trimis de duşmanul meu jurat, califul din Bagdad...”

— Aici eşti, vechile? întrebă în şoaptă.

— Demult mi-aştept stăpânul.

Şahul trase zăvorul de lemn şi crăpă uşa. Abia luminaţi de două opaiţe cu ulei, încovoiaţi de spinare, dregătorii lui cei mai apropiaţi îl aşteptau.

Muhammed îşi băgă picioarele desculţe în papucii reci de răcoarea nopţii şi intră în sala alăturată. Aici îl aşteptau slujitorii. Unul ţinea cu amândouă mâinile un opaiţ de lut, altul un lighean de argint, al treilea un filigean înalt, cu gât subţire şi încovoiat. Câteşitrei îl ajutară la spălarea rituală într-o absidă unde apa se scurgea printr-un orificiu anume făcut în pardoseala de piatră. Un al patrulea slujitor îi aduse pe braţele întinse un ştergar lung cu alesături de mătase şi îi încălţă picioarele groase cu colţuni înfloraţi de lână.

În timp ce slujitorii horezm-şahului îl îmbrăcau, vechilul îi aducea la cunoştinţă ultimele ştiri.

— Afară-i foarte frig, totul e acoperit de chiciură albă... Trei imami s-au înfăţişat la curte şi-ţi aşteaptă porunca... Tot astfel aşteaptă şi căpetenia gealaţilor, Djihan Pehlevan... Aseară a sosit din Bulgar o mare caravană de trei sute de cămile cu

---

[27] *Izmailiţi* – una din comunităţile musulmane ale sectei şiiţilor foarte puternică în secolul al XIII-lea – uzând de omoruri pentru a-şi atinge ţelurile de dominaţie religioasă.

încărcătură de cizme bulgariene de saftian şi cu vreo sută de prinşi uruşi. Alte aproape două sute de robi au murit pe drum, măcar că în pustiu li s-a dat mai în fiecare zi păsat de mei cu ulei de susan. Pornită înaintea acestei caravane, o alta a fost jefuită de tâlhari turkmeni. Socot că e o nouă ispravă a aceluiaşi Kara-Koncear.

— Am să rad de pe faţa pământului toate aşezările nomazilor turkmeni! Dar mai mult decât dânşii îmi tulbură liniştea pelerinii veniţi din Bagdad. N-au fost văzuţi prin bazar niscai dervişi arabi din Bagdad? Ăştia toţi sunt iscoade de-ale califului, cu toţii îmi poartă gând rău.

— Care-s nevrednicii, cine poartă gând rău slăvitului apărător al dreptei credinţe?

— Aşa sunt astăzi musulmanii!

Sfârşind cu îmbrăcatul, Muhammed se îndreptă pe obişnuitu-i drum, mai întâi pe coridoare, apoi pe o scară răsucită de piatră. Vechilul, însoţit de un eunuc, cu o torţă în mână, mergea în frunte şi deschidea uşile. Şahul urcă astfel treptele turnului celui înalt al palatului.

Capitolul 2 – „NUBA" LUI ISKENDER CEL MARE

Pe întinsa platformă, de-a lungul parapetului cu ambrazuri şi creneluri, stăteau în semicerc douăzeci şi şapte de tineri hani, feciori ai căpeteniilor din Gur, Ghazni, Baghlan, Bamian, Termez şi alte ţinuturi. Şahul ţinea aceşti băieţi şi tineri ostateci sub aspră pază la curtea sa, pentru ca părinţii lor, hanii vasali, să nu se încumete a ridica paloşul răzvrătirii. Toţi cei douăzeci şi şapte de ostateci aveau în mână tobe sau dairale cu zurgălăi.

Tot aici se mai aflau muzicanţi cu trompete lungi, cu surle şi talgere de aramă. Mai deoparte aşteptau căpeteniile oştilor Horezmului.

La ivirea şahului un strigăt se înălţă din toate piepturile:

— Trăiască mulţi ani neînvinsul padişah, apărătorul legii, spaima necredincioşilor!

Şahul învălui adunarea într-o privire posomorâtă.

— Timur-Melik unde-i?

— Aici, stăpâne.

Trupeşul şi veşnic veselul Timur-Melik, însoţitorul şahului în toate bătăliile, făcu un pas înainte, ţinând de mână doi băieţi:

unul era cel mai mic dintre feciorii lui Muhammed şi ai ultimei sale soţii, fiică a hanilor kâpceaci, iar celălalt era nepotul de fiu al şahului, feciorul lui Djelal ad-din şi al unei turkmene. Timur-Melik aduse băieţii în faţa şahului. Acesta se aplecă asupra odraslei sale şi-l ciupi drăgăstos de obraz. Iar pe nepot îl întrebă cu asprime:

— Unde-i hanul Djelal ad-din?

— Tata e plecat la o vânătoare cu şoimi, răspunse băiatul. De sub turbanu-i alb ochii negri ai copilului priveau cu încordare pe bunic.

— Timur-Melik, să trimiţi mai mulţi călăreţi în toate patru zările să-mi dea de urma hanului Djelal ad-din! Turkmenii tot nu se potolesc, se abat mereu asupra caravanelor. Ei ar putea lovi şi pe feciorul meu.

— Aşa voi face, prealuminate stăpâne!

De undeva de sus, dintre nouri parcă, răsună un glas înalt ca de copil:

— Fericit cel ce veghează! Norocit cel ce nu doarme!

Creştetul unui minaret înalt, ridicat ca o lumânare spre cer, se lumină sub mângâierea primei raze trandafirii a soarelui iţit de după munţii din zare. Toate celelalte clădiri ale oraşului mai dormeau cufundate în ceaţa zorilor.

Cel mai mărişor dintre hanii ostateci întinse horezm-şahului un timpan. Muhammed lovi tobiţa cu vârful degetelor şi-şi nalţă glasul:

— Slavă marelui Iskender[28]! Slavă cuceritorului lumii! Iskender a supus toate pământurile Iranului până la malul fluviilor Djeihun şi Zeravşan[29]. Iskender nu este pildă. El ne este învăţător. Să-l cinstim întru toată slava, de trei ori să-i cântăm răsunătoarea Nuba[30].

Tobele şi dairalele dădură glas. Falnic răsunară talgerele. Trâmbiţele lungi se porniră să urle răguşite peste ţiuitul fluierelor. În trei rânduri se nalţă cântarea în cinstea viteazului macedonean. Iar când ecoul ultimului zvon se întoarse din foişoarele palatului, Timur-Melik strigă:

---

[28] Alexandru Macedon.

[29] *Zeravşan* („râul de aur”) izvorăşte din culmea Hissarului, la sud de Samarkand, apele lui irigă ogoarele Samarkandului şi Buharei.

[30] *Nuba* – imn militar de slavă în cinstea lui Alexandru Macedon; ceremonia fusese introdusa de horezm-şahul Muhammed la toate curţile vasalilor săi.

— Am închinat cuvenita cântare de slavă marelui rumian[31], Iskender cuceritorul. Fie-i ţărâna uşoară! Dar tânăr cum a fost de ani, el n-a înfăptuit decât jumătate din ce se cuvenea să facă. Avem astăzi un nou Iskender, pe marele Muhammed-oşteanul, Muhammed-căpitanul, Muhammed-făuritorul întinsei împărăţii a Horezmului! Lungească Allah domnia puternicului stăpân al tuturor ţărilor Islamului, şahul Muhammed Alla ad-din! Să înălţăm în cinstea măritului nostru şah o întreită Nuba!

În liniştea zorilor bubuiră din nou tobele, dairalele, talgerele şi urlară asurzitor lungile trâmbiţe.

Muhammed încremenise lângă creneluri, voinic, lat în umeri, cu chipul aspru, crunt şi fruntea îngândurată; ai fi spus că idei înălţătoare se perindă sub turbanul alb ca neaua.

— Pace vouă! Plecaţi!

Toţi cei de faţă se înşiruiră, cu mâinile încrucişate la piept, şi veniră rând pe rând, cu paşi mărunţi şi repezi, să se închine padişahului: după ce-i sărutau poalele mantiei, se trăgeau înapoi şi piereau în hăul negru al scărilor.

Ultimul se retrase Timur-Melik cu cei doi băieţi pe care tot îi mai ţinea de mână.

— Dadá mi-a făgăduit să-mi aducă un djeiran viu, spunea nepotul şahului.

— Iar mie padişahul îmi va dărui un pardos... ca să-l mănânce pe djeiranul tău, cu tine cu tot, pui de viperă!...

Şahul se sprijini în coate pe muchia unui crenel. Jos se zărea vălmăşagul nenumăratelor acoperişuri drepte. O sumedenie de clădiri scunde, legate între ele de felurite treceri, alcătuiau un singur tot crescut fără nicio rânduială – palatul şahului. Curţile domneşti erau împrejmuite de un zid înalt şi vechi, străjuit de turnuri pântecoase. Oştenii de pe zid, încremeniţi cu suliţele în mână, se conturau pe fondul luminos, al cerului.

Muhammed rămase multă vreme cu ochii aţintiţi asupra marelui oraş ce se trezea, învăluit în fuioarele de fum înălţate deasupra fiecărui acoperiş. Apoi privirea îi fu atrasă de una din curţile interioare ale palatului: în mijlocul ei, sub un plop uriaş, se zărea pata albă a unei iurte. Acolo sălăşluia mărgăritarul haremului, Ghiul-Djamal, turkmena cu piele smeadă, care fugise dimineaţa din iatacul lui. Ghiul-Djamal nu se putuse împăca de

---

[31] *Rumian* (rumi) – grec.

fel cu întunecatele încăperi ale palatului şi pretinsese să i se ridice o iurtă – voia să trăiască aşa cum era învăţată, aidoma turkmenelor de rând, care duhnesc a fum. Nu voia să se mute în harem, laolaltă cu celelalte flori ale Edenului. Încă nu se dumerise cum se cuvine să se poarte la curte! Nu degeaba şi-a atras ura împărătesei-mamă, Turkan-Hatun.

— Neobrăzata! A ridicat mână asupra stăpânului ei! Să vedem acum ce are să facă şi cum are să mai ţipe când în odaia covoarelor va pătrunde pardosul meu preaiubit.

De jos, de la poalele turnului, răzbătu până la el un strigăt. În tihna dimineţii vorbele se auziră cu toată limpezimea:

— Ascultaţi-mă, drept-credincioşilor! Şahul Muhammed a întors spatele adevăratei legi a Islamului, şi s-a închinat ereziei alizilor-şafiiţi[32]! El ocroteşte pe ereticii-persani şi s-a înconjurat de kâpceacii păgâni. Tatăl lui, şahul Tekeş, a fost un turkmen cinstit, pe când Muhammed îşi bate joc de turkmeni şi-i scuipă în obraz. Nu-i daţi ascultare! Nu vă supuneţi lui!

— Cine urlă acolo? Vechilule, de ce nu păzeşti buna rânduială?

Vechilul se închină până la pământ în faţa şahului, cerându-şi parcă iertăciune:

— În temniţa turnului este închis un derviş, şeicul Medj ad-din. El strigă. Nu-l sperie nici cătuşele, nici bezna temniţei. Bunăvoinţă multă îi arată preaînţeleapta voastră mamă, Turkan-Hatun. Dar el scuipă tot timpul neruşinate vorbe împotriva padişahului său. Chiar ieri toţi dervişii din oraş s-au adunat în câmp deschis şi s-au legat să vie împreună, mulţime mare, şi să sloboadă din prinsoare pe necugetatul şeic Medj ad-din.

Muhammed îl prinse de umeri pe vechil şi-l scutură zdravăn.

— Gură-cască! Grăbeşte-te şi spune îndată mai-marelui călăilor, Djihan-Pehlevan, că-l dau pe răzvrătit pe mâna lui de fier. Şi repede să facă ce i s-a poruncit, repede, cât încă nu s-au adunat acei nebuni dervişi, juraţi să-l slobozească pe şeic.

Horezm-şahul coborî din turn şi intră în sala sfatului. Pereţii încăperii erau îmbrăcaţi în postav roşu. Îl aşteptau acolo cei trei imami cu bărbi cărunte. Şahul îşi lepădă papucii la uşă, trecu în mijlocul sălii şi se aşeză pe covorul gros. Picioarele şi le ascunse

---

[32] Musulmanii se împart în două secte principale: sunniţii, care cuprind pe turcii osmanlâi, şi şiiţii (sau safiiţii), ai căror adepţi sunt în primul rând persanii (iranienii).

sub o pătură de mătase care acoperea găvanul din pardoseală unde ardea mocnit într-o tavă un foc de mangal.

— Apropiaţi-vă şi staţi jos, învăţătorilor ai mei!

Imamii, îngenuncheaţi la marginea covorului, se apropiară şi, murmurând cuvinte arabe de mulţumire, se aşezară unul lângă altul şi-şi strecurară şi ei picioarele sub pătura de mătase.

— Să-ncepem, spuse şahul. Lămuriţi-mă dacă am dreptate eu, cel mai puternic dintre domnitorii Islamului, când cer califului de la Bagdad să mi se-nchine mie? Şi tot aşa lămuriţi-mă ce se cuvine să fac dacă acel calif nu vrea să mi se supună?

Imamii îşi deschiseră străvechile cărţi aduse cu ei şi se porniră a îngâna rând pe rând, cu glas cântat, felurite texte din Coran ce dovedeau că horezm-şahul Muhammed întruchipează suprema autoritate pe pământ, după Allah fireşte, şi că dreptatea este întotdeauna de partea lui, tot aşa cum fiecare vorbă a sa rămâne de-a pururea sfântă...

În încăpere era aproape întuneric. Lumina săracă pătrundea doar printr-o ferăstruică rotundă, zăbrelită, de sub plafonul înalt şi boltit. Un opaiţ cu ulei, aşezat pe o mescioară scundă de bronz, arunca asupra cărţilor o pâlpâire slabă. Imamii rosteau, pe ton cântător, frazele arabe, fără să se mai uite în text.

La spatele şahului stătea semeţul „aşternător al dostrahanului”, cel mai de seamă îngrijitor al bucatelor domneşti. Cu câte o singură vorbă doar, sau încruntare de sprânceană, el împărţea porunci slujitorilor care lunecau neauziţi pe covor. Un al doilea dregător – „aducătorul de bucate” – primea tăvile de argint din mâna bucătarului cel mai mare în cin şi le cerceta cu luare-aminte; din pragul uşilor alţi dregători priveau şi se înghesuiau în aşteptarea milei măritului stăpân.

Un rob negru cu un inel de argint în nas aduse o mescioară scundă şi lată pe care o aşeză peste pătura de mătase. „Aşternătorul dostrahanului” acoperi dintr-o singură mişcare îndemânatecă mescioară cea scundă cu o faţă de masă scumpă. „Aducătorul de bucate” aşeză în faţa şahului o tabla de argint cu ceşti de ceai fierbinte, dres cu sare şi seu de berbec. De-a dreptul pe faţa de masă depuse un teanc de lipii subţirele, bine rumenite şi presărate cu jumări prăjite, iar în jur rândui cupele cu smântână, miere şi unt topit.

Ascultând spusa imamilor, şahul sorbea una după alta ceştile de ceai şi ronţăia lipiile. Încălzit de tăviţa de jar din pardoseală şi de ceaiurile fierbinţi, se sprijini de pernele aduse la vreme şi aţipi. Sforăitul uşor era dovada cea mai bună că stăpânul este mulţumit de tălmăcirea învăţaţilor săi imami. Toată lumea se îndepărtă fără o şoaptă. Pieri mescioara cu dostrahanul, se făcură nevăzuţi dregătorii şi slugile. Numai robul cel negru se ciuci în prag, să aştepte clipa când măritul domnitor peste ţările Islamului are să se trezească.

Capitolul 3 – PRINCIPELE MÂNIEI

Oricine cunoştea în Gurgandj mohorâtul „Turn al uitării de veci” de lângă palatul şahului, din piaţa principală.

La zăvorul uşii mici, ferecate, atârna un lacăt uriaş. Cheia se bălăbănea la gâtul străjerului temniţei care se aşezase pe treapta de piatră din faţa uşii şi îşi sprijinise suliţa ruginită de zidul turnului. Pe pământ, în dreptul lui, zăcea un colţ de covor pe care trecătorii îşi depuneau darurile: un căuş de lemn cu lapte covăsit, o lipie, o legăturică de ceapă, un bănuţ de aramă... Uneori străjerul îngăduia celor mai largi la pungă să se apropie de turn şi să schimbe o vorbă-două cu întemniţaţii.

La baza turnului se aflau câteva găuri negre, zăbrelite. Prin ele răzbăteau strigăte surde. Când pe uliţă răsunau paşii vreunui trecător, strigătele din întuneric se înălţau mai puternic şi prin găurile zăbrelite se strecurau mâini descărnate, bătând aerul. Un orăşean sărman, cu halatul zdrenţuit şi o cârpă albastră, decolorată de soare, înfăşurată în jurul capului şi un mulla cu un turban uriaş, orbitor de alb, zvârliră paznicului un bănuţ şi, apropiindu-se de turn, începură să împartă bucăţi de pâine mâinilor descărnate şi murdare. Strigătele întemniţaţilor norocoşi crescură şi odată cu ele şi blestemele celor ce nu puteau ajunge până la pâine.

— Înduraţi-vă de cei fără lumină!

— Faceţi-vă pomană cu o cămaşă veche! Ne-au sfâşiat căpuşele!

— Vai! Oie-e! Mi-au călcat în ochi!

Din capătul ulicioarei veni un vuiet de glasuri. Un grup numeros de dervişi cu fesuri înalte şi cârje lungi în mână intrase în piaţă. Dervişii recitau în cor o rugăciune; pe urmele lor

alergau nenumăraţi curioşi. Dervişii se repeziră la poarta temniţei şi prinseră a izbi lacătul cu bolovani mari şi cu bâte. Unii se uitau prin găurile răsuflătorilor şi strigau:

— Hei, şeicule Medj ad-din Bagdad, mai eşti în viaţă? Am venit să-ţi aducem laudă şi pohvală, o, tu, mucenic al legii şi adevărului! Am venit să te slobozim!

Din adâncul beciurilor se auzi un ţipăt prelung şi toată lumea amuţi, ciulind urechea.

— Afurisească Allah pe hanii cei crunţi, care asupresc norodul! Abată-se trăsnetul mâniei asupra celui ce-şi ridică sabia împotriva califului! Piară călăii şi jefuitorii!

Străjerul, încolţit de dervişi, fugi la palat. Îndată se arătară dintr-acolo călăreţii kâpceaci. Gârbacele lor alungau mulţimea şi dervişii se împrăştiară prin piaţă urlând.

Sus, deasupra porţilor palatului, apărură printre creneluri mai mulţi oameni. În fruntea lor se afla un bărbat înalt, cu halatul vârstat în dungi portocalii. Ceilalţi, cu mâinile încrucişate pe pântec, aşteptau respectuoşi porunca. Când horezm-şahul se arăta deasupra porţilor era semn rău: avea să urmeze neapărat o execuţie.

Pe porţile cele mari începură să iasă perechi-perechi „djandarii”, gealaţii şahului – bărbaţi trupeşi, vânjoşi, în cămăşi albastre, cu mânecile suflecate până la umăr, şalvari largi, galbeni brodaţi cu roşu. Purtându-şi la umăr paloşele de Horasan, ei se înşirară de jur împrejurul pieţei, dând înapoi valurile mulţimii întărâtate. În urma lor se ivi căpetenia călăilor, „principele mâniei”, Mahmud Djihan-Pehlevan („cel mai voinic din lume”), bărbat înalt, uscăţiv, adus de spate, cu degetele răşchirate, ca un vestit gâtuitor ce era. Halatul, vârât în şalvarii din piele galbenă, îi era încins cu o curea lată. Purta pe umăr un săculeţ cusut din două covoraşe scumpe, în care urma să-i aducă şahului capul osânditului celui mai de seamă.

În mijlocul pieţei se zărea gura neagră a unei gropi pătrate. Lângă ea se înălţa o podină, şi-n faţă patru stâlpi legaţi cu stinghii. Doi robi cu pieptul gol, zăngănind din lanţuri, aduseră un coş mare de răchită şi-l aşezară sub podină.

Paznicul temniţei descuie uşa cea scundă, ferecată. Căpetenia călăilor şi câteva ajutoare coborâră în beciuri. Din adânc izbucniră îndată urlete turbate, apoi se lăsă o linişte deplină.

Peste o vreme călăii scoaseră din beciuri un şir de cincisprezece întemniţaţi. Toţi aveau piciorul drept încătuşat de acelaşi singir.

Mânjiţi de noroi, abia acoperiţi de zdrenţele lor jalnice, cu părul sălbăticit de lunga întemniţare, osândiţii se agăţau unii de alţii, mijindu-şi ochii în lumina soarelui orbitor, şi se lăsau târâţi spre mijlocul pieţei. În urma lor uşa temniţei se trânti la loc şi lăcata cea grea fu zăvorâtă din nou. În aceeaşi clipă din beciuri se ridică iarăşi strigătul cel neostoit.

Două şiruri de ostaşi însoţeau lanţul osândiţilor. Unul dintre aceştia, un bătrân prăpădit, cu o claie de păr zburlit, se poticni şi căzu târând după sine pe următorii doi. Ostaşii îi ridicară în ghionturi şi-i mânară mai departe spre locul osândei. Sus pe podină ei fură trântiţi în genunchi. Unul dintre călăi îi prindea rând pe rând de păr, iar primul „djandar” îşi înălţa cu amândouă mâinile paloşul şi le reteza dintr-o singură lovitură capul. Apoi îl înşfăca de păr, îl arăta mulţimii şi-l arunca în coş.

Oamenii se întrebau: „Care din ei e şeful dervişilor, şeicul Medj ad-din Bagdad?” Sleiţi de foame şi boli, osândiţii semănau între ei şi nu puteau fi deosebiţi unul de altul. După ce patrusprezece capete căzură în coş, un vuiet cuprinse mulţimea:

— Vorbeşte padişahul! Padişahul are de dat o poruncă! Toate privirile se ridicară spre platforma turnului de deasupra porţilor. Şahul Muhammed flutura o basma pestriţă. Asta însemna: „Opriţi, călăi! Şahul îl iartă pe osândit!”.

Mai-marele călăilor îşi şterse paloşul cu o cârpă roşie şi strigă: „Să vie fierarul!”

Cel de-al cincisprezecelea osândit nu era nimeni altul decât Tugan, ucenicul bătrânului Mirza-Iusuf. Tânăr încă, un flăcăiaş, se uita în jur cu ochii căscaţi, neînţelegând ce se petrece.

— Închină-te şi mulţumeşte padişahului pentru marea mila sa! îi spuse călăul şi, răsucindu-l cu faţa spre palat, îl încovoie până la pământ. Fierarul adus în grabă se apucă să desprindă cătuşele de la piciorul micului osândit.

— Stai! Unde ai pornit? Încă n-am terminat! spuse fierarul. Dar Tugan, simţind că nu mai este ţinut de lanţul osândiţilor, sări de pe podină şi se pierdu în mulţime. În urma lui, se ridicară ţipete stridente. El însă, aplecat de spate, se strecura de zor printre orăşenii înghesuiţi, străduindu-se să se depărteze cât mai repede şi să ajungă cât mai departe.

Piaţa din faţa turnului se goli. Străjerul temniţei rămase în picioare, sprijinit în suliţa lui ruginită.

De-a lungul zidurilor, înfăşurată în basma până la ochi, se strecura spre temniţă o fetiţă. Se apropie de prima bortă zăbrelită şi chemă în şoaptă:

— Tugan! Armurierule Tugan!

Printre zăbrele se întinseră spre ea două mâini uscate, şi un glas răguşit răspunse:

— Lui Tugan al tău i-au retezat capul acum! Dă-ne nouă ce i-ai adus lui şi o să-l pomenim în rugăciunile noastre.

Fetiţa căzu în genunchi lângă gratiile răsuflătorii şi începu să ţipe înfiorată:

— Tugan, răspunde-mi, ce-i cu tine? Eşti în viaţă?

Un nou geamăt se ridică din beci:

— Dă-ne nouă ce-ai adus pentru el! Tugan al tău nu mai are trebuinţă de nimic! Acum el se bucură, gustând împreună cu prorocul din pilaful grădinii Edenului...

Fetiţa dădu mâinilor întinse printre zăbrele pâinea şi pepenaşul galben adus şi se apropie de paznic.

— Spune-mi, Nazar-bobó, bunicule, e-adevărat că Tugan este mort?

— De bună seamă că-i mort. Doar a fost dus cu ceilalţi osândiţi la butuc... Şi omul îi arătă podină din mijlocul pieţei.

Un derviş bătrân se apropie şi el de uşa scundă, vârî în mâna străjerului câţiva bănuţi şi-l întrebă în şoaptă:

— De ce n-a fost printre cei duşi la moarte şi sfântul nostru şeic Medj ad-din Bagdad? Fi-va el altă dată dus la butuc? Sau poate horezm-şahul l-a iertat?

Străjerul îşi ascunse bănuţii în cutele brâului şi mormăi:

— Stăpânul nostru s-a mâniat rău de tot din pricina afuriseniei ce i-a aruncat-o şeicul. Şi a poruncit de îndată ca el să fie strâns de gât până să apuce a-l slobozi mulţimea de dervişi.

— Dar încă n-a fost omorât?

— Ba da! În timp ce osândiţii ceilalţi erau târâţi din temniţă afară, în beciuri a intrat căpetenia călăilor, Djihan-Pehlevan, şi l-a gâtuit cu mâna lui pe sfântul nostru şeic...

Capitolul 4 – UMBRA CUSUTĂ

Nu zăbovi să spui o vorbă bună celui ce-l întâlneşti, poate că altă dată n-ai să-l mai vezi.

(Proverb oriental)

Scăpat din strânsoarea mulţimii, Tugan ajunse într-o uliţă pustie, mărginită de amândouă părţile de ziduri lungi de lut. Uliţa îl scoase la malul canalului.

Apa tulbure şi întunecată curgea încet printre malurile înalte de pământ bătătorit. Barcazuri lungi şi greoaie lunecau încet în josul canalului, încărcate cu baloturi, legături de vreascuri, de fân sau ciopoare de berbeci înghesuiţi grămadă.

„O, de-aş putea fugi c-o barcă dintr-astea cât mai departe, într-alte ţări. Dar cine m-ar primi, murdar aşa cum sunt, cu trupul tot o rană, cu cămaşa asta putredă a mea!”

Nu departe de mal se zărea o limbă galbenă de nisip uscat. Tugan se aşeză acolo, îşi spălă hainele, se scaldă şi, întinzându-se la soare, se odihni cufundat în gânduri.

„Unde să afle adăpost un muritor scăpat din închisoare? Cine-l va primi la lucru? Oraşul este plin şi oamenii sunt mulţi şi fiecare vrea să-şi agonisească strachina lui de pilaf... Tugan îşi privi glezna de care mai atârna un inel de fier cu inscripţia „Pe veci şi până la moarte”. Bătrânul meu dascăl Iusuf Mirza n-are să vrea să mai vorbească cu un ocnaş ieşit din temniţă; doar Bent-Zankidja poate se va mai îndura de mine. Dar cum să mă încumet eu a mă înfăţişa ei aşa cum sunt, acoperit de zgaibe, ca leproşii? Oricum trebuie să mă-ntorc la stăpânul meu, fierarul Kara-Maksum. El are să mă lase să-mi scot în atelier inelul ăsta de fier.”

Şi o luă iarăşi la picior pe o stradă lungă, plină de amândouă părţile de dughene, unde negustorii îşi vegheau marfa, şezând pe pragurile acoperite de covoare ale prăvăliilor. Mărfuri de tot felul atârnau pe canaturile date la o parte ale uşilor sau se rânduiau pe rafturile prinse de-a lungul pereţilor.

Rogojinile întinse de la un acoperiş la altul pe deasupra uliţei înguste umbreau trecerea dintre dughene. Ici-colo razele soarelui orbitor se strecurau pieziş, scoţând din întuneric ba o pereche de cizme galbene, înflorate cu mătase roşie şi verde, ba un scut rotund de fier, încrustat cu versete din Coran în argint vechi, ba o trâmbă de pânză tărcată, pe care vânzătorii o

desfăşurau în faţa a câte unui nomad în caftan scurt, tivit cu blană de lup, sau a unor femei învăluite în veşminte largi de culori aprinse.

Fierăria meşterului Kara-Maksum era ultima din Ulicioara Fierarilor. De pretutindeni se înălţa ciocănitul baroaselor şi zăngănitul foilor de tablă. Fierarii forjau aici arme de tot felul: paloşe încovoiate, spăngi scurte, vârfuri de suliţi.

Robi persani şi uruşi munceau dezgoliţi până la brâu, doar în şalvari şi şorţuri de piele, găurite de arsura scânteilor. Încovoiaţi deasupra nicovalelor, unii împodobeau din ciocan talgerele de aramă cu felurite izvoade, alţii izbeau icnind cu baroasele în barele de fier încinse în foc. Ucenicii, băieţaşi mânjiţi de funingine, trăgeau la foale, aţâţând dogoarea cărbunilor din cuptoare, sau alergau să aducă apă în hârdaie grele de lemn.

Meşterul Kara-Maksum, un bărbat gras şi spătos, cu vârful bărbii cărunte vopsit în roşu, şedea pe prispa de pământ acoperită cu un covoraş zdrenţuit şi răspundea la bineţele trecătorilor, tot îndemnându-şi calfele la lucru. În preajma lui, doi robi: unul tânăr cu o danga pe frunte (semn că încercase să fugă) şi altul bătrân, nepăsător parcă, negru la faţă de atâta funingine, ciocăneau mărunt şi măsurat un mănunchi de sârmuliţe scurte de fier. Executau munca cea mai gingaşă: fără să încingă metalul la foc, ei prelucrau la rece preţiosul şi vestitul oţel de Damasc: „djauhar”.

— Ce cauţi aici? Ia, şterge-o fuga! strigă meşterul. N-ei fi crezând că am să primesc în atelier la mine un osândit care a fost închis la Zindan?

— Dă-mi voie doar să iau un ciocan şi o daltă, îmi tai inelul ăsta de fier şi ţi le pun la loc...

— Ca să murdăreşti sculele cu mâinile tale păcătoase? Ia-ntinde-o de-aici, până nu te-am plesnit cu cleştele-ncins!

Tugan se-ndepărtă necăjit şi mânios de ocara nemeritată. Dădu să plece unde-o vedea cu ochii, când privirea-i distrată se opri asupra unui derviş ce şedea sprijinit de zid. O rază de soare scăpată printre rogojinile umbrarului îi lumină halatul împestriţat de petice de toate culorile.

Tot mormăind într-una cugetări preasfinte, omul îşi cârpea cu un ac petecele decolorate, albastre, verzi, cărămizii cu un petece mare de culoare trandafirie.

Tugan se opri, tot legănându-se de supărare şi deznădejde de pe un picior pe altul. Umbra lui întunecată dănţuia pe genunchii dervişului.

— Vezi, băiatule, spuse acesta, am mai cusut un petec pe halatul meu şi în timpul ăsta umbra ta a căzut pe el. Tocmai când îl coseam! Aşa că, odată cu petecul, am cusut de mine şi umbra ta. Acum eşti legat de mine şi ai să mă urmezi pretutindeni, precum umbra.

Băiatul se repezi la derviş şi se aşeză lângă el.

— Spui drept sau îţi râzi de mine? Am să te slujesc şi am să fac tot ce-mi vei spune, dar să nu mă alungi!

Dervişul clătină din cap.

— Am auzit cum te gonea jupânul trufaş. De ce să te amărăşti? S-a făcut lumea mai strâmtă? Vino cu mine! Ai să-mi fii călăuză. Plecăm împreună în nobila Buhara. Să nu rămâi niciodată în locul de unde ai fost alungat şi să te apropii cu încredere de acei care te cheamă. Acum eşti cusut de halatul unui derviş; începe pentru tine o vreme de noi pribegii. Vino cu mine, fratele meu mai tânăr!

Dervişul o porni înainte, ciocănind din toiagul său lung, iar în urma lui se urni şi Tugan, încă sleit de puteri. După ce trecu de atelierele fierarilor, dervişul se opri în capul uliţei. Era acolo o toloacă, unde un fierar ambulant, negru tot, trebăluia la o forjă de mână. Semăna cu un schelet acoperit de piele arsă. Dar braţele-i subţiri mânuiau cu mare pricepere cleştele şi ciocanul deasupra unei nicovale mici. Unul după altul, cu mare iuţeală, zburau din cleştele lui nişte ţinte negre ce cădeau sfârâind într-o strachină de lemn plină cu apă.

— Noroc, cinstite meşter! Ai să poţi desprinde inelul de fier de la glezna băiatului, fără să i-o zdreleşti?

— O fac bucuros dacă-mi dai doi dirhemi, răspunse fierarul aplecându-se deasupra piciorului lui Tugan. Bun şi trainic fier foloseşte şahul la cătuşe în temniţele lui. Dacă peste cei doi dirhemi de aramă îmi mai dai şi unul de argint îţi fac din acest inel un cuţit grozav.

Dervişul îşi scoase de la brâu punga de piele şi-i dădu fierarului un bănuţ de argint.

— Fie precum spui... Dar vezi tu ce scrie pe inel: „În veci şi până la moarte”? Să faci cuţitul într-aşa fel ca scrisul să rămână neatins.

— Are să rămână, mormăi fierarul şi-l îmbrânci uşor pe Tugan. Pune piciorul pe nicovală! Apoi adăugă în şoaptă: „În veci şi până la moarte” să te baţi cu şahul şi gealaţii lui!...

Capitolul 5 – MĂRINIMIA

Tot ciocănind cu toiagul în pământ, dervişul Hagi Rahim străbătu ulicioarele înguste ale uriaşului bazar din Gurgandj.

Era acolo o uliţă a arămarilor, cu talgere, lighene, tablale, căni şi filigene lustruite, sclipitoare ca focul, împodobite cu desene măiestrite din ciocan; uliţa felinarelor filigranate, pentru lumânări, şi uliţa olarilor cu străchini, blide şi căuşe de pământ; mai erau uliţi cu dughene de porţelanuri chinezeşti, albe şi albastre, şi de sticlărie irakiană cu sunet cristalin.

Alte uliţi înmiresmau târgul cu balsamuri felurite, atât de leac cât şi aromitoare. Tot acolo se vindeau şi preţioase prafuri tămăduitoare ca: pulberea de revent din ţara tunguţilor, ulei de trandafir şi de ricin, praf de săpun „gasul”, frecat din ierburi de sărătură – bun pentru îngrijirea pielii, pentru gingii şi pentru stomac. Puteai găsi aici pământel de mare preţ amestecat cu mirodenii, bun de folosit la baie; şi lutişor verde, persienesc, care înlătură pe loc părul de prisos, dar şi ulei de Buhara pentru întărirea părului. Şi-apoi: mosc tibetan, amforă indiană şi cocoloaşe negre de haşiş îmbătător.

Strecurându-se prin mulţimea pestriţă care umplea bazarul de larmă, Hagi Rahim se oprea ici-colo, la câte o tarabă, aşteptând chipurile pomană, de fapt însă cercetând din ochi pe fiecare negustor, căutând parcă pe cineva anume.

Când ajunse la Uliţa Postăvarilor, unde în faţa dughenelor se ridicau vrafuri întregi de pânzeturi şi postavuri, negustorii cuprinşi, care şedeau pe perne cu picioarele încrucişate, îi aruncau bănuţi de aramă şi-i strigau:

— Vezi-ţi de drum şi treci în pace!

Se temeau ca mâna cea neagră a dervişului să nu atingă ţesăturile argintii de mătase numite „simciuj” sau preţiosul brocart auriu ce se aducea ca plocon hanilor puternici şi trufaşi în semn de mare respect.

Pe această uliţă Hagi Rahim zări un om care semăna cu cel căutat de dânsul. Necunoscutul şedea printre alţi negustori bogaţi, înconjurat de perne mătăsoase. Chipul lui slăbit şi palid,

ca hârtia de Samarkand, cu ochii înfundaţi în orbite, mărturisea că bolise greu. Negustorii din jur îi vorbeau cu deosebit respect şi se întreceau, care mai de care, să-l îmbie să guste din plăcintele lor cu migdale, din turta dulce, din dulceţurile fierte în miere, din fisticuri şi nuci prăjite. Negustorul cu pricina purta o haină de lână alb-cenuşie şi un turban colorat de mătase, şi-şi sorbea ceaiul dintr-o ceşcuţă albastră de porţelan chinezesc. Pe arătătorul mâinii drepte îi sclipea în ape albăstrii un inel cu o peruzea mare, aducătoare de sănătate.

Dervişul se opri în dreptul dughenei. Negustorii îi aruncară în căuşul pomenilor câţiva bănuţi. El însă nu se clintea, urmând să stea tăcut, în aşteptare.

— Treci în pace! strigară ei. Ţi-am dat destul.

Până la urmă negustorul cel lingav îşi întoarse şi el privirea spre derviş şi ochii lui negri se deschiseră larg, plini de uimire.

— Ce vrei de la mine? întrebă.

— Se spune că eşti un om puternic şi umblat şi că ai văzut multe în călătoriile tale cu caravanele ce străbat întreaga lume, vorbi Hagi Rahim. Nu mi-ai putea răspunde la o întrebare?

— Dacă vrei să mă întrebi ceva din Cărţile sfinte, atunci află că sunt şi oameni mai pricepuţi decât mine: învăţatele ulemale şi sfinţii imami. Eu nu sunt decât neguţător, ştiu doar să socotesc şi să neguţez postavul.

— Haide, ajungă-ţi, cinstite derviş! Treci în pace! îl luară la zor ceilalţi negustori. Ţi-am dat destul din dobânda noastră, şi-i mai aruncară în *kiaşkul*[33] câteva nuci şi plăcinţele cu migdale.

— Nu, răspunsul tău îl aştept, pentru că întrebarea ce am a-ţi pune este legată de tine şi de viaţa ta, preacinstite neguţător.

— Atunci vorbeşte!

— Ascultă: dacă ai avea un prieten bun şi credincios, care a împărtăşit cu tine şi suferinţele şi primejdiile unui drum greu şi a îndurat cu tine împreună şi foamea, şi arşiţa deşertului, şi viscolul zăpezilor, preţui-l-ai oare pe acel prieten?

— Cine n-ar preţui asemenea om? Spune mai departe.

Dervişul urmă, întorcându-se spre toţi cei de faţă:

— Fie-vă casa luminoasă, dimineţile vesele şi băuturile dulci! Priviţi şi uitaţi-vă la mine, la omul care a fost şi bogat, şi prietenos cu toată lumea, şi plin de izbândă în toate, care a avut casa fericită şi grădina înflorită, şi masa veşnic aşternută pentru

[33] Kiaşkul – căuş, făcut de obicei dintr-o nucă de cocos.

ospăţ. Eu însă n-am putut înlătura de către mine gârbaciul soartei aspre, loviturile năpastelor şi relele arsuri ale pizmei. Şi m-a tot urmărit aşa, peste tot, cnutul negru al pacostelor, până când mi s-au golit mâinile şi mi s-au pustiit curţile, până s-a uscat grădina şi s-au înstrăinat soţii ospeţelor mele. Atunci totul s-a schimbat. Mă hrăneam cu amărăciune, burta mi s-a lipit de spinare, somnul nu mai venea la vreme şi nu-mi mai rumenea obrajii. Dar mi-a rămas un prieten. El singur nu m-a părăsit în pribegia mea, când peştera mi-a fost casă şi bolovanii aşternut, când tălpile-mi călcau desculţe pe ţepi de mărăcine. Prietenul acesta m-a însoţit în slăvitul Bagdad şi-n preasfântul refugiu al drept-credincioşilor – Mecca. Tot timpul mi-a cruţat puterile, mi-a cărat traista şi m-a încălzit în nopţile friguroase. Dar ziua fericitei schimbări a sorţii întârzia, nu voia să se arate deloc. Şi un trăsnet din senin m-a despărţit de acest prieten al meu tocmai când am ajuns în câmpia mănoasă a Horezmului. Şi iată-mă acum frate pe veci cu sărăcia, fără prieten şi fără adăpost...

Neguţătorul cu faţa suptă întrebă:

— Cine şi pentru ce te-a despărţit de bunul tău prieten? Păi, dacă a fost şi el în hagealâc cu tine în ţara prorocului, poate purta şi el acum o legătură albă la fes, în semn că-i pelerin umblat – un hagiu. Cine s-a încumetat să vă jignească, pe el ca şi pe tine?

— Pricina despărţirii noastre e un neguţător.

— Vorbeşte-mi despre el.

— Măcar că dintre toţi oamenii eu sunt cel mai sărman, mi s-a întâmplat să aflu în cale un altul şi mai amărât ca mine – un neguţător rănit de răi tâlhari şi lepădat în voia sorţii. L-am ajutat după puteri şi rănile i le-am legat, şi-am vrut să-l duc până în Gurgandj... Ba i-am păstrat ascuns şi şoimul lui de aur...

Negustorul, care-l asculta cu sufletul la gură, tresări şi îi curmă deodată vorba:

— Să nu mai spui nimic! Acuma ştim cu toţii ce s-a întâmplat cu acel rănit. Îl ai în faţa ta. Demult tot cat să te găsesc şi să-ţi arăt întreaga-mi mulţumită. Dar, spune-mi, cine-i acel prieten de credinţă? Poate am să-l pot smulge din gheara cruntă a nevoii?

— Da, numai tu mi-l poţi înapoia. El nu-ndrăzneşte să-şi pună legătura albă şi să se cheme sfânt hagiu, căci poartă, ca şi şeitan, o coadă, prinsă-n spate. E vorba de măgarul meu. Prea lacomul cârmuitor, hakimul unde ai zăcut, el mi-a oprit măgarul.

De-ai să m-ajuţi să capăt un altul, n-am să-ţi mai cer nimic. Asta e tot ce-mi doresc.

— Îţi jur c-ai să-l recapeţi pe al tău! L-am răscumpărat de la hakim şi este aici, la mine-n staul. Auzi-l! Nu chiar el c-un răget te salută? Dar stai, că asta încă nu-i destul. Eşti slobod să-ţi alegi aici, din rafturi, orice-ţi va fi pe plac: postavuri – cele mai de soi – şi cizme de saftianuri, veşminte câte vrei să iei, orice îţi face trebuinţă.

— Nu, sunt derviş! Am asprul meu halat şi atâta îmi ajunge. Dar totuşi, dacă e să mă agăţ de poala dărniciei tale, o fac rugându-te să-mbraci doar umbra asta a mea ce umblă goală. Ea mă-nsoţeşte peste tot şi n-are chiar nimic ca să-şi acopere de frig ale sale mădulare.

Neguţătorii izbucniră în râs:

— Tu şuguieşti mereu, dervişe! Cum ai să-mbraci o umbră?

— Uitaţi-vă şi voi, e-aici în faţa voastră! Şi dervişul le-arătă din ochi pe sărmanul Tugan care aştepta deoparte, sprijinit de un zid.

Neguţătorul cel palid bătu din palme.

— Hassan, porunci el slujitorului ce se înfăţişase la chemarea lui. Însoţeşte pe băiatul acesta în dugheana unde se vând haine gata cusute, şi îmbracă-l cum ai îmbrăca un călător pornit la drum lung.

— Să-i dau chiar de toate?

— Da, să-l îmbraci „sor-ta-pai” (din cap până-n picioare). Să-i dai cekmen, şalvari, cămaşă, colţuni, cizme, brâu şi turban. Iar tu, cinstite, „djihan-gheşt” (colindător al lumii), să vii diseară în casa mea. Hassan are să-ţi arate cum poţi ajunge acolo.

Slujitorul îi duse pe derviş şi pe Tugan, acum stânjenit parcă, într-o dugheană mare, unde, se găseau veşminte de tot soiul: bărbăteşti, femeieşti şi mici, pentru copii. Îi îndemnă să aleagă lucruri cât mai scumpe, dar dervişul lua numai ce i se părea mai trainic, mai potrivit pentru o lungă călătorie. După ce ieşiră din dugheană cu Tugan înveşmântat ca orice fecior de târgoveţ din Gurgandj, purtând un turban albastru în cap, Hassan îi înmână dervişului o pungă de piele şi-i spuse:

— Stăpânul meu, cinstitul Mahmud-Ialvaci mi-a poruncit să-ţi dau aceşti cinci dinari de aur ca să nu duci lipsă de nimic pe drum. Şi-apoi, în curtea noastră te aşteaptă măgarul tău cu şaua

pusă. Ţi-l poţi lua oricând. Pesemne că i-ai făcut cândva un mare bine stăpânului meu, rareori l-am văzut atât de mărinimos.

Seara Hagi Rahim veni la Mahmud-Ialvaci acasă. Acesta-l aştepta într-un chioşc frumos, îmbrăcat în verdeaţă, ascuns în mijlocul unei grădini mari. După ce-şi sorbiră ceştile de ceai auriu şi slujitorul îi lăsă singuri, neguţătorul întrebă în şoaptă:

— Despre ce şoim de aur ai pomenit astăzi în bazar?

Dervişul îşi scoase din cutele brâului plăcuţa de aur şi i-o dădu neguţătorului. Acesta o apucă grăbit, şi-o ascunse în sân şi spuse:

— Să-ţi aminteşti mereu vorba mea. Oriunde-ai fi şi orice s-ar întâmpla, chiar de-ar fi să se cutremure pământul, oricând auzi de mine, poţi veni fără sfială să mă vezi şi am să-ţi întind întotdeauna o mână de ajutor. Ce-ai de gând să faci aici, în Gurgandj?

— Chiar mâine plec spre Buhara. Mă tem să mai rămân aici, unde-ţi atârnă mereu deasupra capului un paloş căruia nu-i pasă dacă e vinovat sau ba acel ce va să fie lovit. Nu, mai bun este toiagul de drumeţ şi şleahul ce duce departe.

Capitolul 6 – URZELILE ÎMPĂRĂTESEI TURKAN-HATUN

Sub conducerea unei femei atât de inteligente, cum a fost Turkan-Hatun, înrâurirea aristocraţiei militare kâpceace a clătinat curând autoritatea tronului. Neîmpiedicaţi de nimeni, kâpceacii puteau secătui în voie pământurile ocupate de ei (deşi veniseră acolo în chip de apărători) şi făceau ca numele suveranului lor să fie urât de populaţie.

(Acad. V. Bartold)

Porţile se deschiseră larg şi perechi-perechi de oşteni gătiţi, în căciuli albe de berbec, cu caftane roşii vărgate, călări pe armăsari de soi, începură să iasă din curtea palatului, jucându-şi în soare paloşele încovoiate.

Muhammed, şahul Horezmului, trupeş şi falnic în turbanul lui înalt de mătase, împodobit cu fir de almazuri, şedea drept şi posomorât pe spinarea murgului său pieptos, strâns în harnaşament bogat, bătut în aurării. Halatul de brocart zmeuriu, brâul şi teaca sabiei, încrustate cu nestemate, sclipeau orbitor în lumină. În urma lui veneau doi călăreţi, tineri de tot. Unul din ei, smead la faţă, călărea voiniceşte un armăsar turkmen negru-corb. Era fiul hanului Djelal-ad-din şi al soţiei sale turkmene, atât de neiubită la curte. Celălalt, pe un buiestraş pag, cu coama lungă neagră, împletită în nenumărate codiţe subţiri, era un băieţel în halat de brocart – cel mai mic şi mai iubit dintre feciorii şahului, fiul principesei kâpceace.

După ei urmau marii dregători ai Horezmului, strunindu-şi caii acoperiţi de valtrapuri purpurii.

Garda, din o mie de djighiţi domneşti, se împărţise în două cete. Prima mergea în fruntea alaiului, pe uliţa principală a bazarului, croindu-i drum cu gârbacele prin mulţimea de curioşi, cealaltă venea în urmă, încheind coloana.

La trecerea şahului toţi cădeau în genunchi, lipindu-şi fruntea de pământ. Nu le era îngăduit să se uite de aproape la stăpânul celei mai mari împărăţii islamice. Auzind trâmbiţatul răsunător al lungilor surle de piele şi bubuitul timpanelor, negustorii scoteau fuga din dughenele lor covoare înflorate şi le aşterneau în noroi, sub picioarele cailor.

Şahul Muhammed era obişnuit cu osanalele şi strigătele de supunere. Privirea-i nepăsătoare luneca peste spinările fără de număr, încovoiate la copitele murgului său. Pe chipul puhav nu i se putea citi niciun gând. Albul turbanului reliefa în chip deosebit stufoasa lui barbă neagră.

În faţa marilor porţi ale palatului împărătesei-mamă Turkan-Hatun, pe amândouă părţile drumului, se rânduiseră, pe-alesul, oşteni kâpceaci, tot unul şi unul, în vestitele armuri de Horezm, cu neputinţă de străpuns cu nicio săgeată, în coifuri cu apărătoarele coborâte pe nas, înarmaţi cu lungile lor lănci subţiri şi mlădioase.

— Trăiască şi domnească ani mulţi şahul Muhammed-neînvinsul! se înălţau, ca nişte tunete, strigătele oştenilor, reluate de mulţime; oamenii se adunau de pretutindeni, veneau alergând de prin fundături şi se căţărau pe acoperişurile caselor, pe crestele gardurilor de pământ.

Muhammed era surprins că, împotriva obiceiului, numărul oştenilor kâpceaci era foarte mare, de câteva ori mai mare decât toată garda lui. De ce-or fi fost adunaţi aici? Nu cumva i s-a întins o capcană? N-ar fi mai bine să facă de îndată cale-ntoarsă? Acum, cât nu e încă prea târziu! Nu, n-au niciun temei bănuielile lui! Cum să-ntindă capcane o mamă fiului ei? N-a lăsat el oare, după moartea tătâne-său, şahul Tekeş, întreaga putere în mâna mamei sale? Putere mare, deopotrivă cu a lui. N-au luptat oare oştile kâpceace din neamul ei Kan-glî în toate bătăliile alături de el, dobândind prăzi bogate cum n-a visat neam de neamul lor? Nu, mergem înainte!

Muhammed îşi şfichiui calul oprit în faţa porţilor şi din două salturi ajunse în curţile dinăuntru.

Doi bătrâni kâpceaci, îmbrăcaţi cu tot dichisul, îi prinseră calul de frâu. Horezm-şahul sări din şa pe lungul covor de catifea aşternut spre scară. Vânjos şi neîncovoiat în pofida anilor, el urcă treptele pridvorului susţinut de coloane de lemn cioplit şi, trecând fără păs pe lângă spinările înclinate, pătrunse în odăile răcoroase ale palatului împărătesei. Deodată, în faţa lui răsări un rob negru, cu un inel de aur în nas.

— Împărăteasa împărăteselor te întâmpină cu bunăvoinţă în casa ei. Selam şi plecăciune Măriei-tale! Apoi negrul trase o perdea despărţitoare şi strigă cu glas înalt: Măreţia lumii! Păzitorul credinţei! Paloşul islamului!

Şahul mai înaintă câţiva paşi. În semiîntunericul sălii cu pereţi îmbrăcaţi în lambriuri de lemn şi ferestre zăbrelite apăru o siluetă scundă, luminoasă în veşmântu-i de brocart auriu. De amândouă părţile, adunaţi roată de-a dreapta şi de-a stânga ei, încremeniseră îngenuncheaţi mai bine de douăzeci de hani kâpceaci din cei mai cu vază. Încrucişându-şi braţele la piept, Muhammed se înclină, mai făcu alţi câţiva paşi mărunţi, se repezi spre mama lui şi o salută murmurând:

— Selam, Turkan-Hatun, lumină a milei, nădejde a dreptăţii!

Faldurile aurii foşniră uşor. Turbanul rotund cu un surguci de pene de struţ se plecă spre el aproape până la pământ, apoi se înălţă iarăşi.

— Sărmana şi nefericita văduvă, mama ta, salută pe cel mai mare dintre domnitorii lumii. Fă-mi cinstea şi bucuria de a te aşeza aici, alături de mine.

Muhammed îşi dezdoi spinarea, ridică ochii şi zări un obraz micuţ, acoperit din gros de dresuri albe şi rumenii, precum şi doi ochi negri, înţepători, în care tremurau sclipiri aprinse. Turkan-Hatun şedea cu picioarele sub ea, pe un tron de aur scund, fără spătar, în opt muchii; Muhammed, stăpân al ţării fiind, se cuvenea să şadă alături de împărăteasa-mamă, dar pe tron nu era loc pentru doi. Faldurile veşmântului de brocart îl ocupau cu totul, aşa că şahul se aşeză la picioarele ei, pe covor. Asta şi urmărise Turkan-Hatun: ţinea să arate kâpceacilor săi că Horezm-şahul se află şi şade mai jos ca ea.

Muhammed îşi înălţă palmele spre cer, rosti rugăciunea cuvenită, apoi îşi trecu vârful degetelor prin barbă. Toţi hanii aşezaţi în jurul lor murmurară rugăciunea îngânându-l.

Bătrâna împărăteasă începu să vorbească încet şi duios, dând uşor din cap, şi grămada de brocart porni să se legene în ritmul vorbirii, iar surguciul de pene de pe turban – să tresalte în acelaşi ritm:

— Te-am chemat, slăvite şi iubite fiu al meu, să chibzuim laolaltă asupra unor trebi de seamă. Trebi ce sunt legate de fericirea şi viitorul slăvitei noastre stirpe de horezm-şahi, precum şi de soarta credincioşilor tăi supuşi, hanii kâpceaci. Trebuie să veghem asupra scaunului şi domniei noastre, să purtăm de grijă prietenilor noştri!

În sală liniştea era deplină. Doar prin ochiurile ferestrelor zăbrelite răzbătea de afară zvonul strigătelor de slavă: „Trăiască horezm-şahul!”

— Te-ascult, preaînţeleaptă mamă a mea!

— A ajuns şi până la umilul meu bordei vorba cum că ai de gând să porneşti din nou la luptă spre meleaguri depărtate, cum că din nou vei străbate pe aprigu-ţi armăsar câmpurile de bătălie. Cine poate citi înainte de vreme voia Celui atotputernic scrisă în „Cartea sorţii?” Ce ne vom face dacă vei cădea ca un mucenic al dreptei credinţe şi te vei înălţa ca fulgerul în grădinile raiului? Aici pe pământ, în lipsa braţului tău puternic, s-ar putea isca neorânduială, ferească-ne Allah de aşa ceva! Or, ştim că mândrul nostru nepot şi fiu, Djelal ad-din, ţine în mare cinste sfatul turkmenilor săi şi arde de nerăbdare să ne taie pe noi toţi, kâpceacii de neam! De aceea cuvine-se să chibzuim din timp dacă n-ar fi bine ca în locul lui să laşi vremelnic altcuiva domnia asupra împărăţiei Horezmului?

— Înţelepte vorbe! Mai de preţ ca almazurile! înălţară glas hanii.

— Aşadar, urmă Turkan-Hatun, sfătuitu-ne-am cu aceşti cei mai de seamă hani din neamul kâpceacilor, înrudit nouă, şi am hotărât, preaiubitul meu fiu, să-ţi aduc la ştire rugămintea întregului norod kâpceak de a-ţi lăsa cu diată scaunul domnesc celui din urmă născut al tău, Kutb ad-din Ozlag-şah, fiul iubitei tale soţii de neam kâpceak, iar pe Djelal ad-din să-l trimiţi pârcălab peste meleagurile de la capătul ţării, fiind el o necurmată primejdie pentru tine şi pentru noi toţi!

Întreaga adunare amuţi în aşteptarea celor ce va răspunde şahul. Muhammed tăcea şi el, răsucindu-şi pe degetul tremurător o viţă a bărbii sale mătăsoase.

— Dacă te vei arăta potrivnic rugăminţii lor, toţi kâpceacii părăsi-vor de îndată Horezmul şi se vor trage în stepele lor. Cât despre mine, asemeni celei mai din urmă dintre nevolnice, porni-voi în urma lor pe drumul pribegiei şi al cerşitului...

Văzând că şahul tot mai stă în cumpănă, Turkan-Hatun întoarse capul. În spatele ei stătea în picioare tânărul vechil al moşiilor împărătesei, Muhammed ben Salih, până nu demult *guliam* (căpetenie a slugilor domneşti), ridicat de ea în cin pentru frumuseţea chipului său. Acesta înţelese îndată semnul micuţei mâini înălţate a poruncă, ieşi din sală şi se înapoie peste o clipă aducând de mână pe băieţelul de şapte ani Kutb ad-din Ozlag-şah, înveşmântat şi el tot în brocart.

— Iată pe noul vostru moştenitor al tronului, spuse Turkan-Hatun, cu glas aspru şi poruncitor. Vestesc hanilor kâpceaci, becilor, căpitanilor de oaste şi poporului că horezm-şahul Muhammed binevoieşte a vedea în el reazemul de nădejde al scaunului domnesc.

Toţi hanii săriră în picioare, prinseră pe micuţul şah în braţele lor şi-l săltară de câteva ori în văzduh.

— Trăiască şi înflorească sultanul kâpceak, cel de-un sânge cu noi!

Muhammed se ridică şi el, primi în braţe pe ultimul său născut şi-l aşeză alături de bunica Turkan-Hatun.

— Ascultaţi, cinstiţi hani. După cum aţi văzut, am împlinit voinţa voastră, acum îndepliniţi şi voi rugămintea mea. Vechiul meu vrăjmaş, Nasir, califul din Bagdad, a început iarăşi să urzească împotriva mea şi să pună la cale răzvrătirea ţărilor

supuse mie. N-are să fie pace în împărăţia Horezmului atâta timp cât Nasir-tâlharul nu va fi răsturnat. Abia atunci înălţa-vom calif în locul lui o faţă bisericească, aleasă de noi şi supusă nouă. Iată de ce n-am să-mi aflu odihnă până când nu vor fi făcute praf şi pulbere oştile califului şi nu voi fi înfipt ascuţişul suliţei mele în preasfânta ţărână a Bagdadului.

Căpetenia hanilor kâpceaci, un bătrânel uscăţiv cu ochi pe jumătate orbi, şi barba fuior subţire şi cărunt, rosti răspicat:

— Noi, toţi ca unul, îndrepta-vom caii spre locul arătat de braţul tău viteaz. Dar mai întâi de toate cuvine-se să potolim aşezările noastre, să ajutăm pe neamurile noastre îngrozite. Din stepa kâpceacă ne-au venit crainici. Şi povestesc ei că dinspre soare-răsare s-ar fi revărsat asupră-le oameni neştiuţi de nimeni, păgâni sălbatici, care nu au ştiinţă de sfânta lege a Islamului. Şi au tăbărât asupra pământurilor noastre cu cirezi, cu cămile, cu nenumărate harabale. Ne-au răpit păşunile, au alungat vitele noastre. Cu mare grabă trebuie să pornim într-acolo, să nimicim hoardele de sălbatici păgâni, să le luăm turmele, iar pe femeile şi copii lor să-i dăm robi oştenilor noştri.

— Treci, preaslăvite, în fruntea oştilor şi du-le în stepele noastre!

Un mirza-diac cu kalamul în mână se apropie de horezm-şah şi se lăsă în genunchi la picioarele lui, întinzându-i un pergament scris din vreme.

— Ce este asta?

— Este înalta poruncă ce-o dai pentru înscăunarea fiului tău iubit, mezinul Kutb ad-din Ozlag-şah ca urmaş al tău la domnie. Vremelnic, până va ajunge el la vârsta bărbăţiei, proteguitoare a lui şi stăpână a Horezmului rămâne bunica tânărului şah şi mama ta, împărăteasa Turkan-Hatun. Iar dascăl ai urmaşului tău şi mare vizir al Horezmului îl numeşti pe cinstitul vechil al bunurilor împărătesei-mamă, Muhammed ben-Salih.

— Iar tu, slăvitul meu fecior, nebiruitule şah al Horezmului, Muhammed, în timp ce noi vom veghea asupra împărăţiei, tu putea-vei străbate lumea toată cu oştile tale şi birui pe cine doreşti.

Muhammed iscăli hrisovul fără să-l mai cerceteze şi întinse trestia mamei sale. Împărăteasa luă kalamul şi scrise apăsat, cu slove mari: TURKAN-HATUN, STĂPÂNA A LUMII, ÎMPĂRĂTEASĂ PESTE TOATE FEMEILE DE PE PĂMÂNT.

Şahul Muhammed întoarse capul căutând pe primul său născut, Djelal ad-din. Se temea să-i întâlnească privirea. Dar Djelal nu era acolo. Vechilul şahului şopti la urechea stăpânului său:

— Hanul Djelal ad-din, văzând adunată atâta oaste kâpcească a murmurat: „Eu nu sunt berbece să intru în această căsăpie a kâpceacilor”, şi, cotind din drum, s-a făcut nevăzut precum vântul.

Capitolul 7 – MĂRGĂRITARUL HAREMULUI

Pe umerii vechilului apăsa şi grija pentru „buna stare sufletească” a celor trei sute de neveste ale Horezm-şahului. Tot el trebuia să vegheze neobosit asupra purtării lor, şi dacă ar fi băgat de seamă vreun semn de neliniştitoare uşurătate, se cuvenea să dea de ştire însuşi măriei-sale stăpânul Horezmului.

Primind porunca şahului de a cerceta gândurile şi a afla pricina suspinelor şi lacrimilor fetei aduse din stepa turkmenă, vechilul trimise după ghicitoarea Ilan-Torci (Solz de şarpe), mare meşteră în descurcarea nepătrunselor viclenii muiereşti. Tot ea era şi solomonăreasa curţii, doftoroaia şi povestitoarea basmelor de haz şi de groază.

După ce ascultă până la capăt vorbirea înceţoşată a vechilului, Solz de şarpe înţelese că trei întrebări îl frământă cu osebire pe acesta: dacă nu oftează cumva Ghiul-Djamal după vreun mândru djighit lăsat în stepă, dacă nu întreţine niscai tainice legături cu nesupuşii turkmeni, şi dacă a avut sau n-a avut fata un jungher la ea în noaptea când a fost adusă în iatacul şahului.

— Am priceput ce vrei, spuse bătrâna întinzând palma spre el.

Vechilul îi lăsă în mână câţiva bănuţi.

— Bine, dar nu văd niciunul de aur?

— Ai să vezi şi de aur, când îmi vei aduce ştiri mai de seamă...

Bătrâna vrăjitoare, uscăţivă şi negricioasă, cu mari inele de argint în lobul urechilor, deschise portiţa, intră în curtea noului mărgăritar al haremului şi se opri. Mijindu-şi ochii negri, zgripţuroaica cercetă curtea nu prea mare, împrejmuită cu ziduri înalte. Ca şi în curţile celorlalte neveste ale şahului, pe latura din faţa porţii se întindea o clădire lungă, cu un singur cat, fără ferestre, dar cu un pridvor spre care se deschideau cinci uşi cu

două canaturi, date de perete. În mijlocul curţii curgea un pârâiaş ce se vărsa într-un bazin rotund, străjuit de două răzoare bogate de trandafiri înfloriţi. Iar în fund, sub un plop rămuros de munte, se înălţa o arătoasă iurtă turkmenă îmbrăcată în pâslă albă şi şnururi multicolore.

Ilan-Torci îşi îndreptă cuviincios halatul tărcat şi se îndreptă spre bazin. O fată micuţă şi foarte smeadă, cu ochi negri, migdalaţi, şedea pe bordura de piatră a bazinului, scotea cu vârful degetelor dintr-o căniţă albastră de Kaşcar boabe de orez fiert şi le arunca în apă unor mici caraşi argintii. Solz de şarpe se lăsă în genunchi pe lespezile de piatră, sărută poala cămăşii zmeurii a fetei şi se porni să vorbească surd, cu glas cântător:

— Selam şi închinare ţie, preafrumoasă Ghiul-Djamal, Zâmbet de floare! Îngăduie-mi să-ţi sărut mâinile luminoase, să ating umbra-ţi tremurătoare!

Şi vrăjitoarea se aşeză lângă fată. Vorbele-i de duioşie, de încântare, de măgulire curgeau într-un şuvoi necontenit, în timp ce-n sinea ei bătrâna îşi spunea: „De ce-o fi îndrăgit-o padişahul? E mărunţică, pârguită de soare precum caisa, n-are mici nurii, nici trupeşia făloasă a celorlalte flori din haremul lui! Nemaiauzite sunt ciudăţeniile stăpânilor noştri!”

— Ce vorbe cutreieră stepa acum? îi curmă pălăvrăgeala Ghiul-Djamal.

— Deunăzi un han din stepă a trimis după mine o cămilă ca să viu la el şi să-l lecuiesc de dorul ce-l poartă fetei iubite. Acolo toată lumea te pomeneşte de bine şi te fericeşte pentru soarta ta. „Horezm-şahul, spun oamenii, o iubeşte pe frumoasa noastră turkmenă mai mult decât pe toate celelalte neveste ale lui. I-a pus în fiecare deget câte un inel cu nestemate ce împroaşcă în jur scânteieri albastre. I-a ridicat o iurtă albă, plină de covoare scumpe persieneşti, şi în fiecare zi îi trimite din cuhniile sale fazani fripţi şi boboci de raţă cu fistic...”

— Numai cu numele îi sunt padişahului soţie, când colo nu-s decât a trei sute una roabă din harem! Mai curând mi-ar plăcea să fiu nevasta unui djighit de rând. În stepă, spui, fetele-mi jinduiesc soarta, mie însă mi-e dor de vântul ce poartă prin Kara-Kum mireasma pelinului şi a ierbii. Aici mă doare capul de duhoarea cuhniilor împărăteşti. Ce folos de iurta cea albă, dată nu văd în juru-mi decât zidurile cenuşii, foişorul de strajă şi acest singuratic plop bătrân? Ieri am izbutit să mă caţăr în vârful

lui şi să văd zările albastre ale stepei, dar eunucii m-au tras jos. Seara mi-au tăiat până şi funiile de la scrânciob. Spune şi tu, fericire-i asta?

— O, de-aş avea numai a suta parte din câte le ai tu aici, nespus aş fi de fericită. Dar mie nu-mi aduce nimeni boboci de raţă cu fistic!

— Fetelor, strigă Ghiul-Djamal, aşterneţi dostrahanul! Iar până atunci tu, mătuşă, ghiceşte-mi în bobi.

Două roabe dădură fuga spre iurta cea albă. O turkmenă bătrână cu o broboadă roşie pe cap, tivită, cu bănuţi de argint, se apropie de Ghiul-Djamal, se lăsă la pământ şi n-o mai slăbi din ochi pe vrăjitoare.

Solz de şarpe aşternu pe lespedea de piatră o basma galbenă ca şofranul şi răsturnă pe ea, dintr-un săculeţ de pânză roşie, un pumn de bobi albi şi negri. Apoi cu un beţigaş subţire de os prinse a face tot felul de cercuri pe deasupra bobilor şi a bolborosi cuvinte neînţelese, în limba nomazilor „liuli” din Afganistan. De la o vreme, holbându-şi privirea arzătoare şi rotindu-şi albul-vineţiu al ochilor, tălmăci în şoapte răguşite:

— Uite ce spun bobii în graiul lor, pe care mi l-au desluşit oamenii bătrâni. Colindă stepa un djighit. Măcar că-i tânăr, e un batâr – viteaz fără seamăn. Dacă-ntâlneşte tigrul, nu se teme de el, îl săgetează pe dată. Zece tâlhari de-l încolţesc, se-aruncă asupra lor şi pe toţi îi taie. Şi djighitul acesta îţi duce dorul, se chinuie, nu doarme nopţi în şir, ascultă mereu stihurile de iubire ale cântăreţului-bahşi, ascultă şi cată spre cer... „Ochii ei, zice, asemeni stelelor sunt.” Văd că suspini? N-am spus bine?

Ghiul-Djamal trasări. Talerii de aur şi argint cusuţi la cămaşa ei zăngăniră. Fata apucă un galben şi vru să-l smulgă din cusătură, dar nu izbuti.

— Ene-djan, adă-mi foarfeca!

Ilan-Torci îşi furişă întrebarea vicleană:

— Dar unde ţi-e pumnalul cu mâner de os? Ca orice fată din stepă, trebuie să-l ai întotdeauna la brâu.

O umbră de nelinişte pâlpâi pe chipul fetei. Bătrâna turkmenă de lângă ea se ridică agale şi aduse din iurta albă o foarfecă mare, din cele cu care se tund firele de lână la ţesutul covoarelor. Ghiul-Djamal desprinse de pe cămaşă un galben de aur şi-l strânse în pumn.

— Ai născocit adineauri o poveste cu un djighit ars de dragoste. De ce nu-mi spui şi mumele lui?

— Bobii nu vor să mi-l împărtăşească. Numai inima ta poate ghici cum îl cheamă pe flăcăul ars de iubire.

— Oştenii kâpceaci m-au adus cu sila aici în haremul padişahului, în timp ce în stepă mulţi djighiţi se întreceau să-mi câştige inima. Dar bătrânii ne întreabă oare pe noi, fetele, după cine tânjeşte inima noastră?

— Ba, coţofana asta tuciurie a încurcat toate iţele, se amestecă în vorbă turkmena cea bătrână. O soţie de-a padişahului nu poate purta în inimă decât un singur nume – pe al stăpânului nostru Muhammed horezm-şah, fermecător ca Rustem[34] şi viteaz ca Iskender. După cum orice femeie din palat nu trăieşte decât pentru el şi nu se gândeşte decât la el. N-o asculta pe baba asta vicleană, Ghiul-Djamal!

Un eunuc gras, cu un uriaş turban alb, se ivi la portiţă şi făcu un semn ghicitoarei. Aceasta dădu fuga să vadă ce vrea atotputernicul păzitor al haremului şi şuşoti cu el în mare taină. Apoi se întoarse, căzu cu faţa la pământ şi, atingând cu buricele degetelor poala hainei lui Ghiul-Djamal, îi spuse:

— Iartă-mă, domniţă, pe mine, netrebnica. Acum mă cheamă la ea mama noului nostru şah-urmaş Ozlag, vrea să-i ghicesc şi ei. N-am nicio clipă de răgaz şi odihnă... şi, sărutând încă o dată galbenul căpătat, porni în urma eunucului şi se pierdu dincolo de portiţă.

Capitolul 8 – UN ADUCĂTOR DE VESTE REA POATE ADUCE şi BUCURIE

Horezm-şahul vedea de trebile împărăţiei într-una din odăile cele mai îndepărtate ale palatului. „Şi pereţii au urechi”, dar ele nu puteau răzbate în odaia aceasta fără ferestre, căptuşită cu covoare, aducând mai curând a fântână, unde numai sus de tot, în gaura din bagdadie, sclipea noaptea câte o steluţă. Aici şahul nu se temea să vorbească gealatului său de credinţă sau să asculte pe vechilul palatului, care-i povestea ultimele isprăvi ale tânjitoarelor sale neveste fără de număr. Aici îşi dădea şahul poruncile şoptite: „în mare taină strâns de gât să fie necugetatul han, care la beţie a băsnit vrute şi nevrute despre stăpânul

[34] Rustem – erou al eposului popular iranian.

său”; sau „câţiva călăreţi trimişi să fie, cu feţele acoperite, la conacul zgârcitului moşneag bogat care demult n-a mai dăruit şahului cuvenitul talger cu galbeni”. Nu o dată s-a întâmplat ca după un asemenea tainic sfat al horezm-şahului cu gealatul său, a doua zi, în zori, din foişorul cel înalt să se prăvălească vreun necunoscut, urlând amarnic. Nu o dată în lumina săracă a lunii noi, călăii curţii zvârleau dintr-o barcă în apele repezi ale Djeihunului saci legaţi la gură, în care se zbăteau cine ştie ce oameni urâţi de şah. Pe urmă pe faţa largă a apelor fluviului răsuna cântarea:

Trandafiri purpurii înfloresc în grădinile tale,
Primăvara pe-alei cântă-n noapte privighetori.

Iar luntraşii reluau cu grăbire refrenul:

O, Horezmule preaminunat!

În seara cu pricina Muhammed şedea posomorât şi tăcut, iar vechilul curţii îi spunea din fir-a-păr cu cine s-a văzut peste zi hanul Djelal ad-din:

— Au fost la el trei turkmeni pe armăsari frumoşi cu picioare lungi. Unul dintre ei îşi ascundea chipul cu un şal. Am băgat de seamă doar că era tânăr, ţanţoş, şi avea ochi ageri ca de uliu.

— Şi de ce n-ai pus mâna pe el?

— Îşi lăsase în dumbrava din apropiere un pâlc întreg de călăreţi, vreo patruzeci de turkmeni ca plopii. Dar în bazar... la ceainăria lui Merdan, unde trag de obicei turkmenii, un om de-al meu a auzit în câtăva rânduri că se şoptea numele lui Kara-Koncear.

— Kara-Koncear, spaima caravanelor?

— Chiar el, slăvite hazret-stăpâne. Dar cuvine-se ca un mare han, urmaş la domnie...

— Urmaş la domnie nu mai este.

— Însuşi Allah vorbeşte cu glasul tău! Oricum, nici măcar un bek oarecare nu se poate înjosi într-atât, nu poate sta de vorbă cu un tâlhar de drumul mare...

— Câte nu se întâmplă în aceste vremuri tulburi!

— Nu socoteşte măria-ta că dacă Djelal ad-din ar pleca mai depărtişor, în hagialâk de pildă la mormântul prorocului, în Sfânta Mecca, ar înceta şi urzelile lui cu turkmenii?

— L-am miluit cu marea cinste de pârcălab al ţinutului Ghanzi, de la capătul ţării, în coasta Indiei. Dar şi acolo va aduna în juru-şi pe toţi hanii răzvrătiţi şi fără astâmpăr pentru a-i îndemna să lovească, împărăţia Kitaiului. Şi pe urmă Horezmul are să se îmbucătăţească felii-felii, ca un pepene despicat de cuţit. Nu, să rămână aici Djelal ad-din, sub mâna mea, să-l simt când se mişcă.

— Înţelepte cuvinte!

— Bine, dar ascultă aici, vechilule, şi nu mai da din coadă! Dacă mai aflu o dată că tâlharul Kara-Koncear se plimbă în voie prin Gurgandj ca prin păşunile lui, capul tău cu ochii stinşi are să fie înfipt într-o ţeapă spre desfătarea hanului Djelal ad-din, chiar în poarta palatului său.

— Ferească-ne Allah de una ca asta! bâigui vechilul, trăgându-se de-a-ndăratelea spre uşă.

În locul lui intră un eunuc bătrân.

— După cum a poruncit măria-ta, hatun Ghiul-Djamal s-a înfăţişat în iatac şi aşteaptă voia stăpânului.

În silă parcă, şahul se ridică în picioare.

— Să mi-o aduci încoace, în odaia covoarelor...

Apoi ieşi în coridor, se aplecă să treacă printr-o uşă scundă şi urcă o scară răsucită melc. Ajuns în cămăruţa de la capătul treptelor, se înclină spre o mică fereastră cu zăbrele de lemn şi aşteptă să vadă ce se va petrece în odaia covoarelor.

Bătrânul eunuc, spân, cu spinarea încovoiată şi şoldurile late strânse într-un şal de Kaşmir, descuie uşa împodobită cu crestături. Ţinea în mână un sfeşnic cu patru lumânări pe jumătate arse.

Întorcându-se spre silueta micuţă în mătăsuri pestriţe, bătrânul oftă a părere de rău.

— Ei, haide, să mergem! o îndemnă el cu glăscioru-i ascuţit şi trase în lături un polog greu de catifea, luminându-i trecerea cu sfeşnicul ridicat deasupra capului.

Ghiul-Djamal intră, plecându-se cu fereală, ca de teama unei lovituri venite de sus, îşi lăsă papucii în prag şi făcu doi paşi înainte.

Odaia îngustă, căptuşită cu covoare roşii de Buhara, părea o camera de jucărie. Doar plafonul ei se pierdea undeva sus, în întuneric.

Eunucul ieşi. O cheie se răsuci zgomotos în broască. Sus pe perete se lumină o ferestruică ovală, cu gratii meşteşugit răsucite – pesemne că acolo lăsase eunucul sfeşnicul cu lumânările aprinse. Peretele dimpotrivă avea şi el, la aceeaşi înălţime, o ferestruică la fel. N-o fi privind-o cineva pe geamul acelei ferestre?

Ghiul-Djamal auzise şoptindu-se printre curteni despre o oarecare odaie a covoarelor. Femeie din harem spuneau ca acolo ar gâtui gealatul Djihan-Pehlevan pe nevestele şahului dovedite a fi necredincioase, şi că însuşi horezm-şahul urmăreşte osânda prin ferestruica frumos zăbrelită din susul peretelui. S-o fi găsind ea chiar în acea cămară a covoarelor?

Fata dădu ocol camerei. Pe duşumea erau aşternute câteva covoare mici, din acelea pe care se îngenunchează pentru rugăciune. „Nu cumva chiar în aceste covoraşe sunt înfăşurate femeile osândite când sunt scoase noaptea din palat?”

Ghiul-Djamal adună într-un colţ câteva perniţe de mătase înflorată şi se aşeză pe ele, tresărind la orice foşnet, cât de uşor.

Deodată covorul greu ce perdeluia uşa se săltă şi de sub el răsări capul unei fiare. În semiîntunericul încăperii, ochii sălbăticiunii aruncau scânteieri verzi.

Fata sări în picioare şi se lipi îngrozită de perete. Fiara galbenă cu pete negre se strecură lin în cameră şi se lungi pe duşumea cu capul culcat pe labele din faţă. Doar coada-i lungă se mai abătu multă vreme izbind în podea.

„Un pardos, îşi spuse Ghiul-Djamal. Un pardos de vânătoare, învăţat să sfâşie oameni. Dar fetele de turkmeni nu se lasă ucise fără să lupte!” Se plecă în genunchi şi apucă cu amândouă mâinile marginea covorului. Mârâind, pardosul porni spre ea.

— Vai-uliai! Ajutor! strigă fata şi ridică marginea covorului. Săritura fiarei o răsturnă. Se strânse ghem, ascunzându-se sub covor. Pardosul izbea cu labele, căutând să sfâşie ţesătura groasă.

— Ajutor! Mi-a sunat ceasul din urmă! mai strigă Ghiul-Djamal şi îndată auzi o lovitură puternică în uşă însoţită de glasuri care se certau. Strigătele oamenilor de afară şi urletul sălbăticiunii crescură… Apoi zgomotele încetară... Cineva îndepărtă covorul…

Un djighit înalt şi slab, cu o căciulă neagră de berbec în cap şi cu obrazul sfâşiat de la tâmplă până la bărbie, stătea lângă fată şi îşi ştergea paloşul-koncear de colţul covorului. Bătrânul eunuc îşi încleştase degetele în mâneca djighitului şi încerca să-l scoată afară din cămara covoarelor.

— Cum ai îndrăznit să pătrunzi aici în odăile oprite oricărui bărbat? Ce-ai făcut, om nefericit? Cum ai îndrăznit să ucizi pe cel mai drag pardos al padişahului? Stăpânul te va trage în ţeapă!

— Dă-mi pace, spânule! Că-ndată-ţi iau şi ţie capul!

Ghiul-Djamal încercă să se ridice, dar căzu din nou fără putere pe grămada de perne. Pardosul zăcea în mijlocul odăii, şi-ai fi zis că îşi ţine între labe capul retezat. Trupul i se mai cutremura încă.

— Eşti teafără, hatun!

— Tu însă eşti rănit rău, viteazule djighit. Sângele-ţi şiroieşte pe faţă!

— Fleacuri! O urmă de rană de-a curmezişul obrazului e o podoabă pentru oştean.

Timur-Melik, căpetenia străjilor, intră valvârtej în odaie. Mai mulţi oşteni se îngrămădeau la uşă.

— Cime eşti? Cum ai pătruns în palat? Cum te-ai încumetat să omori străjile? Dă-mi armele tale!

Fără să se grăbească prea tare, necunoscutul îşi băgă sabia în teacă şi răspunse netulburat:

— Dar tu cine eşti? Nu cumva chiar mai-marele străjeriilor, Timur-Melik? Selam şi plecăciune! Trebuie să văd pe horezm-şah, aduc veşti de cea mai mare însemnătate pentru el. Veşti rele din Samarkand.

— Cine-i îndrăzneţul acesta? tună o voce poruncitoare. În cămara covoarelor intră cu paşi mari însuşi horezm-şahul, cu mâna încleştată pe mânerul pumnalului de la brâu.

— Selam şi plecăciune, mărite şah! spuse djighitul, ducându-şi palmele la piept şi înclinându-se uşor. Apoi îşi îndreptă mândru spinarea. Tu te ţii aici de glume şi sperii cu pisicile tale de stepă pe femeile cele slabe, în timp ce-n lume se petrec lucruri de seamă. Am întâlnit pe drumul cel mare al caravanelor un olăcar din Samarkand. Îşi prăpădise calul gonindu-l avan şi îşi urmase calea pe jos până l-am văzut căzând sleit de atâta alergătură. Ţipa ca zărghit: „La Samarkand e răscoală. Kâpceacii sunt

urmăriţi şi ucişi, iar trupurile lor atârnă în pomi, ca leşurile berbecilor în căsăpie. În fruntea răsculaţilor stă Sultanul Osman, ginerele tău, pârcălab al Samarkandului. A vrut s-o ucidă şi pe fiica ta, ea însă împreună cu vreo sută de djighiţi neînfricaţi s-a închis în cetate şi luptă zi şi noapte. Iată o carte de la fiica ta...”

Horezm-şahul smulse din mâna djighitului sulul roşu pe care i-l întindea şi îl deschise cu vârful pumnalului.

— Las’ că le-arăt eu răscoală! mormăia el, străduindu-se să citească în întunericul acela rândurile scrisorii. De când îl ştiu Samarkandul a fost un cuibar de răzvrătiţi. Ascultă, Timur-Melik! Adună-mi pe dată sotniile de kâpceaci! Mă pornesc spre Samarkand. N-au să-mi ajungă plopii şi funiile ca să spânzur pe toţi îndrăzneţii care s-au încumetat a-şi ridica mâna asupra umbrei lui Allah pe pământ... Femeia să fie dusă înapoi la iurta albă şi să-i fie adus vraciul cel mare... Pe tine, voinice, cum te cheamă?

— O, ce-nsemnătate are! Ia, un djighit mărunt din pustiul cei mare!

— Mi-ai adus o „veste neagră”. După datina din bătrâni, cuvine-se ca eu să dau morţii pe „aducătorul de veste rea”. Dar pe lângă toate celelalte mi-ai ucis şi pardosul cel mai iubit. Ce moarte să-ţi poruncesc? Zău nu ştiu...

— Ştiu eu, stăpâne! spuse Timur-Melik. Îngăduie-mi s-o spun.

— Spune, viteazule Timur-Melik, hotărăşte-o în numele meu, s-o afle şi îndrăzneţul acesta.

— În trebile milităreşti o zi, ba chiar un ceas de întârziere e totuna cu o înfrângere. Djighitul ne-a dat dovadă de multă osârdie şi a adus măriei-tale o carte bună şi de mare preţ. Se spune într-însa că fiica ta e sănătoasă şi ţine piept bărbăteşte duşmanilor, ca un vrednic oştean. Tu însuţi, mărite stăpâne, ai să porneşti chiar acum în goana mare spre Samarkand şi ai să ajungi la vreme ca să-ţi scapi de pieire viteaza odraslă. Pentru o asemenea slujbă, şahul iartă djighitului de nouă ori nouă păcate grele. Iar în schimbul pardosului descăpăţânat padişahul nostru căpăta-va un altul şi mai fioros: chiar pe acest djighit fără teamă. Şi îl va înălţa sutaş peste un pâlc de turkmeni călări, aleşi de el însuşi. Sutaşul şi sotnia lui să intre de astăzi în corpul străjerilor tăi de credinţă...

Horezm-şahul stătea uimit răsucindu-şi pe degetul cu inel de almaz un smoc al negrei sale bărbi.

— Şoimul nu se întoarce din cale, horezm-şahul nu-şi calcă vorba, spuse cu semeţie djighitul. Unde porunceşti să duc pe tânăra turkmenă?

Şi aplecându-se o ridică în braţe pe Ghiul-Djamal. În prag se mai opri o clipă, înalt, uscăţiv, posomorât, şi întorcându-se spre padişah îi spuse, ca de la egal la egal:

— Selam şi plecăciune de la Kara-Koncear, spaima caravanelor tale! După care îşi văzu de drum tot atât de liniştit şi de mândru.

Şahul se uita la Timur-Melik şi nu ştia dacă se cuvine să se înfurie sau să-i mulţumească. Timur-Melik izbucni în râs nestăpânit.

— Nu, zău, isteţ voinicul! Şi tu care spuneai, stăpâne, că în turkmeni nu-ţi poţi pune nădejdea. Păi, cu o oaste de djighiţi ca el ai să-ţi supui întreaga lume.

Trecură mai multe zile. Într-o noapte întunecată, când semiluna palidă ajunse deasupra minaretului, câteva umbre tăcute lunecară pe lângă zidurile palatului, se strecurară într-o ulicioară dosnică şi se opriră sub ramurile plopului pletos ce se revărsau peste zidul curţii.

O scară împletită din păr de cal cu un cârlig la capăt fu aruncată pe creasta zidului împrejmuitor. Una din umbrele mute se caţără pe scară. Deasupra iurtei albe se înălţa un fuior de fum, prin crăpăturile pâslei albe răzbătea lumină. În noapte răsună un ţipăt de bufniţă şi din iurtă ieşi o femeie înfăşurată în şal.

Cineva îi vorbi din întuneric:

— Toţi turkmenii sunt fraţi. Selam şi plecăciune. E bine sănătoasă hatun Ghiul-Djamal?

— Sunt slujnica ei. Jale mare s-a abătut peste capetele noastre! Horezm-şahul a plecat de trei zile cu oştile lui să potolească răscoala din Samarkand. Curtea e străjuită acum de ochii neadormiţi ai bătrânei scorpii, împărăteasa-mamă Turkan-Hatun. Ea a poruncit ca mângâierea noastră, Zâmbetul de floare, să fie mutată în turnul de piatră şi paza ei să fie îndoită. Spunea că acolo va rămâne Ghiul-Djamal până la moarte.

— Strecoară-te la ea. Uite un dinar de aur pentru eunucul haremului şi încă doi pentru străjeri. Spune-i lui hatun Ghiul-Djamal să ceară împărătesei-mamă îngăduinţa de a se ruga la

mormântul şeicului sfânt, care se află afară din oraş, pe drumul cel mare. Turkan-Hatun n-are să îndrăznească a o opri de la rugăciune. Iar când Zâmbetul de floare va ieşi din oraş, Kara-Koncear are să facă tot ce trebuie.

Umbra încălecă din nou creasta zidului şi se pierdu în beznă.

Slujitoarea rămase şoptind:

— Nu-i om pe lume mai rău şi mai viclean ca Turkan-Hatun! Cine îi poate sta împotrivă când îşi pune ea în gând să şteargă pe cineva de pe faţa pământului?

Capitolul 9 – ÎN GRĂDINA HANULUI SURGHIUNIT

Iată-mi calul, şi iată-mi paloşul! Ei amândoi îmi înlocuiesc ospeţele din grădină.

(Ibrahim Monteser, sec. X)

Timur-Melik era un căpitan încercat, trecut prin multe bătălii. Nu se temea de primejdii. Nu o dată vâjâise sabia vrăjmaşă deasupra capului său, se înfipsese lancea în scutul său, străpunseseră săgeţile zalele sale. Îl sfâşiase pardosul, îl doborâse tigrul şi moartea însăşi fâlfâise în jurul lui, acoperindu-i ochii cu ceţuri negre. Ce l-ar mai putea speria? De aceea, fără să se teamă de mânia şahului, Timur-Melik porni spre grădina Tillialî de la capătul oraşului ca să răspundă la poftirea stăpânului grădinii, Djelal ad-din, feciorul căzut în nemila tatălui său horezm-şahul.

Îl găsi pe tânărul han în fundul grădinii. Djelal ad-din şedea pe covor, singur, cufundat în gânduri. Zărindu-şi oaspetele, hanul sări în picioare să-l întâmpine.

— Selam ţie, viteazule Timur-Melik! Am poftit mai mulţi prieteni să vie la mine, dar cei mai mulţi dintre ei mi-au şi trimis „amărăciunea” lor, vestindu-mă că bolnavi fiind n-au să poată veni. Doar trei voinici din stepă şi cu tine, Timur-Melik, nu s-au temut să calce în casa surghiunitului stăpân al cetăţii Ghazni, pe care, fireşte, ochii mei n-au s-o vadă nicicând.

— Voia şahului e sfântă pentru noi! spuse Timur-Melik şi se lăsă pe covor.

— Sunt eu vinovat că m-am născut dintr-o mamă turkmenă, în timp ce kâpceacii vor cu toţii un urmaş la domnie din neamul

lor? urmă îngândurat hanul. N-are decât să fie kâpceak viitorul şah, dar să-mi îngăduie tata să plec ca oştean de rând la graniţa împărăţiei lui, unde ciocnirile cu vrăjmaşul nu încetează niciodată. Mie îmi sunt dragi caii focoşi, săbiile sclipitoare, vânturile stepei şi nu vreau să mă lăfăiesc legănat de cântecele şi basmele moşnegilor.

— Bine, dar bătăliile ne împresoară de pretutindeni, îi răspunse Timur-Melik. Hanii kâpceaci îi cer horezm-şahului să-şi pornească oştile spre stepele lor. S-a ivit acolo dinspre răsărit un popor neştiut, care ne ia pământurile, alungă turmele kâpceace de pe păşunile cele mai bune...

— Mai bine-ar face tata să alunge din Horezm pe toţi hanii kâpceaci şi să domnească fără ei. Kâpceacii s-au boierit şi s-au stricat. Dacă şahul are să fie vreodată la strâmtoare, ei au să-l trădeze.

— Ce te face s-o crezi?

— Când şahul îşi pierde încrederea în poporul Horezmului şi dă pe mâna kâpceacilor venetici apărarea ţării şi a rânduielilor ei, el îmi aminteşte de acel păstor care-şi încredinţează lupilor din stepă paza şi tunsul berbecilor săi. În scurtă vreme, rămâne-va el şi fără lână şi fără berbeci, ba sluji-va el însuşi de pradă la ospăţul lupilor.

Djelal ad-din întoarse ochii spre guliamul ce stătea deoparte şi îşi înălţă sprânceana. Acesta se apropie şi aşteptă plecat porunca.

— Ai pregătit un dostrahan mare pentru mulţi oaspeţi, dar ei nu se arată. Pune oameni de credinţă să aştepte la răscruce şi să cerceteze pe toţi călătorii. Află-mi printre ei oaspeţi care să-mi poată înveseli sufletul, şi să-mi aduci încoace şi pe armăsarii mei iubiţi... dacă oaspeţii poftiţi de mine n-au venit, am să ospătez la masa mea pe caii cei buni şi pe cerşetorii drumurilor...

— M-aţi chemat şi sunt aici! răsună o voce potolită. Un turkmen înalt şi subţire, cu o căciulă mare de berbec în cap, răsări de după o tufă şi se închină hanului cu mâinile duse la piept.

— Sunt bucuros să te văd în casa mea, pardos al pustiului, Kara-Koncear. Pofteşte de şezi aici, lângă noi.

Ali-Djan, căprar dintr-o cetăţuie de la graniţa răsăriteană a împărăţiei Horezmului, gonea cu cinci călăreţi de-ai săi pe drumul cel mare al caravanelor spre Gurgandj. Scurtase cât se poate popasurile, stătuse în loc doar cât să-şi îndestuleze caii. Ali-Djan se temea că n-are să mai poată aduce-n viaţă pe prinsul său atât de neobişnuit.

Călătorii întâlniţi în drum se opreau, priveau şi se întrebau ce tâlhar primejdios mâna el spre cetatea de scaun. Drumeţii călări veneau scară la scară să desluşească obrazul prinsului cetluit în şa. Dar Ali-Djan îi alunga pe toţi cu lovituri de gârbaci, şi curioşii prea înfipţi trebuiau să se îndepărteze.

Trecuseră prin vad două canale, străbătuseră şi podul şubred de peste râu, alcătuit din legături de nuiele şi vreascuri. Se şi zăreau în zare, printre plopi, cărămizile smălţuite în albastru ale minaretelor şi geamiilor din Gurgandj, când la o răscruci Ali-Djan îşi văzu drumul zăgăzuit de şase călăreţi în caftane zmeurii, pe cai negri cu frâie albe.

— Opriţi, djighiţilor!

— Feriţi din drum, strigă Ali-Djan. În numele slăvitului apărător al credinţei nu ţineţi în loc pe oştenii ce merg la *divan-arz* (cancelaria curţii) cu treburi de mare însemnătate.

— Ba tocmai de voi avem trebuinţă. Djelal ad-din, feciorul horezm-şahului, vă porunceşte să cotiţi din drum şi să vă înfăţişaţi de îndată lui, în grădina palatului.

— Trebuie să ne grăbim, să nu ne oprim nicăieri, s-ajungem cât mai curând la Gurgandj, la mai-marele nostru Timur-Melik.

Dar călăreţii hanului ţineau strâns dârlogii calului pe care Ali-Djan încerca să şi-l slobozească.

— Timur-Melik se află el însuşi aici în grădină, şade alături de bekul nostru şi ascultă cântări, amândoi. Coteşte, îţi spun! De ce te pui împotrivă? Prinsul tău n-are să scape, iar Djelal ad-din are să-ţi dăruiască o şubă, are să te omenească cu un pilaf şi ai să mai capeţi şi-un pumn de dirhemi de argint. O, ce pilaf are bekul! Pilaf ca ăsta n-ai să găseşti niciunde!

Ali-Djan simţi mireasma de batal fript şi strigă oamenilor săi:

— Cotiţi spre curţile acestea! Ne oprim. Aici ne aşteaptă fericirea!

Călăreţii, cu prinsul între ei, părăsiră drumul, lăsară în urmă pe străjerii porţilor şi intrară în curtea din faţă. În ceaţa asfinţitului zăriră un şir de şase focuri mari, înălţându-şi flăcările

sângerii spre cer. În jurul lor umblau femei în strai zmeuriu. În lumina roşie a focurilor păreau şi ele pălălăi şi flăcări.

Djighiţii săriră din şei şi îşi legară caii de conoveţe. Numai prinsul rămase în şa. Calul lui bătea din copite, scutura din cap şi nărăvea să se apropie de ceilalţi fugari cărora stăpânii lor le aşternuseră în faţă braţe întregi de fân. Femeile îl înconjuraseră în grabă pe prinsul djighiţilor şi se minunau de înfăţişarea lui neobişnuită.

Era legat de cal cu o funie împletită din păr. Haina lungă, albastră, cu fâşii roşii cusute pe mâneci, precum şi căciula turtită de pâslă, cu borurile răsfrânte în sus, mărturiseau că se trage din cine ştie ce neam străin. Două cozi de păr negru îi coborau de la tâmple ca nişte coarne de bivol, răsucite în jos până la umăr. Ochii piezişii, aţintiţi în gol, păreau sălbatici. În mulţimea adunată să-l vadă se şoptea:

— Păi, ăsta-i mort!

— Ba nu, răsuflă. Păgânii închinători de idoli nu se sting chiar aşa uşor.

— Vino după mine! spuse un slujitor apropiindu-se de Ali-Djan. Şi adă şi pocitania asta.

Ali-Djan luă de frâu calul prinsului şi porni cu grijă pe poteca livezii umbroase, unde şirurile de piersici tineri alternau cu frunzişul des, verde închis, al karagacilor înalţi.

Un pârâu cu apă repede şerpuia în jurul unui chioşc mic de grădină. În faţa lui, aliniaţi pe un singur rând, stăteau doisprezece armăsari – şase negri-corb şi şase roibi-aurii, cu părul mătăsos, lucind în unduiri sclipitoare, cu coamele pieptănate, împletite în codiţe şi împodobite cu panglici zmeurii. Căpăstrul fiecărui armăsar era legat cu un lanţ de câte un ţăruş scund. Doi djighiţi, cu tablale de aramă, treceau de la un armăsar la altul şi-i hrăneau cu felii de turkestani parfumaţi.

Ali-Djan fu atât de uimit de minunăţia cailor acelora, de ochii lor arzători şi gâturile ca de lebădă, încât la început nici nu băgă de seamă pe cei câţiva bărbaţi ce şedeau sub un karagaci uriaş.

Pe o podină încăpătoare, acoperită de un covor persienesc, erau rânduite talgere de argint şi cupe de sticlă irakiană. Aceste vase de preţ cuprindeau dulciuri de felurite culori din zahăr de trestie, cofeturi, fructe proaspete şi uscate, şi alte bunătăţi. Cei câţiva bărbaţi şedeau în semicerc în jurul covorului înălţat. În capul ospăţului, ceva mai deoparte, trona un tânăr negricios la

faţă în cekmen negru, cu un turban de India pe cap; toţi i se adresau cu respect, ca unui stăpân. De cealaltă parte a podinei câţiva lăutari îşi dădeau toată osteneala – unii mânuiau arcuşuri scurte, alţii suflau în fluiere, doi bubuiau mărunt şi surd din dairale, învăluind grădina în sunetele unei melodii ameţitoare.

— *Gheliubsen, gheliubsen!*[35] spuse tânărul stăpân şi sări vioi în picioare. Urmându-i pilda, se ridicară şi ceilalţi. Djelal ad-din se apropie de prinsul încremenit în şa. Ali-Djan înţelese că acest tânăr este feciorul padişahului.

— Tu l-ai prins? Unde anume?

— L-am întâlnit în stepă, nu departe de Otrar. Da-i puternic şi vânjos, abia de l-am putut îngenunchea!

— Cine este? De ce neam? Ce spune?

— Nu vrea să spună nimic. Tace mereu.

— Asta-i bună, îl văd că se stinge. Trage să moară?

— Nu ştiu, prealuminate. Am gonit din răsputeri ca să-l pot aduce de viu, în faţa ochilor slăvitului horezm-şah.

— L-ai sleit de puteri cu-atâta goană. Trebuie să-l facem să vorbească.

Djelal ad-din bătu din palme. Un slujitor se-nfăţişă la poruncă.

— Adă-mi pe vraciul Zaban, să vie cu toate alifiile şi leacurile lui. Spune-i că un om e pe moarte.

— Prea bine, mărite han!

Prinsul începu să-şi revie. Ochii i se căscară, din gura întredeschisă ţâşniră sunete înfundate şi omul se porni pe strigat, sucindu-se şi zbătându-se să scape din strânsoarea funiilor.

— Ce strigă? întrebă Djelal ad-din.

Ali-Djan tălmăci:

— Ţi-a văzut caii şi ţipă de încântare: „Ce cai buni! Ce cai frumoşi! Dar n-au să rămână aici. Toţi au să ajungă în tabunurile neînfrântului Gengis-han. Numai el are să încalece caii tăi!”

— Cum de înţelegi vorba păgânului ăstuia?

— Am cărăuşit odinioară cu caravanele ce se duceau în Kitai, am poposit în taberele nomazilor tătari. Acolo am învăţat limba lor.

— Dar cine este acest Gengis-han neînfrântul? De ce nu poate fi înfrânt? Cum de se încumetă păgânul să vorbească atât de îndrăzneţ? îşi ieşi din fire Timur-Melik. Numai horezm-şahul

---

[35] Apropie-te, apropie-te!

Muhammed este stăpânul neînfrânt al tuturor noroadelor. Am să-i despic ţeasta prinsului tău, dacă-l mai aud vorbind aşa.

— Lasă-l să spună ce-o vrea, îl opri Djelal ad-din. Noi să căutăm a afla de la el tot ce ştie despre acel neînvins căpitan al tătarilor.

De după tufele grădinii răzbătu un glas ascuţit. Un om se apropie cu grăbire, turuind într-una.

— Împodobească Allah pe tot musulmanul cu vajnicele însuşiri cu care l-a dăruit pe feciorul slăvitului domn al drept-credincioşilor, pe prealuminatul şi preaviteazul Djelal ad-din, stăpân al paloşului orbitor şi al celor mai frumoşi cai din lume. Abată-se, precum fulgerul, sabia lui pedepsitoare asupra capetelor vrăjmaşe islamului!

Un omuleţ mărunt, c-o barbă lungă şi un turban nemăsurat, păşea iute pe cărare spre chioşc. Într-o mână ducea un cobur de piele, iar în cealaltă un şip mare de lut ars. Felurite scule de aramă, cuţitaşe şi borcănele, atârnate la brâul lui, sunau la fiecare pas. Ajungând în dreptul hanului, omuleţul se ploconi până la pământ.

— Luminăţia-ta m-a smuls din botul căscat al năpastei. Mărinimia ta fără margini m-a adus la pragul casei tale. Am fost chemat sub cuvânt că trebuie să scap un om de la moarte...

O singură mişcare a hanului curmă vorbăria mărunţelului.

— Vraciule Zaban! Dă pace glasului să se odihnească, iar tu vezi de bolnavul acesta şi revarsă asupră-i întreaga pricepere a ştiinţei tale şi toate leacurile ce le ai în şipuri şi borcane. Tămăduieşte-l şi fă-l să revină la viaţă.

— Slugă-ţi sunt şi rob preasupus. Porunca hanului meu va fi îndeplinită!

Şi micuţul vraci se aşternu pe treabă. Chemă slugile şt le puse să dezlege prinsul şi să-l dea jos de pe cal. Străinul abia se mai putea ţine pe picioare. Rămăsese crăcănat, înţepenit în poziţia în care fusese cetluit pe cal. Apucându-l cu scârbă pe venetic şi şoptind rugăciuni, slugile îl întinseră pe un aşternut de pâslă şi-l despuiară de veşminte. Prinsul zăcea întins fără simţire, cu ochii daţi peste cap.

Bolborosind descântece, vraciul stropi pieptul bolnavului cu o licoare străvezie şi înarmat cu o lopăţică de os se porni să răzuiască viermuşii, cât bobul de orez, ce năpădiseră rănile uscate.

— Rănile au făcut viermi... Dar în cartea sfântă stă scris: „La câte boli a făcut Allah, la tot atâtea EL ne-a dăruit leacuri să le tămăduim”.

Când, în sfârşit, rănile începură să sângereze, vraciul le acoperi cu ghemotoace de bumbac îmbibat cu uleiuri şi porunci slugilor să înfăşoare întreg trupul cu faşe de pânză.

— O, prealuminate han! O, stăpâne al meu! spuse el, întorcându-se spre Djelal ad-din. Eu sunt cel mai învăţat medic arab, „kaddah” neîntrecut în bolile de ochi şi înlăturarea albeţei, cunosc pe de rost cărţile lui Hippocrat-elenul, ştiu lecui scrântitura, pot alunga moartea. Slugă îţi sunt şi rob. Mă închin ţie şi atârn la mila ta. Porunceşte, o hanule, să mi se-aducă o ulcică de vin vechi, ca să-mi pot pritoci leacurile tămăduitoare. După ce am să le dau bolnavului, el va purcede a vorbi şi are să cuvânteze o zi, sau două. Pe urmă are să moară sau are să se facă bine, după cum va fi vrerea lui Allah.

Căpătându-şi vinul, învăţatul îl amestecă cu felurite pulberi şi începu să soarbă din licoare. Ba bea el însuşi, ba o turna pe gâtul bolnavului, care se dezmetici curând şi începu să vorbească.

Aprins la faţă de fierbinţelile sângelui, prinsul se porni mai întâi să cânte şi să strige tot felul de vorbe neînţelese, apoi glasul i se limpezi şi vorbirea îi curse desluşită şi măsurată, de parcă ar fi spus versuri. Ali-Djan asculta cu luare-aminte şi tălmăcea:

— Frumoasă, voioasă e patria mea, nu-i alta ca dânsa pe lume, cânta prinsul, cu ochii arzători aţintiţi în depărtare. Sunt treizeci şi trei de plaiuri nisipoase întinse între zările trandafirii. Nici calul de goană cel mai vestit nu poate ocol să le deie. În iarba-i înaltă jivine foiesc şi fiarele urlă a pradă, şi pasc antilope în zeci de culori şi cântec de păsări răsună. Pe ceru-i albastru trec gâşte în zbor şi lebede albe-l săgeată... În stepele patriei mele e loc prea destul pentru oricine, doar pentru sărmanu-mi sălaş nu e loc. Puternice triburi cu lacomii hani păşunile verzi ni le fură, şi astăzi acolo pasc caii lor graşi şi turme străine de oi, şi vite-n cirezi fără număr... Iar pentru al nostru sărac trib-nomad rămas-au doar aspre ţepoase văiugi şi stâncării de prin râpe. Acolo cirezile noastre se sting şi caii slăbesc, de-abia se mai ţin pe picioare. Şi vina o poarta doar hanii trufaşi, hainul kagan

Gengis-han le e capul, bărbatul cel roşu, neînfrântul mongol, ce-şi mână sălbatica hoardă la jaf prin ţările lumilor toate...

— De care Gengis-han pomeneşte el mereu? întrebă Djelal ad-din.

Ali-Djan tălmăci întrebarea. Prinsul strigă:

— Cine nu-l ştie pe Temucin Gengis-han?! De răul lui am fugit. El nu rabdă pe cei ce se-ncumetă a-i sta în drum şi nu-şi încovoaie ca robii spinarea! El nu iartă pe nesupuşi, loveşte crunt pe cine-i stă împotrivă şi seceră până la ultimul prunc toată seminţia celui ce i s-a ridicat în cale.

— Dar tu cine eşti? Cum de judeci cu atâta îndrăzneală pe Gengis-han?

— Sunt un *merghen*[36] slobod, Gurkan-bagatur mă cheamă. N-am alt han afară de mine, *nucher*[37]-cetaş în propria-mi ceată, şi am fugit din oastea lui Gengis-han pentru că moşneagul ăsta acru a frânt gâtul tatălui şi fratelui meu, pentru că blestematul cu barbă roşie ne răpeşte cele mai frumoase fete şi le robeşte poftelor lui, pentru că nu rabdă pe lume nicio altă voinţă decât voinţa lui de kagan atotputernic. Am să plec până la capătul pământului. Acolo unde nu trăiesc decât sălbăticiuni şi vânători slobozi ca şi mine; acolo unde n-au să ajungă nucherii afurisitului Gengis-han.

— Şi unde se află acum acest han al tău? Ce pune la cale? întrebă Djelal ad-din.

— Acum stăpânirea lui Gengis-han aduce cu un lac prea plin de ape mari, pe care zăgazurile abia de le mai pot ţine în loc. Gengis-han stă să pornească năvală, toţi nucherii lui şi-au ascuţit paloşele şi aşteaptă porunca să se reverse asupra ţărilor de la soare-apune. Curând au să ajungă aici, şi au să vă pustiască şi vouă pământurile.

— Să-l oprim pe voinicul acesta aici la noi, apuse Timur-Melik. Are să-şi ia o nevastă turkmenă, are să-şi ridice o iurtă în tabăra neînfricatului Kara-Koncear, şi-are să bată întregul Kara-Kum după vânat, ca un merghen slobod ce se află.

— Dar cine să fie acest Gengis-han? murmură Djelal ad-din. Mă neliniştesc aceste veşti despre el. Trebuie să aflăm tot ce se ştie despre dânsul.

---

[36] *Merghen* – vânător.

[37] *Nucher* – ostaş din garda personală a unui han.

— Şi-acum să mă ierţi, luminate han, vorbi Timur-Melik ridicându-se. Trebuie să plec la divan-arz cu prinsul mongol. Am să aflu de la el câte şi mai câte despre neobrăzatul Gengis-han.

— Şi pe mine să mă ierţi, rogu-te, stăpâne, spuse Ali-Djan, djighiţii mei s-au îndulcit la dostrahanul tău, iar caii au primit nutreţ din belşug. Acum sufletul nostru se bucură de toată fericirea. Îngăduie-ne să pornim la drum şi să-l ducem pe acest păgân proclet la cetatea Gurgandjului.

— *Hoş!* (Fie!) le răspunse Djelal ad-din. Guliam, adă-i căprarului o şubă nouă de berbec.

Ali-Djan se ploconi adânc şi îşi luă rămas bun cu cuvintele:

— Pasărea să zboare, oaspeţilor închinare, gazdei – cinstire, iar djighitul drum întins.

PARTEA A TREIA
BĂTĂLIA DE PE RÂUL IRGHIZ

Capitolul 1 – SPRE STEPA KÂPCEAKĂ

Afrosiab strigă: „Plec la luptă! Vopsiţi în roşu coada calului meu!”
(Dintr-un străvechi cântec persan)

Horezm-şahul Muhammed ajunse la Samarkand clocotind de furie. Era hotărât să pedepsească fără cruţare pe ginerele său Osman şi pe locuitorii oraşului, care îndrăzniseră să ridice sabia împotriva şahului lor.

Muhammed împresură oraşul, vestind că pentru nesupunerea lor va tăia până la unul pe toţi samarkanzii, de la sugar până la moşneag, ba chiar şi pe străinii de cetate. Răsculaţii luptară multă vreme, ridicară bariere de bârne pe toate uliţele, dar până la urmă hanul Osman se înfăţişă horezm-şahului cu închinare şi cu rugămintea de a cruţa oraşul. Căpetenia răscoalei intră la Muhammed cu paloşul purtat pe mâinile întinse şi cu o pânzătură albă pentru savan, în semn de supunere deplină şi încuviinţare de a i se lua capul chiar cu acel paloş. Văzându-şi ginerele căzut la picioarele lui cu faţa-n pământ, horezm-şahul se îndură şi vru să-l ierte. Dar după ce supuse întreg oraşul, i se înfăţişă şi Han-Sultan, soţia hanului Osman, fiica şahului, care se apărase vitejeşte în cetatea nedoborâtă de răzvrătiţi. Ea nu vru să audă de cruţarea vinovatului şi ceru ca soţul ei să fie dat pe mâna călăului. În aceeaşi noapte Osman fu scurtat de cap. Fură ucişi de asemenea şi toţi cei de-un sânge cu el, neamuri şi copii, aşa că în acea noapte se stinse vechea stirpe a karahanizilor, domnitorii Samarkandului.

Hanii kâpceaci, veniţi odată cu padişahul, se răfuiră cumplit cu populaţia Samarkandului. Ei nimiciră mai bine de zece mii de orăşeni şi ar fi urmat încă cine ştie cât cu omorul şi jafurile dacă nu intervenea împărăteasa-mamă Turkan-Hatun, care, deşi crudă, era însă mai chibzuită ca ei, şi îi îndemnă să oprească omorurile.

După potopul acela de sânge, Samarkandul deveni cetatea de scaun a horezm-şahului. Şi oraşul purcese la durarea unui mare palat împărătesc.

Acum hanii kâpceaci îi cerură padişahului Muhammed să-şi ducă oştile în stepele lor pentru a nimici triburile tătarilor merkiţi, ce veniseră din pustiile răsăritene şi răpeau păşunile turmelor kâpceace. Şahul se lăsa greu convins, pretextând că e ocupat cu grijile statului şi ridicarea palatului. Atunci Turkan-Hatun adresă fiului său aceeaşi rugăminte.

Precum o bătrână pajură ce-şi apără în vârful stâncii golaşe cuibul şi puii, străjuind cu ochi neadormit zările stepei, tot aşa şi Turkan-Hatun, cea mai şireată şi mai prevăzătoare dintre femei, veghea asupra scaunului domnesc şi-l apăra de răzvrătirile populaţiei veşnic nemulţumite, de trădările hanilor vicleni, şi de tainicele lor urzeli. La ceas de primejdie, din întunecatul şi ferecatul ei palat din Gurgandj, bătrână îşi trimitea cetele de kâpceaci credincioşi să sfâşie pe oricine îndrăznea să-şi ridice mâna asupra măreţiei fiului ei, nebiruitul horezm-şah. Cunoscând toate acestea, putea şahul Muhammed să nu dea ascultare îndemnurilor mamei sale?

La începutul primăverii următoare, şahul reveni la Gurgandj şi de aici, în fruntea unei mari oştiri de călăreţi, porni la drum. Zece trupuri de oaste se scurseră în zece zile pe porţile oraşului. Fiecare număra câte şase mii de călăreţi. Caii de schimb cărau samare cu orz, mei, orez, ulei şi burdufuri pline de kumâs.

Grozav îi mai plăceau horezm-şahului strălucirea oştilor, bubuitul timpanelor şi trâmbiţatul surlelor de luptă ce îndemnau oamenii la bătălie. În fruntea zecilor de mii de călăreţi juca armăsarul său murg, lat în piept, fluturându-şi coada vopsită cu hene de culoare purpurie. Murgul sclipea de mulţimea pietrelor nestemate, de strălucirea frâului de aur, iar la picioare îi sunau zurgălăi de argint. Cine nu cunoştea în tot Horezmul acest armăsar murg, încălecat de călăreţul mândru, cu barbă neagră şi turban orbitor de alb, împodobit cu fir de almazuri!

Era călăreţul acesta cel mai vajnic apărător al islamului, stâlp al credinţei, spaima păgânilor închinători la idoli şi îşi arunca fulgerul mâniei chiar şi împotriva califului din Bagdad, Nasir, urmaş al profetului. Călăreţul acesta, horezm-şahul Alla ad-din Muhammed, a lărgit hotarele împărăţiei sale până la pustietăţile

unde n-a ajuns nici măcar Iskender-Rumiotul, neînfrântul cuceritor al lumii.

Oastea şahului se întindea pe o cale de zece zile de drum. Fiecare coloană, de mai multe mii de cai, seca la orice popas toate fântânile din jur. Şi nu mai aflai acolo strop de apă decât a doua zi, după douăzeci şi patru de ceasuri.

În fruntea primei coloane goneau pâlcurile de cercetaşi. Horezm-şahul urma cu a doua coloană. Aici se aflau şi cămilele cu pasul iute, încărcate cu corturi, cu ceaune mari, cu bogatele rezerve de hrană ale cuhniilor împărăteşti.

În ultima coloană, a zecea, la un loc cu turkmenii veşnic neastâmpăraţi şi nesupuşi, călărea şi fiul şahului, mazilul Djelal ad-din. Turkmenii îi duşmăneau pe kâpceaci, neputându-le ierta lăcomia şi trufia. Seara ostaşii turkmeni aprindeau focuri de tabără şi, în cercuri largi, jucau dansuri războinice, cântau cântece ostăşeşti, încingeau hore, sărind vijelios şi învârtindu-şi deasupra capetelor sclipitoarele săbii încovoiate.

Drumul oştirii urma ţărmul Mării de Horezm. După ce trecură peste râul Seihun, coloanele ajunseră la îngustul golf Sarî-Ceaganak. Aici şahul porunci un popas mai lung. Aştepta ştirile cercetaşilor trimişi înainte. Până atunci porni cu şoimii de vânătoare de-a lungul mării dulci cu ape de peruzea şi se întoarse la tabără cu funii de raţe şi cocoare doborâte.

Cercetaşii aduseră ştirea că tabunurile merkiţilor au fost văzute la miazănoapte în regiunea râului Irghiz, la vărsarea acestuia în lacul Celkar. Horezm-şahul mai aşteptă până-i ajunseră şi ultimele coloane, chemă la el pe căpitanii tuturor trupurilor de oaste şi le arătă planul lui de bătălie. Oastea se va împărţi în trei părţi. Şahul are să rămână cu cea din mijloc, care avea să dea lovitura din urmă, cea hotărâtoare. Aripa din stânga va fi condusă de hanul kâpceak Turgai, iar cea dreaptă de feciorul şahului, Djelal ad-din. Muhammed voia să vadă cum are să se poarte în luptă nesupusul şi încrezutul său fiu.

A doua zi ajunse în tabără un olăcar din Gurgandj cu un răvaş din partea împărătesei-mamă Turkan-Hatun. Vechilul şi mirza-diacul îl urmară pe şah în cort. Muhammed descusu cu vârful jungherului cusăturile sulului adus de olăcar. Înăuntru se găsea o punguţă de mătase zmeurie. Muhammed duse punguţa la frunte şi la buze, apoi o deschise. Aici află cartea scrisă cu litere mari pe o fâşie îngustă de hârtie scumpă de Samarkand.

„Măritului şi blagoslovitului apărător al credinţei şi dreptăţii, Alla ad-din Muhammed, şahul Horezmului, apere şi păzească Allah împărăţia lui! Selam!

Imamii tuturor geamiilor înalţă în fiecare zi cinci rugăciuni Celui-prea-înalt şi Stăpân-a-toată-făptura, lungească El domnia ta şi dăruiască-ţi El izbândă asupra vrăjmaşilor! Împlinească-se ruga lor, şi aşa să fie!

În bazarul cel mare a fost prins un derviş, iscoadă a califului din Bagdad. Dervişul propovăduia prostimii lesne încrezătoare erezia cum că Allah are să pedepsească pe iubitul nostru şah pentru că a preluat, chipurile, de la persieni credinţa lor mincinoasă şi din această pricină abate-se-vor asupra Horezmului noroadele păgâne ale iadjudjilor şi madjudjilor[38] care vor spulbera împărăţia noastră.

Dervişul cel guraliv a fost prins de mai-marele călăilor tăi, Djihan-Pehlevan, şi după încercarea cu fierul roşu, retezatu-i-s-a lui limba şi spânzurat a fost în piaţa bazarului.

Văzând caznele şi moartea lui, înspăimânta-se-vor mii şi miile. Toate celelalte sunt în bună rânduială. Domnească întru mulţi ani pacea şi bunăstarea împărăţiei tale!

TURKAN-HATUN –
STAPÂNĂ A FEMEILOR DIN ÎNTREAGA LUME."

În zorii zilei oştile porniră la drum şi, grăbind pasul cailor, în două popasuri ajunseră la râul Irghiz.

Stepa înflorea sub verdele primăvăratic al ierbii noi. Brânduşe galbene şi viorii şi lalele roşii îşi înălţau vesele căpşoarele din nisipul câmpiilor, de obicei pârjolite şi moarte. Soarele ba se ascundea pe după norii de ploaie, ba încingea cu razele-i orbitoare întreg cuprinsul stepei.

Râul Irghiz mai era acoperit de o pojghiţă subţire şi fărâmicioasă de gheaţă. Apa se revărsa peste întinsul gheţurilor şi marile copci şi băltoace nu îngăduiau trecerea oştilor pe celălalt mal.

Horezm-şahul porunci coloanelor să poposească fără a aprinde focuri de tabără, să se ascundă prin râpe, la adăpostul

[38] Iadjudji şi madjudji – nume de triburi necunoscute, pomenite ades în basmele orientale.

trestiilor, în aşa fel ca merkiţii să nu prindă de veste şi să nu se tragă mai în adâncul stepei.

Două zile oştirea se odihni fără să facă foc. Noaptea următoare apăru în tării o lumină nemaivăzută. Cerul purpuriu, ca jarul încins, nu se învălui în beznă şi nu se ivi nicio stea. Ai fi spus că amurgul s-a prelungit până la aurora zorilor de zi[39]. *Şeik-ul-islam*[40], care însoţea oastea, tălmăci această lumină drept un semn de la Allah care prevesteşte marea slavă hărăzită horezm-şahului Muhammed.

Când faţa râului se curaţi de gheţuri, iscoadele găsiră vaduri peste apă şi toate coloanele trecură pe celălalt mal.

Stepa pustie, acoperită ici-colo de movile, se întindea mută şi tainică până în zare. Urmând poteci abia desluşite, cetele porniră spre răsărit. Acum se ţineau mai aproape una de alta, pregătite din vreme pentru lupta ce avea să înceapă curând.

Într-o vale largă, printre coaste pietroase, se iviră mai multe iurte negre. Se vedea cât de colo că fuseseră părăsite în mare grabă. Bucăţi de pâslă, veşminte femeieşti şi covoare vechi se tăvăleau de-a lungul drumului. Printre ele zăcea un om cu două cozi de păr negru răsucite pe după urechi, cu faţă galbenă şi ochi înguşti. Haina lui albastră, ieşită la soare, lungă până la călcâie, era sfâşiată fâşii-fâşii. Ceva mai încolo, răsturnată pe-o rână, găsiră o araba cu două roţi.

Cercetaşii, urcaţi în vârful unor movile înalte, făceau cu mâna semne de primejdie. Oastea o coti într-acolo, desfăşurându-se în semicerc.

Călăreţii porniră la trap, dar curând îşi reţinură iarăşi caii. În faţa ochilor se întindea un şes cenuşiu, pătat parcă de zdrenţe întunecate. Un cal înşeuat rătăcea fără călăreţ printre mormanele de zdrenţe.

— E un câmp de luptă! şuşotiră oştenii. Cu ajutorul lui Allah cel veşnic, viaţa lor s-a sfârşit.

— Cine i-o fi doborât? Cine ne-o fi smuls din mână izbânda asupra lor? Unde le sunt turmele, cirezile de cămile, caii?

Cetele o porniră peste câmp spre locul bătăliei plin de morţi. Ceea ce de departe li se păruseră a fi zdrenţe erau leşuri ciopârţite de săbii, străpunse de suliţi şi săgeţi. Zăceau

---

[39] Fenomen atmosferic asemănător cu aureola boreală despre care vorbesc toate cronicile vremii.

[40] *Şeik-ul-islam* – căpetenia clerului musulman.

împrăştiate câte unul sau îngrămădite câte zece şi mai bine. Unora li se scoseseră încălţările şi veşmintele.

Călăreţii se împrăştiară, culegând care câte o sabie pierdută, care vreun scut rotund sau o suliţă grea.

Horezm-şahul străbătu câmpul de luptă îngândurat, răsucindu-şi pe deget cârlionţii bărbii. Curtenii mai apropiaţi îl urmau, şoptind între ei:

— A fost o bătălie crâncenă. Mii de merkiţi au căzut aici. Niciunul n-a fost cruţat, până şi răniţilor li s-a luat viaţa...

Un călăreţ veni în goană mare, strigând:

— Am găsit un merkit teafăr. Poate vorbi.

Horezm-şahul îşi îmboldi calul la galop. Ceilalţi se luară după el.

Merkitul şedea la poalele unei coline. În jurul lui descălecaseră câţiva oşteni kâpceaci şi-i puneau tot felul de întrebări. Capul merkitului era ras de la frunte până la ceafă şi plin de sânge.

Şahul Muhammed îşi opri calul.

— Ce spune? Din ce seminţie este? Cine i-a măcelărit?

Gemând şi văicărindu-se, merkitul începu să povestească:

— Neamul nostru a fost un neam mare... acum nu mai există. Merkiţi ne chemam noi. Căpetenie ne-a fost Tuktu-han... El a fugit împreună cu feciorul sau Holtu-han, vânător vestit: nimeni nu arunca săgeata mai departe ca el şi nu nimerea mai bine ţinta. Amândoi hanii spuneau oamenilor: „Veniţi cu noi, fugiţi de furia lui Gengis-han barbă roşie; hainul şi-a pus în gând să smulgă din rădăcină seminţia merkiţilor. La soare-apune, dincolo de lacurile sărate, până hăt – la mare, se întind stepele kâpceace. Cu siguranţă că se va găsi acolo un locşor şi pentru noi. O să aflăm multă iarbă bună pentru bivoli şi trestişuri dese; acolo cirezile noastre se vor împlini şi se vor înmulţi din nou. Kâpceacii n-au să ne alunge şi au să ne îngăduie să mâncăm cu ei dintr-un ceaun şi să bem cu ei dintr-un burduf...” Aşa ne-au vorbit hanii. Ce era să facem? Din spate venea moartea, în faţă ne aştepta libertatea şi bucuria. Dar doi dulăi turbaţi se şi porniseră după noi, adulmecându-ne urmele. Şi-i asmuţea împotriva noastră feciorul cel mare al hanului cu barbă roşie – Djuci-han îi spune lui – iar dulăilor le spune: Subudai-bagatur şi Tohucear-*noion*[41]... Am fugit cât s-a putut de repede... Voiam să ne pierdem urmele prin pustiuri pietroase şi prin nisipuri

[41] *Noion* – principe.

roşcate. Dar caii începură să slăbească, copitele lor să crape şi iuţeala lor să scadă. Şi mongolii se prăvăliră asupra noastră ca turbaţi... N-am mai avut unde fugi când douăzeci de mii de călăreţi mongoli s-au năpustit asupra noastră de pretutindeni. Râul Irghiz s-a revărsat, pluteau pe el gheţurile, iar pământul s-a muiat şi caii noştri se împotmoliră prin mlaştini... S-a sfârşit cu marea seminţie a merkiţilor. Unii au pierit aici sfârtecaţi de săbii, iar alţii au fost mânaţi de mongoli în prinsoare... Ce mai râde roşcovanul de Gengis-han în iurta lui galbenă, pe-un vraf de pâsle! S-a dus vechea faimă a merkiţilor! N-a mai rămas slobodă decât o singură femeie, vânzătoarea neamului nostru, nevasta cea tânără a hanului, frumoasa Kulan! Gengis-han a adăugat-o la numărul soţiilor sale...

Kâpceacii strigară:

— Arată-ne încotro au plecat tâlharii! Le venim noi de hac! Nu-s departe! N-au putut mâna prea repede vitele şi robii. O să le luăm înapoi toate prăzile...

— Îi ajung eu din urmă. Curând de tot! spuse horezm-şahul şi porunci trâmbiţaşilor să sune adunarea călăreţilor împrăştiaţi prin stepă să despoaie leşurile merkiţilor.

Capitolul 2 – BĂTĂLIA CU O SEMINŢIE NECUNOSCUTĂ

— Ştii tu oare, taică, ce-a spus Zal viteazului Rustem:
„Nu-i bine să-ţi socoti vrăjmaşul netrebnic şi fără putere”.
(Dintr-un străvechi cântec persan)

Oştirea merse întreaga noapte. Nu se făcură decât două scurte popasuri pentru a hrăni caii.

Spre dimineaţă stepa se învălui în ceţuri. Unele pâlcuri răzleţe se pierdură de grosul oştirii. Cercetaşii şi iscoadele ţineau legătura între ei prin ţipete prelungi şi înalte, imitând urletele lupilor şi şacalilor.

Un vânt răcoros spulberă ceţurile zdrenţuite. La orizont, pe fâşia de cer auriu şi curat, începură să se contureze crestele colinelor din zare. La poala colinelor sclipeau nenumărate focuri de tabără şi tot mai limpede se desluşeau pâlcurile de călăreţi, de cămile şi de harabale pe roţi înalte, încărcate din greu.

Era tabăra seminţiei necunoscute. Vrăjmaşul văzuse şi el oştile horezm-şahului. Deodată, ţâşnind din scama ceţurilor, se arătă un pâlc de treizeci de călăreţi. Înaintau în trei cete de câte zece oameni. Primele raze piezişe de soare le luminară lungile haine albastre, ca şi zalele şi coifurile de fier. Călăreau pe cai nu prea mari, cu picioare butucănoase şi coame lungi. În fruntea primei cete, călare pe un armăsar înalt turkmen, văzură un musulman cu barbă colilie, turban alb şi şubă roşie împodobită cu cusături galbene. Alături de bătrânul musulman, călărea un oştean cu lance lungă, având în vârf o coadă albă de cal.

— Selam vouă, strigă de departe bătrânul. Şi eu sunt tot musulman. Duceţi-mă să vorbesc celui mai mare dintre căpitanii voştri, aibă-l Allah în sfânta sa pază!

— Căpitani sunt mulţi în oştirea noastră, dar căpetenie ne este unul singur: spaima lumii, paloşul islamului, horezm-şahul Alla ad-din Muhammed.

Bătrânul descălecă. Îşi duse mâinile la piept, îşi înclină uşor spinarea şi se apropie de locul unde, călare pe minunatul său murg, strălucea şahul Horezmului, înconjurat de mulţimea tăcută a falnicilor săi hani.

— Stăpânul oastei mongole, măritul noion Djuci-han, feciorul hanului Gengis, domn al ţărilor din răsărit, poruncitu-mi-a mie, tălmaciul său, să aduc închinare puternicului domn al ţărilor din apus, Alla ad-din Muhammed, lungească Allah domnia lui cu o sută douăzeci de ani! Prin gura mea îţi spune: Selam!

— Selam! răspunse şahul.

— Hanul Djuci întreabă: de ce viteaza oaste a şahului ţine urma oştirii mongole, gonind întreaga noapte cu atâta grăbire după noi?

Bătrânul tăcu, aşteptând răspunsul. Dar şahul îşi mângâie barba neagră şi se uită ameninţător la solul mongolilor, fără să-i răspundă.

— Şi mi-a mai poruncit să spun hanul Djuci că tatăl lui, neînvinsul stăpânitor Gengis-han, a trimis pe căpitanii săi Subudai şi Tohucear să pedepsească pe răzvrătiţii merkiţi, care au fugit de sub ascultarea hanului. Acum, după ce i-a nimicit, oastea mongolă se va trage îndărăt în stepele ei de baştină...

Bătrânul tăcu iar câteva clipe, aţintindu-şi privirea asupra chipului aspru şi netulburat al şahului, apoi urmă:

— Gengis-han, stăpân a toate popoarele trăitoare în iurte de pâslă, ne-a poruncit nouă tuturora să ne purtăm prieteneşte cu oştirile musulmane, dacă va fi să ne întâlnim cândva cu ele. În semn de prietenie, hanul Djuci se arată doritor de a preda oastei măriei-sale şahul o parte din prăzile sale şi din prinşii merkiţi.

Muhammed îşi lovi calul cu furie. Murgul se-nfioră şi porni să joace, reţinut îndată de mâna puternică a şahului. Şi abia atunci pronunţă horezm-şahul vestitele vorbe pe care Mirza-Iusuf, cronicarul curţii, le trecu pe dată în *Cartea de război a marilor fapte şi lupte şi vorbe rostite de şah*:

— Spune mai-marelui tău aşa: dacă Gengis-han nu ţi-a poruncit să lupţi cu mine, apoi mie Allah mi-a poruncit altceva – să lovesc cu străşnicie oştile voastre! Vreau să dobândesc mila lui Allah-Atotputernicul, nimicindu-vă pe voi, păgâni afurisiţi, închinători la idoli...

Uimit, dragomanul încremeni chibzuind la vorbele şahului, dar Muhammed îşi şi întorsese calul spre oştile lui ce se desfăşurau pentru luptă.

Bătrânul dragoman se înapoie la călăreţii săi, încălecă şi, urmat de întregul pâlc, se îndreptă spre tabăra mongolă. Câţiva

paşi merseră încet, apoi însă, aplecându-se pe coama cailor, goniră cu toată iuţeala.

Şi bătălia se încinse.

De cum ajunse bătrânul musulman la tabăra hanului Djuci, câteva pâlcuri mari de călăreţi se desprinseră din oastea mongolă, porniră încet în întâmpinarea oştilor Horezmului şi se opriră pe coasta lină a unor movile.

Şahul Muhammed îşi adună hanii.

— Întreaga oaste să se împartă în trei părţi: aripa dreaptă, aripa stângă şi mijlocul. Cele două aripi să împresoare tabăra mongolă, pentru ca nimeni să nu scape din strânsoare. Grosul, unde mă voi afla eu, rămâne de ajutor aripilor. Am să-l împing acolo unde se va simţi nevoia, el va da lovitura hotărâtoare. Drept spre noi nu cred să se avânte vrăjmaşul. Iar dacă are s-o facă e şi mai bine: are să se împotmolească în clisa bălţilor din sărătură.

Muhammed urcă pe creasta unei coline. Stepa se întindea la picioarele lui până departe: aici avea să se desfăşoare bătălia. În vârful colinei, şahul descălecă şi se lăsă pe un covor întins anume. Slujitorul aşternu un dostrahan brodat cu mătase, aduseră tablale cu lipii, cu stafide, cu felii de pepene galben uscat. Muhammed turnă kumâs în cupe şi le împărţi becilor tinerei, care-l însoţeau pentru prima dată în război spre a învăţa meşteşugul armelor.

Cămilele cele iuţi care purtau samarele cu bucate fură puse în genunchi. Slujitorul dostrahanului împărătesc, împreună cu slugile cuhniilor descărcară filigenele de aur şi talerele scumpe şi bucatele cele mai alese pentru a întări puterile horezm-şahului, ostenit de drum.

Aripa dreaptă avea în frunte pe Djelal ad-din, feciorul neiubit al şahului. Armăsarul lui negru îl aduse până-n creasta unei dune de nisip. Tânărul han puse palma streaşină la frunte ca să-şi apere ochii negri şi înguşti de soare şi cercetă cu luare-aminte câmpul de luptă.

— Să vie Kara-Koncear! strigă el unui djighit tinerel în caftan roşu.

Tânărul turkmen coborî în goană movila şi se întoarse cu un călăreţ uscăţiv cu căciulă neagră de berbec şi haină lungă de aceeaşi culoare. Kara-Koncear îşi apropie calul scară la scară, se

apleca spre Djelal ad-din şi ascultă cu băgare de seamă vorbele lui. Hanul îi împărtăşi planul luptei ce sta să înceapă. Chipul de uliu al turkmenului nu vădea nicio tulburare, numai în ochii lui căprui, rotunzi, ca de buhă, sclipiră scântei de voioşie.

— Vezi sărătură aceea? spuse Djelal ad-din. Acolo stă pieirea şi izbânda noastră. Tătarii nu sunt prea mulţi. Noi avem de trei ori pe-atâţia oameni. Dar nu în număr e totul. Pot eu avea încredere în ostaşii noştri? Am aflat de la merkitul care trăgea să moară că mongolii nu sunt decât vreo douăzeci de mii. Aşadară, dacă împotrivă-ne are să fie aruncată jumătate din oaste, vom avea de înfruntat zece mii. Noi însă numai turkmeni avem şase mii, başca cei cinci mii de kara-kitai. Dar kara-kitaii s-au supus padişahului de nevoie şi de foame. Ei au pornit cu noi nu ca să lupte, ci doar să-şi încălzească mâinile la focuri străine. Vor izbi bucuros în vrăjmaşi ca să răzbească mai curând la carele cu pradă ale tătarilor. Dar acelaşi merkit vorbea de tătari ca de nişte „tigri turbaţi". Fireşte că tătarii au să-i înfrângă pe kara-kitai şi au să se năpustească asupra noastră. Atunci se cuvine să-i întâmpinăm cu toată puterea, să-i izbim din coastă şi să-i împingem în sărătura mlăştinoasă. Acolo se vor împotmoli şi o să-i putem măcelări mai lesne. După asta ne vom avânta să scăpăm din strânsoare pe tatăl meu şahul. Astăzi horezm-şahul va trebui să uite de dulcea tihnă a inimii şi de raţele fripte… Hei, sprinteni djighiţi, daţi fuga la hanii turkmeni şi spuneţi-le că astăzi are să-i ducă în luptă Kara-Koncear, tigrul Kara-Kumului.

Şase djighiţi porniră în goana mare spre toate pâlcurile oastei turkmene, desfăşurate de-a lungul colinelor. Când auziră de numele lui Kara-Koncear, toţi turkmenii se înviorată şi sloboziră strigăte de bucurie. Cine nu aflase de Kara-Koncear, spaima Horasanului şi Astrabadului! Nimeni nu bănuise că tăcutul călăreţ negru de pe înaltul roib uscăţiv este neînfricatul şi nestăvilitul djighit ce răsare nevăzut în orice vale a Kara-Kumului.

Kara-Koncear plecă la turkmenii săi, chemă câteva căpetenii şi, după ce le arătă pe scurt cum avea de gând să ducă lupta, adăposti trei mii de călăreţi în spatele unei movile de unde aveau să se năpustească la timpul potrivit împotriva tătarilor.

La rândul său Djelal ad-din se repezi ca viforul cu armăsarul cel negru spre locul unde se aflau kara-kitaii. Călări pe căluţii lor miţoşi, cu tichiile de pâslă trase pe urechi, aceştia aşteptau în

neorânduială, înarmaţi cu suliţele lor scurte, ca o pădure de ţepi.

— Vitejiilor kara-kitai! le strigă hanul. Vă ştiu, pardoşi de munte, că sunteţi neîntrecuţi în bătălie! Iată în faţa voastră tabăra fricoşilor tătari rătăcitori. Precum furii nopţii, au prădat ei toată dobânda ce ni se cuvenea nouă. Numai nouă ni se cuvenea ea, nouă, stăpânii acestor stepe. Năpustiţi-vă asupră-le şi luaţi din tabăra lor tot ce vă doreşte inima!

Kara-kitaii se orânduiră şi porniră la trap spre tabăra mongolă. Colbul se înălţa în urma lor şi, pe măsură ce goana se înteţea, hăulitul lor sălbatic se prefăcea într-un urlet neîntrerupt.

Horezm-şahul Muhammed îşi sumecase poalele lungii sale şube de sobol, se aşezase pe covorul gros şi rodea cu dinţii lui albi şi puternici un copan de raţă sălbatică. Celălalt copan era ros de şeik-ul-islam, singurul curtean din alaiul şahului cinstit să şadă la dostrahanul stăpânului pe un covoraş mic. Până şi Timur-Melik, tovarăşul de luptă din totdeauna şi cel mai iubit sfetnic al şahului, „mânerul sabiei şi pavăza liniştii” lui, până şi el stătea în picioare, cu braţele încrucişate pe pântec, şi asculta vorbirea adâncă pe care o purta Muhammed cu bărboasa căpetenie a clerului musulman, dornică să însoţească la război pe şahul său pentru a se ruga tot timpul lui Allah să-i dăruiască mult dorita izbândă.

Padişahul glumea mereu, cătând rareori spre vrăjmaşul ce-şi rânduia în stepă cete-cete oastea de călăreţi. În văzduhul nemişcat al dimineţii se vedea limpede cum trec în goană călăreţii ducând porunci de la o ceată la alta, cum le sclipesc pavezele rotunde de fier.

Un pâlc de călăreţi mongoli ţâşni înainte şi se izbi scurt cu djighiţii kâpceaci... Săbiile se înălţară şi se abătură fulgerător. Un oştean căzu şi calul lui, cu şaua lunecată sub burtă, o luă la goană de-a curmezişul stepei, zvârlind din picioare.

După ciocnirea primelor cete începu lupta. Câteva mari pâlcuri de călăreţi kâpceaci porniră la galop prin şesul gălbui.

Şahul îşi lăsă raţa şi strigă:

— Înainte, hanilor! Allah e cu voi!

La porunca lui alte coloane de kâpceaci se desfăşurară şi începură să se întindă ca două braţe atotcuprinzătoare, pentru a înconjura întreaga tabără duşmană. Dar mongolii nici nu

încercară să se strecoare din inelul ce sta să se închidă în jurul lor.

Un prim trup de oaste se desprinse de grosul oştirii. Erau o mie de călăreţi strânşi pumn în zece rânduri de câte o sută de oameni. Şi mia aceasta compactă se avântă înainte pe caii lor mărunţi şi miţoşi, acoperiţi cu armuri de fier şi de piele. Nu încăpea îndoială că aveau să străpungă linia frântă şi mişcătoare a kâpceacilor ce se întinsese, subţire, prin stepa largă.

— Chu-chu-chu-chu! răsuna urletul de fiară al mongolilor. Curând o a doua mie de călăreţi se desprinse de tabără şi ţâşni în stepă. Soarele isca sclipiri aprinse pe coifurile de oţel, pe scuturile rotunde şi paloşele încovoiate.

Din vârful colinei sale, şahul vedea cum se desprind miile, una după alta, din grosul oastei vrăjmaşe şi se înfig neabătut înainte cu strigătele lor răguşite: „Chu-chu!"

Cercul kâpceacilor şovăi. Pâlcul de la margine coti spre tabăra mongolă pentru a jefui carele cu pradă. Dinspre tabără porni iarăşi o mie de călăreţi, care se desprinsese la fel de uşor şi disciplinat ca şi primele, şi tăie calea kâpceacilor. Cele două pâlcuri mari se învălmăşiră.

Un nor de praf învălui locul ciocnirii. Unul câte unul, kâpceacii începură să se smulgă din vălmăşag şi, plecându-se pe gâtul cailor, să fugă în stepă.

— N-am mai văzut niciodată aşa ceva! strigă şahul, sărind în picioare. Neliniştit, îşi tot răsucea pe deget vârful bărbii, scrutând din ochi depărtările.

Patru pâlcuri mongole de câte o mie de călăreţi înaintau acum unul după altul, în desăvârşită rânduială, spre mijlocul oastei desfăşurate a şahului, îndreptându-se către movila unde se afla Muhammed şi alaiul său.

Urletele lor „chu-chu-ohu!" izbucneau tot mai aproape.

Cine ar mai putea opri rostogolirea acestei avalanşe? Şahul se uită în jur. Timur-Melik nu mai era în preajma lui. Sărise pe cal şi gonea spre locul unde se încinsese bătălia.

Cele mai bune cete de kâpceaci se aruncară în întâmpinarea mongolilor. Aceştia nu zăboviră decât puţine clipe, cât să-şi croiască o spărtură de trecere, şi îşi urmară goana spre movila unde se afla Muhammed.

— Calul meu! urlă şahul. Calul! Şi fără a mai zăbovi să fie auzit de cineva, coborî cu toată graba la poalele movilei unde-l aştepta, ţinut de doi băieţi de grajd, armăsarul lui murg cu coada vopsită în roşu.

Muhammed sări în şa şi zbură spre întinsul slobod al stepei. În urma lui se avântă toată curtea, zdrăngănindu-şi zalele, harnaşul şi zurgălăii.

În vârful movilei nu rămăsese decât covorul mototolit cu talgerele de aramă, cupele de aur şi zaharicalele împrăştiate. Vântul scutura un colţ al dostrahanului de mătase înflorată. Un singur curtean nu încercase să fugă. Era căruntul imam, şeik-ul-islam. Se trântise jos de pe cal, în clipa când restul curţii o luase la goană în urma şahului. Imamul cu barbă căruntă urcă înapoi în vârful movilei, îndreptă covorul şi se lăsă în genunchi. Apoi răscoli o cută a turbanului său alb ca zăpada şi scoase afară o plăcuţă ovală de aur.

Când mongolii ajunseră la movilă, trei căpetenii şi bătrânul dragoman urcară în vârful ei. Unul era tânăr, cu faţa morocănoasă, cu ochi negri şi un fuior subţire de barbă neagră cu vârful împletit într-o codiţă şi petrecut pe după urechea stângă. Cel de al doilea, un mongol bătrân şi greoi, avea mâna dreaptă schilodită şi obrazul brăzdat de-a curmezişul de o cicatrice stacojie. Din pricina ei un ochi îl avea închis, iar celălalt, bulbucat, se uita ager la tot ce-l înconjoară. Al treilea mongol, înalt şi foarte slab, se purta acoperit din cap până-n picioare cu o armură de fier. Tânărul era Djuci, feciorul cel mare al hanului Gengis, iar ceilalţi doi – conducătorii lui de oşti, vestiţi încă din vremea luptelor din China: chiorul Subudai-bagatur şi uscăţivul Tohucear-noion. Imamul rămase cufundat în rugăciune, ploconindu-se lui Allah în temenele adânci până la pământ. „E un slujitor al Domnului”, spuse dragomanul. Imamul se ridică, îşi încrucişă mâinile la piept şi, aplecându-şi spinarea, se apropie de unul dintre mongoli.

— Se împlinesc trei ani de când slujesc cu credinţă pe stăpânul lumii, slăvitul Gengis-hain, spuse el preasmerit şi-i întinse mongolului plăcuţa de aur. În fiece lună am trimis cu caravanele veşti scrise pentru căpitanul primului post mongol de pe drumul cel mare spre China. Acum cer să fiu luat la voi, în oastea mongolă. Nu mai vreau să mă întorc la Horezm...

Dragomanul tălmăci mongolilor vorbele imamului. Djuci-han îi luă nepăsător din mână plăcuţa de aur.

— E o paitza de cele mici, cu şoim... şopti el, neluându-şi ochii de la stepa brăzdată cruciş de călăreţi în zbor. Apoi înapoie plăcuţa de aur căruntului şeik-ul-islam îşi-i spuse: Nu! Cât timp mai stai în căldură la inima stăpânului tău, ne eşti trebuitor aici. Întoarce-te la încrezătorul vostru şah şi trimite-ne, ca şi până acum, ştiri amănunţite.

Şi uită pe loc de imam. Lupta se apropia de movilă. Turkmenii hanului Djelal ad-din dăduseră peste cap aripa dreaptă a mongolilor, tăiaseră o parte din ei, iar pe ceilalţi îi înghesuiau în mlaştini.

Câteşitrei căpitanii mongoli coborâră movila în goana cailor.

Bătălia se prelungi până la căderea serii. Turkmenii şi kara-kitaii, mutaţi pe aripa stângă, izbeau neîncetat pe mongoli, luptând în pâlcuri răzleţe. Mongolii ba se risipeau şi o luau la fugă, ba se întorceau pe neaşteptate şi se năpusteau cu furie asupra turkmenilor urmăritori, pentru ca apoi să se împrăştie din nou în goană nebună. Iar la căderea întunericului, toţi dintr-odată se trasară fulgerător înapoi în tabăra mongolă.

Horezm-şahul reveni pe movila lui şi petrecu acolo o noapte chinuită. În jurul movilei se culcară oştenii kâpceaci, alături de caii lor împiedicaţi cu arcane.

În depărtare cerul pâlpâia de roşul scânteierilor tremurătoare, răsfrângând flăcările focurilor de tabără mongole. Toată noaptea arseră focurile. „Mongolii se pregătesc pentru lupta de mâine”, spuneau hanii kâpceaci. De pe tot întinsul stepei se nălţau vaietele şi chemările răniţilor: jumătate din oastea kâpceacă căzuse rănită sau ucisă în această bătălie.

Djelal ad-din căuta să-şi convingă tatăl:

— Să ne retragem acum, când mongolii n-au putut să dea peste cap oştile noastre, ar însemna să ne facem de ocară numele slăvit. La ora asta ei se străduie să-şi întărească tabăra... Deci, acum, în noaptea asta, trebuie să ne furişăm până acolo, să-i izbim fără veste şi să terminăm cu ei.

— Mâine am să urmez lupta! răspunse horezm-şahul şi se înveli în şuba lui de soboli.

În zori, când razele piezişe de soare măturară stepa şi colinele îşi aşternură umbre lungi, oastea Horezmului se împărţi iarăşi în trei părţi şi se urni împotriva mongolilor.

Dar, dincolo de cercul focurilor aprinse, tabăra se dovedi pustie; nu se mai afla acolo niciun ostaş mongol. Pe ţărână zăceau doar leşurile sălbatic ciopârţite ale prinşilor merkiţi, şi printre corturi rătăceau câteva cămile şchioape.

Pâlcul de turkmeni trimis în urmărirea mongolilor se înapoie către seară:

— Mongolii s-au retras cu atâta iuţeală spre răsărit încât n-am mai văzut în zare decât un nor de colb spulberat.

— Sunt oşteni buni, n-am mai văzut alţii ca ei! spuse horezm-şahul şi porunci oştilor să-şi întoarcă fugarii înapoi.

— Ei n-au fost decât primii cercetaşi mongoli, vorbi Djelal ad-din. Şi au să vie îndărăt în fruntea unei oştiri uriaşe. Acum s-ar cuveni să ne luăm după ei, să-i urmărim, să ne dumerim ce au de gând să facă, şi să ne pregătim noi înşine de război...

— Nu, judeci ca un copil nechibzuit, răspunse Muhammed. Mongolii n-au să se mai încumete niciodată să năvălească asupra mea!

PARTEA A PATRA
DUŞMANUL LA HOTARE

Capitolul 1 – OASTEA MONGOLĂ STĂ SĂ PORNEASCĂ

Împăratul acela era vestit pentru cruzimea lui cumplită, pentru mintea-i pătrunzătoare, pentru izbânzile lui.

(Dintr-un basm persan)

La izvoarele Irtâşului Negru, la poalele unui kurgan singuratic, în mijlocul stepei verzi, se înălţa un cort galben de mătase. Gengis-han cucerise cortul acela de la împăratul Kitaiului. În spatele lui se aflau două mari iurte mongole, îmbrăcate în pâslă albă: într-una locuia cea mai tânără dintre nevestele lui Gengis-han, frumoasa Kulan (fiica hanului merkiţilor, ucis de mongoli) împreună cu micuţul ei fiu Kiulkan; în cealaltă se adăposteau şapte slujitoare, roabe aduse din China.

În faţa cortului galben, pe o bătătură netezită, ardeau câteva focuri pe jertfelnice clădite din piatră. Printre şirurile de focuri trebuiau să treacă toţi cei veniţi să se închine marelui kagan: „Prin foc, spuneau şamanii, curăţi-se-vor gândurile vinovate şi alunga-se-vor „divii”, duhurile cele rele, aducătoare de boli şi nenorociri, care foiesc nevăzute în jurul oaspeţilor vicleni”.

Bătrânul Beki, mai-marele şamanilor, şi alţi patru şamani tineri cu căciuli ţuguiate de pâslă albă şi în largi mantale albe: se roteau în jurul jertfelnicelor, bătând cu palma în dairalele lor mari şi scuturându-şi hârâitorile. Din când în când îşi întrerupeau zbieretele înalte pentru a striga rugăciuni şi a arunca în foc ramuri de răşinoase şi flori uscate cu miresme tari.

În stânga cortului, de un belciug de aur era legat un armăsar bălan, cu ochii ca jarul, pe nume Seter, cu păr argintiu pe piele neagră. Seter nu cunoştea şaua, şi niciun om nu încălecase vreodată pe el. În timpul războaielor lui Gengis-han după spusa şamanilor, pe armăsarul bălan călărea puternicul şi nevăzutul zeu al războiului, Sulde, apărătorul oştilor mongole, care le ducea la izbândă.

În dreapta cortului era legat veşnic înşeuatul Naiman, un armăsar cu pieptul lat, cel mai iubit cal de luptă al hanului, un

murg cu picioare şi coadă neagră şi cu o dungă tot neagră de-a lungul spinării, urmaş al cailor sălbatici din stepă.

Lângă armăsarul bălan se înălţa o prăjină lungă de bambus pe vârful căreia era înfăşurată flamura albă a marelui han.

În jurul kurganului era rânduită straja de „turgauzi” (garda personală a hanului) în platoşe şi coifuri de fier; aceştia vegheau ca niciun suflet să nu se apropie de cortul măritului kagan. Numai aleşii dăruiţi cu anume plăcuţe de aur – paiţze – cu un cap de tigru pe ele puteau trece de străjile turgaude pentru a se apropia de cortul cel galben.

La o depărtare destul de mare, în stepă, se înşirau în cerc larg iurtele negre ale tătarilor şi corturile roşcate, de lână, ale tanguţilor. Acestea alcătuiau toate laolaltă *kurienul*[42] lui Gengis-han, tabăra celor o mie de tanguţi, aleşi pe sprânceană, călăreţi cu cai bălani. În acest corp de elită intrau numai feciorii celor mai de seamă hani; kaganul alegea dintre ei pe cei mai isteţi şi credincioşi pentru a-i pune în fruntea sutelor şi miilor sale de oşteni.

Dincolo de acest cerc larg se întindeau alte kuriene; unele se desfăşurau până departe în câmpie şi ajungeau până, hăt, la munţii acoperiţi de codri deşi. În stepă, printre kuriene, păşteau cirezi de cămile şi tabunuri de cai. Păstorii goneau hăulind de-a lungul şi de-a latul câmpiei, rotindu-şi arcanele şi urmărind ca animalele diferitelor tabunuri să nu se amestece între ele şi să nu se apropie de păşunile iepelor cu mânz.

Înainte de a-şi porni pohodul spre pământurile musulmanilor, cuceritorul mongol trimisese la Buhara, unde se afla şahul Horezmului Muhammed, o solie cu daruri bogate. În fruntea acestei solii pusese pe musulmanul Mahmud-Ialvaci, negustor cuprins din Gurgandj, care-şi trimitea înainte vreme caravanele din Asia Centrală tocmai în Kitai. Acestuia i se cerea să afle ce se petrece prin ţările apusene, cum sunt oştile şi în ce măsură e pregătit de război şahul Horezmului. Dar în acelaşi timp Gengis-han trimise acolo şi multe iscoade.

---

[42] *Kurien* – cuvânt mongol, care desemnează un cerc de iurte având în centru iurta căpeteniei unei aşezări de nomazi.

Capitolul 2 – SOLIA STĂPÂNITORULUI RĂSĂRITEAN

În cutele veşmintelor lor mai dăinuia
mireasma florilor din ţări depărtate.
(Dintr-un basm persan)

Samarkandul, nu demult devastat, devenise acum pentru o vreme cetatea de scaun a ultimului horezm-şah. În cinstea izbânzii sale asupra locuitorilor iubitori de libertate ai Samarkandului, Muhammed ridicase acolo o moschee înaltă şi începuse să durez un mare palat. Şahul se mai socotea şi acum un cuceritor vestit, care asemeni lui Iskender-cel-mare avea datoria să-şi conducă oastea de kâpceaci credincioşi până la capătul lumii şi să întindă hotarele împărăţiei Horezmului până la Marea cea mai din margine, dincolo de care începea bezna. El considera că vrăjmaşul său cel mai mare şi mai primejdios, este Nasir, califul Bagdadului, care nu acceptase să-i cedeze titlul de „căpetenie a tuturor musulmanilor”. Mai întâi trebuia să zdrobească pe Nasir şi să-şi înfigă suliţa în sfânta ţărână din faţa geamiei celei mari a Bagdadului, şi abia apoi să-şi întoarcă armăsarul spre soare-răsare pentru a cuceri îndepărtatul Kitai, cel prea vestit în nemăsurate bogăţii.

Muhammed îşi adunase o mare oştire. Desfăşurându-şi larg flamura verde, el se îndreptă prin Iran spre Bagdad, cetatea de scaun a califilor arabi.

Dar în curând polcurile din fruntea oştirii şahului, neînzestrate cu veşminte călduroase, fuseseră prinse în munţii Iranului de un viscol cu zăpezi îngheţate şi, slăbind peste măsură, pieriră secerate de kurzii cei nelegiuiţi. Nenorocirea aceasta îl tulbură pe şahul Muhammed, şi pentru prima dată începu să se îndoiască de necesitatea luptei cu califul. „N-o fi acesta un semn al mâniei cerului?” se întreba el, întorcându-se la Buhara, unde îşi „opri pentru o vreme toiagul pribegiei”.

Aici îl află în toamna anului Iepurelui (1219) marea solie trimisă de Gengis-han, slăvitul kagan al mongolilor, tătarilor, khitailor şi altor neamuri trăitoare în răsărit. Horezm-şahul fu nevoit să se ocupe din nou de tătari.

La porţile înalte ale palatului său se opriră într-o bună zi solii kaganului mongol, călări pe cai bălţaţi. Erau trei musulmani din rândul celor mai bogaţi negustori, care-şi trimiteau în fiecare an

caravanele cu mărfuri din Horezm în toate colţurile Asiei. Aceşti neguţători, de fel din cele trei mari oraşe, Gurgandj, Buhara şi Otrar, se aflau demult în slujba lui Gengis-han. Asemenea neguţători bogaţi alcătuiau între ei frăţii negustoreşti şi primeau bani de la depunătorii dornici de a-şi încerca norocul într-ale negoţului. Plăţile pentru feluritele înţelegeri negustoreşti se făceau pretutindeni, oricât de mari ar fi fost, fără nicio zăbavă, atât în Răsăritul îndepărtat, cât şi la capătul Apusului, iar banii veneau mai repede decât intrările de biruri în haznaua ocârmuirii.

Darurile trimise horezm-şahului Muhammed fuseseră aduse pe o sută de cămile şi pe o arba vopsită în culori vii la care erau înhămaţi doi iaci miţoşi. Poporenii veniţi să caşte gura se înghesuiau, mărginind tot drumul de la palatul din afara oraşului, unde era găzduită solia, şi până la porţile palatului împărătesc. Slujitorii acelor neguţători, gătiţi toţi la fel, în halate de mătase chinezească, descărcau samarele de pe cămile, le desfăceau şi duceau preţioasele, rarele şi neobişnuitele daruri în sala de primire a palatului.

Printre daruri erau lingouri de metale preţioase de culoare nemaivăzută, coarne de rinocer, punguţe de mosc, rămurele de corali roşii şi trandafirii, felurite cupe şi ceşcuţe de porfiră şi matostat, trâmbe de nepreţuită targu, ţesută din lână de cămilă albă şi dăruită numai marilor hani, mătăsuri urzite cu fir de aur şi voaluri subţiri, străvezii ca pânza de păianjen. La urmă de tot slujitorii marilor neguţători scoaseră pe braţe o uriaşă lespede de aur găsită în munţii Kitaiului, mare cât o cocoaşă de cămilă. Acesta fusese darul de preţ adus în arbaua trasă de iaci.

Horezm-şahul primi solia, şezând pe străvechiul tron al sultanului Osman, ultimul domnitor din stirpea karahanizilor. Purta veşminte de brocart, ca şi întreaga lui curte. Şedea gânditor, în jilţul înalt, cu pleoapele pe jumătate coborâte, nepăsător. Privirea îi rătăcea departe, deasupra capetelor adunării. În preajma tronului se aflau marele vizir şi ceilalţi înalţi dregători ai împărăţiei.

Câteşitrei solii se plecară până la pământ, îngenunchează şi arătară pentru ce au venit; căpetenia lor, trupeşul Mahmud-Ialvaci, spuse:

— Marele Gengis-han, stăpânul tuturor mongolilor, îţi trimite aleasa noastră solie pentru a înnoda cu tine legături de

prietenie, de pace şi de bună vecinătate. Marele kagan închină horezm-şahului daruri şi urări de bine. El ne-a poruncit să-ţi citim vorbele lui... Aici Mahmud-Ialvaci înmână altui sol un pergament de care era prinsă cu un şnur alb pecetea de ceară albastră a hanului mongolilor.

Ali Hodja al-Buhari, cel de-al doilea sol, citi:

— „Nu sunt lipsit de ştirile despre înaltul cin al stirpei tale şi nici despre marea întindere şi putere a împărăţiei tale. Am cunoştinţă că măria-ta împărătească se bucură de toată cinstea în cele mai multe din ţările lumii. De aceea socot drept datorie a mea să strâng legăturile de prietenie cu tine, şah al Horezmului, căci îmi eşti deopotrivă de drag, ca şi cel mai iubit dintre fiii mei...” [43]

— Fiu, ai zis? Am auzit bine, fiu? sări şahul dezmeticit de tot. Îşi duse mâna la pumnalul de la brâu şi se aplecă înainte, aţintindu-şi ochii asupra solului.

— „...Tot astfel ştii, şi tu, urmă netulburat solul, că eu am supus împărăţia Kitaiului, aşezându-mi stăpânirea în cea mai mare dintre cetăţile ei de la miazănoapte, şi alipind la stăpânirea mea acele pământuri ale sale care se învecinează cu ţinuturile tale...”

Şahul clătină din cap şi începu să-şi răsucească pe degetul cu almaz un cârlionţ al bărbii negre.

— „...Ştii mai bine ca oricare altul că pământurile mele sunt mari tabere de oşteni neînfrânţi şi-s pline de mulţimea băilor de argint. Întinsele mele meleaguri îmi aduc un mare belşug de bunuri de orice fel. De aceea nicio nevoie nu mă împinge să trec de hotarele mele pentru a dobândi vreo pradă. Dacă şi tu, mărite, şah, socoti de trebuinţă să deschidem porţi largi în pământurile noastre pentru neguţătorii celeilalte părţi, înţelegerea va fi folositoare pentru amândoi, şi amândoi vom afla într-însa multă mulţumire.”

Cei trei soli aşteptară în tăcere răspunsul stăpânului ţărilor musulmane din Apus la scrisoarea stăpânului nomazilor din Răsărit. Dar Horezm-şahul urma să şadă neclintit. Într-un târziu, aruncă o privire marelui vizir şi-i făcu un semn leneş cu mâna împodobită de brăţări.

---

[43] În accepţiunea orientală din acea vreme un suveran nu putea spune „fiu” decât unui alt suveran pe care-l socotea vasal.

Marele vizir primi cu toată cinstea darurile trimise de Gengis-han. Apoi îşi ridică ochii spre Muhammed, iar acesta repetă plictisit semnul dinainte, de parcă s-ar fi apărat de o muscă sâcâitoare. Atunci vizirul se înclină spre căpetenia solilor şi-i spuse în şoaptă:

— Binevoitoarea primire a soliei s-a încheiat. Acum padişahul are să-şi reverse marea milă a sa asupra altor împricinaţi ce-i aşteaptă înţeleptele hotărâri.

Cei trei soli se ridicară şi, fără a se întoarce pe călcâie, porniră a se retrage de-a-ndăratelea spre uşă. În sala de intrare fură ajunşi din urmă de vizir, care şopti la urechea neguţătorului Mahmud-Ialvaci:

— Aşteaptă-mă la miezul nopţii!

Capitolul 3 – ÎNTREVEDERE DE NOAPTE DINTRE ŞAH ŞI SOL

Nu spune: sunt puternic – s-ar putea să dai peste altul şi mai puternic. Nu spune: sunt şiret – s-ar putea să dai peste altul şi mai şiret.

(Zicătoare kirghiză)

În cursul nopţii un slujitor tăcut îl scoase afară pe Mahmud-Ialvaci din palatul unde erau găzduiţi solii mongoli şi-l duse sub un platan bătrân. Aici aşteptau câţiva cai înşeuaţi. În lumina razelor de lună, neguţătorul recunoscu printre călăreţi pe marele vizir.

— Încalecă şi urmează-mă, îi spuse acesta.

Străbătură tăcuţi străduţele întunecate ale Buharei şi se opriră în dreptul unui zid înalt în care se deschidea o portiţă de fier. La un semnal portiţa se deschise pe jumătate. Dincolo de ea stătea de strajă un oştean posac în cămaşă de zale şi coif de metal, care la lumina lunii păreau a fi argintate. Urmându-l pe vizir, Mahmud-Ialvaci ajunse într-o grădină cu bazine mari. Pe faţa apei dormeau lebede albe şi se oglindeau chioşcuri înverzite. Dintre tufe răzbăteau şoapte de glasuri femeieşti.

Apoi urcară treptele terasei unui pavilion ciudat împodobit, dădură la o parte un macat greu şi se pomeniră într-o încăpere mică, îmbrăcată în ţesături înflorate. Lumânări groase de ceară

pâlpâiau în sfeşnice înalte de argint. Pe un munte de perne de mătase şedea şahul Muhammed într-un halat pestriţ croit din şaluri de Kaşmir.

— Aşază-te lângă mine! spuse horezm-şahul, după ce ascultă salutul oaspetelui. Vreau să vorbesc cu tine despre treburi de mare însemnătate. Te numeri printre supuşii mei: nu eşti de fel din Horezm, din oraşul meu Gurgandj? Te ştiu musulman drept-credincios şi nicidecum vreun nevrednic păgân. Aşa că se cuvine să-mi dovedeşti acum că inima, gândurile şi faptele tale sunt de partea dreptei credinţe şi că nu te-ai vândut duşmanilor islamului.

— Tot ce spui este adevărat, stăpâne al meu! răspunse Mahmud-Ialvaci, lăsându-se în genunchi în faţa padişahului. Sunt de fel din Gurgandj. Ascult smerit şi supus poruncile măriei-tale şi bucuros sunt să-mi pun întreaga viaţă la picioarele stăpânitorului slăvit al islamului.

— Dacă ai să-mi răspunzi cinstit la toate întrebările mele, am să te răsplătesc cu mărinimie. Iată un zălog că făgăduiala mea are să fie îndeplinită fără greş. Şi şahul desprinse din brăţara de la mâna lui un mărgăritar uriaş, pe care-l întinse solului. Dar ţine minte: dacă mărturia ta se va dovedi mincinoasă şi trădătoare, n-ai să mai vezi niciodată lumina soarelui.

— Ce trebuie să fac? Mă supun ţie, mărite padişah!

— Vreau să aflu de la tine totul despre Gengis-han. Vreau fii ochiul şi urechea mea la curtea lui. Vreau să-mi trimiţi prin oameni de credinţă ştiri grabnice despre tot ce face Gengis-han; ce pune la cale, încotro îşi îndreaptă oştile. Jură că ai să îndeplineşti porunca mea!

— Martor îmi este Allah că-ţi slujesc şi-ţi voi sluji numai ţie, stăpâne al meu! jură Mahmud-Ialvaci şi îşi atinse barba cu amândouă mâinile.

— Ai să rămâi aici o zi şi-o noapte ca să povesteşti diacului meu Mirza-Iusuf tot ce ştii despre Gengis-han: de unde a venit, ce războaie a purtat şi cum a ajuns domn peste toţi tătarii.

— Am să povestesc totul, slăvite!

— Gengis-han pretinde că ar fi stăpân peste puternicul Kitai, ba chiar că a cucerit şi cetatea lui de scaun. Adevărat este ce spune el sau totul nu-i decât lăudăroşenie fără temei?

— Îţi jur că-i adevărul adevărat! răspunse Mahmud. Lucruri de asemenea însemnătate nu pot rămâne ascunse, în scurtă vreme ai să te convingi şi tu, stăpâne, că toate sunt adevărate.

— Să spunem că ar fi aşa, îl opri horezm-şahul. Dar ştii prea bine cât de necuprinsă e stăpânirea mea şi cât de nemăsurat e numărul oştilor mele; cum de s-a încumetat acest lăudăros, acest văcar păgân, să mă numească pe mine, atotputernicul domnitor al tuturor musulmanilor, fiu al său? Şahul înşfăcă pe sol de umeri şi-l trase spre sine, înfigându-şi privirea în ochii lui. Spune-mi îndată, cât este de mare oastea tătarului?

Mahmud-Ialvaci simţi mânia ascunsă în vorbele horezm-şahului. Tremurând în faţa urgiei şahului şi temându-se să nu fie ucis, îşi duse palmele la piept şi răspunse cu toată smerenia:

— Pe lângă nenumăratele şi neînvinsele tale oşti, oastea lui Gengis-han nu se asemuieşte decât cu o şuviţă de fum în negura nopţii!

— Aşa este! strigă şahul şi-i dădu drumul. Nenumărate şi de neînvins sunt oştile mele! Asta o ştie întreaga lume, şi tu o spui foarte bine. Mâine vei căpăta scrisoarea mea de răspuns către padişahul tătarilor. Ţie şi soţilor mongoli întru negoţ am să vă dau toată slobozenia şi înlesnirile toate, ca să puteţi cumpăra şi vinde mărfurile noastre, cât şi dreptul de a trece prin toate ţările musulmane. Acum să urmezi pe vechilul meu: el te va petrece până la odaia rotundă unde te aşteaptă diacul meu scriitor de letopiseţe, bătrânul Mirza-Iusuf.

Horezm-şahul îşi înclină binevoitor fruntea şi bătu de două ori din palme.

Capitolul 4 – CE A POVESTIT SOLUL DESPRE GENGIS-HAN

> *Nu trebuie să vorbeşti de rău pe cei ce nu sunt de faţă, căci pământul le poate transmite tot ce ca spus.*
>
> (Proverb oriental)

Vechilul şahului îl rugă pe solul mongol să-l urmeze şi îl duse prin culoarele întortocheate şi trecerile răsucite ale palatului într-o cameră rotundă cu plafonul arcuit în chip de cupolă înaltă. În jurul pereţilor se aflau cufere mari negre, întărite cu colţare

de fier. În firide înguste şi rafturi prinse pe pereţi erau rânduite suluri de hârtie prăfuite.

„Biblioteca şahului”! murmură Mahmud-Ialvaci şi se linişti întrucâtva. Se temuse că are să ajungă într-o temniţă umedă şi o să fie supus la cercetări şi cazne.

Pe covorul din mijlocul încăperii şedea un moşneag slăbit şi gârbov, cu barbă colilie şi ochi roşii, lăcrimoşi. Alături de el, aplecat peste un vraf de hârtii, lucra un diac tinerel, cu chip drăgălaş şi gingaş ca de fată.

Vechilul spuse că-l aşteaptă treburi grabnice şi se făcu nevăzut.

Solul înalt şi voinic, într-un turban înnodat cu mare meşteşug şi cu un halat roşu de mătase, îşi lăsă în prag încălţările de piele verde şi se apropie cu paşi măsuraţi de bătrânul Mirza care se ridicase să-l întâmpine. La poftirea moşneagului solul se lăsă în genunchi pe covor. Cei doi înălţară o rugă lui Allah, îşi mângâiară bărbile cu palma şi schimbară cuvenitele întrebări de sănătate.

În sfârşit solul începu să vorbească:

— Măritul padişah mi-a poruncit să-ţi povestesc tot ce ştiu despre domnitorul tătarilor. La curtea lui sunt de obicei dragoman, dar aici am venit ca sol...

— Te ascult cu râvnă şi luare-aminte, prea cinstite şi dorite oaspete. Şi mie mi-a poruncit slăvitul nostru padişah acelaşi lucru: să primesc de la tine ştiri folositoare patriei noastre şi să însemnez toate cele aflate în cartea letopiseţelor tainice ale curţii împărăteşti.

Mahmud-Ialvaci îşi lăsase ochii în pământ şi stătea dus pe gânduri. „Ştiu că tot ce-am să spun va fi cunoscut peste câteva zile tuturor palavragiilor de la curte. Cum să ocolesc primejdia ce mă paşte atât din partea şahului – care foarte se va mânia neaflând nimic mai de seamă din spusele mele – cât şi din partea marelui kagan al tătarilor care va şti de această întrevedere a mea de noapte. Gengis-han are acum iscoade în toate cotloanele...”

Solul îşi luă un aer abătut şi preocupat şi, prefirându-şi printre degete mătăniile de sidef, începu:

— Am să povestesc multe lucruri pe care mintea nu le primeşte şi nu le înţelege. Atât de departe sunt ele de ceea ce-i obişnuit pentru noi, încât deseori eu însumi nu dau crezare celor

ce ştiu... Dar de voi spune că toate acestea sunt neadevăruri, tu tot ai să vrei să afli care sunt minciunile şi ce fel sunt ele... De aceea am să-ţi spun ce-am auzit. Toţi oamenii sunt supuşi greşelii. Dacă cineva socoate că a ajuns la adevăr şi că nu este supus greşelii, cu acela nici nu face să vorbeşti!

Mahmud-Ialvaci se opri şi, ridicând sprâncenele, urmări cu uimire ce repede înscrise diacul cel tinerel spusele lui. Beţişorul de trestie alerga cu iuţeală pe hârtie şi vorbele lui se aşterneau una după alta în şiruri lungi şi drepte de frumoase slove arăbeşti.

— De ce înseamnă băietanul acesta tot ce spun? Doar n-am început să spun încă nimic despre tătari?

— Nu e băiat, răspunse bătrânul cronicar Mirza-Iusuf. E fată, Bent-Zankidja o cheamă... Eu sunt pe cale de a orbi de tot, şi îmi tremură şi mâna. De la o vreme mă ajută nepoata mea. Scrie la fel de uşor şi de frumos ca şi cel mai iscusit caligraf arab. Dar nu prea cred că fata asta, are să-mi rămână mult timp ajutoare credincioasă. Ea a început de pe acum să scrie cântece „despre bucuria ochilor negri” şi „despre aluniţa din obraz”, de aceea tare mă tem că toarte curând o să mă părăsească... Atunci n-are să-mi rămână altceva de făcut decât să-mi încrucişez mâinile pe piept şi să mă culc cu faţa spre piatra cea sfântă...[44]

— Ba n-am să te părăsesc, bunicule! şopti fata fără să-şi ridice ochii de pe hârtia ei.

Bătrânul se întoarse din nou spre sol.

— Padişahul a făgăduit să te răsplătească mărinimos pentru tot ce ai să ne spui, pentru toate lucrurile de seamă ce se cuvin ştiute de noi. Ar fi păcat şi dureros dacă din uşurătatea noastră ţările islamului s-ar pomeni nepregătite în faţa năvălirii unor vrăjmaşi puternici. Eşti doar şi tu un drept-credincios, ca şi noi toţi? Putea-ne-vei tu vesti din timp că ne paşte primejdia? Mare ar fi răsplata...

— N-am nevoie de nicio răsplată! suspină solul. Pentru toată osteneala în greaua-mi pribegie pe drumurile lumii răsplată să-mi fie rugăciunile înălţate de drept-credincioşi, în aşa fel ca ziua judecăţii din urmă să mă afle printre drepţii ce se vor scula din morţi!

Pe chipul fetei flutură un surâs batjocoritor: se uita neîncrezătoare la solul mongol, la trupul lui bine hrănit, la

---

[44] „Piatra cea sfântă” – Marele meteorit negru păstrat la Mecca.

degetele pline de inele de aur. Mahmud-Ialvaci tăcea, cântărindu-şi fiecare cuvânt ce avea să spună.

— Aşa să fie! murmură cu înţelegere bătrânul diac.

Un rob uscăţiv cu plete cărunte intră purtând o tabla de argint cu felurite zaharicale şi o aşeză în faţa solului. Apoi turnă dintr-o ulcică de lut vin rubiniu într-o cupă de argint.

— Gustă puţin vin vechi din pivniţele palatului, îl pofti diacul. Primul lucru pe care am vrea să-l ştim este: ce neam de oameni sunt mongolii şi tătarii? Unde-i ţara lor? Cât sunt de mulţi? Cum ştiu să lupte? Au răsărit atât de fără de veste la hotarele noastre, de parcă ar fi iadjudjii şi madjudjii cei scuipaţi de vicleanul Iblis[45] din măruntaiele arzătoare ale pământului.

Oaspetele îşi începu istorisirea:

— Şi mongolii şi tătarii sunt neamuri de nomazi ai stepelor, trăiesc laolaltă, în ţările îndepărtate din Răsărit şi nu sunt în stare să se statornicească nicăieri. Pământurile lor fără de capăt sunt stepe bogate în păşuni şi sărace în apă, potrivite pentru cai, pentru oi şi cămile, căci aceste dobitoace au nevoie de multă iarbă şi se mulţumesc cu apă puţină...

Bătrânul Mirza-Iusuf îl opri cu o întrebare:

— Am vrea să ştim dacă sunt primejdioşi pentru noi ca oşteni?

— Aş fi un vânzător al islamului şi un mincinos netrebnic dacă aş spune că mongolii şi tătarii sunt mai puţin primejdioşi pentru vecinii lor decât cumpliţii iadjudji şi madjudji...

— Păzească-ne Allah! strigă bătrânul diac.

— Ei sunt oşteni din fire, o sută de ani se pot vrăjmaşi seminţiile lor între ele... Astăzi un oarecare han tătar poate avea, să spunem, o mie de cai, o turmă uriaşă de berbeci şi o sută de păstori pe jumătate goi, mereu nemulţumiţi, mereu flămânzi, pentru că fiecare dintre ei are o nevastă flămândă şi copii flămânzi... Când hanul vede că păstorii lui nu mai pot răbda deloc, că urlă ca fiarele, el le porunceşte: „Să pornim cu război împotriva tribului vecin! O să ne întoarcem sătui şi bogaţi!” Şi hanul pleacă la război cu păstorii lui... Iar măcelul se încheie uneori cu aceea că hanul, cu un jug de gât, este vândut laolaltă cu păstorii şi vitele lui, pe patru dirhemi bucata, şi-i cumpără un al treilea trib sau niscai negustori de robi.

— La ce-mi vorbeşti despre toate acestea? îl certă moşneagul. Noi ţinem să aflăm nu despre robi sau alte asemenea fleacuri, ci

---

[45] Iblis – duhul răului, vicleniei şi al întunericului, pomenit ades în Coran.

despre oastea hanului tătăresc, despre armele lui, despre numărul oştenilor săi şi despre însuşirile lor ostăşeşti!

Solul sorbi din vin fără să se grăbească.

— Pentru a ajunge la munte, eşti silit câteodată să ocoleşti mai întâi râurile, lacurile şi sărăturile întâlnite în cale...

— Cinstite oaspete, povesteşte-ne mai întâi nu despre sărături, ci despre padişahul tătarilor.

— Bun şi înmiresmat vin se găseşte în pivniţele horezm-şahului! urmă netulburat Mahmud-Ialvaci. Îi doresc măriei-sale să domnească fără griji şi necazuri până la capătul vieţii... Printre hanii tătari mai războinici, unul, pe numele lui Temucin, s-a dovedit a fi peste măsură de priceput în bătălii, de vijelios în loviturile lui, de crud cu vrăjmaşii şi mărinimos cu soţii de luptă. Acest Temucin-han a îndurat odinioară multe nenorociri. Se spune că tânăr fiind a fost chiar şi rob vreme de trei ani, cu un jug de lemn în jurul gâtului, silit la muncile cele mai grele într-o fierărie a unui trib vrăjmaş. Dar a izbutit să fugă din robie, omorând cu lanţul care-l ţinea prins pe cei ce-l păzeau, şi şi-a petrecut mulţi ani în războaie, năzuind să ajungă stăpân peste alţi hani... Avea cincizeci de ani când hanii ceilalţi l-au ales mare kagan şi l-au înălţat pe „pâsla albă a cinstirii” cu speranţa că Temucin va îndeplini vrerea hanilor celor mari... Dar Temucin i-a îngenuncheat pe toţi la vrerea lui, şi-a luat un nou nume – „Gengis-han”, ceea ce înseamnă „trimisul cerului”, a nimicit şi a înrobit toate triburile nesupuse, iar pe conducătorii lor i-a aruncat de vii în cazane cu apă clocotită...

— Înfiorător lucru! se cutremură cronicarul. Dar tu îmi tot povesteşti basme de groază şi nu-mi spui nimic despre oastea marelui han al tătarilor!

Solul mai bău o cupă de vin, iar bătrânul diac începu să se cam teamă văzându-l cât bea. „Vinul palatului e tare... O să mai apuce el să povestească tot ce vrea să ştie horezm-şahul sau are să adoarmă îndată?” Iar robul cel slab nu întârzie să umple din nou cupa de argint.

— Ba tocmai despre oaste vorbesc, răspunse liniştit solul. Din ziua în care Gengis-han s-a ridicat kagan, toţi tătarii înainte vreme duşmani între ei s-au strâns într-o singură oaste supusă stăpânului. Hanul însuşi a împărţit mulţimea tătarilor în cete de o mie, de o sută şi de zece oameni şi tot el însuşi a pus peste ei căpetenii înlăturând pe hanii de neam în care nu avea încredere.

Tot atunci, prin olăcarii săi, a statornicit o nouă lege: niciun nomad să nu se încumete a duşmăni pe alt nomad, a jefui sau înşela pe alt nomad, orice asemenea fărădelege dobândindu-şi din partea kaganului o singură pedeapsă... moartea!

— Dar îngăduie legea hanului Gengis jaful şi înşelarea altor neamuri de altă seminţie decât cea tătărască?

— Se înţelege! răspunse solul. A înşela, a jefui, sau a ucide un om de alt neam decât cel tătăresc este socotit chiar o faptă de mare cinste şi vitejie.

— Înţeleg-înţeleg, şopti bătrânul cronicar. Şi ce spun păstorii de rând? S-a mai potolit foamea lor?

— Gengis-han a vestit tuturor că triburile supuse lui alcătuiesc un singur popor, singurul popor ales al cerului, care de aici înainte se va chema „mongol”, adică „cel veşnic învingător”... Iar toate celelalte popoare de pe pământ cuvine-se să fie robi mongolilor. Cât despre seminţiile ce nu i se vor supune, Gengis-han are să le şteargă de pe faţa pământului ca pe nişte buruieni otrăvitoare. Şi stăpâni vor rămâne pe lume numai mongolii.

Mirza-Iusuf îşi plesni palmele a supărare.

— Înseamnă asta că şi la hotarele noastre va să vină kaganul tătarilor, cu dorinţa trufaşă ca toţi drept-credincioşii să i se închine lui? Padişahul nostru are o oaste uriaşă, viteji ce luptă ca leii sub sfânta flamură verde a islamului... Bine, dar e o nebunie ce spui! E o copilărie să crezi că o oaste atât de vitează ca a musulmanilor, că un conducător de oşti atât de vestit ca horezm-şahul Alla ad-din Muhammed are să se supună descreieratului han al unor simpli păstori! Preasfânta umbră a profetului pluteşte deasupra oştilor noastre şi le duce la izbândă!

Solul îşi încrucişă mâinile puhave pe pântecul său rotund, oftă din greu şi închise ochii.

— Nu te-am vestit eu de la bun început că ai să iei drept basme şi poveşti spusele mele?!

— Nu-nu, cinstite oaspe! Zi mai departe! Te ascult cu luare-aminte, măcar că prea de tot neobişnuite şi de necrezut sunt toate câte le spui.

Solul îşi îndreptă spinarea. Bent-Zankidja băgă de seamă că ochii îi ard de isteţime şi vioiciune. Dar peste o clipă privirea solului se stinse, de oboseală parcă, şi Ialvaci urmă să vorbească fără chef:

— Kaganul tătarilor vedea că hanii rămân tot lacomi, că foamea şi nevoile păstorilor de rând cresc mereu, că poporul tătăresc a adunat într-însul toată puterea pe care înainte vreme o irosea fără folos în măcelurile dintre triburi... De aceea, pentru ca păstorii să nu se ridice împotriva hanilor, Gengis-han hotărî să îndrepte toată această mare putere într-altă parte... El îşi adună *kurultaiul*, sfatul hanilor celor mai de seamă, şi le vorbi aşa: „În scurtă vreme veţi pleca într-un mare război. Şi o să vă întoarceţi încărcaţi de aur, mânând de la urmă tabunuri de cai, turme de vite şi mulţimi de robi din cei mai pricepuţi. Am să ospătez pe săturate pe păstorii flămânzi, am să le-nfăşor burţile cu mătăsuri scumpe, fiecăruia am să-i dau câteva roabe... vom supune cea mai bogată ţară din lume şi toţi o să vă întoarceţi atât de avuţi încât n-au să vă ajungă vitele de povară ca să căraţi toată prada la iurtele voastre...” Primăvara, când stepa înverzi şi păşunile rodiră belşug de nutreţ, Gengis-han îşi porni pe cai oastea flămândă spre străvechiul şi bogatul Kitai... În drum spulberă ca pleava oştile chineze întâlnite, înainta ca o furtună în adâncul ţării şi prefăcu în cenuşă o mie de oraşe chinezeşti. Abia peste trei ani, după ce supuse o bună jumătate din Kitai, împovărat de prăzi peste măsură, se întoarse în aşezările sale de tabere nomade...

— Ferească-ne Allah de asemenea nenorocire! murmură cronicarul.

— Pesemne că toate câte ţi le-am spus îţi par iarăşi basme, şi totuşi nu sunt decât adevărul adevărat!

— Spune-mi, rogu-te, cinstite Mahmud-Ialvaci, cum arată la înfăţişare acest nemaipomenit conducător de oşti?

— Gengis-han e mare de stat şi, măcar că a trecut de şaizeci de ani, mai este foarte vânjos. Cu pasul lui greu şi mişcările neîndemânatice aduce a urs, dar este şiret ca vulpea, rău ca şarpele, năprasnic ca pardosul, neostenit precum cămila, şi mărinimos, când vrea să răsplătească pe cineva, ca şi cruda leoaică ce-şi alintă cu dragoste puii. Are o frunte înaltă, o barbă lungă şi rară, iar ochii îi sunt galbeni, fără clipire, ca ai pisicii. Toţi hanii şi oştenii de rând se tem de el mai rău ca de foc sau de fulger, iar dacă ar porunci la zece oameni să dea buzna peste o mie de nucheri vrăjmaşi, toţi s-ar repezi fără să stea pe gânduri, atât sunt de siguri că vor fi biruitori, căci Gengis-han este întotdeauna biruitor în luptă!

— Hălăduiesc de mulţi ani pe lumea asta, spuse bătrânul cronicar, şi am văzut mulţi căpitani viteji, mulţi glorioşi conducători de oşti, dar oameni cum mi-ai înfăţişat tu nu mi s-a întâmplat să văd... Prea seamănă a poveste spusele tale... Desluşeşte-mi, dacă-ţi stă în putere, de ce kaganul tătarilor, de vreme ce a izbutit să facă avut pe fiecare păstor, a fost nevoit deodată să vină el însuşi la hotarele noastre, atât de departe de meleagurile lui de baştină?

Solul îşi goli cupa de vin, închise ochii şi se clătină. Cronicarul încruntă din sprâncene şi ridică un deget ameninţător spre robul care se aplecase din nou să umple cupa cu vin. Dar Mahmud-Ialvaci se trezi şi, văzându-şi cupa goală, o întinse spre slujitorul încurcat, care i-o umplu până la gură cu vinul cel rubiniu.

— Nu te mira că beau atât de mult! Nici tu, cinstite Mirza-Iusuf, şi nici tânăra ta ajutoare n-aţi băut niciun strop, aşa că a trebuit să beau eu pentru câteşitrei... Şi, legănându-se uşor, cu mâna pe cupa plină, îşi urmă povestirea: Trei ani s-a odihnit Gengis-han pe meleagurile de baştină. Jumătate din oaste a lăsat-o în Kitai, unde poporul îşi apără şi astăzi patria, şi nu i se închină. Iar cealaltă jumătate şi-o duce el însuşi peste pustiuri şi munţi spre soare-apune.

Bătrânul diac îşi duse palmele la urechi şi gemu:

— Negre presimţiri mă înfioară!...

Solul continuă:

— Lăcomia hanilor şi foamea păstorilor nomazi au întrecut iarăşi orice închipuire. Ostaşii se plâng că hanii şi-au oprit pentru ei prăzile mai de preţ, că nucherilor săraci le-au lăsat doar rămăşiţele. De aceea a hotărât Gengis-han să-şi mâie oştile la mari depărtări – ca oamenii să nu înceapă iarăşi a se tăia între ei şi a-şi măcelări hanii.

— Şi cât este de mare astăzi oştirea tătarilor?

Soiul răspunse cu glas adormit:

— Gengis-han şi-a trimis spre apus unsprezece tumenuri. Fiecare tumen numără zece mii de tătari călări. Şi fiecare călăreţ duce cu sine câte unul sau chiar doi cai de schimb.

— Înseamnă că hanul tătarilor are doar o sută şi zece mii de călăreţi? se miră bătrânul. O, padişahul nostru are de patru ori pe-atâţia!... Iar dacă va ridica la războiul sfânt toate neamurile Horezmului, uriaşa oaste a islamului se va dovedi cu desăvârşire de nebiruit!

— Păi, n-am spus şi eu acelaşi lucru măriei sale horezm-şahului Alla ad-din Muhammed? Oastea tătarilor este pe lângă cea a şahului Muhammed – domnească fericit o sută douăzeci de ani – ca o scamă de fum în negura nopţii!... E drept că pe drum, în timpul înaintării sale spre apus, oastea tătarilor îşi alipeşte pe toţi pribegii stepelor: şi uiguri, şi altai, şi kirghizi, şi kara-kitai, aşa că mărimea ei creşte şi se-ntăreşte cu iuţeală... Astea nu sunt poveşti!

Mahmud-Ialvaci se mai clătină o dată, se sprijini în covor şi se întinse cât era de lung. Fata îi băgă sub cap o perniţă de saftian verde şi spuse în şoaptă bătrânului cronicar Mirza-Iusuf:

— E şiret vulpoiul! Nu vrea să spună tot adevărul.

— Aşa sunt solii! Unde-ai mai văzut soli cu inima deschisă!

Curând se întoarse şi vechilul. Şezură câteşitrei aşteptând în linişte şi neştiind ce să facă acum cu solul cel adormit.

Dar Mahmud-Ialvaci se trezi deodată şi sări în picioare cerându-şi iertăciune:

— Nici eu nu mai ştiu câte prostii v-am spus, aşa ameţit cum eram! Degeaba aţi însemnat totul! Mai bine puneţi pe foc hârtiile astea!...

Vechilul îl petrecu înapoi prin îngustele şi întunecatele coridoare ale curţii spre portiţa de fier din fundul grădinii palatului, unde aşteptau caii înşeuaţi. Însoţitorii neguţătorului ameţit de vin îl săltară anevoie în şa. Străbătură apoi în bezna dinaintea zorilor străduţele pustii şi adormite ale Buharei până la palatul din afara oraşului.

A doua zi, după ce căpătă din mâna şahului Muhammed scrisorile de răspuns, solia porni la drum înapoi spre tabăra marelui kagan al tuturor tătarilor.

Capitolul 5 – MARELE KAGAN ASCULTĂ VEŞTILE ADUSE DE SOLI

Gengis-han se distingea prin trupul său înalt şi vânjos şi avea ochi de pisică.

(Djuzdjani, istoric din sec. XIII)

Trei călăreţi înaintau repede pe cărarea dintre iurtele tătăreşti. Mantiile lor de lână fluturau ca aripile vulturilor ce se

bat între ei. Doi străjeri îşi încrucişară suliţele, oprindu-le înaintarea.

Călăreţii săriră din şa şi îşi lepădară mantiile pline de colb pe nisipul alburiu. Unul dintre ei strigă, îndreptându-şi cutele halatului cu dungi roşii.

— Binecuvântat fie numele măritului kagan! Îi aducem veşti de mare însemnătate!

Din iurta cea mai apropiată grăbiră spre ei doi nucheri în şube albastre cu însemne roşii pe mâneci.

— Ne-am întors din ţara de la soare-apune, unde am dus solia măritului kagan. Vesteşte-l că ne-am înapoiat. Eu sunt solul Mahmud-Ialvaci.

Macatul cortului cel galben se trase în lături şi dinăuntru răsună o poruncă. Cei opt străjeri înşiraţi pe cărarea spre cort repetară din om în om: „Marele kagan a poruncit să vie.”

Cei trei soli se înclinară, îşi încrucişară mâinile pe piept, şi porniră spre cort. Un rob chinez le făcu loc să treacă; intrară înăuntru şi, fără să-şi ridice privirea, se lăsară în genunchi pe covor.

— Vorbeşte! răsună un glas adânc.

Mahmud-Ialvaci ridică ochii şi văzu o faţă aspră, oacheşă, cu o barbă ţepoasă, roşcată. Două cozi de păr cărunt cădeau pe umerii largi. De sub căciula neagră, lucioasă, cu un uriaş smarald în frunte, doi ochi verzi-gălbui îl aţinteau fără clipire.

— Şahul Horezmului Alla ad-din Muhammed e foarte mulţumit de darurile tale şi de prietenia ce-i propui. El a primit bucuros să dea toate înlesnirile neguţătorilor tăi, dar foarte s-a mâniat...

— Că l-am numit fiu al meu?

— Ca întotdeauna, slăvite, ai ghicit şi acum. Şahul a fost cuprins de-o furie atât de mare, că am simţit cum mi se clatină capul pe umeri.

Ochii marelui han se mijiră, îngustându-se ca două crăpături.

— Credeai că te-aşteaptă asta? şi cu degetul mare de la mâna dreaptă făcu o mişcare prin dreptul gâtului.

De această mişcare a lui se temea o lume întreagă: era semnul cu care Gengis-han osândea oamenii la moarte.

— Am potolit mânia horezm-şahului, şi el îţi trimite selam şi o scrisoare.

— I-ai potolit mânia? Cum? glasul răsună destul de neîncrezător. Ochii se aţintiră spre sol ba căscându-se, ba îngustându-se a bănuială.

Mahmud-Ialvaci povesti cu de-amănuntul cum a fost primit de şah şi cum peste noapte a venit la el marele vizir şi l-a poftit la o întrevedere tainică. În timp ce-i povestea de aceste întrevederi el puse în palma lata a marelui han mărgăritarul căpătat de la horezm-şah şi îi povesti din fir-a-păr tot ce a vorbit cu Muhammed.

Solul simţea, măcar că nu-şi ridicase ochii din pământ, cum îl cercetează privirile sfredelitoare ale kaganului, străduindu-se să-i pătrundă gândurile cele mai ascunse.

— Asta-i tot ce ai aflat?

— Dacă am uitat ceva, iartă-mă pe mine, supusul tău cel nepriceput!

Solul auzi un hârâit: kaganul era mulţumit de răspuns. Mâna lui grea se abătu în semn de bunăvoinţă pe umărul solului.

— Eşti un musulman şiret, Mahmud. N-ai răspuns rău, zicând de oastea mea că seamănă cu un firicel de fum în marea nopţii. E bine ca şahul să creadă chiar aşa! Diseară să veniţi toţi trei la ospăţul meu.

Solii ieşiră din cort.

Gengis-han, înalt, adus de spate, în veşmintele lui negre de pânză groasă, încins cu o centură lată de aur şi încălţat în cizme albe de elan se ridică în picioare şi, călcând strâmb cu tălpile-i mari, străbătu cortul, ridică macatul de la intrare şi urmări din ochi pe cei trei soli în turbane albe şi halate cu dungi, îi văzu cum încalecă pe fugarii lor plini de praf şi cum se îndepărtează agale.

— Vremea „poruncii celei mari” se apropie. Aştept doar un semn bun de la discul lunii şi pornim la război.

Capitolul 6 – NOAPTEA CEA FĂRĂ DE SOMN A KAGANULUI

Gengis-han nu dormea pe prichiciuri încălzite de hornuri lungi, cum dormeau molatecele căpetenii chinezeşti, şi nici pe saltele de puf ca ale neguţătorilor musulmani. Lui îi plăcea să simtă sub spinare pământul cel tare, aşa că bătrânul lui rob chinez îi aşternu de-a dreptul pe covor o bucată de pâslă groasă, bine netezită, păturita în două.

De obicei adormea de îndată. Visa ades şi îi punea pe şamanii săi sau pe înţeleptul sfetnic, chinezul Eliu-Ciu-Ţai[46] să-i tălmăcească ce prevestire îi aduceau aceste vise. Dar nu punea întotdeauna mare temei pe aceste tălmăciri, ci, lua hotărârile pe care le socotea el însuşi mai potrivite. În zori, când se trezea sub şuba-i caldă de soboli, kaganul se gândea la zecile de mii de nucheri şi cai, la drumul spre păşunile unde mongolii vor putea să hrănească mai bine nesătula lor oaste, la bunăstarea celor cinci sute de neveste ale sale, lăsate în Mongolia, cu copiii, cu robii şi slugile lor. Se gândea şi la ştirile primite de la iscoadele numeroase trimise să împânzească din vreme ţările spre care se îndrepta cu război; se gândea la feciorii lui, care se pizmuiau şi se duşmăneau între ei; se gândea la durerea din picioare şi din toate încheieturile, şi se mai gândea la moarte...

Gengis-han îşi deschise ochii fără gene şi rămase cu privirea aţintită într-un punct, se uita la cer printr-o crăpătură a foilor de cort. Vedea doar un colţişor albastru, stelele începuseră să pălească. Uneori zărea umbra neagră a nucherului de strajă, care se îndepărta şi revenea iarăşi cu pas domol.

Un gând îl apăsa mai des decât celelalte. În ajunul plecării lui spre soare-apune, bătrâna şi rotofeia lui soţie dintâi, Burte, îi şoptise ca întotdeauna câteva vorbe înţelepte.

„Mărite kagan, spusese ea închinându-se până la pământ şi gâfâind din greu, porneşti acum cu oştile tale peste munţi şi pustiuri, în ţări neştiute, la o crâncenă luptă cu neamuri străine. Gânditu-te-ai că o săgeată vrăjmaşă ar putea străpunge inima ta cea mare sau paloşul unui duşman ar putea să-ţi despice coiful de oţel? Dacă dintr-asta are să se tragă o înfiorată nenorocire (în gând rostise vorba, dar tare nu se încumetase să spună „moartea”) şi dacă în locul tău nu va rămâne pe lume decât blagoslovitu-ţi nume, căruia din cei patru fii ai noştri îi porunceşti să-ţi fie urmaş şi lumii stăpân? Vesteşte-ţi din vreme

---

[46] În timpul cuceririi capitalei chineze, Gengis-han a cunoscut pe Eliu-Ciu-Ţai – urmaş al fostei dinastii domnitoare a kidanilor – vestit pentru cultura sa, versurile sale, pentru cunoaşterea legilor şi a complicatului ceremonial al curţii imperiale. Superstiţiosul Gengis-han l-a apreciat mai ales ca astrolog şi ghicitor în stele; l-a numit prim sfetnic în problemele conducerii teritoriilor subjugate şi Eliu-Ciu-Ţai a ajuns un dregător de seamă al Imperiului Mongol. Se distingea prin modestia vieţii sale particulare, prin cinstea şi priceperea de a potoli mânia marelui cuceritor. După moartea lui nu s-a găsit nicio avuţie care să-i fi aparţinut, ci doar cărţi şi instrumente astronomice.

voinţa, pentru ca mai târziu să nu se işte între feciorii noştri vărsare de sânge.”

Până în ziua aceea nimeni nu îndrăznise să aducă vorba nici măcar despre bătrâneţea lui, despre puţinele zile de viaţă ce au şi început a-i fi numărate. Toată lumea nu înceta să repete că hanul e mare, veşnic puternic, de neînlocuit şi fără dânsul lumea nu va mai putea rămâne lume. Numai bătrâna, credincioasa lui Burte s-a încumetat să-i pomenească de moarte...

Sau poate că într-adevăr s-a şubrezit? Nu, are să le dovedească el tainicilor săi pizmuitori că se mai poate avânta din goană în spinarea unui cal neînşeuat, că mai poate doborî din fugă mistreţul cu suliţa-i lungă, că poate răsuci braţul ucigaşului şi-l poate strânge de gât cu degetele-i puternice. Cruntă moarte va hărăzi el acelora care se vor mai încumeta să vorbească despre slăbiciunea sau bătrâneţea lui...

Dar înţeleaptă şi curajoasa Burte a avut totuşi dreptate vorbindu-i atunci despre alegerea unui urmaş la domnie. Pe care din cei patru feciori să-l numească moştenitor? Mai mult decât toţi ceilalţi, Djuci, fiul mai mare, doreşte moartea sa. E nesupus, trufaş, are astăzi patruzeci de ani şi arde de nerăbdare să pună mâna pe frânele împărăţiei, iar pe tatăl său să-l închidă-n iurta moşnegilor neputincioşi. De aceea l-a trimis el pe Djuci în cel mai îndepărtat colţ al ţării şi l-a înconjurat de supraveghetori ascunşi, care să-i dea de ştire orice pas şi orice gând al fiului său.

Al doilea fecior, Djagatai, doreşte mai curând moartea fratelui şi potrivnicului său Djuci, decât moartea tatălui. Cât timp aceşti doi fii se urăsc şi luptă între ei, niciunul nu este primejdios. Şi Gengis-han hotărî pe loc să declare ca moştenitor al său pe Ughedei[47], cel de al treilea fiu, om moale şi lăsător din fire, iubitor de ospeţe, de vânătoare cu şoimi, de alergări, care nu se va apuca să sape groapa kaganului. Tot aşa de vrednic este şi mezinul Tolui-han, cel de al patrulea fiu al său. Amândoi aleargă după beţii şi nu se prea perpelesc la focul setei de putere.

Aşa se face că înainte de a pleca, Gengis-han vesti ţara că lasă urmaş pe al treilea fiu al său, Ughedei. Dar măsura aceasta nu făcu decât să înrăiască pe cei doi fii mai mari, şi acum kaganul trebuia să se păzească veşnic de lovitura vreunei săgeţi

[47] Ughedei sau Ogodai.

otrăvite sau a unei suliţi aruncate din întuneric prin perdeaua cortului...

Din ziua aceea Djuci, jignit şi mânios, se găsea întotdeauna departe înaintea oştilor, în fruntea tumenului încredinţat lui, străduindu-se să i se ducă vestea, să câştige dragostea ostaşilor. Caută slava Djuci! E tânăr şi puternic... Ce bine-i să fii tânăr şi puternic!

Răsucindu-se de pe un şold pe altul, kaganul îşi amintea mereu de vorbele bătrânei, grasei sale Burte şi se gândea la moarte. Vedea ca aievea un kurgan înalt în stepă, unde rătăcesc saigacii, căpriorii sălbatici cu cornişele încovoiate, unde plutesc în tăria albastră vulturii cu aripile întinse... În ţărâna unor asemenea kurgane odihnesc rămăşiţele marilor viteji. Până acum cei mai puternici stăpânitori de popoare au murit ca orice om de rând. Dar el, Gengis-han, el este cel mai puternic dintre toţi. A mai îngenuncheat cineva vreodată pământuri atât de întinse?... Şi-apoi, ce este moartea? Se spune că există pe lume vraci învăţaţi, vrăjitori şi solomonari care cunosc o piatră ce poate preface fierul în aur. Ei se mai pricep să pritocească un elixir în stare să redea oamenilor tinereţea, ştiu să fiarbă nouăzeci şi nouă de ierburi de leac şi să facă din ele o băutură care-ţi dăruieşte viaţa fără de moarte.

Mai este el oare acelaşi nucher Temucin, pe vremuri rob cu jugul la gât? N-a fost înălţat el în kurultai ca „trimis al cerului”, Gengis-han? De vreme ce albastrul cer este veşnic, desigur că şi el, trimisul cerului, tot veşnic trebuie să fie. Trimită deci sfetnicul său cel mare din Kitai, Eliu-Ciu-Ţai, de îndată, astăzi chiar, crainici în toată împărăţia cu aspră poruncă: să fie aduşi neîntârziat în slujba kaganului cei mai învăţaţi oameni din toate ţările, înţelepţi care ştiu să facă minuni – daoşii chinezi, solomonarii tibetani, şamanii din Altai, şi să vină toţi cu leacuri şi buruieni care dau putere, tinereţe şi viaţă fără de moarte. Aceste leacuri minunate au sa fie răsplătite de marele kagan cu daruri nemaipomenite, cu o răsplată cum n-a mai dăruit niciun stăpânitor şi domn din întreaga lume...

Multă vreme se mai zvârcoli Gengis-han, neputând să adoarmă, iar când în sfârşit dădu să aţipească, tresări de o durere uşoară, la degetul cel mare de la picior. Cineva îl strângea cu putere. Nu se sperie. Cunoştea acest semn obişnuit la nomazi. Îşi săltă capul, dar nu desluşi nimic în întuneric. Ce

bine-şi amintea de acest semn de chemare: când era tinerel de tot, la fel strângea şi el degetul cel mare al iubitei sale logodnice Burte, pe atunci o fetiţă subţirică şi sprintenă ca un şoricuţ de stepă. Pe atunci marea lor familie dormea toată laolaltă pe pâslele întinse în iurta întunecată a tatălui său, asprul Dai-Secen.

Dar cine s-o fi aflând la picioarele lui? Cine l-o fi chemând?

Întinse mâna cu grijă şi simţi sub palmă un halat mătăsos, un trup ghemuit, umeri înguşti de femeie, o pieptănătură înaltă: cine să fie? Atrase femeia spre sine şi şoapta ei într-o limbă stricată îi lămuri tot:

— Al tu Kiusiultiu, al tu iubit Kulan-Hatun, pregătit muri, tu venit... Tu mângâiat... Tu soare, Kiusiultiu – lună...

Era chinezoaica, slujitoarea tinerei sale soţii Kulan-Hatun, pe care el o alinta „Kiusiultiu”. Se strecurase neauzită în cortul lui ca un popândău. Kulan-Hatun îl chema.

Gengis-han îşi trase cizmele mari, căptuşite cu pâslă, şi se strecură uşurel spre ieşire, străduindu-se să nu trezească pe cei doi feciori ai săi, Ughedei şi Tolui, care dormeau alături de el.

Capitolul 7 – ÎN IURTA TINEREI KULAN-HATUN

Frumoase ca dânsele altele nu-s!
Vezi: ochii înguşti aidoma li-s
Cu ochii sălbatici de râs.
(Dintr-un cântec mongol)

Noaptea plină de linişte se răcorise sub suflarea îngheţată a zăpezilor de la munte. Luna era ascunsă după un nor greu. Ici-colo sclipea câte o steluţă palidă. Chinezoaica păşea repede în faţa lui, lăsând în urmă o mireasmă gingaşă de iasomie înflorită.

Două umbre se ridicară în întâmpinarea lor.

— Ha! (Stai!) Cine-i!

— Negrul Irtâş! murmură chinezoaica parola.

— Supusă e lumea... răspunse străjerul, şi cele două umbre se traseră în lături.

Apropiindu-se de iurta cea albă, Gengis-han se întreba: „Ce nouă drăcovenie a mai născocit pentru astăzi Kiusiultiu?” De fiecare dată când venea la dânsa, întrerupându-şi treburile cu

căpitanii săi, ea îl întâmpina într-altfel; ori era îmbrăcată după portul chinez, într-un chimonou de mătase brodat cu flori nemaivăzute; ori glumea ascunzându-se sub o învelitoare din blăniţe de sobol, văitându-se că moare, şi rugându-l să pună mâna lui mare şi puternică pe inima ei micuţă; ori şedea cu capul în palme, plângând cu lacrimi amare şi ascultând o bătrână mongolă care-i cânta cântece străvechi despre malurile verzi ale Kerulenului[48] şi despre mica, singuratica aşezare de nomazi din mijlocul neţărmuritei stepe pustii.

Chinezoaica ridică perdeaua de la intrare, şi Gengis-han pătrunse în iurta cea albă. În mijlocul ei ardea un foc de rădăcini şi un fuior de fum înmiresmat se înălţa spre deschiderea acoperişului rotund. Kulan-Hatun şedea cu genunchii prinşi în inelul braţelor, cu privirea fixă, aţintită asupra flăcărilor săltăreţe. În locul moilor covoare de mătase, pe jos, erau aşternute trei sărace foi de pâslă pestriţă. Într-un colţ erau îngrămădite câteva samare încărcate cu tot tarhatul, gata de drum.

Kaganul se opri la intrare. Scânteieri de veselie i se aprinseră în ochii galbeni ca de pisică. „Aşadar, asta era noua ei ispravă!” îşi spuse el.

Kulan-Hatun tresări şi îşi trecu palma peste ochii înnegriţi, cu sprâncenele lungite până la tâmple. Apoi sări în picioare, îşi dădu capul pe spate şi căzu la pământ, îmbrăţişând cizmele kaganului.

— Iartă-mă, neasemuite, mărite, stăpân din veac, iartă-mă că ţi-am tulburat somnul, sau gândurile, sau sfatul cu hanii tăi. Dar nu mai pot rămâne aici. Din tot locul, din fiece crăpătură ne pândeşte moartea pe mine şi pe micuţul meu fiu. Vreau să plec sărmană, doar cu o singură slujnică, şi să mă pierd singură în stepă unde să nu mă cunoască nimeni.

— Stai, aşteaptă puţin, dă-mi o ceaşcă de ceai chinezesc, şi am să m-aşez lângă tine să-mi spui cine şi de ce te pândeşte.

Gengis-han dădu ocol focului şi se aşeză pe pâslă. Ce s-a făcut cu covoarele de mătase care căptuşeau iurta? Unde-s perdelele cu păsări şi flori care-i îmbrăcau pereţii? Acum iurta asta seamănă cu a unui nomad de rând, aşa cum a fost şi el cu patruzeci de ani în urmă.

---

[48] Kerulen şi Onon – afluenţi ai Algunei, râul cel mai mare din „Inima Mongoliei”, pe ale căror maluri s-a scurs tinereţea lui Gengis-han.

Kulan-Hatun se ghemuise din nou cu genunchii la gură şi-şi privea stăpânul cu ochi mânioşi de râs înfuriat. Alături de ea, strâns cocoloş, se legăna micuţul ei Kiul-can, goluţ, negricios, cu căpşorul rotund tuns chilug, doar cu două codiţe negre, răsucite pe după urechi. Cea mai tânără, ultima dintre nevestele kaganului, începu să vorbească încet, cu glas jalnic şi cântat:

— Eu nu-mi pot pune nădejdea în nimeni, nu am nicio apărare. N-am nici tată, nici mamă şi din toţi fraţii mei n-a mai rămas în viaţă decât unul, nucher de rând, el care avea înainte o mie de oşteni în ascultare. Şi acest frate al meu va pieri şi el foarte curând.

— De ce să piară?

— Noi, toţi merkiţii, toată nefericita noastră seminţie a pierit sub paloşele fiului tău dintâi, cel cu ochi de tigru, neînduratului, necruţătorului tău fiu Djuci. Curând are să vină şi aici şi ochii mei au să-l vadă pe mult-urâtul ucigaş al tatălui meu şi al întregului nostru neam. De ce să rămân nemişcată sub stânca ce stă să se prăvălească peste mine şi să mă strivească? Lasă-mă să plec! Toate lucrurile îmi sunt strânse.

— Djuci-han n-are să vină încoace. El se află pe malurile Irghizului, gata să pornească într-un nou război. Iar eu mai sunt în viaţă, mai ţin pe umerii mei cârmuirea întregii lumi. Ce altă apărare şi sprijin afară de-al meu îţi mai trebuieşte?

Kulan-Hatun îşi şterse cu degetul lacrimile ce i se rostogoleau mereu din ochi.

— Pe fratele tău, Djemal-Hadji, am să-l fac mai mare peste suta şasea din mia mea de nucheri credincioşi. Chiar mâine am să-i spun căpeteniei peste această mie, Ceagan, să pună a şasea sută în slujba şi-n apărarea iurtei tale şi a micuţului tău viteaz Kiul-can. Cine îndrăzneşte să se teamă când e apărat de braţul meu?

Kulan-Hatun îşi lăsă ochii în jos şi răspunse cu glas şoptit şi tremurător:

— Tu însuţi eşti pândit de săgeţi…

— Care săgeţi? Spune, ale cui săgeţi? întrebă Gengis-han şi îşi lăsă mâna pe umărul tinerei neveste.

Kulan îşi muşcă buza de jos, se strecură de sub palma stăpânului, sări în picioare şi dădu să fugă de lângă el. Coada ei lungă şi neagră ţâşni, după dânsa, ca un şarpe scăpat din

strânsoare. Gengis-han prinse capătul cozii sub talpă şi-şi repetă în şoaptă întrebarea.

— Spune, cine mi-a pus gând rău?

Kulan-Hatun îşi sprijini spinarea de peretele iurtei.

— Mărite, neasemuite stăpâne! Niciun popor vrăjmaş, nicio oştire nu te pot îngrozi... Ai să le spulberi tot aşa cum spulberă vântul frunzele toamnei. Dar te poţi tu apăra de vrăjmaşii ascunşi, care odihnesc cu tine în acelaşi cort, care te urmăresc din ochi zi şi noapte? Numai eu singură te iubesc şi te slujesc cu credinţă, ca şi pe minunatul, măreţul pisc al scumpului nostru Altai, cel acoperit de zăpezi sclipitoare. Numai tu îmi eşti sprijin şi apărare, fără tine voi fi zvârlită în drum ca o pietricică netrebnică. Sunt oare neadevărate vorbele mele? Tu doară le vezi pe toate, le înţelegi pe toate: şi glasul vântului, şi vaietul graurului, şi şuierul şarpelui. Oare nu sunt adevărate vorbele mele?

— Spune-mi totul, spune-mi tot ce ştii! mârâi kaganul şi apăsă mai tare pe capătul cozii.

Luminiţe verzui şi rele sclipiră în ochii merkitei Kulan-Hatun.

— Bătrânii neamurilor din stepă au rânduit în înţelepciunea lor ca păstrător al focului şi urmaş al puterii să rămână întotdeauna cel mai mic dintre fiii hanului. Fiii cei mari cresc şi se grăbesc să ia în mâna lor dârlogii calului părintesc. De aceea orice tată îi dăruieşte şi le ridică iurte cât mai departe de a lui: gospodărească-se singuri! Şi în timp ce feciorașul cel mic creşte, tatăl îşi poate păstori în voie tabunul. Şi tu, la, rându-ţi, pe toţi feciorii cei mari i-ai dăruit şi i-ai înzestrat cu ulusuri (regiuni, ţinuturi), de ce-ai uitat să ţi-l faci urmaş pe Kiul-can, cel mai mic dintre fiii tăi?

Kaganul dădu drumul cozii celei negre, suflă mânios multă vreme şi până la urmă vorbi:

— Eu îl ocrotesc şi pe băiat şi pe tine... Tocmai de aceea nu l-am făcut pe el urmaş. Mongolii n-au să iubească şi n-au să asculte niciodată pe fiul unei merkite.

Kulan-Hatun se aruncă la picioarele lui.

— Ba uite că eu nu mă tem să-l iubesc pe singurul, pe cel mai bun, pe cel mai neasemuit om din lume, pe fiul unei merkite, pe tine, stăpâne al meu, trimis al cerului, pentru că mama ta, mărita Oclun, n-a fost de neam mongol, ci fiică a seminţiei noastre merkite.

Gengis-han se ridică gâfâind răguşit.

— Aşa este, ai rostit adevărul! Dar toată lumea l-a uitat. Şi uitat să rămână... Spusele tale au să dăinuie mereu în inima mea. Nu pleca nicăieri. Aşterne-ţi la loc covoarele. După sfatul de oaste cu noionii mei am să viu la tine, micuţul meu râs fioros, mult dorita mea Kiusiultiu!

Şi, călcând greu, Gengis-han ieşi din iurtă.

Kulan-Hatun se ridică şi, încruntând din sprâncene, mereu gânditoare, prinse a-şi înfăşura fără grabă, pe mână, coada cea lungă şi neagră. Bătu din palme şi-şi chemă slujitoarea. Chinezoaica dormea chircită lângă perete. Kulan-Hatun o trezi cu p lovitură de picior.

— Mârlanul! Era să-mi rupă mâna!... Aşterne la loc covoarele! Mai împleteşte-mi o şuviţă de coadă de cal în păr, era cât pe ce să mi-l smulgă, sălbaticul. Mâine avem un mare ospăţ pentru solii străini. Să-mi scoţi rochia chinezească, cea albastră, brodată cu flori de argint...

Capitolul 8 – MĂRITUL KAGAN NUMĂRĂ PE DEGETE

Chibzuind ce-i spusese „râsul fioros”, Gengis-han porni încet spre kurganul său. Umbra dinainte i se ridică din nou în cale. Schimbară aceeaşi parolă: „Negrul Irtâş” şi „Supusă e lumea”. Gengis-han recunoscu pe străjer – era un vechi nucher de-al său, care-l însoţise în toate bătăliile.

— Ce mai ştii? Ce-ai mai auzit?

— Acolo în munţii din zare pâlpâie multe focuri. Uite, parcă-i un şirag de mărgăritare şi stele – sunt focurile oamenilor de pe aici care-au fugit cu turmele lor în munţi. Se tem de oştile noastre.

— Dar nucherii între ei ce mai spun?

— Spun că sfârşim şi ultimii berbeci, că sărmanii cai au terminat toată iarba şi-acum pasc rădăcinile, că paloşele-s setoase de sânge. De aceea nucherii zic: marele kagan e mai înţelept ca noi, el toate le vede, toate le ştie, şi azi-mâine are să ne ducă acolo unde vom afla belşug pentru burţile noastre şi ale cailor.

— Bine zic ei! Kaganul vostru toate le vede, toate le ştie, la toate se gândeşte. Ia dă fuga la căpitanul miei tale şi spune-i că-i poruncim să încalece de îndată cu şase din sutele sale.

— Alerg, mărite han!

— Stai! Mai spune-i lui Ceagan ca am să număr pe degete şi-am să-l aştept aici sus, lângă băltoaca asta.

Mongolul coborî în fugă, cu picioarele lui încovoiate, coasta kurganului, iar Gengis-han se lăsă pe vine şi şezu nemişcat, ciulindu-şi urechile şi ascultând zgomotele ce se ridicau din întuneric. Număra în gând: unu, doi, trei, patru... Şi la fiecare sută îşi îndoia câte un deget.

Luna se rostogolea încet spre asfinţit, ba învăluindu-se în nori, ba arătându-se iarăşi întreagă pe cer, şi iurtele nucherilor, aşezate roată în jurul movilei, ba răsăreau apropiate şi desluşite, ba piereau topindu-se în umbra vreunui nor.

Când termină de numărat până la două sute şi îşi îndoi al doilea deget, printre iurte se iviră câteva mogâldeţe, mai mulţi nucheri porniră în goana mare spre marginea stepei înceţoşate. Întreaga tabără se trezi la strigătele din fundul gâtului.

— Alarmă!

Gengis-han şedea liniştit în acelaşi loc şi număra mai departe: termina a treia sută, apoi a patra... Din depărtare se înălţă un vuiet surd, care crescu şi începu să se apropie. Kaganul înţelese că tabunul de o mie de cai goneşte spre tabără. Apoi îl auzi aproape de tot şi deodată tropotul răsunător îl vesti că întregul tabun s-a oprit ca la un semn la poalele movilei. Un miros iute de sudoare de cal ajunse la nările lui şi un nor uriaş de praf se înălţă până la el, învăluind întreaga tabără.

Număra mereu şi nu uita să-şi îndoaie rând pe rând degetele. De jos se auziră ţipete şi lovituri. Gengis-han urlă cu un glas răguşit şi adânc:

— Hei, Ceagan! Oie, Ceagan!

— Oie, te-ascult! îl ajunse răspunsul prelung al căpitanului.

— Am îndoit până acum şase degete! Ce mai migăleşti?

— Mai îndoaie încă două şi-o să fim cu toţii călări!

Luna se arătă din nou de după un nor şi lumină limpede cercul de iurte, dinspre care veneau alergând mongolii. Unii cărau şei şi cioltare, alţii cu caii de frâu fugeau spre iurtele lor, şi iarăşi alţii goneau gata încălăraţi spre locurile de adunare dinainte ştiute.

Kaganul număra într-una. Îşi îndoi al şaptelea deget şi întoarse capul, auzise paşi în spatele său. Doi nucheri îi aduceau de frâu calul cel pag. Prinzându-se de coama lui, Gengis-han se

săltă în şa şi porni încet până la marginea movilei. În urma lui se rânduiră şapte călăreţi, cel din mijloc purta steagul cu colţurile fâlfâitoare.

La picioarele marii căpetenii mai foiau în toate direcţiile cai şi călăreţi. Dar curând toţi îşi ocupară locurile, şi Gengis-han n-apucă să-şi îndoaie al optulea deget, când în faţa lui se rânduiră şase pâlcuri dese de câte o sută de oameni fiecare, iar în fruntea lor ieşi căpitanul miei cu câţiva turgauzi înşiraţi ca pe sfoară.

— Ceagan, la mine! strigă Gengis-han.

Ceagan îşi îndemnă calul la galop, şi ajuns pe movilă, îl opri la trei paşi de Gengis-han.

— Ai să te duci pe muntele acela, unde s-au pitit toţi haracii (prostimea, nomazii săraci) şi toţi urecheaţii de iepuri ai stepei. Să mi te întorci aici cu toate vitele lor, şi să nu-ţi scape nici măcar un berbec. Înainte!

Ceagan îşi întoarse calul în loc şi strigă spre nucheri:

— După mine, înainte!

Nucherii porniră şir după şir, sută după sută, cotind spre drumul alburiu, luminat de lună. Gengis-han rămase nemişcat la marginea movilei, numărând şi îndoindu-şi degetele, până când ultimul călăreţ se topi în depărtările încă învăluite în întuneric. Abia atunci îşi îndoi al zecelea deget.

Pregătitu-şi-a oare lăudărosul şah al Horezmului o asemenea oaste? Nu mai e mult şi-l vom întâlni la porţile Buharei. Să-l vedem cum se bate!

Capitolul 9 – CARAVANA PIERDUTĂ

Gengis-han porunci solilor săi musulmani să-şi adune o mare caravană şi să pornească spre ţinuturile horezm-şahului numai pentru a neguţa chipurile. El însuşi le încredinţă o bună parte din prăzile sale de mare preţ, dobândite în Kitai, cerându-le ca pe aurul primit pentru ele să-i cumpere cât mai multe ţesături, cu care avea de gând să-şi răsplătească ostaşii cei mai vrednici.

Mahmud-Ialvaci încarcă multe cămile cu mărfuri de-ale sale, dar se dădu în lături să plece el însuşi cu caravana în Horezm. Atât el cât şi cei doi însoţitori ai săi din prima solie zăceau în iurtele lor, gemând şi văitându-se că la Buhara li se dăduseră să bea niscai otrăvuri. Caravana alcătuită din cinci sute de cămile

plecă însoţită de patru sute cincizeci de oameni pe alesul, negustori chipurile şi slujitori de-ai lor, având în fruntea ei pe un nucher mongol ales de însuşi Gengis-han.

După ce străbătu lanţurile mărginaşe ale munţilor Tian-Şan, caravana ajunse la primul oraş musulman de la hotare, Otrar. Aici, „caravan-başa” Usum arătă pârcălabului cetăţii hrisovul iscălit de mâna şahului Muhammed şi întărit cu pecetea lui de ceară. Se spunea acolo că şahul îngăduie neguţătorilor mongoli „să străbată toate oraşele Horezmului şi să neguţeze slobod şi fără a plăti niciun bir”.

Oraşul Otrar era vestit pentru marile sale târguri şi bazaruri. Primăvara şi toamna se adunau aici nomazi din cele mai îndepărtate păşuni şi aşezări. Ei aduceau robi şi berbeci, piei sărate şi netăbăcite, lână, blănuri de tot felul şi covoare pe care le schimbau pe ţesături, pe cizme, arme, securi, foarfeci, ace de cusut şi cu gămălie, oale, vase de lut şi de aramă. Toate erau făcute de meşterii pricepuţi şi de robii lor din oraşele Maverannahrului şi Horezmului.

Caravana venită din Mongolia era ceva neobişnuit pentru bazarele Otrarului. Neguţătorii mongoli aşezară pe covoarele lor lucruri atât de ciudate şi de preţioase cum nu mai văzuseră orăşenii Otrarului niciodată. Mulţimi de oameni veneau să se minuneze şi să cerceteze mărunţii idoli de metal suflaţi atât de măiestrit cu aur, încât oricine ar fi jurat că sunt turnaţi din aur curat, cârje de matostat, „aducătoare de noroc”, cupe, narghilele şi statuete stranii de jad, nefrit şi malachit, ceainice şi ceşti fine de porţelan chinezesc, paloşuri cu teacă şi mâner de aur, bătute în pietre nestemate. Mai găseai acolo şi blăniţe de castor, de vulpi argintii, haine bărbăteşti şi femeieşti din mătăsuri grele, căptuşite cu pielicele de sobol, şi multe alte mărfuri rare şi de mare preţ. Mulţimea vorbea vrute şi nevrute:

— Toate avuţiile acestea au fost jefuite de tătari în Kitai, de prin palatele împărăteşti. Nici vorbă că veşmintele cele bogate mai au pe ele pete de sânge. Ostaşii şi-au vândut pe te miri ce prada negustorilor, iar aceştia vor acum să se îmbogăţească vânzându-ni-le nouă.

— Dar oştile noastre de ce nu se duc în Kitai? se întrebau alţii. Am putea dobândi şi noi comori la fel de mari.

— Dacă negustorii tătari ar da aceste mărfuri frumoase pe preţuri mici, ce s-ar mai alege de neguţătorii noştri din Otrar? La mărfurile lor nu s-ar mai uita nimeni.

Păstorii din stepă clătinau cu amărăciune din cap:

— Cine are trebuinţă de asemenea lucruri? Doar hanii şi becii sau imamii şi judecătorii pentru halatele lor de mătase. Ca să-şi poată plăti asemenea veşminte minunate, ăştia au să ne ia haraciuri îndoite.

Pârcălab al Otrarului era Inalcik Kair-han, nepot bun al împărătesei Turkan-Hatun. Dădu şi el o raită prin bazar, însoţit de tot alaiul său, se opri şi el în faţa minunăţiilor aduse de caravana mongolă şi primi darurile cuvenite de la negustori. Pe urmă, întors în cetatea sa, căzu pe gânduri şi trimise horezm-şahului o scrisoare în care spunea:

„Aceşti oameni veniţi la Otrar în chip de neguţători nu sunt neguţători de-adevărat, ci mai curând iscoade de-ale kaganului tătăresc. Aproape toţi se poartă prea îndrăzneţ. Unul dintre ei, hindus de fel, a încercat să-mi vorbească neruşinat, spunându-mi doar pe nume, fără a adăugi şi titlul meu de „han”, şi am dat aspră poruncă să fie biciuit. Iar ceilalţi neguţători pun oamenilor felurite întrebări care n-au nici în clin nici în mânecă cu trebile negoţului. Iar când rămân singuri cu cei din prostime îi sperie cu vorbe ca acestea: «Habar n-aveţi voi ce se petrece pe lume. Curând de tot se vor isca întâmplări cărora nu le veţi putea sta împotrivă...»”

Îngrijorat de această veste, horezm-şahul Muhammed porunci pârcălabului de Otrar săi pună la poprealăcaravana mongolă. Toţi cei patru sute cincizeci de neguţători mongoli, precum şi „caravan-başa” Usun pieriră fără urma în temniţele cetăţii, iar mărfurile aduse de ei luară – din ordinul pârcălabului – drumul Buharei. Acolo totul fu vândut şi banii intrară în teşchereaua şahului Muhammed.

Din mulţimea nucherilor mongoli nu scăpă cu viaţă decât un singur cămilar, care izbuti să fugă şi ajunse cu chiu cu vai la primul post de la hotarul mongol. Acolo nucherul fu urcat pe un cal de poştă cu zurgălăi şi goni zi şi noapte să ducă marelui kagan înfiorata veste.

Capitolul 10 – SOLII SĂ NU FIE UCIŞI ŞI NICI ÎMPĂCIUITORII SUGRUMAŢI

Nu apucă luna să crească de plin şi apoi să descrească iarăşi ca secera, şi la Buhara sosi un nou sol musulman din partea hanului tătarilor, solul Ibn-Kefredj-Bogra. Tatăl său fusese odinioară emir în slujba măritului Tekeş ad-din, părintele şahului de acum al Horezmului. Odată cu el se înfăţişară şi doi mari dregători de la curtea mongolă.

Înainte de a primi solia, horezm-şahul chibzui îndelung cu căpeteniile oastei sale kâpceace. Potrivit sfatului lor, Muhammed hotărî să primească solia mongolă cu mare trufie şi asprime, dar să-i asculte totuşi până la capăt pentru a afla ce are de gând să facă Gengis-han în viitor.

De data asta căpetenia solilor nu mai intră cu capul plecat. Nu mai căzu în genunchi, ci vorbi stând în picioare, gata de luptă parcă, deşi sabia şi-o lăsase la intrare, aşa cum ţinuse morţiş vechilul palatului.

— Stăpâne al ţărilor apusene! începu el. Ne înfăţişăm ţie spre a-ţi duce aminte că tu însuţi ai dat un hrisov neguţătorilor noştri veniţi la Otrar din împărăţia marelui Gengis-han, un hrisov iscălit chiar de mâna ta şi întărit chiar cu pecetea ta. Şi spuneai în acel hrisov că îngădui neguţătorilor noştri să neguţeze slobod şi porunceai tuturor să-i întâmpine prieteneşte. Dar iată că i-ai înşelat cu viclenie: ei au fost ucişi cu toţii, iar avutul lor jefuit. Dacă trădarea este ea însăşi un lucru mârşav, cu atât mai respingătoare devine când e făptuită de căpetenia islamului.

Horezm-şahul sări ca ars.

— Neobrăzatule! Cum îndrăzneşti să-mi spui mie una ca asta? Cum de te-ai încumetat să mă învinovăţeşti pe mine de-o faptă făcută de sluga mea?

— Mărite şah! Recunoşti aşadar că locţiitorul tău de la Otrar s-a purtat altfel decât i-ai poruncit? Foarte bine! Atunci predă-ni-l nouă pe acest Inalcik-Kair-han, slujitorul păcătos, şi marele nostru kagan va şti el cum se cuvine să-l pedepsească. Dacă însă ne vei răspunde „nu”, atunci pregăteşte-te de un război în care capetele cele mai viteze au să cadă, şi suliţele zvârlite cu putere de tătari au să-şi nimerească ţinta fără greş!

Horezm-şahul tăcu gânditor auzind aceste vorbe. Toată lumea amuţi, înţelegând că în acele clipe se hotărăşte dacă va fi sau nu va fi război. Dar câţiva hani trufaşi, dintre kâpceaci, ridicară glas înalt:

— Moarte semeţului! Pe noi ne-ameninţă el?! Mărite padişah, nu uita că Inalcik-Kair-han e nepotul mamei tale! Ai să-l arunci chiar tu, să fie sfâşiat de necredincioşi? Porunceşte ca îndrăzneţul acesta să fie omorât, sau lasă-ne pe noi să-i punem capăt!

Horezm-şahul şedea alb şi cenuşiu la faţă precum răposaţii. Buzele îi tremurară când răspunse cu jumătate de glas:

— Nu! N-am să vi-l dau pe Inalcik-Kair-han, sluga mea de credinţă!

În aceeaşi clipă unul dintre hanii kâpceaci se repezi la solul mongol, îl înşfacă de barbă, o reteză dintr-o singură lovitură de jungher şi i-o zvârli în obraz. Solul Ibn-Kefredj-Bogra era un om voinic şi cutezător. Totuşi nu sări la bătaie, ci se mulţumi să spună:

— În Cartea sfântă stă scris: solul să nu fie sugrumat şi nici împăciuitorul ucis!

Hanii strigară:

— Tu nu eşti sol, eşti colbul de pe cizma kaganului tătarilor! De ce slujeşti tu, un musulman, pe vrăjmaşii noştri? Eşti un vânzător, un gunoi tătăresc! Un trădător de patrie!

Şi întărâtaţi de propriile lor vorbe, hanii kâpceaci se repeziră la sol şi-l doborâră cu jungherele, iar pe însoţitorii lui mongoli îi zvântară în bătaie.

Chinuiţi ca vai de lume, cei doi mongoli fură aduşi la hotarul Horezmului, unde li se luară caii, li se puse foc la bărbi şi li se dădu drumul să plece pe jos.

Peste zi kaganul ieşise de câteva ori din cort şi scrutase depărtările: aştepta ceva. Întorcându-se înăuntru, se aşeză pe covorul de mătase şi asculta ce-i spunea sfetnicul său Eliu-Ciu-Ţai, înaltul, uscăţivul şi domolul chinez, învăţatul cu ochi ageri şi înţelepţi.

— Întreaga lume o poţi cuceri nedescălecând de pe cal, dar s-o conduci de-a călare nu se poate. Trebuie să pui de îndată câte o căpetenie peste fiecare ţinut, ca să se îngrijească să pună deoparte grâne, să aleagă „locuri de judecată” pentru strângerea unor dări cumpătate de la localnici şi pentru osândirea la moarte a celor rău-platnici. În fiecare asemenea „loc de judecată” trebuie lăsaţi câte doi oameni de credinţă, aleşi dintre cei mai cu carte: unul din ei să fie căpetenie, iar celălalt să-i fie ajutor. Pentru creşterea veniturilor cârmuirii se cuvin statornicite vămile neguţătorilor, birurile pe vin, oţet, sare, pe băile de fier, de aur, de argint, cum şi dările pe dreptul de folosinţă a apelor pentru ogoare...[49]

— Toate acestea sunt bune, încuviinţă Gengis-han.

Uigurul Izmail-Hodja, păstrătorul peceţii, întinse kaganului pecetea cea mare: un tigru de jad prins pe un rotogol de aur plin de vopsea roşie. Gengis-han apăsă pecetea pe ucazul întocmit din vreme de Eliu-Ciu-Ţai.

Sub arşiţa amiezii fără pic de vânt, văzduhul dogoritor unduia mărunt pe faţa stepei, întreaga tabără mongolă moţăia. Până şi caii, care păscuseră până atunci slobozi, stăteau acum neclintiţi, strânşi în tabunuri, clătinându-şi la nesfârşit capetele şi alungând tăunii ce roiau în jurul lor.

Din depărtare răzbătu, asemeni unui bâzâit de muscă, un tropot surd şi prelung. Apoi i se adăugă un clinchet grăbit de zurgălăi. Gengis-han îşi ridică arătătorul scurt şi gros, îşi întoarse spre intrarea cortului obrazul pătrat şi-şi ciuli urechea mare, cu lobul atârnând sub greutatea unui cercel de aur.

— Un olăcar, şi nu numai unul... murmură el şi se repezi afară.

De la o vreme zări un vârtej de praf, rostogolindu-se pe drum.

Trei călăreţi goneau spre tabără. Când ajunseră la marginea cercului de iurte negre, unul din cai se prăvăli la pământ, iar călăreţul zbură jos peste capul fugarului.

---

[49] După însemnările lui Raşid ad-din.

Străjile prinseră caii de frâie şi-i aduseră până la postul de pază. De aici, însoţiţi de alte străji, doi dintre olăcari intrară în ţarcul mânjilor, unde-l aflară pe Gengis-han.

Kaganul stătea pe vine în faţa unei iepe bălane şi urmărea cu ochii mijiţi un mânzoc sur care-şi îndesa beţişorul în ugerul trandafiriu al iepei.

Cei doi călăreţi erau plini de răni înfăşurate în cârpe, cu feţele umflate, acoperite de buboaie. Erau atât de schimbaţi la înfăţişare, că, întorcându-şi ochii spre ei, Gengis-han îi întrebă:

— Cine sunteţi voi?

— Mărite kagan! Înainte am fost căpitani peste miile tale, iar acum suntem nişte întorşi din morminte. Şahul Horezmului a vrut să-şi bată joc de noi şi a poruncit să ni se dea foc bărbilor – cinstea şi mândria oricărui oştean.

— Dar Ibn-Kefredj-Bogra unde-i?

— Câinii aceia care latră-n struna porcului din Horezm l-au sfârtecat cu jungherele, pentru că le-a strigat în obraz ce i-ai poruncit tu.

— Cum! L-au sfârtecat pe solul meu? Pe viteazul, credinciosul meu Ibn-Kefredj-Bogra?

Gengis-han gemu prelung. Apucă un pumn de nisip şi şi-l presără pe cap. Cu amândouă palmele îşi frecă apoi obrazul plin de lacrimi. Deodată se avântă înainte şi, bolovănos, greoi, o luă la fugă pe drum. În urma lui porniră toţi cei de faţă, li se alăturară apoi şi alţi ostaşi, treziţi de ţipete, neînţelegând ce se petrece.

Gâfâind din greu, Gengis-han ajunse la un conovăţ, rupse funia unui cal înşeuat, îl înşfăcă de coamă, îi sări în spinare şi porni pe deşelate în galop întins drept spre muntele siniliu din zare. Eliu-Ciu-Ţai şi feciorii kaganului încălecară şi se luară după el.

Când ajunseră la poalele coastei stâncoase, îl zăriră pe Gengis-han stând pe o înălţime printre brazi. Putea fi văzut de departe. Îşi scosese căciula din cap şi îşi atârnase centura de gât, ceea ce la mongoli însemna „a te lăsa cu totul în voia cerului”. Lacrimi mari, strălucitoare, curgeau pe obrazul lui mânjit cu ţărână.

— O, cerule veşnic! Tu ajuţi celor drepţi şi pedepseşti pe vinovaţi, strigă. Tu ai să pedepseşti pe nelegiuiţii musulmani! Ascultaţi, vitejii mei bagaturi: musulmanii au strivit pe solul meu

Usun şi pe cei patru sute cincizeci de vrednici mongoli, plecaţi să neguţeze la ei. Musulmanii i-au jefuit de toate mărfurile lor şi şi-au râs de noi. Ei au ucis şi pe celălalt sol al meu Ibn-Kefredj-Bogra, au pârjolit cu foc, ca pe porcii înjunghiaţi, încă doi soli, le-au ars bărbile şi i-au alungat ca pe milogi după ce le-au luat caii. Vom răbda noi toate acestea?

— Du-ne împotriva musulmanilor! strigară tătarii. O să le golim oraşele de oameni, o să-i măcelărim pe toţii cu femei şi copii până la unul! O să le luăm toate vitele şi caii.

— La ei nu sunt geruri şi viscole îngheţate, urmă Gengis-han urlând tot mai tare. La ei e vară veşnică, la ei cresc turkestani dulci, şi vată, şi struguri. La ei, în luncă, de trei ori pe an răsare iarba nouă. Cuvine-se ca într-o ţară atât de fericită să trăiască nişte nevrednici ca musulmanii? Noi o să le luam pământurile, iar din oraşele lor o să se aleagă praful. În locul acelor oraşe o să semănăm orz şi-acolo o să ne paştem caii voinici. Şi-au să se înalţe pe locurile acelea numai iurtele vrednicelor noastre femei şi copii. Sunteţi gata să pornim împotriva musulmanilor?

— Arată-ne doar unde se află ei, şi-o să-i tăiem pe toţi! strigară tătarii.

— Ştiu şi fără să-i întreb pe şamani că a răsărit „luna prielnică”, şi e timpul să duc oastea spre soare-apune, mai spuse Gengis-han cu glas răsunător şi, întorcând spatele mulţimii, porni să urce încet coasta stâncoasă. Îl urmară numai turgauzii săi, care înconjurară cu un cerc larg locul de pe munte unde Gengis-han se oprise, singur cu gândurile lui.

Pe un ieşind şi mai înalt al coastei, kaganul zări un foc pâlpâind chiar la marginea prăpastiei. Lângă foc se afla un băiat care mânuia nişte foale mici, pentru a încinge la roşu un drug de fier pus pe cărbuni. Alături, lăsat pe vine, cu cleştele în mână, un mongol bătrân răsucea drugul înroşit, iar cu cealaltă mână îşi pregătea barosul de fierar.

— Cine eşti tu?

— Sunt fierarul Hori, din tumenul căpitanului Djebe-noion.

— Ce cauţi aici?

— Fac vârfuri călite pentru săgeţi. Astea nu se îndoaie nici când nimeresc în fier şi pot răzbate printr-o platoşă groasă. Oare nu te ajut bine, călind asemenea săgeţi fără greş?

— E adevărat ce spui, murmură Gengis-han. Dar de ce-ai venit să munceşti aici sus, pe munte?

— Aici sus, găsesc multe rădăcini de răşinoase care-mi dau o flacără mai fierbinte. Şi drept să spun, de-aici de sus parcă văd mai bine întreaga stepă, şi într-acolo – chiar aşezările noastre de baştină.

— Ce tot îndrugi? De-aici locurile noastre nu pot fi văzute. Sunt departe!

— Oare nu sunt zările stepelor toate la fel? Mă uit într-acolo unde ştiu că-s ai mei, şi-mi simt inima mai uşoară!

— Băiatul acesta e fiul tău?

— A fost înainte un pui de chinez, iar acuma-mi este fecior. Am fost cu tine, mărite kagan, în Kitai, şi am cules un copilaş lepădat. L-am crescut în coburele prinse la şa. Şi-acum mă ajută la foale.

— Şi unde ţi-e fierăria?

— E toată cu mine, pe cal. Uite-mi barosul şi uite-o bucată de fier ce-mi ţine loc de nicovală. Foalele strânse le duc pe alt cal, pe care-l încalecă fiul acesta al meu.

— Şi ţi-s buni caii, puternici?

— Ba sunt cam bătrâni, demult ce-i tot port prin atâtea şi atâtea războaie. Dar când o s-ajungem în ţara Buharei, alţi cai mai voinici mi-oi alege, ba încă şi câţiva robi ciocănari...

— Dacă ai să lupţi cum se cade, ai să poţi dobândi şi-un tabun întreg.

— Ce ostaş mai pot fi eu astăzi! Sunt plin tot de răni. Nu mai sunt bun de luptă, dar să trag cuţite subţiri şi vârfuri de săgeată – asta, da, e-o treabă bună pentru mine. Dar spune-mi, mărite han, mult o să mai stăm noi pe-aici? Tumenul căpitanului Djebe-noion cam face foame, şi a început să-şi mănânce caii. Ar fi timpul să ne urnim mai departe...

Gengis-han începu să pufnească şi să sufle greu: era semn rău.

— Ba mai întâi să-mi spui mie, fierarule Hori, ce-ai să faci acum că tumenul lui Djebe-noion a plecat înaintea oastei şi de douăsprezece zile nu mai este pe-aici? Ai s-o întinzi prin stepă să-l prinzi din urmă şi să-ntrebi pe fiecare pribeag întâlnit dacă n-a văzut tumenul tău? Unde-am ajunge dacă toţi nucherii s-ar porni să rătăcească de capul lor în jurul taberei! Mi s-ar împrăştia toată oastea!

Fierarul începu să tremure şi căzu cu fruntea la pământ.

— Iată porunca noastră: acest fierar Hori să fie luat de turgauzii mei, şi-n mijlocul kurienului să i se tragă douăzeci de vergi la tălpi, de să-l apuce toate mâncărimile. Totodată să plece chiar acum mai multe pâlcuri de călăreţi în jurul taberei şi să mi-i prindă pe-acei nucheri răzleţi care... s-au rupt de cetele lor şi umblă brambura. Iar numele sutaşilor şi căpitanilor lor să-mi fie adus la cunoştinţă ca să le dau la fiecare pedeapsa cuvenită.

Gengis-han îmbrânci pe fierarul care dădea să-i înlănţuie cu mâinile piciorul mare, cu călcătura strâmbă, apoi porni să urce încet cărarea pietroasă. De la o vreme se opri.

— Am să rămân aici, să stau de vorbă cu cerul despre izbânda în războiul ce-ncepem. Rânduiţi-mi în jurul muntelui străji ca să nu-mi tulbure nimeni sfatul cu tăriile! Şi se îndreptă iarăşi în sus spre piscuri.

Capitolul 12 – CUM TREBUIE ÎNTOCMITĂ O SCRISOARE

Gengis-han nu cunoştea altă limbă decât cea mongolă, şi nu ştia să scrie.

(Academicianul V. Bartold)

Către seară kaganul se înapoie în cortul său şi chemă la sfat pe cei mai de seamă căpitani de oaste. Se înfăţişară şi vechi tovarăşi de arme din anii tineri ai kaganului, acoperiţi de slava izbânzilor, acum gârbovi, uscaţi, cărunţi, cu obrajii scofâlciţi, dar şi tineri nucheri, săltaţi în cin de agera minte a marii căpetenii, arşi de setea isprăvilor vitejeşti. Fiecare avea sub flamura sa zece mii de călăreţi bine pregătiţi, gata oricând s-o pornească la luptă. Şedeau cu toţii înghesuiţi pe covoare într-un semicerc strâns. Numai Gengis-han ocupa un loc mai înalt pe un tron de aur. Spătarul tronului fusese lucrat de marii meşteri chinezi în chip de înlănţuire a „fericiţilor dragoni”, hârjonindu-se pentru „mărgăritarul” ce aducea a meduză cu tentacule lungi, iar braţele tronului închipuiau doi tigri înfuriaţi. Jilţul acesta de aur, măiestru ciocănit, îi fusese adus kaganului din palatul împăratului Chinei şi era purtat peste tot după el, chiar şi în război.

În dreapta tronului se aflau cei doi fraţi ai marelui kagan şi cei doi feciori ai săi: Ughedei şi Tolui. În stânga şedea ultima lui

soţie, tânăra Kulan-Hatun, împodobită toată de şiraguri de nestemate şi brăţări de aur, de la încheietura mâinilor şi până la umeri. Slujitori chinezi lunecau fără zgomot pe la spatele oaspeţilor cu talgere de bucate şi cupe de aur cu vin roşu îmbătător şi kumâs.

De-a stânga kaganului, lângă tânăra lui soţie, fuseseră aşezaţi doi soli: Aşagambu, trimis al puternicului împărat tangut Burhan – din regiunea de la miazănoapte-apus a Kitaiului – şi conducătorul de oşti chinez Men-Hun[50] trimis al împăratului Sun din Kitaiul de la miazăzi care ura pe împăratul Ţi din Kitaiul de miazănoapte şi de aceea căuta prietenia şi sprijinul mongolilor.

La ospăţul acesta Gengis-han îşi uimi oaspeţii prin minunăţia vaselor sale de aur, prin belşugul şi diversitatea bucatelor şi băuturilor. Pe talgere mari de aur se aduseră fripturile: carne de mânză, de ren sălbatic şi de căprioară de stepă. Bucatele de carne alternau cu dulciuri nemaiştiute, rodul măiestriei cofetarilor chinezi. Kumâsul, airanul, vinul roşu de Persia şi rachiul de Kitai pregătit din sâmburi de pepene, fructele de la miazăzi aduse de gonaşi drum de multe zile pe cai de schimb – toate le păreau oaspeţilor deosebit de ciudate aici în această vale pustie, unde se ascundeau de obicei tabunurile de cai sălbatici urmăriţi pas cu pas de tigri tărcaţi.

De după perdelele de mătase ale cortului răsunau melodiile stridente al cântăreţilor chinezi, sunetul înalt al flautelor şi fluierelor de trestie. Câteva dansatoare ciudat îmbrăcate înfăţişau în jocul lor cum paşte liniştită căprioara prin stepă, cum se apropie furiş râsul, cum se repede la dânsa şi cum cade el însuşi doborât de săgeata vânătorului pitit prin apropiere.

Gengis-han, mulţumit de reuşita ospăţului său, şedea pe tron cu picioarele subpuse şi, mestecând zgomotos, apuca cu mâna bucăţile de carne dintr-un talger anume ţinut la îndemâna lui de-un slujitor chinez îngenuncheat. Bucăţile cele mai bune le îndesa în gura acelor oaspeţi pe care voia să-i cinstească în chip deosebit cu mila sa.

Din când în când arunca priviri zuliare asupra solului tangut, de lângă tânăra Kulan-Hatun. Solul o făcea să râdă povestindu-i cum s-a întâmplat ca el, care nu rătăcea niciodată prin stepă, când a ajuns prima dată în Kitai s-a rătăcit prin strâmtele

---

[50] Însemnările solului Men-Hun despre Mongolia şi Gengis-han s-au păstrat până în zilele noastre.

ulicioare ale cetăţii de scaun. Kulan-Hatun râdea din toată inima. Rozându-şi spata de berbec, Gengis-han îi spuse solului tangut:

— Stăpânul tău, împăratul Burhan, mi-a făgăduit să fie mâna mea cea dreaptă în noul război ce stăm să-l pornim. Acum poporul musulman a ucis pe solii mei şi voi pleca de îndată să pedepsesc pe şahul Horezmului. E timpul ca împăratul Burhan să vină cu călăreţii lui şi să-şi ia locul în aripa dreaptă a oastei mele.

Solul tangut, ocupat de convorbirea lui cu frumoasa Kulan-Hatun, îi răspunse într-o doară:

— Dacă n-ai destulă oaste pentru război, la ce mai eşti kagan?

Gengis-han zvârli cât colo spata de berbec, îşi şterse degetele unsuroase de carâmbii cizmelor de căprioară şi îşi trecu poala şubei de soboli peste mustăţi. Toată lumea amuţi. Gâfâind de furie, kaganul zbieră răguşit:

— Eşti trimis să vorbeşti în numele stăpânului tău! Cum de te-ai încumetat să-mi răspunzi cu atâta îndrăzneală? Crezi că îmi este greu să-mi arunc oştile puternice asupra împărăţiei tangute? Nu, dar mă ţin astăzi alte griji şi n-am să-mi pierd vremea cu voi, tanguţi vicleni şi mârşavi ca tine. Dacă însă cerul cel veşnic are să mă apere de săgeţile vrăjmaşe, iată, mă leg cu jurământ că îndată ce am să mă întorc de la Buhara, după zdrobirea horezm-şahului, am să pornesc război împotriva necinstitului tău împărat. Atunci îmi voi aminti vorbele tale şi vă voi arăta dacă sunt sau nu sunt kagan! Eliu-Ciu-Ţai, porunceşte să vie caii şi fă-l pe prăpăditul acesta de căţel tangut să iasă târâş din cortul meu.

Solul Aşaganbu încercă să îngăimeze o scuză:

— Am spus oare ceva jignitor?

Dar slujitorii chinezi îl şi prinseră de subsuori şi-l scoaseră afară din cort.

Tot posomorât, Gengis-han arătă solului de la Kitai – Men-Hun – că prea puţin a băut până atunci şi plin de asprime îl osândi să soarbă de-a rândul şase cupe mari cu vin. Solul bău supus cupă după cupă, şi toţi oaspeţii îi însoţiră osânda cu cântece de laudă. După cea de a şasea chinezul căzu pe-o rână şi adormi. Gengis-han redeveni vesel, prietenos cu toată lumea. Şi vorbi:

— Iată, oaspetele meu s-a îmbătat. Înseamnă că mi-e prieten şi gândeşte cu-aceeaşi inimă ca şi mine. Luaţi-l cu grijă şi

duceţi-l în cortul său. În zori, prietenul meu se poate întoarce în ţara lui. Căpeteniile oraşelor pe unde va trece să-l găzduiască oricât de multă vreme, să-i deie vin, ceai şi orice alte bunătăţi îi va cere inima. Poruncim ca-n tot drumul muzicanţi buni să-i cânte din flaut şi să-i zdrăngănească din strune. Noi dorim ca prietenul nostru chinez să nu ducă lipsă de nimic.

După ce solul adormit fu dus în cortul lui, Gengis-han îl întrebă pe marele său sfetnic Eliu-Ciu-Ţai:

— Scris-ai cartea către ucigaşul solului meu, horezm-şahul Muhammed?

Marele sfetnic răspunse cu glas scăzut:

— Când doi viteji conducători de oşti au de gând să se înfrunte în război, cum am să pot eu, nevrednicul, să scriu? Eu nu ştiu decât să pun rânduiala în trebile ţărilor supuse ţie, şi-mi dau osteneala să veghez la înfăptuirea poruncilor tale. De aceea cartea de care întrebi a întocmit-o mai priceputul tău diac Izmail Hodja Uigur.

— Şi unde-i el?

Bătrânul diac împovărat de ani, păstrătorul peceţii kaganului, se apropie de tron şi îngenunche, ridicând deasupra capului un sul de pergament.

— Citeşte!

Izmail-Hodja începu:

— „Cerul cel veşnic m-a înălţat pe mine mare kagan peste toate noroadele. În aceşti şapte ani din urmă am săvârşit treburi nemaiauzite. Împărăţie ca a mea n-a mai fost pe lume din cele mai vechi timpuri. Pentru nesupunere eu fulger pe toţi domnitorii şi abat groaza asupra lor. De cum se arată într-un loc oastea mea, până şi ţările cele mai îndepărtate mi se închină şi se potolesc. Tu de ce nu te porţi după cuviinţă? Dezmeticeşte-te! Vrei oare cu adevărat să cunoşti loviturile mâniei mele?”

Gengis-han îşi lăsă în jos picioarele, sări de pe tron, se repezi la Izmail-Hodja şi-i smulse din mână pergamentul neterminat.

— Cui îi scrii tu? Unui domnitor vrednic să stea de vorbă cu mine sau feciorului unei căţele prăpădite? Aşa se vorbeşte cu vrăjmaşii? Ştiu, eşti musulman şi tu, de aceea dai din coadă şi te guduri pe lângă acest han al musulmanilor. Vrei ca şahul Muhammed sa creadă că m-aş teme de el?

Izmail-Hodja zăcea cu faţa îngropată în covor şi tremura de spaimă. Gengis-han îl înşfăcă de brâu, îl târî până la ieşirea cortului şi cu o lovitură de picior îl aruncă afară. În spatele lui răsări sfetnicul Eliu-Ciu-Ţai şi îl certă în şoaptă.

— Priveşte la barba cea albă a diacului tău. Aminteşte-ţi că te-a slujit cu credinţă atâţia ani. El i-a învăţat să citească şi să scrie pe copiii şi pe nepoţii tăi. Nu se cade să pedepseşti pe sluga ta preacredincioasă...

Gengis-han îşi îndreptă spinarea.

— Izmail-Hodja întocmeşte scrisori de rob. Nu ştie să vorbească destul de mândru. Poate învăţa şi de-acum încolo pe nepoţii mei scrisul şi cititul, dar să nu mai cuvânteze cu mai-marii popoarelor.

Kaganul se înapoie în cort şi se aşeză din nou pe tron cu picioarele sub el. Prinzându-şi în braţe genunchiul drept, rămase multă vreme aşezat numai pe talpa piciorului stâng. Ochii lui galbeni-verzui ba se rotunjeau, ba se îngustau la loc. La picioarele tronului se ivi un alt diac cu un pergament nou. Eliu-Ciu-Ţai îi întinse un toc de trestie. Dar Gengis-han îşi tot mijea ochii mânioşi şi tăcea mereu. Deodată, se aplecă spre diacul ce aştepta în genunchi şi-i spuse:

— Scrie aşa: „Ai vrut război – o să-l ai”.

Dezmeticit parcă din beţie, kaganul smulse din mâna marelui sfetnic pecetea de aur muiată în vopsea albastră şi o apăsă pe foaia de pergament. Sub scrisoare se ivi inscripţia:

Dumnezeu e în ceruri,
Kaganul e puterea lui pe pământ,
Stăpân al încrucişării planetelor,
Pecetea de domn peste toţi oamenii.

Şi-n tăcerea oaspeţilor amuţiţi, din gâtlejul lui se înălţă deodată strigătul de luptă al mongolilor porniţi în iureş nebun:

— Chu-chu-chu!

Recunoscând vocea stăpânului, armăsarii legaţi de stâlpii cortului său nechezară într-un glas. Peste o clipă din toate colţurile taberei începură să răsune chemările celorlalţi cai şi stepa vui de nechezatul lor.

Eliu-Ciu-Ţai primi cu amândouă mâinile pergamentul. Kaganul îi porunci aspru şi răspicat:

— Trimite scrisoarea! La hotarul musulman! Îndată! Olăcar cu pază bună! Trei sute de călăreţi!... Apoi se întoarse din nou către oaspeţi şi le vorbi iarăşi prietenos, cu glas alintat: Iar noi să ne urmăm ospăţul şi să povestim în bună pace tot ce-avem a ne povesti. Curând în oraşele musulmane inima noastră va tresălta de bucurie. Acolo ne vom veseli în voie! Văd de pe acum câmpiile lor arate, le văd cum se învăluie ca-n ceaţă în aburii de sudoare ai cailor noştri înspumaţi, văd cum fug oamenii înnebuniţi de groază şi cum urlă cu glasuri de fiară femeile prinse-n arcanele noastre; văd râuri de sânge mai roşu ca vinul acesta, curgând prin văile lor şi cerul îl văd cum se încinge de focul satelor multe aprinse de noi...

Apoi închise ochii şi, ridicând un deget scurt şi gros, ciuli urechea, ascultând cum se înfruntau armăsarii şi cum vuia tabăra de nechezatul lor.

Cei de faţă începură să şuşotească: „Se pare că-i aproape de tot războiul...” şi, aşa cum stă bine marilor căpetenii de oaste, îşi ciocniră cupele de aur dorindu-şi unul altuia izbândă şi vorbind tot mai însufleţit despre măreţele zile ce aveau să vină.

PARTEA A CINCEA
NĂVĂLIREA UNUI POPOR NEMAIŞTIUT

Capitolul 1 – CINE NU SE APĂRĂ, PIERE

După năvălirea mongolilor lumea se zburli şi ajunse în mare neorânduială, precum părul unui etiopian. Oamenii se făcură asemeni lupilor.

(Saadi, secolul XIII);

După ce primi de la Gengis-han ameninţătoarea scrisoare de şase cuvinte, horezm-şahul Muhammed porunci ca noua lui cetate de scaun, oraşul Samarkand, să fie împrejmuit în toată graba cu un zid gros, neluând în seamă uriaşa lui mărime: lungimea zidurilor avea să ajungă la 12 farsazi[51].

Şahul trimise pe vameşii săi în toate colţurile împărăţiei să stoarcă spuşilor birul pe trei ani înainte, măcar că şi cele pentru anul în curgere abia de au putut fi adunate.

De asemeni horezm-şahul porunci să fie strânse cete de arcaşi. Aceşti oşteni din popor trebuiau să se înfăţişeze în locuri anume, călări, cu hainele şi armele lor şi cu o traistă de bucate pe câteva zile.

În sfârşit şahul mai porunci ca toate aşezările aflate pe malul drept al Seihunului (Sâr-Daria) să fie arse de îndată până hăt, la hotarul răsăritean al kara-kitailor, în ţara cărora se şi iviseră mongolii. Din porunca şahului locuitorii aşezărilor arse urmau să fie alungaţi din tot ţinutul pustiit pentru ca mongolii în trecerea lor pe acolo să nu găsească nici adăpost şi nici de-ale gurii. Dar, înrăită, populaţia regiunilor devastate fugi la kara-kitai şi bărbaţii intrară în oastea mongolilor.

Cât timp din toate colţurile Horezmului mai soseau cete de ostaşi, şahul rămase la Samarkand. Înconjurat de curtea slugarnică, Muhammed se ducea regulat la moschee unde asculta predicile lăcrimoase ale sfântului şeik-ul-islam. Se ruga cu sârg sub ochii numeroşilor credincioşi, adunaţi în rânduri drepte în piaţa moscheii. Odată cu ei cădea în genunchi şi repeta în gura mare rugile imamului.

---

[51] Aproximativ 84 kilometri.

În anul dragonului (1220), prin prima lună, Muhammed adună un mare divan alcătuit din cei mai vrednici comandanţi ai oştilor, becii mai de seamă, dregătorii cei mari şi imamii cu bărbile albe.

Toată lumea aştepta măsuri înţelepte şi îndrăzneţe care să dea încredere şi speranţă supuşilor credincioşi ai noului Iskender „Muhammed-oşteanul", cum începuse să i se spună în vremea răzmeriţei din Samarkand şi a pohodului din stepa kâpceacă. Rânduiţi roată pe covoare moi, toţi îl aşteptau pe şah, vorbeau despre marea lui pricepere ostăşeasca, şi îşi exprimau speranţa că el va izbuti să scoată repede ţara din cumpănă şi cu izbândă deplină.

Timur-Melik spunea:

— Astăzi padişahul a cercetat întăriturile Samarkandului şi a dat ocol şanţurilor. El s-a uitat multă vreme cum sapă miile de săteni şi robii aduşi de pretutindeni. Pământul era îngheţat şi lopeţile muşcau anevoie. Şahul îşi ieşi din fire şi strigă: „Dacă o să lucraţi tot aşa, tătarii cei sălbatici au să-şi arunce în şanţurile voastre doar nagaicele şi gata! şanţurile au să se umple până la gură". Aceste vorbe le strigă el şi inimile lor se umplură de groază: „Chiar atât de mulţi oşteni să aibă Gengis-han?" se întrebau ei.

Horezm-şahul intră în sala divanului tăcut şi încruntat şi se aşeză turceşte pe tronul de aur. Imamul cel mare citi o rugăciune scurtă pe care o încheie cu vorbele: „Apere, şi păzească Allah blagoslovitele şi înfloritoarele pământuri ale Horezmului, întru folosul şi slava padişahului nostru!" Toţi îşi ridicară mâinile şi îşi trecură vârful degetelor prin barbă. Şahul spuse:

— Aştept un ajutor din partea fiecăruia dintre voi. Să-mi arate fiecare pe rând ce măsuri crede el că trebuie luate.

Primul vorbi marele imam, cu mintea doldora de cunoştinţe din multe ramuri ale ştiinţei, împovăratul de ani Sihab ad-din-Hibaki, supranumit „reazem al credinţei şi scut al împărăţiei".

— Am să repet aici ceea ce am spus întotdeauna de la înălţimea *memberului*[52] geamiei. *Hadisul*[53] cel adevărat despre viaţa proorocului – binecuvântat şi slăvit fie numele lui – spune:

---

[52] *Member* – amvon.

[53] *Hadis* – legende despre viaţa şi cuvintele proorocului Mahomet, necuprinse în Coran.

„Cine va cădea întru apărarea vieţii sale şi avutului său, acela chema-se-va mucenic, adică djahid”. Acum se cuvine să ieşim cu toţii din bezna trebilor lumeşti, să păşim pe calea supunerii şi să nimicim hoardele necazurilor cu paloşul vitejiei şi osârdiei.

— Suntem gata cu toţii să ne dăm viaţa pe câmpul de luptă! strigară cei de faţă.

— Bine, dar ce ne sfătuieşti să facem? întrebă şahul.

— Tu eşti un mare conducător de oşti, eşti un nou Iskender! spuse imamul. Trebuie să-ţi rânduieşti oştile nenumărate pe malurile Seihunului şi acolo să-i întâmpini şi să-i zdrobeşti într-o bătălie hotărâtoare pe mongolii cei închinători la idoli. Cu toate oştile tale odihnite va să te năpusteşti asupra duşmanului înainte ca el să se poată odihni după drumul cel greu prin deşerturile Asiei.

Muhammed îşi lăsă privirea în pământ, tăcu o vreme, apoi pofti pe altcineva să vorbească.

Unul dintre hanii kâpceaci spuse la rându-i:

— Neapărat se cere să-i lăsăm pe mongoli să pătrundă în ţinuturi dinlăuntru ale împărăţiei noastre. Aici, cunoscând noi locurile, mai lesne îi vom înfrânge şi nimici.

Alţi hani kâpceaci sfătuiră pe şah să lase Samarkandul şi Buhara în voia soartei lor, bizuindu-se pe cetăţile şi zidurile înalte ale acestora, iar toată grija să şi-o îndrepte întru apărarea trecerilor peste Djeihunul cel bogat în ape, pentru a nu îngădui înaintarea mongolilor mai departe, în Iran.

— Eu îi cunosc bine pe aceşti nomazi grosolani, vorbi un alt han. Ei au să pătrundă în ţară, au să jefuiască o vreme, dar mult n-au să poată rămâne aici. Nu le place căldura. Şi ei, şi caii lor sunt învăţaţi cu ierni reci. Şi-n vreme ce mongolii au să gospodărească prin ţară, noi să ne străduim a pune la adăpost pe iubitul nostru padişah – lungească-i Allah o sută douăzeci de ani domnia! – noi să ne retragem dincolo de piscurile Hinducusului şi să nu ne oprim până la Ghazni. Acolo să adunăm o nouă mare oştire. Dacă se va dovedi trebuitor ne-am putea adăposti şi mai departe, în India. În acest timp mongolii se vor fi săturat de prăzi şi se vor fi întors înapoi în stepele lor.

— Vorbe de om fricos! bombăni Timur-Melik.

Muhammed întrebă şi pe fiul său Djelal ad-din:

— Dar tu ce ne sfătuieşti?

— Eu sunt ostaş al măriei-tale şi-ţi aştept porunca.

— Dar tu, Timur-Melik?

— Învinge numai cine atacă. Cine se mulţumeşte doar cu apărarea, acela se osândeşte la putrezire, răspunse Timur-Melik. De aceea chiar un om mai slab, dacă se avântă cu bărbăţie, poate înfrânge şi un tigru întărâtat şi puternic. Peste munţi se trag numai cei care fug cu coada între picioare, care se tem să dea piept cu vrăjmaşul. La ce mă mai întrebi? Eu demult ţi-am cerut: lasă-mă să plec acolo pe unde au şi început să foiască pâlcurile înaintate ale mongolilor. În ciocnirea cu ei am să mă pun la încercare: mai nimeresc ţinta cu săgeţile mele?! Nu s-a îngreunat sabia mea sclipitoare?!

— Fie cum spui! încuviinţă Muhammed. Curând se vor destupa zăpoarele trecătorile munţilor, şi mongolii au să coboare în văile din Fergana. Acolo ai să-ţi poţi încerca sabia pe ţestele tătăreşti. Te numesc pârcălab al cetăţii noastre din Hodjen.

Toţi cei de faţă îşi plecară ochii şi îşi uniră vârfurile celor zece degete. Era vădit că şahul s-a mâniat împotriva cinstitului Timur-Melik cel slobod la gură şi netemător în luptă. El nu picura niciodată mierea linguşirii în şuvoaiele de vorbe mari ale horezm-şahului. La Hodjen se afla o oaste cu totul neînsemnată şi pentru încercatul conducător de oşti Timur-Melik nu era nicio cinste să fie numit pârcălab al acestei mărunte cetăţui. Dar în spusele căpitanului, şahul simţise împunsătura unor ghimpi de neîndurat pentru el, aşa că Muhammed mai adăugă:

— Timur-Melik susţine că poate învinge numai cine atacă. Dar în război avem nevoie nu de bărbăţie oarbă, ci de chibzuinţă. N-am să nedreptăţesc şi n-am să las fără apărare niciunul din oraşele noastre. Socot şi eu că mongolii sau tătarii cei înfăşuraţi în blăni de oaie n-au să îndure căldurile noastre şi multă vreme n-or să poată rămâne aici. Cea mai bună apărare şi pază a locuitorilor paşnici este străşnicia zidurilor noastre de cetate şi...

— Şi braţul tău puternic! Şi înţelepciunea ta! strigară hanii linguşitori.

— Fireşte, oastea condusă de mine are să fie cumplită, o stâncă de neclintit în calea tătarilor, urmă Muhammed. Oare nu le ţine piept de cinci luni şi mai bine viteazul Inalcik Kair-han în Otrarul împresurat, întârziind astfel înaintarea mongolă? El respinge statornic toate loviturile lor, pentru că i-am trimis din vreme un sprijin de douăzeci de mii de kâpceaci viteji...

— Cinste neînfricatului Kair-han! răsună lauda hanilor.

— Oameni de credinţă şi binecunoscători mi-au mărturisit că, pe lângă oastea mea islamică, oastea tătară nu-i decât o şuviţă de fum în negura nopţii. De ce ne-am teme de ea? Am să las la Samarkand o sută zece mii de ostaşi, nemaipunând la socoteală cetele de voluntari şi cei douăzeci de elefanţi mari de luptă cu spăimântătoare înfăţişare. La Buhara avem cincizeci de mii de viteji. Tot astfel şi-n celelalte oraşe am trimis câte douăzeci sau treizeci de mii de vrednici apărători. Ce va rămâne, întreb, din tătarii lui Gengis-han, dacă au să zăbovească tot câte un an de zile pe la toate aceste cetăţi? Oşti proaspete n-au să le mai vie, iar cele vechi au să se topească precum zăpada sub soarele verii.

— Inşallá! Inşallá! strigă adunarea.

— Iar eu în acest timp, urmă şahul, am să strâng în Iran noi oştiri de drept-credincioşi. Şi cu puteri proaspete am să izbesc atât de amarnic rămăşiţele tătăreşti încât şi nepoţii şi strănepoţii lor au să se teamă în vecii vecilor să se mai apropie de ţările islamului.

— Inşallá! Inşallá! strigară din nou hanii. Aceasta e-ntra-devăr o cuvântare înţeleaptă, vrednică de un nebiruit conducător de oşti!

În clipa aceea se apropie de şah mai-marele divan-arz-ului (cancelaria împărătească) şi îi întinse un răvaş. Era acolo o veste scurtă adusă de un derviş cerşetor, care se strecurase foarte anevoie printre pâlcurile mongole, despre cei douăzeci de mii de kâpceaci trimişi în ajutorul Otrarului de către şah: toţi ajunseseră trădători şi luptau în oastea mongolilor. Privirile celor de faţă îl urmăreau pe Muhammed neliniştite, străduindu-se să ghicească după chipul lui dacă veştile erau bune sau rele. Şahul încruntă din sprâncene şi murmură:

— E timpul, nu mai putem întârzia! Apoi se ridică, ascultă rugăciunea imamului şi se retrase în încăperile dinăuntru ale palatului.

Capitolul 2 – KURBAN-KÂZÂK SE FACE DJIGHIT

— Hei, Kurban-Kâzâk, hei, măscăriciule Kurban! De astăzi înainte n-ai să mai răscoleşti ţărâna. Horezm-şahul te-a numit cel mai de frunte căpitan peste viteaza lui oştire, striga un

călăreţ, fără să coboare din şa, bătând cu coada gârbaciului în uşa scundă şi strâmbă a colibei plugarului Kurban.

— Ce nouă belea s-a mai abătut asupra noastră? sări speriată bătrâna şi gârbova lui mamă, şontâcăind dinspre grădină să descuie uşa.

— Ieşi afară, Kurban! Ce-mi dormi ziua-nămiaza mare? Ori poate te-ai îmbătat cu buzá de mei sau de orez?

— De unde buzá în casa noastră! se văicărea bătrâna. Mai întâi a stat de veghe toată noaptea să vie apa pe şanţ, pe urmă a stropit bucata noastră de pământ, şi la urmă s-a ciomăgit cu patru vecini care voiau să oprească înainte de vreme apa noastră şi s-o împingă la ogoarele lor. Acum Kurban e plin de vânătăi, zace-n casă şi geme.

Bătrâna se trase îndărăt şi-n locul ei ieşi în prag Kurban. Stătea sprijinit de uşor cu părul zburlit, frecându-se la ochi şi privind speriat la ţanţoşul călăreţ şi la surul său rotat.

— Selam ţie, cinstite djighit! Ce doreşte de la mine hakimul de plasă?

— Nu hakimul, ci însuşi horezm-şahul te cheamă la el cu cal, cu sabie şi lance, să lupţi în oastea lui împotriva tainicilor iadjudji şi madjudji.

Gârbovul şi slăbănogul Kurban se scărpină la ceafă, cu toate cele cinci degete ale dreptei.

— Nu-ţi mai râde de mine, cinstite djighit! Ce ostaş pot fi eu? Nu ştiu să ţin în mână decât ketmenul de săpat ţărâna şi lingura de supă.

— Asta nu mai este treaba ta, şi nici a mea. M-a trimis hakimul să trec pe la mai-marii satelor şi să le duc porunca lui: toţi sătenii să se adune de îndată – care are cal cu calul, care are cămilă cu cămila. Nu uita, mâine trebuie să te înfăţişezi bekului tău, şi el are să vă ducă pe toţi – oşteni-pe-alesul ca şi tine – să vă ducă pe toţi la război. Iar cine nu se-nfăţişează, îşi pierde căpşorul. M-ai înţeles?

— Stai, cinstite djighit, lămureşte-mă, ce s-a întâmplat, cine-s iadjudjii şi madjudjii ăştia?

Dar călăreţul îşi şfichiui armăsarul sur şi se făcu nevăzut. Colbul, ridicat trâmbă în urma lui, mai pluti o vreme deasupra drumului, apoi prinse a se aşterne încet peste ogoare.

— Kurban, băiatule, ce-au mai născocit mărimile, ce vor becii de la tine? îl încolţi cu întrebările bătrâna, aşezându-se pe prag.

— Au turbat pesemne. De ce naiba n-o fi crăpat Roşcova noastră mai demult! Nu m-ar mai fi chemat astăzi hakimul să viu călare la el. Şi Kurban se îndreptă spre iepşoara roaibă care ciupea iarba săracă de pe hat. O ţinea de funie fiul ţăranului, un băieţel pe jumătate gol, cu nişte zdrenţe de şalvari, suflecaţi până peste genunchi.

— Hei, Kurban-Kâzâc, ce s-a întâmplat? întrebară apropiindu-se cei câţiva săteni care lucrau pe ogoarele învecinate.

Kurban nu se grăbi să le răspundă. Tot îl mai durea trupul de cotonogeala lor. Îşi mângâia căluţul: îi pieptănă cu degetele coama săracă şi-şi trecu palma pe spinarea slabă cu toate coastele ieşite în afară.

— Nu fi supărat pe noi, Kurban! Ştii doar şi tu: câinii mai întâi se sfâşie pentru un os, pe urmă îi vezi iarăşi întinşi unul lângă altul la soare, spuneau megieşii lui. Iar pentru apă „frate cu frate ca fiara se bate”. Aşa că spune-ne, Kurban, ce-a vrut djighitul hakimului de plasă?

— Război... şopti surd Kurban.

— Război?! îl îngânară câteşipatru megieşii, apoi amuţiră.

— Ce război poate să fie? se întrebă unul dintre ei. Horezm-şahul e cel mai mare domnitor din lume, umbra lui acoperă întreg pământul. Cine se-ncumetă să lupte cu el?

— Şi de la noi ce doresc dumnealor? Că noi nu suntem oşteni! Noi semănăm pâinea, pe urma vin becii şi ne-o iau, aşa că pe noi ăştia să ne lase în pace.

— Totuşi ce zicea djighitul?

— Zicea că toţi trebuie să mergem la război, să ne apărăm pământul. Cine are cal sau cămilă să se înfăţişeze cu ei la bek.

— Ba eu am să-mi iau nevasta şi copiii şi am să fug în munţi sau în mlaştini. Noi ce să apărăm? Ogoarele astea? Păi, tot nu-s ale noastre, ale bekului sunt! Să se ducă becii cu djighiţii lor, să şi le apere singuri!

— Horezm-şahul are oaste năimită de kâpceaci mercenari. Războiul e treaba lor. Până acum s-au războit mai mult cu noi, cu plugarii, şi n-am avut trai din pricina dumnealor.

— Şi-acum, dac-a venit nevoia, întâi şi-ntâi la noi s-au gândit!

— Hei, ia uitaţi-vă! Altă belea pe capul nostru!

Pe-acelaşi drum, stârnind nori de praf, se apropiau câţiva călăreţi şi-n urma lor hurducăiau patru căruţe cu roţi mari. Toate

se opriră în dreptul colibei lui Kurban. Mai mulţi slujbaşi cu beţe lungi albe săriră jos din căruţe.

— Ia faceţi-vă mai încoace! strigă unul dintre călăreţi.

Kurban şi ceilalţi săteni se apropiată, încovoindu-şi spinările şi încrucişându-şi mâinile pe burtă.

— Pe mine trebuie să mă ştiţi. Sunt hasibul plasei voastre, strâng dările. Marele dregător al haznalei domneşti, Mustafi, a trimis porunca tuturor hasibilor. Ţara e ameninţată de război, tătarii păgâni vin din stepele lor peste noi. Dacă ajung până aici, pe toţi ne taie, ne iau vitele, pâinea şi ne lasă goi.

— Păi, goi suntem şi-aşa! mormăi mama lui Kurban.

— Iar dacă vine vrăjmaşul, vorbi mai departe hasibul, ne ia şi capetele. Aşa că e nevoie de bănet mult şi de pâine ca să înarmăm cinci sute de mii de ostaşi noi şi să-i hrănim pe toţi. De aceea şahul a poruncit sa strângem dările.

— Păi, abia am plătit nu demult toate dările.

— Aţi plătit pe anul ăsta, iar acum o să plătiţi pentru anul următor. Şi de dat trebuie să daţi chiar acum. Să-ncepem cu primul. A cui e casa asta?

— Ea mea, mărite dregător! spuse Kurban-Kâzâk. N-am cu ce plăti! N-am nimic-nimic! Doar o găină mi-a rămas, dar şi aia neouătoare.

— Ştiu eu pe de rost vaietele tale! Toţi vă plângeţi la fel. Hei, flăcăilor, ia scuturaţi-mi bine casa, şi mai cu seamă şura.

Patru djighiţi străbătură bătătura, cercetară şura şi grădina şi se întoarseră cu mâna goală. Doar unul ţinea o găină de aripă.

— Îţi dau răgaz două zile. Astăzi capeţi cincizeci de beţe, şi-n fiecare zi tot la fel, până-mi vii cu un sac de grâu. Dacă nu-l aduci, îţi luăm ogorul şi-l dăm altui plugar, mai vrednic, care nu se dă în lături să ajute oştirea.

Kurban-Kâzâk căzu la pământ.

— Tot am să fac, tot ce porunceşte şahul! Am să plec pe iapa mea să lupt cu iadjudjii şi madjudjii. Am să muncesc, am să dreg podurile şi drumurile, dar nu mă bate sub ochii copiilor şi nu-mi cere grâu când n-am! Copiii sunt mici, patru gândăcei, şi mama bătrână. Trebuie să-i hrănesc şi nu ştiu nici eu cu ce. Îndură-te, mărite hasib! Kurban sărută copitele calului încălecat de slujbaş. Se miră el însuşi de vorbele-i îndrăzneţe: se vedea atât de mărunt şi neînsemnat, chiar ca un gândac, iar pe biata sa roaibă o vedea slabă şi prăpădită ca o căţeluşă a nimănui.

— Îţi arde de glume, Kurban-Kâzâk, spuse hasibul. Ştii doar că Allah a făcut odată pentru vecii-vecilor treptele ordinei omeneşti: sus, deasupra tuturor, l-a aşezat pe şah, apoi pe hani şi bei, apoi pe negustori şi slujbaşi, iar la urmă de tot, pe amărâţii de plugari iobagi. Fiecare trebuie să facă ce-i este scris: şahul să poruncească, iar toţi ceilalţi să se supună lui. Plugarul sărac ce are de făcut? Să muncească pentru bei şi pentru şah şi să le dea pâine câtă i-ar cere. Aşa că adă-mi sacul cu grâu. Cât despre bătaie, fie, astăzi n-ai să fii bătut, că tot n-am timp. Dar mâine te jupoi.

Şi, lovindu-şi calul, plecă mai departe.

După ce praful stârnit de călăreţi se aşternu pe câmp şi vecinii se împrăştiară pe la casele lor, Kurban-Kâzâk începu să se pregătească de drum.

Întâi se duse la mulla în geamie, apoi la negustorul care-şi avea dugheana la cotul drumului. Ascultă vorbele trecătorilor şi înţelese că bekul are dreptate: peste tot se vorbea despre război şi despre neamul acela necunoscut care năvăleşte de la răsărit. Pesemne că sunt tot aceiaşi nomazi obişnuiţi: kirghizii, kara-kitaii, uigurii sau alte seminţii de tătari, înmulţiţi peste măsură după cei câţiva ani buni, când numărul vitelor a crescut şi iernile n-au fost prea viforoase şi nici molime n-au bântuit. Se zvonea că oştenii acestei seminţii sunt încă o dată şi jumătate mai înalţi ca un om obişnuit, că nici paloşul, nici săgeata nu le pot găuri pielea şi că nimeni nu li se poate împotrivi. Într-un singur fel te poţi pune la adăpost de ei: ori să te închizi în spatele unor ziduri puternice de cetate, ori să te ascunzi în mlaştină.

Kurban se înapoie acasă îngândurat. Tocă într-o traistă paie şi tulpini de djugară pentru iapă, scoase de unde avea pitit un vârf ruginit de coasă şi-l prinse bine la capul unei prăjini – suliţa era gata. Apoi se duse la fierărie să-l ajute pe făurar, pentru că-n fierărie se adunaseră o mulţime de săteni care la chemarea şahului trebuiau să se înarmeze şi să plece şi ei la Buhara. Pe cei nouă dirhemi de aramă câştigaţi la fierar, Kurban îşi cumpără la bacal felii subţiri de carne de berbec.

Seara, după terminarea zilei de muncă la bekul-moşier, se întoarse de la câmp şi nevasta amărâtului Kurban. Puse la fiert

un ceaun cu păsat de djugară şi coapse mai multe lipii cu jumări de berbec.

Mai târziu, când întreaga familie se aşeză tăcută în jurul strachinei de pământ şi începu să mănânce, Kurban, păstrându-şi toată asprimea sa de cap de familie, se porni a cerceta din ochi, nebăgat în seamă de nimeni, pe fiecare din cei de faţă.

Iată, întâi mama căruntă, adusă de spate – de-atâta muncă i-a crescut un gheb în spinare. Îşi aminti de ea cum arăta odinioară: tânără, oacheşă, frumoasă, cu ochi negri-sclipitori şi râs şăgalnic. Truda de ani şi ani sub soarele dogoritor pe ogoarele potopite de apă, căratul snopilor grei de djugară sau a legăturilor de vreascuri, şi munca necurmată din gospodărie i-au cocoşat spinarea şi i-au îndoit umerii.

Iată şi pe nevastă-sa, aproape veştedă de tot, cu faţa ei, atât de gingaşă şi frumoasă, brăzdată acum de creţuri adânci. Zile de-a rândul şedea pe jos, încovoiată deasupra urzelilor, grăbindu-se veşnic să ţeasă cât mai multă pânză. Mâinile i s-au făcut aspre şi degetele noduroase, ca ale unei bătrâne.

Cei patru copii, înghesuiţi unul într-altul, se grăbea să apuce şi să înfulece cât mai mult terci de djugară. Mama le-a împărţit câte o fărâmă de carne la fiecare. Cel mare, Hassan, are unsprezece ani. S-a tot rugat de tată-său să-l ia şi pe el la Buhara, nu numai să se minuneze la neasemuitul oraş, dar şi să-l vadă pe Kurban cu lancea unduioasă, sabia şi scutul lucitor, călare pe un armăsar turbat gonind la luptă.

Urmează! fetiţa, mărişoară acum, a şi început să-şi ascundă chipul cu un colţ de basma. Şi mai sunt cei doi mărunţei. Şed lipiţi unul de altul, cu picioruşele sub ei, şi mestecă de zor, mânjiţi pe toată faţa cu terci. Ce-are să se aleagă dintr-înşii?

Aproape toată noaptea n-a dormit Kurban, tot chibzuind cu nevastă-sa cum să ducă gospodăria în lipsa lui, când să dea drumul apei la semănături, când să cheme în ajutor pe vecini ca să secere recolta, şi cu ce să-i omenească în ziua când au să lucreze pe ogorul lor.

— Dar dacă vin iadjudjii peste noi? îl întrebă femeia. Unde să fugim? Şi cum să ne mai găsim cu tine?

Kurban caută s-o liniştească. Cum poţi crede că necunoscuţi vrăjmaşi au să ajungă până la Buhara, chiar în inima islamului? Neîndoielnic că şahul are să strângă puternicele sale oşti şi are să le ducă dincolo de pământurile kâpceace, ca să oprească şi

să nimicească vrăjmaşul departe în stepă. Şi-atunci Kurban are să se întoarcă vesel, călare pe un cal bun, şi ducând de căpăstru un al doilea cal încărcat cu prăzi de război şi cu daruri pentru întreaga familie.

Înainte de ivirea zorilor Kurban se mai repezi până la râpele de la marginea satului şi încărcă pe iepşoara lui o grămadă atât de mare de vreascuri, încât nu i se mai zăreau de sub crăcile uscate decât cele patru picioare. Tăie vreascurile şi le rândui la poala zidului într-o stivă dreaptă. Apoi mai aminti încă o dată mamei şi nevestei să nu sufle nimănuia nicio vorbă despre groapa săpată adânc, şi lipită cu lut şi aşternută cu paie, în care şi-au ascuns sacul de djugară şi săculeţul cu grâu de sământă. Merindele puse deoparte trebuie să le ajungă cât mai mult, că până la urmă o să se întoarcă şi Kurban acasă.

— Cum ai să pleci la drum aşa lung? se văitau femeile amândouă. N-ai nici pâine de mâncare şi nici bani de cheltuială! Ai să cazi lihnit de foame şi-ai să zaci prin cine ştie ce şanţ cu căluţul tău alăturea. Ia-ţi mai bine ţie djugara pe care ne-ai lăsat-o nouă!

— Lasă-lasă, nu vă temeţi! le îmbărbătă Kurban. Îl hrăneşte el drumul pe djighit.

Capitolul 3 – RĂZBOIUL A ÎNCEPUT...

Înarmat cu suliţa chiar de mâna lui făcută, Kurban porni la drum. Întâi se îndreptă spre conacul bekului ca să afle încotro trebuie să se ducă. Vechilul conacului îl ocărî bine şi-i spuse că bekul Ianci-han şi călăreţii lui au plecat demult. Toţi întârziaţii trebuie să-l ajungă din urmă pe drumul cel mare spre Buhara.

Pe toate potecile se vedeau cete de săteni călări sau pe jos şi şiruri de căruţe pe două roţi, încărcate de calabalâc şi copii. Cu ţipete şi lacrimi în ochi se târau după ele bătrâni şi femei. Convoaie de băjenari se întindeau în toate direcţiile – unele spre oraş, altele – dimpotrivă, spre munţii de la miazăzi.

Era pe la începutul primăverii. Pe câmp grâul de toamnă unduia verde. Soarele dogorea binişor. Drumurile se uscaseră, şi nori de colb se ridicau deasupra şirurilor de oameni băjeniţi care încotro. La marginea aşezărilor întâlnite în drum, se găseau mai peste tot fierării în care baroasele băteau de zor şi oameni înarmaţi strigau şi se certau, grăbindu-se să-şi potcovească şi ei

caii, să-şi cumpere vreun vârf de suliţă sau vreo sabie trasă cu meşteşug din ciocan.

A doua zi spre seară, când în depărtare începură să se desluşească gardurile de lut ale mahalalelor Buharei, Kurban legase bună prietenie cu un derviş bărbos şi ochios care mâna un măgăruş negru încărcat cu boccele. Îl urma pas cu pas un băiat de vreo treisprezece ani. Dervişul îngâna mereu tot felul de cântece şi ura noroc şi izbândă vitejilor porniţi să nimicească pe necredincioşi. Oştenii de strânsură aruncau în căuşul dervişului câte o lipie sau câte un pumn de grăunţe.

La căderea nopţii, mii de focuri se aprinseră în jurul oraşului. Kurban, care se tot ţinuse după derviş, se pomeni lângă o clădire scundă de unde răsuna o litanie monotonă: „gu-gu-u, gu-u!” Era locul de popas al dervişilor, *hanaka*. Înăuntru foia o mulţime de norod venit să ceară de la dervişi ori tămăduirea unor boli, ori rugăciuni care să-i păzească de moarte pe cei plecaţi în război. Dervişii făceau farmece, bolboroseau descântece, dăruiau oamenilor lungi fâşii de hârtie cu inscripţii sfinte.

Kurban îşi legă iepşoara la gardul hanakăi şi, dând o raită pe la focurile din jur, adună de pe jos un braţ întreg de paie pentru Roaiba lui şi măgăruşul cel negru. Iar dervişului îi făcu parte şi lui din lipiile şi culeşa de făină pe care o fiersese între timp într-un ceaun de tuci.

„Hrăneşte el drumul pe djighit”, îşi aminti Kurban.

Luptând cu somnul, Kurban îşi petrecu mai toată noaptea lângă cal, cu dârlogii înfăşuraţi de braţ. În jurul focurilor se vorbea că acum poţi lua bani buni pe orice mârţoagă cât de şchioapă, pentru că toată lumea vrea să plece din Buhara în munţii Persiei sau în India, unde închinătorii la idoli n-au să ajungă.

Spre dimineaţă Kurban adormi atât de adânc, încât nu simţi cum un hoţ, tăind dârlogul, fugise cu Roaiba lui.

— Se spune că Allah pedepseşte pe furul neruşinat care hrăpeşte calul ostaşului plecat în războiul sfânt, spuse dervişul. Dar până una-alta Dumnezeu m-a pedepsit şi pe mine, sărmanul Hagi Rahim, căci uite: furul l-a luat şi pe bătrânul meu măgar. Să ne bucurăm barem că acum o să putem colinda fără grijă nobila Buhara şi să-i vedem în voie toate minunăţiile.

Kurban îşi aruncă pe umăr suliţa şi porni împreună cu dervişul şi tânărul lui însoţitor să cerceteze vestitul oraş „Steaua strălucitoare de pe cerul luminilor minţii”, „nobila Buhara”.

Cei trei drumeţi, „ţinându-se unul pe altul de brâul prieteniei”, mergeau agale spre Buhara, în mijlocul unei mulţimi fără număr în necontenită mişcare.

Zidurile înalte, durate în vremuri de demult, năpădite de scaieţi şi buruieni, pe-alocuri năruite, îşi deschiseseră cele unsprezece porţi prin care caravanele neguţătorilor legau această fortăreaţă a islamului de toate colţurile lumii.

La porţile dintâi se iscă o mare înghesuială. Străjerii opreau pe toţi trecătorii, le puneau fel şi fel de întrebări şi pe toţi îi îndemnau:

— Daţi-vă obolul pentru întărirea oraşului, pentru hrana ostaşilor, pentru făurirea armelor! Să nu vi se încleşteze mâna de urâta zgârcenie, dezlege-vă mărinimia băierile pungilor!

Ulemale, moşnegi învăţaţi, umblau prin mulţime cu teşcherele mari de piele şi cereau fiecărui om o danie pentru războiul sfânt.

Îndată după acele porţi începea bazarul cu dughenile rânduite şiruri-şiruri. Prăvălioarele mici cu tot felul de mărfuri se înghesuiau uşă-n uşă. Negustorii, ştiind ce anume mărfuri au căutare în acele zile, îşi lăudau în strigături zgomotoase ţesăturile lor cele tari care ţin la tăvăleală, sau pâsla dată la piuă, fără de care nu poţi dormi când te afli în drum, sau covrigeii cu miere care nu se usucă oricât i-ai ţine.

Pretutindeni se vedeau cete de băjenari neajutoraţi, veniţi din împrejurimi cu copiii şi cu boarfele toate să-şi caute adăpost şi scăpare în oraşul şahului.

Trecând pe sub grelele porţi ale celui de-al doilea rând de ziduri, care despărţea mahalalele de oraşul dinăuntru – Şahristan – cei trei călători o cotiră de pe uliţa cea mare şi zgomotoasă într-o ulicioară tăcută. La capătul ei dădură de-o piaţă străjuită de arcurile înalte ale câtorva moschei şi *medresse*. Aici învăţau mii de tineri şi bătrâni învăţăcei flămânzi *şaghirzi*, dornici să pătrundă înţelepciunea cărţilor arabe de teologie pentru a ajunge, după mulţi ani de trudă şi lipsuri, imami în cine ştie ce geamie prăpădită.

Aici avea loc o slujbă solemnă: rânduri-rânduri de credincioşi înşiraţi ca slovele cărţilor sfinte stăteau muţi, urmărind mişcările unui imam falnic, cu barbă colilie. Când imamul se lăsa în

genunchi, plecându-se până la pământ, sau îşi ridica mâinile la urechi, mii şi mii de drept-credincioşi repetau mişcările lui. Nu se auzea nimic afară de foşnetul nenumăratelor trupuri care se ridicau sau se lăsau la pământ, foşnet ce aducea cu şuierul vântului când mătură caldarâmul pieţelor pustii.

După ce slujba luă sfârşit, doi slujitori aduseră în faţa treptelor celei mai arătoase moschei un murg înalt, cu coada vopsită în roşu, acoperit de un valtrap de catifea, brodat cu flori mari de aur.

Din moschee ieşi horezm-şahul trupeş, cu barba neagră şi un turban alb ca neaua, împodobit de şiraguri de diamante sclipitoare.

Înainte de a încăleca, şahul vorbi mulţimii.

— Toate popoarele islamului alcătuiesc un singur popor. Cea mai bună apărare este pentru noi paloşul ascuţit. Vorbind despre drept-credincioşi, prorocul a spus: „V-am făcut pe voi, oşteni ai islamului, să fiţi cele mai desăvârşite făpturi ale lumii şi i-am ridicat pe musulmani să stăpânească tot ce este pe pământ şi în cer”. Drept-credincioşii trebuie să fie stăpânii lumii, de aceea nu vă temeţi de nimic! Dar Cartea Sfântă ne mai spune: „Allah dăruieşte pe robul său cu toată mila Sa, dar numai potrivit cu sârguinţa fiecăruia”... De aceea trebuie să depuneţi toată sârguinţa pentru a lovi pe vrăjmaş cu paloşul neînfricării... Putea-va înfrunta oarecine mânia drept-credincioşilor musulmani, care-şi dăruiesc tot sufletul învăţăturii profetului?! Alungaţi şi ucideţi vrăjmaşii, oriunde-i găsiţi! O, slăvite în mânia ta Allah, dă-ne nouă izbândă asupra necredincioşilor!

— Ucideţi pe necredincioşi! Alungaţi pe închinătorii la idoli! urla mulţimea.

Horezm-şahul încălecă pe armăsarul cu coada purpurie şi mai spuse câteva cuvinte:

— Ţinta noastră a fost să vă dăm un sfat bun, şi vi l-am dat. Acum plecăm la Samarkand să ieşim în întâmpinarea necuraţilor ce-au şi început să coboare din trecătorile înzăpezite ale Tian-Şanului... Dar vai şi amar duşmanilor! Căci au să se ciocnească, spre pieirea lor, de şirurile neîmblânziţilor noştri oşteni... Vă las în paza lui Allah.

— Trăiască întru mulţi ani Muhammed-oşteanul! Trăiască horezm-şahul, biruitorul necredincioşilor! strigă mulţimea,

croind drum şahului şi alaiului său de kâpceaci gătiţi bogat. Tu ne eşti apărarea cea mai de nădejde!

Capitolul 4 – TĂIŞUL SĂBIEI ESTE NĂDEJDEA OSTAŞULUI

Ieşind din Buhara, horezm-şahul Muhammed îşi întoarse calul nu spre drumul cel mare către Samarkand, ci spre miazăzi, unde se afla oraşul Kelif. Cu faţa înfăşurată într-un şal de mătase, mereu tăcut, gonea ba la trap întins, ba la galop, şi întreaga-i suită zbura după el, fără să rămână în urmă cu nici un pas. Drumeţii întâlniţi în cale fereau în lături, săreau în şanţ, cădeau cu faţa la pământ şi se uitau aiuriţi la mia de călăreţi care zbura ca urmărită de înfiorătorul duh Iblis.

Zadarnic arăta marele vizir lui Djelal ad-din că tatăl său, padişahul, a greşit drumul. Tânărul han îi răspundea nepăsător.

— Nu mă priveşte! Eu îl urmez oriunde, chiar dacă tatăl meu horezm-şahul ar vrea să sară în gura de foc a iadului.

— Ce conac e acesta? întrebă padişahul oprindu-şi armăsarul înspumat, şi arătă cu cravaşa zidurile străjuite de câteva foişoare cu vârfurile retezate, dincolo de care se înălţa un şir de plopi piramidali.

— E conacul de vânătoare al hanului Timur-Melik, vestit pentru vechiul lui parc de vânătoare şi pentru sălbăticiunile rare ce sunt adăpostite într-însul.

— Vreau să cunosc toate acestea! spuse Muhammed. Şi de ce nu-l văd nicăieri pe viteazul Timur-Melik?

— A plecat la Hodjen chiar în ziua când i-ai poruncit să plece acolo ca pârcălab al cetăţii.

— Îndărătnic om! Nu i-am poruncit să se grăbească. Acum mi-e urât fără el...

O sută de călăreţi porniră în goana mare să pregătească primirea padişahului la conac. Reţinându-şi calul înfierbântat, Muhammed se îndreptă la pas spre parcul de vânătoare. Porţile grele se deschiseră larg în faţa lui. Slujitorii foiau înnebuniţi prin curte. Zăngănind din chei, vechilul deschidea uşile ce dădeau pe terasa largă. La grajduri robii cărau saci de orz şi snopi de fân uscat. Mai mulţi djighiţi dădură ocol satelor din jur şi se înapoiară aducând de-a curmezişul şeilor berbeci din cei mai de soi. Bucătarii ce însoţeau alaiul încinseră focuri mari şi începură să pregătească prânzul curţii.

Şahul urcă pe o scăriţă de fuscei subţiri într-un chioşc uşor de lângă gardul conacului. Îl urmară sus Djelal ad-din şi bătrânul îngrijitor al parcului de vânătoare.

De acolo se vedea întregul parc încă golaş, cu copacii desfrunziţi. Câteva căprioare sălbatice stăteau tolănite la soare într-o poiană, iar lângă ele veghea în picioare, cu urechile ciulite, un căprior de munte cu cornițe lungi.

— Acolo, mai în adâncul dumbrăvii, avem două familii de mistreţi cu godaci sub un an, spuse bătrânul îngrijitor. Iar în cuşti ţinem doi leoparzi fioroşi, prinşi de curând în munţi şi sloboziţi numai din când în când să se plimbe. Viteazul meu stăpân Timur-Melik se uită câteodată de-aici cum fugăresc leoparzii căprioarele sau mistreţii şi îi place să coboare el însuşi în parc să vâneze. Săgeata lui doboară dintr-o lovitură orice sălbăticiune, ba ştie să-ţi spună şi dinainte în ce loc anume va nimeri vânatul.

— Poţi pleca! îl alungă şahul cu asprime.

Rămas singur cu fiul său, Muhammed îi mărturisi în şoaptă:

— Sunt neliniştit. Mi-au sosit olăcari din trei părţi diferite. Nori negri se-adună peste tot.

— Doar e război! răspunse netulburat Djelal ad-din.

— Primul olăcar ne vesteşte că tigrul cel roşu, Gengis-han, a pus mâna pe Otrar, l-a prins pe Inalcik Kair-han şi, ca să-şi potolească setea de răzbunare, a poruncit să i se toarne argint topit în ochi şi-n urechi. Acum Gengis-han a pornit încoace şi mă caută.

— Să poftească! Îl aşteptăm.

— Chiar şi în toiul furtunii văd că rămâi uşuratic!

— Avem atâta oaste, că nu ştiu de ce ne-am pierde cumpătul.

— Al doilea olăcar ne vine de la miazăzi, spune că au fost văzute şi pe acolo pâlcuri de călăreţi mongoli de iscoadă.

— Vreo ceată măruntă pesemne. Acum, la începutul primăverii, o oaste mare ar pieri dacă s-ar avânta prin trecătorile acoperite de zăpezi.

— Bine, dar odată coborâtă din munţi, chiar şi o oaste mică de-a tătarilor ne-ar putea tăia retragerea spre India.

— Ce să căutăm în India?

— Şi mai am o ştire. Au fost văzute iscoade mongole şi în nisipurile Kzâl-Kumului.

— Acolo am trimis ca acoperire zece mii de călăreţi turkmeni.

— Turkmenii ăştia n-au să poată ţine pe mongoli.

— Dacă-i aşa, înseamnă că-n câteva zile Gengis-han s-ar putea ivi la porţile Buharei. Să ne pregătim deci pentru această întâlnire.

— Poate că fiara cu barbă roşie se şi strecoară spre Buhara, cetele lui adulmecă şi răscolesc împrejurimile în căutarea noastră. Trebuie să plecăm cât mai repede de aici! murmură Muhammed şi cătă în jur, de parcă se aştepta să fie încolţit de un duşman ascuns chiar acolo în tufele grădinii.

Djelal ad-din tăcea.

— De ce nu-mi răspunzi?

— Tu mă socoteşti nebun. Ce rost mai are să vorbesc?

— Îţi poruncesc să-mi spui părerea ta.

— Bine, am să ţi-o spun, iar tu poţi să m-asculţi ori să-mi pui capul pe butuc. Dacă blestematul Gengis-han vine încoace, oştile noastre trebuie să nu se ascundă pe după ziduri înalte, ci să-l caute. I-aş scoate în câmp pe hanii kâpceaci – tare-s viteji când e vorba să jupoaie de piele pe mult supuşii tăi ţărani, şi cum mai tremură ca frunza în vânt acum în zilele aspre ale războiului. Eu i-aş opri sub pedeapsa cu moartea să intre pe poarta cetăţilor. Nădejdea ostaşului e tăişul sabiei şi calul cel ager! Tigrul roşu vine spre noi? Cu atât mai bine. Înseamnă că acum cunoaştem drumul lui de înaintare. Trebuie să-ntoarcem caii şi să mergem pe urma lui, să-l muşcăm de călcâie, să-i ridicăm piedici în faţă, să-l hăituim din toate părţile, să-i cotonogim cămilele şi să-i smulgem cu piele cu tot blana roşcovană. Ce folos că la Samarkand se ascund pe după ziduri o sută de mii de călăreţi? Nu fac decât să topească degeaba berbecii şi să-şi prăpădească nobilii fugari de prea multă şedere.

— Nesocoteşti porunca tatălui tău? Demult am băgat-o de seamă, abia aştepţi să-mi dau duhul!

Djelal ad-din îşi coborî privirea şi glasul îi sună a jale:

— Ba nu-i deloc aşa. N-am să te las singur în ceasul acesta de cumpănă, când se cutremură pământul. Dar îţi jur pe amintirea slăvitului tău Iskender, nebun sunt că mă supun şi nu fac ce socotesc eu că-i bine. Ce folos de toată uriaşa-ţi oaste, dacă nu-i rânduită în şiruri de bătălie, dacă nu e gata oricând să se avânte sub conducerea braţului tău asupra duşmanului! La ce ne trebuie zidurile înalte, dacă îndărătul lor se-ascund nu femei şi copii, ci găligani înarmaţi, ascunşi sub plăpumile muierilor

speriate! Poţi să-mi retezi capul, dar fă cum spun eu: să ne-ntoarcem, tată, la Samarkand şi să pornim...

— În India sau în Iran, şi numai acolo!

— Nu! Doar între două drumuri putem alege: ori calea luptei bărbăteşti, ori moartea ruşinoasă în surghiun. Să ne scoatem oastea la câmp deschis şi să-i înfruntăm pe tătari... vom fi iuţi ca săgeata fulgerului şi sprinteni ca umbrele nopţii... Popoarele te vor slăvi ca pe cel mai mare conducător de oşti! Nu mai zăbovi, ia frânele!

— Tu nu te pricepi într-ale războiului, îi răspunse şahul cu măreţie şi îşi înălţă degetul împodobit cu almazul cel mare. Eşti un djighit viteaz, poţi conduce câteva mii de călăreţi cu care să te prăvăleşti nebuneşte asupra duşmanului... Dar eu nu mă pot purta ca un djighit viteaz şi fără minte. Eu trebuie să chibzuiesc şi să prevăd toate împrejurările. De aceea am hotărât altfel. Vom pleca, şi eu şi tu, la Kelif, unde am să apăr trecerea peste apele Djeihunului.

— Şi ţara noastră o laşi în părăsire? Dacă-i aşa, poporul are dreptate să afurisească tot neamul horezm-şahului care nu s-a priceput decât să-l jupoaie cu biruri şi dări, iar acum, la primejdie, se leapădă de el, lăsându-l pradă tătarilor.

— În Iran am să strâng o oaste nouă, nemăsurată.

— Nu, stăpâne! Acum trebuie să lupţi, să lupţi cu oastea pe care-o ai în mână. E prea târziu să-ţi creşti alta, când cea de acum rămâne fără conducător, tupilată pe după ziduri de cetate. Oştile se cresc douăzeci de ani pentru ca la nevoie, într-o singură zi, să dobândeşti izbânda. Vino la Samarkand! Am să mă bat, sub braţul tău, ca simplu ostaş!

— Nu, nu! Îţi poruncesc să pleci la Balh – să-ncepi a strânge acolo oaste nouă. Norocul m-a părăsit.

— Norocul? strigă Djelal ad-din scos din fire. Ce-i norocul? Poate el părăsi pe omul îndrăzneţ? Nu-i îngăduit să-l laşi să fugă! Trebuie să alergi după el, să-l ajungi din urmă, să-l prinzi de chică şi să-l încovoi sub genunchiul tău. Aşa se cucereşte norocul!

— Ajunge! Ai să rămâi totdeauna un biet djighit buimac, descreierat! N-ai să poţi scăpa de prăbuşire marele Horezm...

Şi şahul Muhammed coborî grăbit din chioşc, se îndreptă gâfâind spre terasa conacului, unde fusese aşternut între timp un dostrahan îmbelşugat. Aici făcu rugăciunea cuvenită,

deschise prânzul, puse mâncând o seamă de întrebări despre starea drumurilor şi vadurilor peste ape şi, nemaizăbovind să-şi termine prânzul, porunci să i se aducă armăsarul murg.

Capitolul 5 – APRIGUL TIMUR-MELIK

Gengis-han lăsă la Otrar pe fiii săi Ughedei şi Djagatai cu o parte din oaste şi le spuse:

— Voi să asediaţi oraşul Otrar până-l veţi prinde de viu pe mai-marele cetăţii Inalcik Kair-han. Să mi-l aduceţi cu lanţuri la mâini şi la picioare. Am să-i aleg eu însumi acestui netrebnic o moarte cum nu s-a mai pomenit.

Fiului său cel mare, Djuci, kaganul îi dădu porunca să cucerească oraşele Djend şi Enghikent. Restul oştilor Gengis-han şi le îndreptă spre alte locuri.

Pe Alak-noion îl trimise cu cinci mii de călăreţi spre oraşul Benaket, apărat de kâpceaci. După trei zile de asediu, orăşenii aleseră o solie de bătrâni, care să ceară cruţare de la vrăjmaş. Alak-noion le porunci ca toţi bărbaţii să iasă din cetate şi să se rânduiască pe câmp, ostaşii de-o parte, meşteşugarii şi ceilalţi locuitori de-o parte. După ce ostaşii învinşi îşi aruncară grămadă armele unde li se spusese, mongolii îi căsăpiră pe toţi cu buzduganele, cu săbiile şi săgeţile lor. Iar din numărul celorlalţi prinşi aleseră pe cei mai voinici flăcăi, îi rânduiră în cete de câte zece, de câte o sută, apoi de câte o mie, le puseră în frunte căpetenii mongole, şi-i mânară ca pe vite să dărâme zidurile oraşelor împresurate şi să pornească ei primii la atac.

Pe drum li se alăturau alte pâlcuri mongole sau supuse mongolilor, aşa că Alak-noion adună aproape optzeci de mii de nucheri. Astfel ajunse la oraşul Hodjen de pe marele şi repedele râu Seihun. Locuitorii oraşului îşi puseră toate speranţele în tăria străvechilor ziduri ale cetăţii şi nu se închinară năvălitorilor.

Căpetenie peste mica oaste a oraşului fusese numit nu demult Timur-Melik, priceput într-ale războiului, vestit pentru bărbăţia, stăruinţa şi cinstea sa. El apucă să mai ridice o cetăţuie înaltă pe un ostrov din mijlocul Seihunului, într-un loc unde râul îşi desparte apele în două braţe, şi adună acolo mari cantităţi de arme şi hrană.

Cu lovituri de gârbaci şi de sabie, mongolii mânară pe prinşii musulmani în primele rânduri să pornească iureşul împotriva

zidurilor oraşului Hodjen. Locuitorii cetăţii împresurate, nevrând să se bată cu fraţii lor de aceeaşi credinţă, hotărâră să înceteze apărarea.

Timur-Melik cu o mie de djighiţi viteji trecu râul, luând cu sine toate corăbiile, şi se întări pe ostrov. Iar orăşenii Hodjenului trimiseră la mongoli pe oamenii lor cei mai de vază cu ruga de a fi cruţaţi şi deschiseră porţile. Mongolii nu întârziară să jefuiască oraşul.

Pe urmă începură să bată cetăţuia de pe ostrov cu catapulte. Dar bolovanii şi săgeţile nu ajungeau până la întărituri. Atunci mongolii scoaseră din Hodjen pe toţi flăcăii şi, alăturându-i prinşilor din Benaket şi din alte aşezări, strânseră pe amândouă malurile râului aproape cincizeci de mii de oameni. Îi împărţiră din nou în cete de câte zece şi o sută şi îi mânară cale de trei farsazi[54], până la munţii din apropiere, să care de acolo piatră pentru a îndigui apele.

Între timp Timur-Melik dură douăsprezece plute mari şi le acoperi cu învelitori de pâslă şi lut umed, pentru a-şi pune oamenii la adăpost de lovituri şi de foc. Pe amândouă laturile lungi lăsă deschizături pentru suliţaşi şi arcaşi. În zorii fiecărei zile porneau spre amândouă malurile câte şase plute, şi ostaşii lui băteau amarnic pe mongoli, în timp ce aceştia nu puteau dăuna cu nimic plutelor musulmane.

Noaptea Timur-Melik ieşea din cetăţuie cu mici pâlcuri vijelioase şi izbea, ba ici, ba colo, tabăra mongolilor adormiţi, aşa că vrăjmaşul nu-şi mai afla nicicând odihnă.

Meşterii chinezi din tabăra mongolă făcură noi maşini de luptă, şi mai puternice, cu bătaie şi mai lungă. Catapultele lor aruncau acum bolovani şi săgeţi grele şi aduceau mari pagube ostaşilor din cetăţuie. Timur-Melik, văzând că lupta lui e fără nădejde, încărcă într-o noapte şaptezeci de barcazuri şi plute cu tot tărhatul şi oastea ce-i mai rămăsese. Pe toate corăbiile acestea se aprinseră deodată focuri şi torţe luminoase şi fără de veste întregul şuvoi de flăcări porni vijelios la vale, purtat de apele repezi ale Seihunului.

Oastea mongolă o luă la goană după ei, pe amândouă malurile. Timur-Melik îşi arunca flotila de foc spre locurile unde grămada de mongoli era mai aproape. Arcaşii lui îi loveau pe vrăjmaşi, îi împrăştiau şi îşi reluau drumul. Ajunse la Benaket şi,

---

[54] Aproximativ 21 kilometri.

rupând din prima izbitură lanţurile întinse de mongoli de-a curmezişul râului, barcazurile şi plutele trecură cu bine pe lângă cetate şi plutiră mai departe.

Temându-se să nu întâlnească în continuare alte piedici mai greu de trecut şi găsind lângă Bar-Haligkent mari tabunuri de cai, Timur-Melik trase la mal şi, urcându-şi oamenii pe cai, se pierdu în stepă. Mongolii porniră pe urmele lui. Timur-Melik era silit să se oprească din când în când, să înfrunte pe urmăritori, să-i spulbere şi să-şi croiască iarăşi drum înainte.

Nimeni nu voia să se dea prins, şi doar puţini djighiţi izbutiră să scape, strecurându-se noaptea printre taberele mongole. Timur-Melik rămase curând numai cu câţiva ostaşi, dar urma să se bată mereu, afundându-se tot mai adânc în stepă şi punându-şi nădejdea în puterile calului său.

Când ultimii lui tovarăşi căzură şi-n tolbă nu-i mai rămaseră decât trei săgeţi, doar trei mongoli se mai ţineau pe urmele lui. Pe unul din ei îl nimeri între ochi cu o săgeată, iar împotriva celorlalţi se aruncă cu sabia în mână. Dar aceştia îşi întoarseră caii şi dădură bir cu fugiţii.

Cu două săgeţi în tolbă Timur-Melik ajunse până la fântâna din nisipuri pe unde hălăduiau turkmenii din ceata lui Kara-Koncear. De la el căpătă un cal odihnit şi pe acest cal se întoarse în Horezm, unde se apucă să pregătească următoarele bătălii cu Gengis-han.

Capitolul 6 – MONGOLII O IAU PRIN DEŞERT

Nimeni până n-a văzut cu ochii săi nu poate crede cu ce iuţeală se deplasează acest blestemat popor.

(Klavigo, sec. XV)

În timp ce la Otrar fumegau ruinele clădirilor arse şi îndărătnicul Inalcik-han, închis în bastionul cetăţii, tot se mai apăra cu dârzenie de năvala mongolilor ce se căţărau pe ziduri, Gengis-han îşi desfăşura flamura cu nouă tuiuri albe şi împărţea porunci celorlalte oşti să se pregătească de înaintare.

Kaganul îşi chemă feciorii şi căpitanii cei mari la stat. Toţi se aşezară roată pe o pâslă groasă. Fiecare ştia în ce direcţie avea să meargă şi ce oraş trebuia să cucerească, dar nimeni nu se încumeta să întrebe pe cumplitul kagan în ce parte avea să se îndrepte alba lui flamură.

— În lipsa mea, începu Gengis-han, căpetenie a întregii oşti rămâne cumintele Bugurdji-noion. Oastea din frunte are s-o conducă vijeliosul Djebe-noion şi priceputul în atacuri neaşteptate Subudai. Să nu cumva să distrugeţi sub copite semănăturile, că altfel caii noştri n-au să aibă ce mânca. Vom întâlni pe şahul Muhammed pe câmpiile dintre Buhara şi Samarkand. Din trei părţi ne vom îndrepta asupra lui. Nimicind oastea cea mai de seamă a şahului, am să ajung stăpân pe toate ţările musulmane.

Terminându-şi kumâsul şi vărsând un strop şi pentru duhul Sulde – proteguitor al ostaşilor – care trăia în flamura cea albă, Gengis-han încălecă şi porni la drum în fruntea oastei. O parte o luă pe Seihun în sus, alta la vale în josul apei, iar Gengis-han, pe drumul caravanelor, se adânci în nisipurile Kzâl-Kumului.

Peste zi soarele de februarie sclipea orbitor şi încălzea nisipurile, iar noaptea băltoacele îngheţau şi potecile şerpuitoare ce străbăteau takârele[55] de pământ neacoperite de nisipuri se întăreau ca piatra. Oastea înainta în mare linişte, nu se auzea nechezat de cai, zăngănit de arme, nimeni nu se încumeta să cânte. Pâlcurile se ţineau aproape. Popasurile erau

[55] *Takârî* – terenuri argiloase.

tot mai scurte şi nucherii dormeau pe pământul gol, la picioarele din faţă ale cailor.

Noaptea caraulele şi cercetaşii se răspândeau înainte, adulmecând, şi răscolind depărtările cu facle aprinse. Urcau movilele şi făceau de acolo semne luminoase pentru ca miile şi tumenele să nu rătăcească drumul şi să nu se amestece unele cu altele. Se spunea că din mulţimea oştilor musulmane cei mai de temut sunt călăreţii turkmeni care ţâşnesc pe caii lor iuţi de după coline, precum pardosii se înfig în rândurile tumenelor, năucesc oamenii prin iuţeala atacului lor şi pier tot aşa de repede târând după ei în lanţul arcanelor prinşii mongoli.

La început nucherii bănuiau că oastea lor se îndreaptă prin deşert drept spre Gurgandj, cetatea de scaun a Horezmului. Dar peste vreo două zile de drum, când apele tulburi ale Seihunului rămaseră mult în urmă şi dimineaţa soarele nu le mai răsări din spate ca înainte, ci din stânga, toţi îşi dădură seama că botul cailor nu e îndreptat spre soare-apune, ci spre miazăzi, spre vestitele oraşe musulmane Samarkand şi Buhara.

Gengis-han se afla tot timpul în mijlocul oastei, călare pe buiestrul său murg-deschis, cu picioare negre, puternice şi cu o dungă neagră de-a lungul spinării. Călăreţii mergeau repede în trap întins – aian – sau „goană de lup”, cum îi spun tătarii. Marele kagan sălta în şa, liniştit, tăcut, de nepătruns, ţinând cu mâna stângă dârlogii nu prea tare încordaţi. Ochii lui aproape tot timpul închişi se crăpau arareori, şi nimeni nu-şi putea da seama dacă moţăie de-a călare, dacă e cufundat în gândurile lui, sau dacă cercetează prin crăpătura îngustă dintre pleoape tot ce-i în preajmă şi-n depărtări, văzând totul şi neuitând nimic.

În acest război Gengis-han nu îngăduia nicio zăbavă; nu-şi întindea cortul şi dormea pe o foaie de pâslă păturită în două. Înainte de a se culca îşi scotea coiful de piele tare şi îşi acoperea capul cărunt cu căciula lui căptuşită cu blăniţă de sobol negru. În timpul somnului îl vegheau patru turgauzi de credinţă, ferindu-l cu nişte pâsle de vânt, de ploi sau de zăpadă.

Capitolul 7 – ÎN BUHARA ÎMPRESURATĂ

În vremurile de mare asprime, orice moliciune e nelalocul ei. Cu blândeţea nu-l schimbi pe duşman, ci doar îl îndemni să te asuprească şi mai rău.

(Saadi)

O zi întreagă rătăciră prin Buhara dervişul Hagi Rahim, tânărul Tugan şi prietenul lor Kurban-Kâzâk, căutând în zadar un adăpost.

Pe înserat, obloanele dughenelor începură să se trântească şi uşile să se închidă, oamenii să se împrăştie repede şi să golească uliţele, pierind după zidurile înalte şi fără ferestre spre stradă. Zadarnic se rugau cei trei drumeţi să fie adăpostiţi peste noapte, pretutindeni primeau acelaşi răspuns:

— Casa noastră este plină de băjenari, căutaţi într-altă parte!

Până la urmă se închiseră şi ultimele hanuri şi *aşhanale* – birturi – unde hangii cereau un pumn de dirhemi numai pentru dreptul de a înnopta, şi nu culcat, ci şezând în înghesuiala mulţimii de refugiaţi. Iar raişii, supraveghetori ai rânduielii şi bunelor moravuri, împreună cu paznicii înarmaţi cu beţe lungi, băteau uliţele ameninţând să arunce în „temniţa răsplăţilor” pe pribegii suspecţi care colindă uliţele cu gânduri necurate.

În sfârşit, la capătul unei fundături înguste, la poalele zidului cetăţii, unde se pitulau câteva colibe pe jumătate năruite, Kurban-Kâzâk se gândi că sus, pe acoperişul drept al unei căsuţe, ascunşi sub o grămadă de vreascuri şi paie, s-ar putea adăposti peste noapte. Urcă nevăzut pe casă şi-i ajută apoi şi pe tovarăşii lui să urce. Acolo se ascunseră înghesuiţi unul într-altul şi acoperiţi câteşitrei cu halatul larg al dervişului.

Peste noapte, un vânt rece îi învălui şi prinse a-i acoperi cu o pulbere de zăpadă. Oraşul mai vui o vreme, apoi începu să se potolească treptat, şi până la urmă amuţi de tot. Acum nu se mai auzeau decât hârâitoarele străjilor şi lătratul câinilor ce însoţeau pe paznici.

A doua zi, când *azancii* sau muezinii îşi înălţară din vârful minaretelor chemarea la rugăciunea de dimineaţă, cei trei

prieteni urcară pe zidul înalt al oraşului spre care alergau, curioşi şi speriaţi, şi ceilalţi orăşeni.

Pe câmpia din faţa porţilor răsăritene, pe o colină singuratică, se înălţa mândru un cort galben nemaivăzut. În jurul cortului foiau o mulţime de călăreţi. Pâlcuri mari de oaste străbăteau în goană câmpia, dând ocol zidurilor. Pentru ochii buharienilor înfăţişarea acestor ostaşi era neobişnuită: caii mărunţi galopau cu iuţeala unor mistreţi înnebuniţi, coteau scurt şi uşor la dreapta şi la stânga şi se opreau fulgerător din goana mare, pentru ca în clipa următoare să ţâşnească în altă direcţie. Coifurile de metal şi plăcile de fier ale platoşelor luceau în lumina soarelui, care-şi strecura razele prin norii de praf. Alte pâlcuri de călăreţi mânau de la spate mulţimi de săteni cu prăjini şi ketmene pe umeri.

— Cine-s oamenii aceştia ciudaţi, pe căluţi mici? întrebă Kurban-Kâzâk.

— Ce mai întrebi? se răsti la el un ostaş, izbindu-şi suliţa de pământ. Nu vezi că nu-s musulmani de-ai noştri?! Ăştia-s năvălitorii iadjudji şi madjudji, de le spun „tătari”. Iar în cortul acela galben stă şi râde de noi hanul lor cel mai mare, zdrobi-l-ar Allah să-l zdrobească!

Kurban-Kâzâk începu să se vaite:

— Porţile oraşului sunt închise! Acum n-au să mă mai lase să ies! Ce-au să se facă sărăcuţii, bieţii mei copii? Poate-am să stau închis aici un an sau cine ştie cât!

Pe drumul de pe creasta zidului văzură venind spre ei un hadjib-căpitan mare, în coif de oţel şi zale argintii. Kurban îşi duse mâinile la piept şi se repezi la el sărutându-i poalele mantiei:

— O, mărite bek-djighit Inanci-han, nu mă mai cunoşti? Eu sunt argatul tău, dijmaşul Kurban-Kâzâk! Selam şi închinare!

— Ce cauţi aici, de ce nu eşti în cetatea cuvenită?

— Am venit pe jos la porunca padişahului să apăr Buhara de necredincioşi. Pe drum hoţii mi-au furat iepşoara – ucigă-i Allah cu trăsnetul lui! Iar aici au trecut două zile de când umblu să găsesc un sutaş care să vrea să-mi fie căpetenie. Dar nimeni nu vrea nici măcar să-mi răspundă. Şi dacă nimeni n-are nevoie de un ostaş venit să-şi dea capul pentru padişah, cine să se mai bată cu aceşti iadjudji?

— Sunt bucuros să aud asemenea vorbe viteze, iubitul meu Kurban-Kâzâk, îi răspunse Inanci-han, văd că ai braţe puternice şi gheb în spate de mult ce-ai muncit pe câmp. La fel poţi ajunge şi-n război un mare viteaz, te iau în pâlcul meu de călăreţi. Vino cu mine.

Aşa s-a despărţit Kurban-Kâzâk de derviş şi de micul Tugan.

Urmând pas cu pas pe Inanci-han, Kurban ajunse într-o piaţă unde văzu un conovăţ cu mulţi cai şi focuri de tabără la care fierbeau ceaune cu orez şi simţi văzduhul înmiresmat de untură de berbec. „Văd că aici oamenii nu sunt mânaţi la măcel doar, ci sunt şi hrăniţi”, se bucură Kurban în sinea lui.

— Oie, *ceauş*[56] Oraz! strigă Inanci-kan pe un turkmen înalt şi posac, cu barbă neagră, care se înclină la ivirea căpitanului său. Iată, îţi aduc pe Kurban-Kâzâk, un oştean viteaz, ia-l la tine în ceată. A muncit bine pe ogor, are să fie djighit bun în război.

— Să-l urc pe cal sau să rămână tălpaş în luptă?

— Să-i dai cal şi sabie şi tot ce-i mai trebuie. Allah să vă ajute! şi Inanci-han îşi văzu de drum.

Ceauşul Oraz era mai mare peste zece călăreţi. Toţi zece şedeau la foc, în jurul ceaunului. Unul dintre ei, c-un polonic de lemn în mână, răspunse cu multă bucurie la salutul lui Kurban:

— Ce bine c-ai adus o suliţă atât de groasă. Tot n-am eu lemne să fierb pilaful. Şi, înhăţând suliţa grea din mâna noului venit, o sparse bucăţele cu toporul şi o aruncă sub ceaun.

— Ăsta o sa fie calul tău, spuse ceauşul, arătând lui Kurban un armăsar înalt, vânăt-sur, legat mai deoparte de ceilalţi cai. E foarte năbădăios, vezi, nu te apropia de el pe la spate, că te ucide, să te apropii de el numai dinspre cap şi să-l apuci îndată de frâu. Dar las’ că se-obişnuieşte el cu tine. Mai rău este că nu vrea să se ţină în rând, ci zboară înainte, mai ales în galop. Aşa că vezi de nu-i slăbi niciodată dârlogii, că altfel în timpul luptei are să te ducă drept la tătari.

Kurban se apropie cu fereală de sur, care, auzindu-i paşii, îşi dădu urechile pe spate, rânji botul şi săltă ameninţător din crupă. „Allah să ne-ajute”, se rugă Kurban şi reveni lângă foc. Oraz îi dădu o sabie veche şi mare, nişte cizme galbene scâlciate şi-l pofti să împartă pilaful cu ei. Din clipa aceea

---

[56] *Ceauş* – ostaş.

Kurban simţi că s-a făcut şi el oştean-djighit, deopotrivă cu ceilalţi.

Seara toată lumea hrăni caii pe săturate cu orz, ba oamenii îşi umplură cu orz sacii de grăunţe de la oblâncul şeilor. Ceea ce făcu şi Kurban.

— Ei şi-acum începe fierbinţeala, spuse ceauşul Oraz şi strigă: Încăle-ca-rea!

Toţi săriră în şa. Kurban se cocoţă anevoie pe neastâmpăratul său armăsar şi, împreună cu ceilalţi, se urni pe strâmtele ulicioare ale Buharei.

— Pornim la un atac de noapte, îi spuse călăreţul de alături. Câţi dintre noi au să se mai întoarcă?

La porţile oraşului pâlcul se opri. Era acolo o piaţă în care soseau mereu alte şi alte pâlcuri, până se strânseră aproape cinci mii de călăreţi.

Sutaşii pâlcurilor se adunară în jurul lui Inanci-han, şi acesta le spuse:

— Ne vom năpusti asupra cortului cel galben unde se află kaganul cel mare al tătarilor. Seceraţi în dreapta şi-n stânga! Să nu luaţi prinşi! Trebuie să facem mare tărăboi în tabăra mongolă. Noi o să-i năucim, iar altă oaste de-a noastră are să termine repede cu ei. Allah ajută pe cei curajoşi!

Porţile grele prinse-n colţare de fier se deschiseră larg şi călăreţii începură să se scurgă afară din oraş. Când se trezi şi el în mijlocul câmpului, Kurban nu mai văzu pe întuneric decât umbrele călăreţilor din faţa sa, iar în depărtare doar nenumăratele focuri ale taberei tătăreşti. Rândurile de călăreţi trecură la trap, apoi întinseră pasul tot mai mult şi până la urmă dădură în galop. Armăsarul cel sur, pe care Kurban se străduia să-l ţină în frâu, apucă zăbala în dinţi şi se aşternu la goană, ocolind şi întrecând uşor toţi caii din jur.

Cinci mii de călăreţi se avântau vijelios, ca o avalanşă stârnită din senin, asupra taberei mongole şi cu răcnete înfiorate pătrunseră printre şirurile de focuri, răsturnând oameni, sărind peste samare şi şei.

Tătarii încălecară pe cai şi se împrăştiară în toate părţile. Kurban gonea printre ceilalţi călăreţi şi îşi învârtea deasupra capului sabia cea grea: lovi pe unul, doborî pe altul şi se strădui mereu să ajungă la cortul cel galben al hanului tătarilor.

Dar deodată băgă de seamă că tot pâlcul lui coteşte într-o parte, nu-i mai fugăreşte pe tătari şi îşi ia vânt în altă direcţie. Surul lui se repezi să ajungă din urmă ceilalţi cai, şi Kurban se rugă lui Allah ca buimacul de armăsar să nu se poticnească şi să nu sfârşească împreună cu călăreţul său într-un şanţ din câmpie.

Caii goniră astfel multă vreme, apoi muindu-şi goana trecură treptat la pas. Înaintau acum pe drumul cel mare ce ducea din Buhara spre soare-apune.

Merseră netulburaţi toată noaptea. Iar dimineaţa Inanci-han porunci un popas.

— Ne odihnim caii, pe urmă ajungem până la râul Djeihun, trecem pe celălalt mal şi căutăm să ne unim cu oastea horezm-şahului.

În clipa aceea se iscă un vuiet şi răsunară ţipetele tătarilor răsăriţi ca din pământ. Urlând tot mai sălbatic, ei se năpustiră asupra taberei adormite. Călăreţii din Buhara abia mai apucară să încalece şi, pierzându-şi curajul, se aşternură la fugă fără să mai lupte, pregătindu-şi astfel ei înşişi pieirea. Aproape toţi călăreţii îşi pierdură viaţa, nimiciţi de tătari.

Poetul zicea: „Cine trăieşte temându-se de moarte, pe-acela ea îl va ajunge oricum, chiar dacă ar încerca să fugă de dânsa şi-n cer!”

Capitolul 8 – BUHARA S-A PREDAT FĂRĂ LUPTĂ

Cine nu-şi apără cu arma în mână fântâna, acela se alege cu dânsa dărâmată. Cine nu se năpusteşte asupra altora va fi el însuşi îngenuncheat.

(Proverb arab)

După ce oastea de cinci mii de oameni a becului Inanci, în loc să apere „nobila Buhara”, schimbă vitejia ostăşească pe fuga ruşinoasă, în moscheea cea mare a oraşului se adunară cei mai cu vază beci, imami, ulemale învăţate şi neguţători bogaţi. Ei se sfătuiră îndelung şi hotărâră:

— Capul ce se pleacă mai lesne-şi scapă viaţa decât cel ce nu vrea să se închine. De aceea haideţi să ne închinăm marelui Gengis-han.

— Oamenii sunt oameni peste tot! spuneau ei. Hanul tătarilor are să-şi plece urechea la ruga noastră. Are să cinstească bărbile noastre albe şi poate va arăta milă locuitorilor preasupuşi ai vechiului nostru oraş, vestit în toată lumea ca „stea sclipitoare pe cerul luminilor”.

Şi punându-şi halatele de mătase şi brocart, purtând pe talgere de argint cheile de aur ale celor unsprezece porţi, becii, imamii, ulemalele şi neguţătorii ieşiră cu toţii din oraş şi se îndreptară spre cortul galben. Îi întâmpină călare primul dragoman al kaganului. Câţiva dintre bătrâni îl recunoscură, înainte vreme fusese mare negustor la Gurgandj – era Mahmud, poreclit Ialvaci, vestit ca tălmaci priceput, pentru că de ani şi ani în timpul lungilor sale călătorii cu caravanele învăţase multe limbi străine.

Cel mai cu vază dintre moşnegi se apropie de el şi spuse:

— Străvechile ziduri ale oraşului nostru sunt aşa de puternice şi de înalte, încât el nu poate fi cucerit decât după mulţi ani de asediu şi de mari greutăţi. De aceea, pentru a scăpa poporul de vărsare de sânge şi a scuti de pierderi viteaza oaste a marelui padişah Gengis-han, noi ne legăm să-i închinăm oraşul fără luptă, dacă măritul domnitor mongol ne dă cuvântul său că va cruţa viaţa celor ce i se supun.

— Aşteptaţi! le răspunse dragomanul. Şi fără să se grăbească deloc porni spre cortul galben. Apoi, tot fără să se grăbească, se înapoie la bătrânii care tremurau de groază.

— Ascultaţi, bărbi cărunte, ce răspuns vă trimite marele kagan: „Tăria şi semeţia zidurilor este deopotrivă cu bărbăţia şi puterea apărătorilor lor. Dacă voi vă închinaţi fără luptă, vă poruncesc să deschideţi porţile şi să aşteptaţi.”

Mândrii şi vajnicii bătrâni, auzind acest răspuns, se apucară cu mâinile de barbă şi, clătinându-şi capetele, se uitară unii la alţii, cu inimile îndoite, apoi se întoarseră amărâţi în oraş, fără a bănui totuşi ce grele încercări aşteptau pe locuitorii acestuia.

Străvechile ziduri ale Buharei erau atât de înalte şi de puternice încât ar fi putut apăra multă vreme pe orăşenii paşnici. Dar în ziua aceea nu se făcură auzite decât glasurile

celor slabi de înger; puţinii care cerură să lupte fură numiţi nebuni fără minte.

Pârcălabul cetăţii şi ostaşii rămaşi cu el afurisiră pe imami şi pe moşnegii de vază care predaseră necredincioşilor cheile oraşului, jurară să se bată până la ultima suflare şi se întăriră în micuţa cetăţuie din mijlocul Şahristanului.

Toate cele unsprezece porţi ale oraşului se deschiseră dintr-odată şi mii de tătari călări începură să se reverse repede pe ulicioarele înguste. Nucherii pătrundeau peste tot în cea mai mare rânduială, şi fiecare unitate ocupa uliţa ei.

Locuitorii cocoţaţi pe acoperişuri se uitau cu frică la ostaşii aproape spâni, călări pe cai mici cu coame stufoase. O tăcere grea învălui oraşul. Numai câinii galbeni cu boturi ascuţite, cu blana zburlită şi ochii roşii lătrau turbat, simţind putoarea nesuferită a unor oameni străini, şi săreau înnebuniţi de pe un acoperiş pe altul.

Când oastea mongolă ajunse până la uliţele din inima oraşului, la porţi se ivi un pâlc mare de turgauzi calări pe cai albi, acoperiţi, atât ei cât şi caii lor, până la genunchi de armuri grele.

În mijlocul miei sale de nucheri aleşi se arătă în sfârşit şi domnitorul Răsăritului, care ţâşnise din nisipurile Kzâl-Kumului ca un stâlp de foc. În fruntea alaiului venea un mongol uriaş, purtând falnic o mare flamură albă cu noua tuiuri fluturând în vânt. În urma lui doi călăreţi duceau de frâu un armăsar bălan neînşeuat, cu ochii negri, arzători ca focul. Abia apoi se ivi şi marele kagan, într-un veşmânt lung şi negru, călare pe un pag lat în piept, fără niciun fel de podoabe.

Gengis-han intra în oraş încruntat, trupeş, adus de spate, încins cu o centură de piele, de care atârna o sabie încovoiată în teacă neagră. Un coif tot negru cu cefar de zale şi fruntar de oţel, ca o săgeată scurtă şi lată coborâtă pe rădăcina nasului, chipul întunecat la culoare, barba lungă, roşcovană aproape căruntă, şi ochii pe jumătate închişi – toate păreau neobişnuite şi nu aminteau deloc fastul strălucitor al horezm-şahilor, scăldaţi în aurării şi nestemate scumpe.

Kaganul nu se opri decât în piaţa cea mare, unde pe trei laturi se rânduiau turgauzii călări ţinând la distanţă mulţimile curioase. Pe treptele geamiei cele mari aşteptau înaltele feţe

bisericeşti şi judecătoreşti, precum şi cei mai de vază cetăţeni ai oraşului.

Când stăpânitorul mongol ajunse în piaţă, mulţimea fără de număr se prăvăli la pământ în faţa copitelor armăsarului pag, aşa cum era obişnuită să facă la ivirea padişahului său. Numai ulemalele, cei câţiva mari învăţaţi, rămaseră în picioare, cu mâinile pe pântece, scutiţi fiind prin învăţătura lor de a se ploconi în faţa stăpânului.

— Trăiască padişahul Gengis-han! Trăiască soarele Răsăritului! strigă un imam bătrân cu glas înalt şi pătrunzător. Întreaga mulţime reluă urarea pe mii de glasuri nelegate.

Gengis-han măsură din ochi arcul înalt al geamiei şi lovindu-şi calul îl făcu să urce treptele de piatră ale intrării.

— Casa asta înaltă e a cârmuitorului Buharei? întrebă el.

— Nu, asta e casa Domnului, răspunseră imamii.

Înconjurat de turgauzii săi, kaganul dădu ocol interiorului moscheii pe marile şi preţioasele covoare şi nu descălecă decât în faţa uriaşei cărţi a Coranului, deschisă pe un soclu de piatră cât statul de om. Urmat de fiul său cel mai mic, Toliu-han, kaganul urcă treptele memberului, locul de unde imamii îşi citesc de obicei predica. Bătrânii cu turbane albe şi verzi se înghesuiau în calea lui, căscând ochii şi holbându-se la chipul încremenit şi smead cu barbă aspră, roşie. Aşteptau cu toţii ca marele nimicitor de noroade să le dea un semn de îndurare sau dimpotrivă de cruntă mânie.

Gengis-han ridică un deget şi şi-l îndreptă spre turbanul unui bătrân imam:

— De ce şi-a înfăşurat în jurul capului atâta pânză?

Tălmaciul întrebă ceva pe bătrân, apoi răspunse:

— Imamul zice că a fost în hagialâk în Arabistan, la Mecca, să se închine la mormântul proorocului Mahomet. De aceea poartă un turban atât de mare.

— Pentru asta nu trebuie să te duci cine ştie unde, spuse kaganul. Domnului i te poţi ruga oriunde.

Uimiţi, imamii tăceau cu gurile căscate. Gengis-han urmă:

— Şahul vostru a făcut un munte de păcate. Şi eu am venit ca gârbaci şi osândă a Cerului pentru a-l pedepsi. Poruncim ca de astăzi înainte nimeni să nu mai dea şahului Muhammed nici adăpost şi nicio mână de făină.

Apoi mai urcă două trepte şi strigă de acolo nucherilor săi, îngrămădiţi la intrarea în geamie:

— Ascultaţi, oşteni ai mei nebiruiţi! Grânele de pe câmp sunt culese şi caii noştri n-au unde paşte, dar hambarele oraşului sunt pline de bucate şi stau deschise pentru noi. Îndopaţi cu grăunţe burţile cailor voştri!

Piaţa răsună de strigătele mongolilor:

— Hambarele Buharei stau deschise pentru noi! Marele kagan ne porunceşte să ne hrănim caii cu grâu.

Coborând de pe member, Gengis-han mai spuse:

— Poruncim ca fiecare din aceşti bătrâni să fie însoţit de unul din bagaturii noştri. Şi, neascunzându-ne nimic, ei să le arate casele bogate, hambarele cu grâne şi dughenele cu mărfuri. Diecii mei să mai afle de la aceşti bătrâni şi să înscrie numele tuturor neguţătorilor mari, care să-mi dea înapoi bogăţiile jefuite de la neguţătorii mei ucişi la Otrar. De asemeni orăşenii cei mai cuprinşi să care încoace de mâncat şi de băut pentru ca ostaşii mei să se îndestuleze, să se bucure, să cânte şi să joace. Iar eu am să sărbătoresc astăzi cucerirea Buharei în această casă a zeului musulman.

Bătrânii fruntaşi ai oraşului însoţiţi de bagaturii mongoli se împrăştiară şi în scurtă vreme începură să vină înapoi cu cămile încărcate de ceaune de aramă, de saci cu orez, de berbeci înjunghiaţi şi oale mari pline de miere, de ulei şi de vin vechi.

Capitolul 9 – „CE FRUMOASE SUNT STEPELE KERULENULUI!”

În piaţa moscheii celei mari se aprinseseră focuri înalte, în ceaune uriaşe fierbeau pulpe cu cozi groase de batal, şi orez cu bucăţi mărunte de berbec.

Gengis-han şedea pe o movilă de perne de mătase, clădite pe o podină înaltă din faţa intrării. În jurul lui se adunaseră căpitanii de oaste şi turgauzii săi. Mai deoparte muzicanţii Buharei şi un cor de fete din neamuri felurite, aduşi de mărimile oraşului, cântau din tot felul de instrumente şi băteau măsura în dairale şi tamburine.

Imamii cei mai de vază şi ulemalele păzeau caii mongolilor şi le aduceau mereu nutreţ proaspăt. Mahmud-Ialvaci, dragomanul marelui kagan, şedea în preajma stăpânului şi supraveghea cu ochii în patru tot ce se petrece; în spatele lui trei pisari, aleşi

dintre calfele dughenelor sale, şedeau pe tălpile încrucişate şi scriau cu mare iuţeală pe fâşii de hârtie colorată felurite porunci sau sineturi de slobodă trecere printre străjile mongole.

Un tătar în şubă lungă până-n călcâie, încins cu toate armele, se strecură printre şirurile de oaspeţi şi se aplecă la urechea dragomanului, şoptindu-i:

— Caraulele mele au prins doi oameni – unul aduce a şaman cu fes înalt, iar celălalt e un băiat. Când am vrut să le fac felul, cel mai în vârstă mi-a strigat în limba noastră: „Nu ne atinge! Mahmud-Ialvaci ne e «anda», adică tată adoptiv”... Şi cum avem poruncă să cruţăm pe şamani şi pe solomonari, mai cu seamă dacă le eşti „anda” chiar tu, am zis să nu li se facă niciun rău. Ce porunceşti să fac cu ei?

— Adă-i încoace!...

Tătarul se înapoie cu Hagi Rahim şi cu Tugan. Mahmud-Ialvaci le făcu semn să se aşeze pe covor în rând cu pisarii lui.

Niciodată, nici măcar la ospeţele cu beţie, Gengis-han nu-şi pierdea limpezimea minţii şi băga de seamă tot ce se petrece. Acum chemă din ochi pe Mahmud-Ialvaci.

— Cine-s ăştia?

— Mai demult, când străbăteam pustiul din porunca ta şi-am fost rănit de tâlhari, omul acesta mi-a scăpat viaţa. Nu-i datoria mea să-i port acum de grijă?

— Îţi îngădui chiar să-l răsplăteşti şi să-l înalţi. Dar spune-mi, de ce poartă o tichie atât de înaltă?

— E cântăreţ musulman şi om însetat de cunoştinţe. El ştie juca precum titirezul cel sprinten şi mai ştie să spună adevărul gol. Oameni ca el sunt foarte cinstiţi de norod, care-i iubeşte şi îi hrăneşte.

— Spune-i să se-nvârtească şi-n faţa mea ca titirezul, să văd şi eu cum joacă musulmanii.

Mahmud-Ialvaci se întoarse la locul său şi spuse dervişului:

— Stăpânul nostru porunceşte să-i arăţi cum joacă, învârtindu-se într-una, dervişii. Ştii bine că neîmplinind voia kaganului îţi poţi pierde capul. Dă-ţi toată osteneala, am să-ţi cânt chiar eu.

Hagi Rahim îşi lăsă pe covor desaga, strachina, căuşul şi cârja. Ieşi supus în mijlocul cercului format de focurile pâlpâitoare şi se opri, aşa cum obişnuiesc s-o facă dervişii din Bagdad când stau să-şi înceapă dansul: cu braţele depărtate de

trup, mâna dreaptă îndoită din cot, cu degetele în jos, iar stânga – cu palma în sus; aşteptă câteva clipe nemişcat. Mahmud-Ialvaci luă un fluier şi începu o melodie jalnică şi tărăgănată, unduind ba ca un vaiet de copil, ba ca un şuier neliniştit de grangur. Muzicanţii îşi scuturară uşor dairalele. Dervişul se urni lin în cerc larg, lunecând pe lespezile vechi de piatră şi învârtindu-se în acelaşi timp ca un fus, la început mai încet, apoi grăbind mereu măsura; halatul său lung se umfla ca o băşică. Tot mai jalnic şi mai neliniştit se tânguia fluierul, ba amuţind, şi atunci ritmul îl băteau dairalele, ba reluându-şi vaietul cadenţat.

Până la urmă dervişul ajunse să se rotească în loc atât de repede încât semăna cu un titirez şi în sfârşit căzu cu faţa în jos şi palmele lipite de pământ.

Doi nucheri îl ridicară şi-l duseră lângă Mahmud-Ialvaci, aşezându-l în rând cu diecii acestuia. Gengis-han spuse:

— Să i se dea dănţuitorului musulman o cană de vin, pentru ca-n capul lui ameţit să se întoarcă toată mintea. Şi totuşi flăcăii noştri mongoli sar mai înalt şi cântecele lor sunt mai răsunătoare, mai vesele. Acum am vrea să ascultăm pe cântăreţii mongoli.

În cercul din faţa marelui kagan se arătară doi mongoli: unul bătrân şi altul tânăr. Se aşezară faţă în faţă, pe picioarele încrucişate. Cel tânăr începu:

De-ale lor tabunuri amintindu-şi,
Din copite bat bălanele iepşoare –
De-ale lor măicuţe amintindu-şi,
Lacrimi varsă fetele-fecioare.

Toţi mongolii aşezaţi roată, ca un zid în jurul cântăreţilor, intonară refrenul în cor:

O, avuţia mea şi faima!

La rândul său, mongolul cel bătrân cântă şi el:

De iuţeala cailor afla-vei,
Dacă vei străbate stepa şi kurganul.
De curajul oştilor afla-vei,
Dacă vei străbate lumea cu kaganul.

Mulţimea repetă refrenul:

O, avuţia mea şi faima!

Şi iarăşi tânărul:

Dacă te avânţi pe calul aprig,
Mai aproape-ţi vine depărtarea.
Şi dacă dobori duşmanul aprig,
Se sfârşeşte şi războiul şi trădarea.

Mongolii toţi repetară refrenul, iar bătrânul încheie:

Ştie cine ne-a văzut în luptă hanul:
Nu-i pe lume un viteaz mai mare,
Să-nălţăm pe Gengis-han în slavă
Cu prinosul nostru şi cântare!

— Să-nălţăm pe Gengis-han în slavă! strigară cântăreţii mongoli.

— Şi să-ncingem astăzi mare veselie! răspunse mulţimea.

Şi toţi se porniră să şuiere, să chiuie, şi să bată din palme.

În cerc intrară apoi două şiruri de dănţuitori şi se rânduiră faţă în faţă. Pe melodia cântată de mulţime şi-n tactul dairalelor, ei începură să tropăie pe loc, închipuind călcătura legănată a ursului, şi să izbească ager cu talpa când pe vecinul din dreapta, când pe cel din stânga. Apoi, ca la un semn, îşi traseră toţi odată săbiile şi începură să sară înalt şi să-şi rotească vijelios armele ce sclipeau aprins pe fondul purpuriu al flăcărilor.

Gengis-han îşi cuprinsese în palmă toată barba aspră şi roşcovană. Şedea mut şi neclintit, doar ochii lui fără clipire râdeau ca doi tăciuni.

Jocul şi strigătele se curmară scurt... Un alt cântăreţ începu cântecul trist şi solemn, cel mai drag inimii kaganului:

Nu uitaţi,
Amintiţi-vă stepa mongolă,
Kerulenul albastru,
Auriul Onon!

De trei ori treizeci
De neamuri vrăjmaşe
Au fost spulberate
De-al nostru noion!

Popoarelor groază
Şi moarte aduce
Oştirea mongolă,
E Gengis cu noi!
Nisipul a treizeci
Uscate pustiuri
În urmă lăsat-am
Sub sânge puhoi.

„Ucideţi, ucideţi
Bătrânii, copiii!
Înalţă-se-n lume
Mongolul arcan!”
Aşa porunceşte, aşa porunceşte
Prin foc şi prin sânge
Gârbaciul din ceruri,
Batîr Gengis-han.

El spus-a: „În gura-vă
Zahăr voi pune,
Mijlocu-n mătăsuri
Am să vă-nfăşor
Al meu este totul!
Eu nu ştiu de spaimă!
Cu-ntregul pământ.
Prins la şa am să zbor!”

’Nainte, ’nainte
Cai iuţi ca furtuna!
Doar groaza goneşte
Mai iute ca voi!
Şi n-om sta, şi n-om sta
Din goana nebună
Decât când ajungem
La ţintă. Şi-apoi:

La marea cea mare
Din capătul lumii
Fugarii încinşi
Să-i scăldăm în şuvoi.

Gengis-han se legăna şi îngâna cu glasul gros, răguşit, unduirile cântecului celui mai drag. Lacrimi grele îi picurau din ochi şi i se pierdeau printre firele aspre ale bărbii. Îşi şterse obrazul cu poala şubei de sobol şi zvârli cântăreţului un dinar de aur. Acesta prinse galbenul din zbor, se aruncă la picioarele kaganului şi sărută pământul.

— După cântarea despre depărtatul Kerulen, ficatul meu e ros de dor... spuse Gengis-han. Acum vreau să mă înveselesc! Oie, Mahmud-Ialvaci! Porunceşte fetelor ăstora să cânte ceva plăcut care să mă bucure!

— Ştiu eu, stăpâne, ce cântec îţi place ţie, le tălmăcesc îndată ce vrei... Mahmud-Ialvaci trecu grav prin mulţimea de femei adunată deoparte şi şopti câtorva dintre ele: Cântaţi ceva care să işte gemete şi vaiete, să urle o voce ca de lupoaică căreia i-au fost ucişi puii, şi moşnegii să ţie şi ei isonul, cu un vaiet prelung... Altfel stăpânul vostru cel nou are să se-nfurie cumplit şi-o să vă pierdeţi pletele odată cu capul...

Femeile se porniră să plângă şi să se vaite, iar Mahmud-Ialvaci se întoarse cu demnitate la locul său din preajma kaganului.

În faţa corului de femei păşi înainte un băiat cu turban albăstriu şi halat lung cu mâneci vărgate. Se întoarse cu capul spre femei şi le spuse: „Nu vă temeţi, am să cânt eu!” Şi începu cu glas curat şi înalt. Era un cântec de jale şi se înălţa singur şi firav deasupra pieţei asmuţite, însoţit doar de trosnetul uşor al focurilor, de fornăitul cailor şi murmurul dairalelor:

Ţară de cântec şi de bucurii, tu minunată Ghiulistan[57]*,*
Eşti pustiit-acum şi-n vâlvătăi grădinile îţi ard!
În blăni înfăşurat domneşte-aici mongolul cel avan...
Iar tu suspini, de sânge plin, schilavule Horezm!

Corul de fete hohoti în vaiet prelung cuvintele refrenului:

---

[57] Ghiulistan – „ţară a trandafirilor”.

N-auzi decât amarul plânset de copii
Şi hohotul nevestelor robite:
Há-a! Há-a! Há-a!

Când vaietul fetelor se stinse, toţi moşnegii Buharei îşi înălţară ţipătul de cumplită deznădejde:

O Horezm! O Horezm!

Băiatul cu turban albastru urmă:

Din munţii-nzăpeziţi puhoi de foc s-a revărsat în Zeravşan,
S-a-ntunecat de-atâta fum şi-albastrul din tării!
N-auzi decât amarul plânset de copii şi hohotul nevestelor robite
Zac morţi părinţi şi fraţi şi soţi – căzuţi în bătălii!

Corul fetelor reluă refrenul:

N-auzi decât amarul plânset de copii
Şi hohotul nevestelor robite:
Há-a! Há-a! Há-a!

Şi iarăşi moşnegii din piaţă le ţinură isonul cu vaietul lor de deznădejde:

O Horezm! O Horezm!

Un singur musulman, Mahmud-Ialvaci, şedea mut şi căta pieziş la bătrâni, nepăsător, încordat.

— Ce spune băiatul în cântecul lui? întrebă Gengis-han, mai sughiţând şi el a plâns. Şi de ce urlă a jale moşnegii?

— Cântă cu toţii să-ţi aline ţie inima, îi tălmăci dragomanul. În cântecul ăsta se deplânge pieirea ţării lor. Iar bătrânii gem: „O Horezm!” şi se vaită că trecuta lor măreţie s-a stins...

Chipul întunecat al kaganului se încreţi într-o plasă de cute mărunte, iar gura i se întinse până la urechi, în chip de zâmbet. Apoi se dezlănţui într-un hohot de râs, de parcă ar fi lătrat un bătrân dulău de stână, şi cu palmele lui late se bătu pe burduhan.

— Ăsta da, e-ntr-adevăr un cântec vesel pentru mine! Cântă bine băiatul a jale, ai zice că plânge cu-adevărat! Să plângă întreg pământul când râde marele Gengis-han!... Când apăs sub talpa mea o cerbice nesupusă, îmi place să văd cum geme vrăjmaşul şi cum îmi cere cruţare şi cum curg lacrimi de deznădejde pe obrajii lui supţi... Îmi place cântecul ăsta de jale! Vreau să-l aud mai des... De unde e băiatul?

— Nu e băiat. E o fată din Buhara, Bent-Zankidja o cheamă. Ştie să citească şi să scrie frumos, de aceea poartă turbanul legat aşa cum au voie să şi-l lege doar diecii învăţaţi. Ea transcrie cărţi vechi la cronicarul horezm-şahului.

— E pradă de preţ o fată ca asta! Să fie întotdeauna de faţă la ospeţele mele, ca să-mi cânte cântecul ăsta de jale. Vreau să-i aud pe toţi musulmanii plângând, iar eu să mă bucur! Poruncim ca toate fetele prinse la Buhara să fie împărţite oştenilor mei, iar asta să fie dusă peste tot unde mă voi duce eu însumi.

— Aşa se va face, slăvite!

Gengis-han se ridică. Mongolii din jur săriră şi ei în picioare şi, toţi odată, vărsară pe jos cupele negolite „în cinstea marelui zeu al izbânzii”.

— Eu plec mai departe, spuse Gengis-han. Aduceţi-mi calul. Tair-han rămâne în acest oraş locţiitor al meu, toţi i se vor supune lui.

Şi luminat de pălălaia focurilor, ca şi de sclipirea palidă a lunii noi, Gengis-han încălecă pe pagul lui. Turgauzii se repeziră şi ei printre focuri la caii lor, ţinuţi în frâu de bătrânii Buharei, şi peste câteva clipe un şirag de călăreţi ieşi din piaţa oraşului, ţăcănind din copite pe lespezile străvechi de piatră.

Cartea a doua
SUB GÂRBACIUL MONGOL

PARTEA ÎNTÂI
HOREZMUL BÂNTUIT DE FURTUNĂ

Capitolul 1 – VAI DE CEI CE-ŞI LEAPĂDĂ SABIA!

Ori îi vom sparge noi vrăjmaşului capul de bolovani, ori ne va spânzura el leşurile pe zidul cetăţii.

(Dintr-un străvechi poem persan)

În oastea mongolă era o rânduială aspră, statornicită de Gengis-han. Fiecare călăreţ îşi avea locul său în unităţile de zece, de o sută şi de o mie de oameni; mai multe mii laolaltă alcătuiau trupuri de oaste, conduse de căpitani, care ascultau de conducătorul aripei drepte sau stângi, ori chiar de însuşi kaganul mongol.

Toate uliţele marii şi bogatei Buhara fură ocupate repede de călăreţii tătari. Îi însoţeau mijlocitori, aleşi din rândul bătrânilor orăşeni, şi tălmaci dintre neguţătorii musulmani care umblaseră cu caravanele prin stepa nomazilor răsăriteni. Aceşti tălmaci strigau în gura mare locuitorilor ascunşi prin case poruncile noilor stăpâni ai oraşului. Pe la răscruci se iviră curând şi caraulele trimise să vegheze la liniştea oraşului.

Tair-han, conducătorul oraşului cucerit, poposise în moscheea cea mare unde, potrivit poruncii lui Gengis-han, fuseseră adunaţi mai-marii orăşenilor. Aceştia veniră cu opise amănunţite unde erau trecuţi toţi locuitorii mai cuprinşi ai oraşului, toate tainiţele cu bucate pregătite pentru oastea horezm-şahului, precum şi hambarele şi dughenele marilor neguţători, pline de mărfuri de preţ.

Din toate colţurile oraşului se înşirară spre piaţa din mijloc lungi convoaie de cămile înţărcate, de cai şi căruţe. Locuitorii speriaţi de moarte aduceau saci de grâne, grămezi de ţesături, de veşminte, covoare, vase scumpe şi alte bunuri de tot felul. Aceste acuţii se stivuiau în geamii, şi o treime din întreaga dobândă era pusă deoparte pentru kaganul mongolilor Gengis-han.

Orăşenii în putere fură duşi să astupe şanţul adânc din jurul cetăţuii în care se întărise nesupusul Ihtiar-Kuşlu. Împreună cu

ostaşii săi acesta hotărâse să lupte până la ultima suflare. Mai erau între ziduri şi alţi hani, printre care şi viteazul mongol Gurhan, fugit de la Gengis-han şi intrat în slujba horezm-şahului.

Nucherii urmăreau cum muncesc miile de orăşeni tineri şi bătrâni şi îi grăbeau să astupe mai repede cu pământ şi cu bârne şanţul cel adânc. Peste două zile mongolii se putură apropia de zidurile înalte pe care vegheau apărătorii cetăţii.

— Noi ne-am terminat lucrul repede, spuneau locuitorii Buharei. Să vedem acum cât de repede au să se poată căţăra mongolii pe zidurile acestea înalte.

Dulgherii din oraş fură puşi să facă o mulţime de scări lungi, iar când scările au fost gata, mongolii se repeziră la mulţime izbind sălbatic în dreapta şi-n stânga cu gârbacele:

— Ce mai aşteptaţi? La ce vă tot holbaţi? Ridicaţi scările şi căţăraţi-vă sus pe ziduri!

Niciun orăşean nu se încumeta să se apropie de zid, de pe creasta căruia atacatorii erau întâmpinaţi cu cărămizi, cu apă clocotită, cu smoală topită. Dar mongolii îşi trasară săbiile din teacă şi înghesuiră cu pieptul cailor mulţimea ce se împotrivea, împingând-o spre ziduri şi izbind fără milă în creştet. Oamenii se urniră anevoie acoperindu-şi capul cu mâinile. Nucherii însă se înverşunau mereu lovindu-i tot mai crud, retezând degete, mâini şi braţe.

Tălmacii îndemnau mulţimea să urce scările, să se caţere pe zid.

Unii orăşeni strigau:

— Sus e moarte, jos – tot moarte! Mai bine să urcăm la ai noştri. Poate au să se îndure de noi şi-au să-nceteze lupta!

Până la urmă locuitorii Buharei apucară scările, le proptiră de zid şi începură să urce strigând:

— Suntem musulmani, ca şi voi! Aruncaţi armele şi predaţi-vă!

Ostaşii de pe creasta zidului îi lăsau să se apropie şi-i loveau cu bolovani grei, cu bârne, răsturnau scările şi-n tot timpul acesta le strigau:

— Sunteţi nişte javre fricoase! Întoarceţi-vă împotriva mongolilor, bateţi-vă cu ei. Nu vedeţi cum pierim noi cu moarte de djahid? Murim, dar nu ne predăm. Nu vă închinaţi duşmanului!

Gurhan – viteazul mongol – arunca bolovani uriaşi de pe creasta zidului. Şi urla celor de jos:

— De ce se ascund mongolii pe după spinările acestor berbeci preasupuşi? De ce nu se avântă ei să-şi arate curajul? Şi pe unde s-a ascuns moşneagul ăla acru, unde-i dulăul roşcovan, mâncătorul de prunci, Gengis-han?

Cu disperare îşi mânuia Gurhan sabia, iar când şi-o frânse, continuă să lupte cu baltagul, zvârlind jos pe vrăjmaşii ajunşi în capul scării, până când căzu ciuruit de săgeţi.

Între timp mongolii aduseră maşinile chinezeşti de război. Acum trăgeau cu săgeţi grele, purtătoare de foc, înfăşurate cu câlţi muiaţi în smoală, şi aruncau ulcele pline cu lichid care ardea. În cetăţuie, izbucniră nenumărate focuri.

Asediul ţinu douăsprezece zile. Până la urmă, după ce măcelăriră aproape pe toţi apărătorii cetăţii, mongolii pătrunseră dincolo de ziduri şi puseră mâna pe puţinii ostaşi rămaşi în viaţă, dar plini de răni şi arsuri. Mare le fu mirarea aflând că cetăţuia ţinuse piept marii oştiri mongole doar cu patru sute de oameni. Mai toţi au pierit, dar nu s-au supus.

Dacă fiecare locuitor al Buharei ar fi luptat cu aceeaşi dârzenie pe zidurile înalte ale oraşului, mongolii n-ar fi izbutit să cucerească străvechiul oraş nici în şase luni, nici într-un an, şi musulmanii n-ar fi avut cumplita soartă pe care ei înşişi şi-au croit-o.

După ce orăşenii au umplut toate geamiile Buharei cu plocoanele lor, mongolii le-au dat o nouă poruncă: „Toţi locuitorii, împreună cu femeile şi copiii lor, datori sunt să iasă din oraş în câmp deschis, lăsându-şi acasă întreaga avuţie şi neavând asupră-le decât veşmintele de pe ei!”

Tălmacii umblau prin mulţime şi linişteau lumea:

— Nu vă temeţi de nimic, peste tot stau caraule. Averea voastră are să fie păzită cum se cuvine. Această adunare din afara oraşului se face numai pentru numărătoarea locuitorilor şi pentru întocmirea unui opis cu dările ce le datorează fiecare, după dreptate. Dar cine nu se va supune poruncii şi va rămâne în oraş, dat va fi morţii chiar în locul unde va fi aflat.

Dimineaţa toţi orăşenii se urniră să iasă afară în câmp. Părinţii îşi duceau copiii de mână, mamele îşi purtau pruncii în braţe, şi chiar moşnegii şubrezi, băbuţele gârbove, care de ani de zile nu-

şi mai părăsiseră cotlonul, porniră la drum clătinându-se şi ţinându-se unii de alţii.

Călăreţi mongoli băteau uliţele, ciocăneau pe la porţi şi strigau:

— Dăr-hal! Hoş-hal! Hai odată! Hai, mai repede!

Oamenii ieşeau pe cele unsprezece porţi şi se rânduiau cete-cete pe câmp, alcătuind un cerc viu în jurul oraşului. Străjerii nu mai lăsau pe nimeni înapoi.

Abia atunci se vădi ce mulţi oameni locuiau în „nobila Buhara”, locuitorii oraşului erau de două-trei ori mai numeroşi decât năvălitorii.

La început mongolii însoţiţi de tălmaci dădură ocol tuturor cetelor întrebând cine e meseriaş şi ce meşteşug ştie. Pe meşteşugarii pricepuţi îi adunau deoparte în cete osebite, pe meserii. Pe urmă bărbaţii tineri şi viguroşi fură strânşi într-alt loc şi înconjuraţi de călăreţi.

La urmă mongolii începură să aleagă din mulţime femeile, fetele şi copiii frumoşi pe care-i adunau laolaltă. Acum toată lumea înţelese că familiile au să fie despărţite şi pesemne nimeni nu-şi va mai revedea vreodată pe cei dragi. Strigăte şi vaiete se înălţară în tot locul, lacrimi amare curgeau şiroaie.

Ca şi măcelarii care aleg nepăsători în oboare vacile speriate şi caprele behăind de groază pentru a le mâna cu lovituri de bâtă la tăiere, tot astfel şi noii stăpâni ai Buharei mânau cu gârbacele pe cei care nu voiau să se despartă, le zvârleau arcanul de gât şi, dând pinteni cailor, îi târau afară din mulţime.

Teama de mongoli era atât de mare încât locuitorii Buharei nici nu îndrăzneau să se opună.

Unii părinţi şi soţi, văzându-şi fiicele sau soţiile târâte prin praf de mongoli, se repezeau, înnebuniţi de durere, să le scape din strânsoare. Dar nucherii îi striveau sub copitele cailor sau îi izbeau în creştet cu topuzele cu măciulie de fier.

În mulţimea alungată din oraş se aflau şi mari învăţaţi care-şi petrecuseră ani de zile în şcolile moscheilor, transmiţând ucenicilor lor cunoştinţe nenumărate. Doi asemenea învăţaţi se strângeau unul într-altul îngroziţi de cumplita silnicie din jur.

— Păgânii aceştia ne jefuiesc moscheile, ne calcă sub copitele cailor filele cărţilor înţelepte, ne răpesc şi ne ucid pruncii, ne siluiesc fetele sub ochii părinţilor lor, spuse unul dintre ei. Cum să rabd eu una ca asta?

Celălalt învăţat, Rukn ad-Din Imam-Zade, vestit în toată Buhara, îi răspunse:

— Taci! Vântul mâniei lui Allah bate crunt! Paiele spulberate de vânt n-au un cuvânt a spune!

Dar nici bătrânul Rukn ad-Din nu putu rămâne supus şi liniştit. Văzând cruzimea cu care mongolii se purtau cu femeile, marele învăţat şi fiul său săriră să le ia apărarea, şi amândoi fură ucişi pe loc. Aceeaşi soartă o avură şi mulţi alţii: nemaiputând îndura suferinţa şi ruşinea familiilor lor, mulţi bărbaţi săriră asupra mongolilor şi căzură sub loviturile ucigătoare.

A fost o zi de groază, plină de strigăte înfiorate, de gemete de moarte, de plâns de femei şi copii smulşi pentru totdeauna din îmbrăţişarea părinţilor, soţilor, fraţilor. Bărbaţii se vedeau neputincioşi de a-şi ajuta femeile şi îşi amintiră de spusa poetului: „Cine n-a vrut să strângă în pumn mânerul paloşului, acela va trebui să primească în piept ascuţişul lui.”

Grosul mongolilor se înapoie în uliţele pustii, părăsite de orăşeni. Curând casele se umplură de jefuitorii care-şi încărcau caii de schimb cu prăzile dobândite, oraşul luă foc din toate colţurile odată. Limbi de foc şi trâmbe de fum se înălţară deasupra străvechii Buhara, acoperind soarele. Clădirile erau uşoare, de lemn şi chirpici, aşa că în scurtă vreme întregul oraş se prefăcu într-o pojarişte uriaşă. N-au mai rămas în picioare decât moscheea cea mare şi zidurile câtorva palate de cărămidă.

Încercând să scape de pălălaie mongolii fugiră afară din oraş, lepădând tot ce jefuiseră. Mulţi ani de-atunci încoace, Buhara a zăcut sub ruinele negre de funingine, slujind de adăpost doar huhurezilor şi şacalilor.

Capitolul 2 – MAI-MARII SAMARKANDULUI ÎNCHINĂ ORAŞUL

Totul căzut-a jertfă dezmăţului şi chefurilor voastre,
Nu de lene vi-s mâinile pătate, ci de sânge.
(Riza Tevfik)

Gengis-han plecă din Buhara spre Samarkand în anul Dragonului (1220), la începutul primăverii. Oastea lui înainta pe amândouă malurile Zervaşanului. De data asta kaganul nu

asupri peste măsură aşezările care i se supuneau, doar în oraşele Seripul şi Dabusie, ce-şi închiseseră porţile în faţa lui, lăsă el oşti de asediu.

Ajuns la Samarkand, Gengis-han îşi alese ca loc de popas „Palatul cel verde” de la marginea oraşului, „Kekseraiul” horezm-şahului. Aici începură să se adune oştile celor patru feciori ai kaganului şi mulţimea prinşilor de război pe care mongolii o mânau de la spate cu harapnicul, ca pe o cireadă de vite. Toate aceste oşti îşi aşezară taberele în jurul oraşului, alcătuind un inel de netrecut.

Samarkandul avea cetatea cea mai bine întărită din toate oraşele Horezmului. Zidurile vechi şi înalte, groase cât să nu le poată dărâma nimeni, aveau porţi de fier cu turnuri şi metereze de amândouă părţile. Apărarea cetăţii număra o sută zece mii de ostaşi. Dintre ei, vreo şaizeci de mii erau de origine turcică, mai cu seamă kâpceaci, iar ceilalţi erau tadjici, gurţi, kara-kitai şi alte seminţii. Se mai bizuia apărarea şi pe cei douăzeci de elefanţi de luptă, înspăimântători la vedere. Şahul Muhammed îşi pusese multe speranţe în puterea lor. Pe lângă acestea toate s-ar mai fi putut aduna o întreagă oaste de voluntari dintre locuitorii oraşului: meşteşugarii şi numeroşii lor robi.

Dacă în fruntea acestei mari puteri ar fi fost pus un încercat şi dârz căpitan ca Timur-Melik sau Kair-han, cu siguranţă că oraşul ar fi rezistat multă vreme – pe puţin un an – cât timp i-ar fi ajuns hrana pusă deoparte. Dar horezm-şahul numise căpetenie peste oastea Samarkandului pe unchiul său, trufaşul Tugai-han, om nepriceput într-ale războiului, frate cu împărăteasa-mamă Turkan-Hatun, cea urâtă de norod.

Vreme de două zile Gengis-han dădu ocol oraşului, cercetându-i zidurile, meterezele, şanţurile împrejmuitoare, pline cu apă; căuta locurile slabe ale apărării şi îşi alcătuia planul de bătălie.

Pentru a-şi ascunde adevărata mărime a oastei şi pentru a îngrozi pe împresuraţi, mongolii rânduiră mulţimea de robi aduşi din celelalte oraşe în şiruri de bătălie, cu o flamură la fiecare zece oameni. De departe locuitorilor Samarkandului li se păru că sunt asediaţi de un vrăjmaş fără de număr.

Căpitanii kâpceaci Alp-Er-han, Suundi-han şi Balan-han ieşiră cu călăreţii lor pe porţile cetăţii şi se năpustiră asupra mongolilor. Lupte dârze se încinseră între ei. Deşi musulmanii

izbutiră să ia câţiva prinşi, pierderile lor se ridicară la aproape o mie de oameni, aşa că fură siliţi să se tragă înapoi la adăpostul zidurilor tari.

A doua zi ostaşii kâpceaci nu mai voiră să iasă din cetate. Voluntarii din locuitorii Samarkandului ieşiră pe neaşteptate la atac. Mongolii se prefăcură că dau bir cu fugiţii, samarkanzii se luară după ei şi căzură în capcană – din toate părţile îi năpădiră oşteni care-i aşteptau şi care le tăiară calea de întoarcere, măcelărindu-i aproape pe toţi. Puţini s-au mai întors în oraş.

A treia zi în zori, Gengis-han încălecă şi luă el însuşi conducerea asaltului. Întreaga oaste şi-o rândui în jurul zidurilor şi mai cu seamă în dreptul porţilor oraşului. Mongolii se năpusteau asupra pâlcurilor de călăreţi care ieşeau pe porţi spre a încinge lupta, lovindu-i cu săgeţile lor trase din arcuri grele cu bătaie lungă; luptară astfel întreaga zi cu îndrăzneţii apărători ai Samarkandului, iar spre seară amândouă părţile se retraseră în taberele lor.

Noaptea cetăţenii cei mai de vază ai oraşului: primul cadiu (judecătorul cel mare), şeik-ul-islam, capul feţelor bisericeşti, şi cei mai bătrâni imami, slujitorii moscheilor, se-adunară într-un mare divan şi hotărâră să închine Samarkandul vrăjmaşilor. În zori ieşiră cu toţii pe poarta cetăţii şi se îndreptară spre tabăra kaganului. Ei cerură hanului mongol îndurare pentru oraşul împresurat. Gengis-han le făgădui „scut împotriva mâniei sale” şi le îngădui să se întoarcă teferi la casele lor. Solia mai-marilor oraşului se înapoie în cetate cu toată bucuria. În urma lor, toţi hanii kâpceaci – afară de un singur pâlc de viteji, care se întăriră în citadelă – având în frunte pe însăşi căpetenia oştirii Tugai-han, se grăbiră să se înfăţişeze şi ei cu temenele la asediatori şi se arătară dornici de a intra în slujba kaganului mongol. Zâmbind pe sub mustaţă, Gengis-han primi cu bunăvoinţă şi această propunere.

A şasea zi în zori porţile cele mari se deschiseră larg şi mongolii năvăliră în cetatea de scaun a horezm-şahului. Aici îşi adunară îndată prinşii de război şi îi puseră să dărâme zidurile oraşului.

Totuşi, în pofida făgăduielii kaganului de a nu pricinui niciun neajuns orăşenilor, toţi bărbaţii şi femeile fură scoşi afară în câmp, unde mongolii îi jefuiră la sânge şi-i chinuiră în fel şi chip. Scăpară neatinşi foarte puţini oameni, doar cei apăraţi de

vânzătorii Samarkandului – primul cadiu şi bătrânul şeik-ul-islam.

Locuitorilor li se vesti că mongolii au voie să verse nepedepsiţi sângele oricărui nesupus care se va ascunde în casă în loc să iasă la adunarea din afara oraşului. Sub acest cuvânt nucherii tăiară sumedenie de norod.

Oastea kâpceacă de treizeci de mii de săbii, oşteni cu femei şi cu copii, având în frunte pe unchiul şahului, Tugai-han, ieşi din oraş să se pună în slujba duşmanului. Mongolii le cerură să-şi lepede armele, zicând că le vor da arme tătăreşti. Spuneau că, de vreme ce au intrat în slujba hanului lor, se cuvine să aibă şi înfăţişare de mongoli. De aceea le bărbieriră capetele în chip de semilună. Apoi li se arătă o vâlcea în care să-şi întindă tabăra. Kâpceacii îşi ridicară acolo corturile şi poposiră împăcaţi, împreună cu familiile lor. Dar a doua zi, fără a prinde ei de veste, mongolii tăbărâră asupra kâpceacilor dezarmaţi şi-i căsăpiră pe toţi, prădându-le şi avutul. Puţinii ostaşi scăpaţi din măcel povestiră apoi că acei kâpceaci „n-au avut nici bărbăţia de a lupta, ba nici măcar pe aceea de a fugi”.

În noaptea următoare, din cele câteva mii de apărători retraşi în cetăţuie, o mie de djighiţi gata de orice, în frunte cu Alp-Er-han, ieşiră dintre ziduri în goana cailor, răzbătură vitejeşte printre rândurile mongolilor şi se făcură nevăzuţi în beznă. Câteva zile mai târziu se alăturau oastei lui Djelal ad-din.

Dar ceilalţi apărători ai cetăţuii continuau să se bată. Atunci mongolii stricară zăgazurile canalului Djakerdiz, cel cu albia măiestrită din plumb. Apele potopiră mica cetate şi îi surpară zidurile. Mongolii pătrunseră prin spărturile făcute de apă, năvăliră în cetăţuie şi măcelăriră pe toţi cei aflaţi înăuntru.

Din mulţimea orăşenilor mânaţi afară în câmp, nucherii aleseră deoparte pe toţi meşteşugarii pricepuţi, pentru a-i trimite în depărtata Mongolie. Şi erau vestiţi meşterii Samarkandului, vestiţi în fabricarea hârtiei albe din cârpe, a brocartului, a mătăsii, a ţesăturilor cu fir de argint, a basmalelor, a pieilor bine dubite, a harnaşului, a marilor cazane de aramă, a cupelor de argint şi alte metale, a foarfecelor, acelor, armelor albe, arcurilor, tolbelor de săgeţi şi a numeroase alte obiecte de preţ. Toţi meseriaşii mai buni fură daţi robi feciorilor şi cimotiilor marelui kagan, care-i trimiseră în Mongolia, unde aveau să alcătuiască aşezări anume de meşteşugari. Năvălitorii mai

răpiră de multe ori din Samarkand feluriţi meşteri şi tineri puternici pentru a-i robi, aşa că întreaga regiune rămase multă vreme depopulată.

După cucerirea cetăţii, Gengis-han străbătu în lung şi-n lat oraşul pe ale cărui uliţi zăceau pretutindeni stive de leşuri şi se întoarse grăbit în palatul horezm-şahului. Grădinile umbroase de aici mai potoleau oarecum arşiţa atât de nesuferită hanului mongol. În oraş duhoarea cumplită a grămezilor de leşuri făcea viaţa de neîndurat şi puţinii localnici scăpaţi cu zile începură să părăsească oraşul.

Capitolul 3 – HOREZM-ŞAHUL NU-ŞI GĂSEŞTE NICĂIERI LINIŞTEA

Când omul îşi pierde nădejdea,
calul lui nu mai poate alerga.
(Proverb oriental)

În timp ce mongolii jefuiau ţările Horezmului, şahul Muhammed se afla departe de ele. Aştepta să vadă ce are să se mai întâmple în viitor, poposind cu o oaste nu prea mare în oraşul Kelif de pe râul Djeihun.

— Ţelul meu este să opresc pe tătari de a trece peste Djeihun, spunea el. Curând am să strâng în Iran o nouă oaste uriaşă şi atunci am să alung pe aceşti groaznici închinători la idoli.

Pe culmea unei înălţimi pietroase, aplecată cu un colţ de stâncă deasupra apelor, se înălţa un turn subţire, iar la poalele lui se înghesuiau o sumă de colibe mici cu acoperişuri drepte. Un vechi zid de piatră le înconjura din toate părţile, ca un inel neregulat.

Aici îşi petrecea zilele şahul, muncit de tristeţe şi gânduri amare. În vârful turnului veghea neîncetat o strajă, cu ochii aţintiţi mereu spre miazănoapte. Pe colinele din zare, la căderea întunericului, se aprindeau focuri, iar ziua se ridicau trâmbe de fum, vestind prin semnale mişcarea oştilor duşmane.

Uneori Muhammed cobora la malul râului. Pe apă se înghesuiau bărci greoaie cu provele mult ridicate. Şahul privea îndelung undele tulburi ce clocoteau vijelios prin strânsoarea malurilor stâncoase. Mare parte din oastea lui trecuse treptat-treptat pe celălalt mal al Djeihunului, unde pe înălţimi se zăreau

clădirile străvechiului oraş Kelif. Pe vremuri Iskender-nebiruitul şi oştenii lui trecuseră înot râul îngust şi vijelios, agăţaţi de burdufuri de capră bine umflate cu aer.

În timpul împresurării Samarkandului, horezm-şahul trimisese în două rânduri ajutoare celor asediaţi – o dată zece mii şi altă dată douăzeci de mii de călăreţi, dar amândouă oştile nu se încumetaseră să se apropie de cetatea de scaun şi reveniseră la Kelif, spunând că Samarkandul stă să cadă de la un ceas la altul şi ajutorul lor n-ar mai putea schimba, chipurile, în niciun fel soarta bătăliei.

Apoi sosi la Kelif şi Inanci-han, cu două sute de djighiţi morţi de oboseală şi plini de răni, puţinii pe care-i mai putuse scăpa cu viaţă în noaptea retragerii din Buhara. Tătarii ajunseseră de la urmă pe fugari la malul Djeihunului şi îi măcelăriseră aproape pe toţi, scăpând doar aceşti două sute. Printre ei era şi Kurban-Kâzâk.

Horezm-şahul fu zguduit la culme, aflând că o oaste atât de mare ca aceea lăsată să apere Buhara a pierit fără folos şi fără slavă. Multă vreme rămase el în neputinţă de a chibzui şi a lua vreo măsură. Curând îşi dădu seama că şi hanii ţinuturilor din preajmă se cam dau înapoi de la împlinirea poruncilor şi nici nu mai răspund la chemările lui. De pretutindeni i se vesteau cazuri de vânzare şi nume de hani care trecuseră de partea lui Gengis-han. Vedea îngrozit că rânduiala statornicită de el se clatină, că temelia stăpânirii sale se surpă şi dovezile de credinţă şi supunere se spulberă-n vânt.

Aşa că într-o bună zi Muhammed se urcă într-o luntre mare, iar djighiţii lui încărcară într-însa cuferele lungi de piele cu galbenii şi giuvaerurile horezm-şahilor, precum şi murgul lui îndrăgit. Luntrea se desprinse de mal. Curentul o prinse în vâltoare şi o duse la vale, dar luntraşii prinseră a-şi mânui viguros vâslele şi prăjinile, îndreptând vasul cel greu spre malul dimpotrivă.

Luntrea nu se putu apropia de malul iranian din pricina stâncilor colţuroase de la fundul apei. Atunci vechilul împărătesc porunci unui ostaş înalt şi uscăţiv, care trăgea la vâsle, să-l ia în cârcă pe Muhammed şi să-l scoată la mal. Gâfâind din greu, omul săltă în spinare pe burduhosul şah şi-l trecu apa.

Ajuns dincolo, Muhammed îl întrebă pe ostaş:

— Cum te cheamă şi de unde eşti de f el?

— Sunt Kurban-Kâzâk, plugar amărât. Mi-am lăsat familia pe un petic de pământ luat în dijmă de la Inanci-han. Odată cu el am scăpat cu fuga după înfrângerea de la Buhara. În noaptea aceea pâlcul nostru ieşise din cetate să dea iureş în tătărime, m-am pomenit în faţa cortului galben al hanului lor şi-am vrut să-l hăcuiesc bucăţi, dar naiba ştie de ce djighiţii noştri s-au speriat de moarte şi şi-au întors caii spre Djeihun. Nebunul ăla de armăsar, surul de-l încălecam eu, a pornit ca turbat pe urmele lor. Ei, şi p-ormă abia de-am scăpat de urmărirea mongolilor.

— Dar de ce ţi se zice Kurban-măscăriciul? mai întrebă Muhammed. Nu prea arăţi a fi nici vesel, şi nici glumeţ.

— Mi se zice Kurban-măscăriciul pentru că, spre nenorocirea mea, nu ştiu să spun decât adevărul, şi ca un făcut nimeresc tot anapoda. Niciodată nu ştiu ce se cuvine şi ce nu se cuvine spus. De aceea oamenii îmi zic „măscărici” şi deseori sar să mă bată pentru adevărul ce li-l spun în faţă, dar las’că nici nu le rămân dator.

— Înainte vreme m-ai mai văzut vreodată?

— Nu, de văzut nu te-am văzut, dar te-am pomenit ades – păi, când ni se iau cu japca birurile, hakimul spune totdeauna: „Asta-i partea şahului”. Şi-atunci sigur că te pomeneam...

Horezm-şahul zâmbi strâmb şi ceru vechilului său un dinar de aur pentru Kurban.

— Pe ostaşul ăsta să-l luaţi să mă urmeze în tot locul. Se pricepe de minune să mă care-n spate peste apă şi canale, şi-apoi... are să-mi spună mereu adevărul.

— Mă supun ţie, mărite padişah, răspunse Kurban. Nu-i lucru greu să te car în spinare, e ca şi cum aş duce-n cârcă un sac de cele mari cu grâne. Doar că, rogu-te, mai îngăduie-mi să trec o dată dincolo: mi-am lăsat cizmele pe celălalt mal.

— Îţi îngădui.

Şahul încălecă şi rămase să se uite cum oşteanul Kurban, înalt, adus de spate, cu gâtul lung şi subţire, în şalvarii lui uzi, suflecaţi până la genunchi, cară la mal împreună cu ceilalţi ostaşi preţioasele lui cufere de piele.

Apoi luntrea se depărtă spre malul celălalt, luând cu ea pe Kurban.

Când murgul cel falnic ajunse pe creasta drumului pietros, horezm-şahul văzu jos pe mal o foială de mare tulburare. Oamenii arătau cu mâna spre miazănoapte unde, pe colinele din

zare, se înălţau una lângă alta cinci trâmbe negre de fum. Era un semnal înfiorător: duşmanul se apropia cu oşti însemnate.

— Daţi drumul îndată tuturor corăbiilor în josul apei! porunci Muhammed. Să nu-i lăsăm pe tătari să treacă dincoace! Şi şahul îşi înghioldi murgul la goană.

Douăzeci de mii de tătari sub conducerea lui Djebe-noion şi Subudai-bagatur ajunseseră, tot căutând urma horezm-şahului, la apele Djeihunului.

Nimeni nu le stânjeni pregătirile pentru trecerea râului. Malurile erau pustii, toată populaţia Kelifului fugise. Deşi nu aflară nicăieri nicio luntre, tătarii – potrivit poruncii lui Gengis-han: „înaintaţi în goana mare fără popas” – dulgheriră nişte bărci mari cam ca jgheaburile pentru adăpatul cailor, le îmbrăcară în piei de bou şi îşi încărcară în ele armele şi hainele. Apoi mânară caii în apă, se apucară de cozile lor şi se înhămară la bărcile în chip de albie, în aşa fel că, înotând, caii trăgeau pe oameni, iar oamenii trăgeau albiile.

Astfel toţi mongolii trecură într-o singură zi apele repezi ale Djeihunului. O ştim din descrierea lui Raşid ad-Din.

Dar horezm-şahul era acum departe, fugea cu toată iuţeala spre apus.

Mare parte din oastea ce-l urma pe Muhammed era alcătuită din kâpceaci. Aceştia urzeau un complot. Cineva îl sfătui pe şah să fie cu ochii în patru. În fiecare seară şahul părăsea nevăzut de nimeni cortul în care trebuia să înnopteze. Astfel, într-o dimineaţă, cortul fu găsit ca o sită, ciuruit de sute de săgeţi.

Din ziua aceea temerile şahului crescură. Călătorea tot mai repede, schimba mereu drumul, nemaiştiind unde să găsească adăpost. Peste tot îi învăţa pe localnici să-şi întărească oraşele, să se bizuie doar pe tăria zidurilor şi să ocolească lupta cu mongolii.

Doar în oraşul Nişapur, aflat la adăpostul munţilor, pentru a-şi alunga amărăciunea, Muhammed se lăsă în voia ospeţelor şi chefurilor.

Tătarii goneau mereu pe urmele horezm-şahului şi întrebau peste tot de drumul ales de el. Iar când şi la Nişapur veni vestea că mongolii sunt aproape, şahul vesti pe toată lumea că pleacă la vânătoare şi fugi cu un mic număr de călăreţi, ştergându-şi urmele.

Tătarii ajunseră la Nişapur după ce jefuiseră în drum Tusul, Zava, Reiul şi alte câteva oraşe. Din Nişapur ei împânziră regiunea cu mici pâlcuri de nucheri pentru a afla încotro s-a îndreptat padişahul. Jefuiau orice oraş întâlnit şi orice sat, puneau foc clădirilor, pustiau ogoarele şi nu cruţau pe nimeni – nici femei, nici bătrâni, nici copii.

Între timp Muhammed îşi adunase o nouă oştire. În câmpia Dauletabad, din apropierea Hamadanului, horezm-şahul şi cei douăzeci de mii de călăreţi ai lui fură împresuraţi pe neaşteptate de tătari, care măcelăriră mare parte din oastea cea nouă. Şahul luă parte la luptă în veşminte ţărăneşti, călare pe un cal de rând, dar foarte vânjos. Aceasta fu ultima întâlnire a horezm-şahului cu tătarii. Deşi oastea mongolă nu întrecea la număr pe musulmani, şahul nu izbuti să biruie, căci nu se gândea decât la scăparea sa.

Tătarii, neştiind în cine-şi slobozesc săgeţile, traseră în el pe întrecute rănindu-i calul, dar Muhammed scăpă cu fuga şi se ascunse în munţi. Aici tătarii îi pierdură pentru totdeauna urma.

Din Nişapur năvălitorii îşi urmară drumul spre soare-apune, spre Zendjan şi Kazvin, nimiciră oastea Horezmului de sub conducerea lui Bek-Teghin şi Kluci-Buk-han, după care o porniră prin Azerbaidjan spre stepa Muganskului, unde se ciocniră de gruzini.

Acum tătarii nu se mai opreau nicăieri, peste tot îşi luau numai ce le era trebuitor pentru mâncat şi îmbrăcat, jefuiau doar aurul şi argintul şi o porneau mai departe. Neuitând nicio clipă de însemnătatea poruncii ce le-o dase Gengis-han, ei goneau zi şi noapte, îşi scurtau cât se poate de mult popasurile şi se străduiau să dea de urma horezm-şahului.

În aşezările mari, tătarii îşi alegeau caii cei mai buni şi plecau mai departe. Fiecare nucher ducea câte doi cai, ba unii chiar şi mai mulţi. Pe drum îşi schimbau mereu fugarul, aşa că puteau străbate într-o singură zi distanţe uriaşe, ivindu-se ca din senin tocmai acolo unde nu erau aşteptaţi.

Capitolul 4 – INSULA DIN MAREA ABESKUN

Cine-mi va reda oştirea
Şi înfrângerea-mi va răzbuna?
Cine va putea domnia

Înapoi de la duşman s-o ia?
(Dintr-o legendă turcească)

Şahul Muhammed ajunse în ţinutul Dianui şi se opri neştiut de nimeni, lângă oraşul Amol. Emirii localnici i se înfăţişară pe ascuns şi se arătară dornici de a-l sluji cu toată supunerea. Din marea lui curte de odinioară nu mai rămăsese mai nimeni. La capătul puterilor şi bolnav de-a binelea, ţinea sfat cu cei mai bătrâni dintre emirii care se bucurau de încrederea lui şi, cuprins de deznădejde, nu înceta să repete:

— Găsise-vă oare în lumea aceasta un loc tihnit, unde să pot răsufla de răul tătarilor?

La întrebarea aceasta toţi îşi plecau capetele: ar fi bine ca şahul să-şi ia o luntre şi să-şi afle refugiu pe una din insulele Mării Abeskun[58]. Urmând sfatul lor, horezm-şahul îşi căută adăpost pe un mic petec de pământ singuratic, cu desăvârşire pustiu, fără niciun semn de viaţă.

Aici s-au adunat în scurtă vreme feciorii şahului Muhammed: Ozlag-şah, Ak-şah şi Djelal-ad-din. Pe această insulă iscăli horezm-şahul un sinet în care, în locul nevârstnicului Ozlag-şah, urmaş la scaunul împărătesc era numit iarăşi Djelal ad-din, cel umilit odinioară şi surghiunit.

— Acum numai Djelal ad-din mai este în stare să scape împărăţia de la pieire, mărturisi Muhammed. El nu se teme de vrăjmaşi, ba dimpotrivă arde să se bată cu ei. Mă leg cu jurământ: dacă Djelal ad-din are să biruie şi Allah îmi va reda puterea dinainte, numai mărinimia şi dreptatea au să domnească în toată împărăţia.

Apoi horezm-şahul încinse pe Djelal ad-din cu paloşul său bătut în almazuri şi îi dădu titlul de „sultan”. Iar fraţilor mai tineri ai sultanului le porunci să-i jure acestuia credinţă şi ascultare deplină.

Primind paloşul, sultanul Djelal ad-din vorbi astfel:

— Mi se încredinţează domnia Horezmului când întreaga împărăţie e cotropită de tătari; iau conducerea oştilor când n-a mai rămas din ele decât numele, toate fiind spulberate precum frunzele pomilor după furtună. Dar în bezna nopţii acesteia coborâtă asupra ţărilor musulmane am să aprind în munţi

[58] Marea Caspică.

focurile chemării la luptă şi am să purced la strângerea celor viteji.

Djelal ad-din îşi luă rămas bun de la tatăl său şi se avântă spre noi bătălii. Pe urmă se împrăştiară şi toţi ceilalţi. Muhammed rămase iarăşi singur pe nisiposul petec din Marea Abeskun.

Când ultima luntre greoaie şi bine călăfătuită se desprinse de ţărm, horezm-şahul Muhammed rămase în picioare pe îngusta limbă de nisip, uitându-se după ai săi, întunecat la faţă şi cufundat în gândurile sale. Năierii turkmeni se munceau să ridice pânza cea mare, iar emirul de Astrabad şi feciorii şahului stăteau în picioare cu mâinile încrucişate pe pântec, neîndrăznind să se mişte cât timp privirea padişahului mai era aţintită asupra lor.

Apoi vântul umflă pânza, luntrea se legănă şi, luând valurile în piept, începu să se depărteze tot mai repede spre munţii albaştri din ceaţa zărilor.

Acum ultimele legături ce-l mai uneau pe horezm-şah de ţara sa şi de veşnic nemulţumiţii, veşnic răsculaţii săi supuşi erau rupte. Acum nu-l mai ameninţau nici năvălirile tătarilor, nici umbra înfiorătoare a roşcovanului Gengis-han. Până aici n-au să mai ajungă neosteniţii Djebe-noion şi Subudai-bagatur, care s-au ţinut săptămâni în şir pe urmele lui.

Aici în mijlocul întinsului fără de capăt al mării îşi va putea aminti cu amărăciune de trecut, va putea cântări în linişte prezentul şi chibzui fără pripeală la viitor. Bucate are horezm-şahul pentru o lună întreagă: emirul Astrabadului i-a ridicat între dunele de nisip o iurtă de pâslă, i-a lăsat un ceaun, un sac de orez, o oală cu untură de batal, o căldare de piele, o secure şi alte câteva scule gospodăreşti. Acum şahul are să fie derviş: singur are să-şi gătească bucatele cele de toate zilele.

Luntrea ajunsese departe de tot, dar Muhammed tot mai stătea în picioare cufundat în gânduri. Într-un târziu se întinse pe nisipul uscat şi fierbinte şi aţipi încălzit de soare şi legănat de adierea mării.

Nişte foşnete şi şoapte îl făcură să tresară din somn. Desluşi cuvintele: „El este mare, el este puternic…”

Ale cui să fie glasurile ce-au răsunat pe acest pământ pustiu? Iar l-au aflat duşmanii? Şahul se dezmetici de tot. Pe movila de după tufele cenuşii se iţi apoi dispăru iarăşi un cap acoperit de o

căciulă neagră de oaie. Muhammed n-avea la el nicio armă – arcul, săgeţile şi baltagul rămăseseră în iurtă. Şahul se repezi în vârful movilei. Câţiva oameni în zdrenţe, desculţi, fugeau cât îi ţineau picioarele. Printre ei se târa anevoie, în patru cioturi, o făptură înspăimântătoare.

„Am poruncit emirului să mă lase pe o insulă cu desăvârşire pustie! De unde mi-au răsărit oamenii aceştia?” Şi alarmat Muhammed porni spre iurta sa. Deasupra ei se răsucea un fir de fum. Pe bătătura din faţa intrării şedeau roată vreo zece făpturi monstruoase. Cine erau fiinţele acestea care-şi pierduseră aproape de tot înfăţişarea omenească? Chipurile umflate, roşii, ca nişte boturi de fiară, erau acoperite de buboaie cu puroi şi răni urâte.

— Cine eşti? strigă unul dintre ei. De ce-ai venit aici? Noi am fost alungaţi de peste tot şi vrem să ne facem sălaş pe acest pământ pustiu.

— Dar voi cine sunteţi?

— Noi suntem bătuţi de Allah. Am coborât astăzi aici şi o să trăim din pescuit.

— Nu vezi? Suntem cu toţii leproşi; mai trăim, s-ar zice, dar putrezim de vii, ca răposaţii. Uite, ăstuia i-au căzut degetele, ăstuilalt i-au putrezit tălpile picioarelor şi mâinile până la cot, de aceea umblă pe brânci precum urşii. Celui de colo i s-au scurs ochii, iar ăluia i s-a topit limba şi-a rămas mut...

Muhammed rămase tăcut. Se gândea cu părere de rău la luntrea ce se pierdea în zare şi părea acum doar un mic punct negru.

— Ne-am rugat lui Allah să ne ajute. Şi iată că s-a îndurat de noi şi te-a trimis pe tine.

— Cu ce v-aş putea ajuta eu?

Unul dintre leproşi se ridică în picioare. Părea mai înalt, mai voinic decât ceilalţi şi ţinea în mână o secure.

— Eu sunt şeicul obştii noastre şi aici, în împărăţia celor afurisiţi, toţi trebuie să mi se supună mie. Cine nu-mi va îndeplini poruncile are să fie ucis. Tu eşti sănătos şi puternic. Te primim în frăţia noastră: ai să ne duci năvoadele, ai să ne cari apă şi vreascuri pentru foc. Noi nu mai putem face muncile astea. În iurta ce ne-a trimis-o Allah, am găsit un ceaun, orez, făină, un ulcior cu ulei şi untură de berbec. De-acum înainte ai

să trăieşti printre noi. Scoate-ţi hainele! O să le purtăm noi, cu rândul, că ţie tot nu-ţi mai fac trebuinţă.

Muhammed îi întoarse spatele şi o luă la goană, gâfâind, spre ţărmul mării. Leproşii porniră după el, dar se opriră cu toţii pe creasta movilei, urmărindu-l doar din ochi. Horezm-şahul ajunse pe limba de nisip de la ţărm şi se apucă să adune crăcile uscate aduse de valuri. Strânse vreascurile grămadă şi încinse focul. Un stâlp de fum gros se înălţă curând înspre cer.

„Cei de pe ţărm au să vadă trâmba de fum, au să trimită o luntre, şi-au să mă ducă înapoi pe pământ, murmura Muhammed şi gândurile i se agăţau de luntrea cea mare, pierdută acum în ceaţa depărtărilor. N-are a face că-i război acolo, n-are a face că tătarii răscolesc ţinutul în căutarea mea, oricum acolo-s oameni, oameni vii şi teferi. Se războiesc între ei, suferă, plâng, râd şi a trăi printre dânşii are să fie o fericire după viaţa de pe pământul acesta al leşurilor vii.”

Peste cincisprezece zile, potrivit înţelegerii, o luntre trase la ţărmul insulei. Venise cu ea Timur-Melik, căpitanul oştilor horezm-şahului, cu câţiva djighiţi. Au căutat mult până să-l găsească pe Muhammed. Zăcea pe nisip, cu desăvârşire gol. Un corb i se lăsase pe frunte şi-i ciugulea ochii.

Timur-Melik dădu ocol insulei şi-i găsi pe leproşii ascunşi în nişte tufe. La întrebările lui, ei îi povestiră ce se petrecuse pe ostrov.

— Vedeam că toţi cei veniţi cu luntrea cea mare se închină până la pământ acestui om rămas pe pământul nostru, şi toţi îl numesc padişah. Or, ştim din bătrâni că dacă un lepros îmbracă veşmintele purtate de un şah sau sultan, el se face bine şi rănile i se lecuiesc. Numai din această pricină l-am despuiat noi pe omul acesta. L-am chemat să mănânce cu noi, i-am dus bucate la ţărm, dar el n-a vrut să pună nimic în gură, ţinea mereu focul aprins şi tăcea mereu, cum tace şi acum. Veşmintele lui sunt întregi. Acum ştim bine că omul acesta n-a fost sultan, căci niciunul dintre noi nu s-a făcut bine, măcar că i-a purtat hainele.

— Dă-ne voie să-i ucidem! strigă unul dintre djighiţi.

— Să-i ucidem dar nu cu săbiile noastre, ca să nu le mânjim tăişul sclipitor cu sângele otrăvit al câinilor ăstora, sări un altul şi-n aceeaşi clipă slobozi o săgeată în pântecul şeicului

leproşilor. Acosta scoase un strigăt de moarte şi o luă la fugă, urmat de ceilalţi bolnavi.

— Daţi-le pace! porunci Timur-Melik. Allah i-a pedepsit destul. Iar eu însumi sunt şi mai nefericit decât ei! Întreaga viaţă am luptat pentru măreţia şahilor Horezmului, mi-am vărsat sângele în credinţa că horezm-şahul Muhammed este un nou Iskender-Nebiruitul şi că la vreme de restrişte pentru norod el va duce neînfricatele oşti musulmane la biruinţe nemaiauzite... Acum ruşine îmi este pentru rănile mele şi-mi plâng anii tineri, irosiţi fără de folos întru apărarea unor vedenii mincinoase. Iată-l zăcând aici pe cel ce-a avut oştiri nenumărate şi ar fi putut supune întreaga lume, iar acum nu mai este în stare nici să alunge cu mâna corbul ce-i sfredeleşte ochii. Zace uitat de toţi, nu are nici şalvari ca să-şi acopere goliciunea trupului, şi nici măcar un pumn de ţărână din patrie pentru a-i fi presărată pe mormânt. Nu se află destule lacrimi pe lume pentru a spăla cu ele greşelile amare câte le-am făcut şi câte mă ard acum precum focul...

Timur-Melik îşi trase sabia din teacă, o propti cu vârful în pământ şi apăsă cu piciorul în lamă până o frânse în două. Apoi, cu însăşi mâna lui înfăşură trupul şahului în ţesătura turbanului său, şi îi spuse la căpătâi singura rugăciune pe care o ştia. Djighiţii săpară cu jungherele o groapă în nisip şi îngropară într-însa trupul horezm-şahului Mohammed, nu demult cel mai puternic dintre domnitorii musulmani, ce-şi sfârşise şirul zilelor fără glorie, scuturat de tremur, ca un ied sub cuţitul casapului.

Timur-Melik părăsi insula şi porni cu djighiţii săi în căutarea tânărului sultan Djelal ad-din, pentru a-i povesti cum s-a stins tatăl său, şahul. Se spune că după aceasta, Timur-Melik a rătăcit mulţi ani ca derviş sărac prin Arabia, Iran şi India.[59]

Capitolul 5 – KURBAN-KÂZÂK PORNEŞTE SPRE CASĂ

— Veniţi mai cu inimă! Hai, toţi odată!

---

[59] Unii istorici pretind că peste mai mulţi ani Timur-Melik s-a înapoiat în Asia Mijlocie în veşminte de derviş-cerşetor. La Hodjen a fost recunoscut de acel mongol căruia în timpul unei bătălii i-a străpuns ochiul cu o săgeată. Căpetenia mongolă a ţinutului a cerut ca Timur-Melik să fie adus la el şi, pentru atitudinea lui mândră şi nesupusă, a poruncit să i se taie capul.

Barca întoarsă împotriva curentului lupta cu apele vijelioase ale Djeihunului şi se apropia încet de mal.

„Să porţi de grijă calului împărătesc prin străinătăţi, auzi cinste! Nu, mai bine să rabzi de foame în satul tău! îşi spunea Kurban-Kâzâk. La fel s-o fi bucurând şi pitpalacul închis în colivia de mătase, la aşhana deasupra uşii! Padişahul mi-a dăruit un dinar de aur. Asta nu se întâmplă decât o dată în viaţă. Dar cum să ajung cu el până acasă? Doar să-l ţin ascuns în gură. Tot şahul a poruncit să mânăm luntrile pe Djeihun la vale, până la Horezm... Nu! Acolo n-am să mă duc. Kurban nu mai vrea să lupte pentru şah şi nici să dea bir cu fugiţii nu mai vrea. Tot fugind aşa poţi ajunge şi la Marea cea mare de la capătul pământului, şi-apoi unde să te mai duci? Kurban vrea să se întoarcă la ogorul lui, vrea să-şi vadă copiii...”

Şi se tot uita pe furiş înapoi la malul stâncos unde pe o culme, sus, se mai vedea trupul mătăhălos al şahului călare pe murgul lui. Kurban sări în apă şi ieşi pe malul celălalt. Dinspre cetate, pe coasta colinei alergau înnebuniţi băjenarii cu boccele în spinare; îmbrâncindu-se şi înghesuindu-se, căutau să sară într-o luntre pironită la vale şi strigau:

— Vin tătarii! Fugiţi!

Nimeni nu se sinchisea de el. Kurban o porni de-a lungul malului, ajunse la cortul unde stătuse cu ceilalţi luntraşi, îşi luă din paie sacul şi cizmele, după care mai coborî o dată la râu şi văzu luntrile desprinzându-se una câte una de la mal. El însă, fără a mai sta în cumpănă, o porni pe cărarea altor multe încercări.

Urcă spre zidurile cetăţii de pe colină şi de acolo văzu pe întinsul şesului pietros o mulţime de fugari în halate roşii sau dungate răzleţindu-se care încotro, iar în zare un nor de praf ce se apropia mereu.

„Ăştia-s tătarii”, îşi spuse el şi o zbughi desculţ la goană prin stepa arsă, nemailuând în seamă că pietrele şi scaieţii îi sfâşiau picioarele.

„Acolo în faţă e o movilă, iar dincolo de ea trebuie că sunt nişte râpe. Tătarii au să se înverşuneze să ia cetatea şi să treacă apa. Ce treabă au ei cu bietul Kurban?”

Fugi până la un mormânt singuratic străjuit de un par înalt, se ascunse după el, îşi trase sufletul şi-şi aţinti privirea în depărtare.

În norul de praf se desluşeau acum călăreţi în cojoace stacojii, plecaţi pe gâtul cailor în goană. Pe pieptul unora sticleau zale de fier. Ajungeau până la el şi urletele sălbatice ale năvălitorilor, „chu-chu-chu!” şi tropotul miilor de cai mărunţi.

Unii tătari se desprindeau din mulţimea călăreţilor şi o porneau de-a curmezişul stepei, tăind calea băjenarilor. Paloşele lor se înălţau fulgerător şi se abăteau asupra oamenilor, apoi călăreţii făceau un ocol, se întorceau în goana mare şi, fără a descăleca, se aplecau în şa, înşfăcau boccelele căzute şi reveneau să se alipească hoardei.

Kurban ajunse pe brânci până la buza râpelor, se lăsă de-a rostogolul într-o viroagă seacă şi se aşternu iarăşi pe fugă.

Toată ziua bătu potecile stepei pustii, ici-colo dădea de câte un ogor părăsit. Pe drum întâlni oameni rătăcind pe câmp, singuri sau în cete mici. Auzind că bietul Kurban vine de „acolo”, din „valea lacrimilor şi amarului”, toţi se opreau şi-l întrebau de soarta Buharei, de fuga horezm-şahului, îl pofteau la focul lor, împărţeau cu el lipiile coapte în spuză şi-l ascultau cu gurile căscate.

Kurban povestea cum s-a războit singur cu o gloată de tătari, cum i-a tăiat pe toţi şi cum i-a fost doborât calul sub el. Acum se duce acasă şi nu mai vrea nimic, decât să vadă iar plopul bătrân de la cotul şanţului care duce apa la ogorul lui şi să-şi îmbrăţişeze din nou copilaşii...

Până la urmă începu să creadă şi el ceea ce povestea altora. Doar un singur lucru nu spunea nimănui: cum l-a cărat pe şah în spinare din luntre până la mal. Şi n-o spunea pentru că oamenii îl blestemau pe Muhammed care-şi părăsise ţara la ananghie, lăsând poporul sub gârbaciul mongolilor şi tătarilor, prea laş pentru a muri ca un mucenic-djahid pe câmpul de luptă.

Într-un loc Kurban dădu peste un grup mai mare de fugari, adăpostiţi într-o vâlcică, şi se apropie de ei. Oamenii îi făcură loc lângă focul lor. Fiecare povestea câte ceva despre tătarii cu care-i fusese dat să se ciocnească.

— Noi ăştia suntem cu toţii din acelaşi sat. Uite ce s-a întâmplat la noi: ne adunasem pe uliţă vreo zece, ca să mai stăm de vorbă. Deodată a tăbărât în sat un mongol călare. S-a repezit drept la noi şi-a început să ne toace cu paloşul. Niciunul

dintre noi n-a îndrăznit să sară la bătaie, măcar că mongolul era singur. A scăpat numai cine a izbutit să sară gardurile şi să fugă.

— Eu uite ce-am auzit. Un tătar a găsit pe câmp un sărman care-şi lucra ogorul şi n-avea nicio armă la el ca să-l ucidă pe plugar. Atunci a strigat la el cu un glas cumplit: „Pune-ţi fruntea-n pământ şi stai nemişcat!” Şi ce credeţi?! Omul s-a-trântit pe jos, iar tătarul s-a repezit înapoi la calul de samar pe care-şi ducea prăzile, şi-a luat de acolo sabia şi s-a întors înapoi să-l omoare pe ţăran.

Şezură aşa multă vreme în jurul focului, povestind cu jale cum pătimeşte ţara. Kurban căpătă de la fiecare câte un colţ de lipie, ba chiar şi o strachină de fiertură fierbinte.

Deodată un glas răguşit se răsti înfricoşat la ei:

— Hei, voi de colo! Ia legaţi-vă unul altuia mâinile la spate!

Sus pe coasta văiugii se proţăpise un tătar, călare pe-un roib voinic.

— Aoleo! Ne-a sunat ceasul! prinseră a bâigui băjenarii, descingându-şi brâiele şi legând rând pe rând mâinile celorlalţi.

— Opriţi, le şopti Kurban. Nu vedeţi că e singur? N-o să-l putem ucide, noi, atâţia, pe tătarul ăsta şi apoi să fugim?

— Ni-e frică.

— Păi, dacă ne legăm mâinile unul altuia, ăsta are să ne omoare! Hai mai bine să-l omorâm noi pe el! Poate că izbutim să scăpăm.

— Nu, nu! Cine-o să se încumete să facă una ca asta?!

Şi, tremurând de groază, urmară a-şi lega mâinile unii altora.

Plecându-şi capul în piept, Kurban întinse înainte bocceluţa şi se căţără pe coastă în sus, ca şi cum ar fi vrut să dea un peşcheş tătarului.

Călăreţul părea destul de bătrân. Câteva fire de păr cărunt îi umbreau bărbia. Obrazul ars de vânt îi era brăzdat de creţurile vârstei, iar ochii înguşti îl aţinteau pe Kurban cu priviri înţepătoare.

— Ce-ai acolo? întrebă călăreţul, aplecându-se spre bocceaua ce i se întindea.

Kurban îl înşfăcă de ceafă şi de o mână. Calul se sperie şi o luă la goană. Kurban însă nu dădu drumul tătarului şi se lasă târât pe pământ până când călăreţul căzu din şa. Atunci Kurban îl înjunghie cu cuţitul, aşa cum era învăţat să înjunghie berbecii.

Apoi se ridică şi privi în jur. Din mulţimea celor aşezaţi nu demult în jurul focului unii fugiseră care încotro, iar alţii se pitulau, căutând speriaţi de după buza râpei. Până la urmă doi inşi se apropiară de el.

— Şi-a dat duhul, spuse primul, aplecându-se spre tătar.

— Acum se cuvine să ne împărţim pe dreptate tot ce găsim la el, zise celălalt, trăgând jos de pe tătar cojocul de oaie pus de-a dreptul pe piele.

Cei rămaşi dădură fuga şi-l ajutară pe Kurban să prindă calul tătarului ucis.

— Voi luaţi tot ce vreţi, dar roibul are să fie al meu. Vedeţi şi voi că nu este un cal de-al mongolilor, ci unul de-al nostru, ţărănesc, furat de pe-aici. Cu el am să-mi ar ogorul.

— Nu. Mai bine să tragem la sorţi, spuse cineva şi îşi înfăşură pe braţ dârlogii calului.

— Ai grijă, tătarul e teafăr, acu' se scoală! strigă Kurban.

Speriat, omul cu sorţii dădu drumul dârlogilor şi o luă la fugă.

Kurban dezlegă şi zvârli pe jos toţi coburii şi sacii prinşi la şa, afară de unul mai greu. Apoi sări pe cal şi cuvântă:

— Halal djighiţi! Nu călăreţi, ci nişte gândaci prăpădiţi sunteţi cu toţii, fugiţi de teama unui băţ ridicat. Dac-aţi avea inimă de leu, noi laolaltă am alunga nu numai pe toţi mongolii, ci şi pe toţi horezm-şahii, sultanii, becii şi hanii care ne-au cotropit pământul. Voi însă nu sunteţi decât nişte gândaci, v-ascundeţi prin crăpături la cel mai uşor foşnet! Sigur că orice tătar vă va strivi sub talpă. Rămâneţi cu bine şi nu uitaţi de Kurban-Kâzâk, viteazul vitejilor!

Şi, făcându-le un semn de despărţire, Kurban o porni la galop peste câmp.

Capitolul 6 – KURBAN ÎŞI CAUTĂ FAMILIA

Cu cât se apropia mai mult de Buhara, cu atât întâlnea mai multe aşezări distruse şi leşuri descărnate. Câinii graşi peste măsură, cu burţile atârnate, se îndepărtau alene de leşuri, târându-şi cozile pe pământ şi culcându-se pe jos fără să latre.

Ajuns pe o toloacă pustie, Kurban se opri şi dezlegă sacul de piele prins la şaua tătarului, socotind că acolo-şi ascunsese bătrânul aurul jefuit. Dar nu găsi decât trei ciocane de felurite mărimi, un cleşte, o pilă, o traistă cu grâu, o bucată de carne

fiartă şi vreo zece lipii. Da' unde-i aurul? Într-o cârpă înnodată mai află şi o pungă de piele. Erau bani acolo, dar nu de aur, ci un pumn de dirhemi de argint şi aramă. Oricum, buni şi ăştia la casa omului, mai ales dacă le mai adaugi şi dinarul de aur căpătat de la padişah.

În unele sate oamenii începuseră să iasă la câmp, să semene. Din vaietele lor află Kurban că acum apa vine rar pe canale şi la timp nepotrivit, unele ogoare s-au uscat de tot, altele în schimb au fost potopite de apă care a cărat la vale ţărâna şi semănaturile. Mai peste tot pământul se surpă şi apar noi râpe.

Nu-i mai rămăsese mult până acasă când, într-un sat aproape pustiu, Kurban se găsi cu un sătean cunoscut, pe mume Kuvonci. Acesta îi arătă o grămadă de cenuşă şi piatră arsă.

— Asta-i tot ce-a mai rămas din casa mea! spuse Kuvonci, lăsându-şi capul în piept. Umblu de colo-colo şi-mi strig copiii, dar nimeni nu se arată. În ziua când au năvălit mongolii eu mă aflam la câmp. Am văzut deodată fum deasupra satului şi o mulţime de vecini de-ai mei fugind. M-am luat după dânşii: credeam că şi familia mea este printre ei. Noaptea, când m-am întors în sat, n-am mai găsit nimic din casa mea decât pietrele astea şi spuza fierbinte. Şi n-am aflat nici acum: au fost răpiţi de mongoli copiii mei sau au pierit cu toţii în flăcări... Dar cine ştie, poate au să se mai întoarcă?...

Tulburat şi neliniştit, Kurban porni mai departe şi seara pe întuneric ajunse la plopul cel vechi, unde şanţul cel îngust ducea apa arâkului spre ţarina lui.

Apa susura în canal. La lumina săracă a lunii, în tăcerea începutului de noapte, se apropie de casă. Porţile erau larg deschise, bătătura goală. Sări din şa, adăposti calul sub umbrar şi păşi spre uşa casei. O găsi bătută în cuie, cu o scândură prinsă curmeziş. Nicio şoaptă, niciun foşnet nu se auzea dinăuntru.

Nici măcar câinele nu-i ieşi în întâmpinare...

Kurban strânse un braţ de paie şi-l aruncă la picioarele calului. Apoi urcă pe acoperiş pe ieşiturile bine cunoscute ale zidului şi se trânti pe un snop de djugară veche. Adormi, amintindu-şi de vorbele auzite de la Kuvonci: „Dar cine ştie, poate au să se mai întoarcă?”

În zori, când vântul rece îl pătrunse până la os şi-l făcu să se foiască în culcuşul său, Kurban auzi un zgomot ciudat, ca un

geamăt ce răzbătea din depărtare. Ciuli urechea. Geamătul se auzi din nou. Venea de undeva de jos. Cine să fie? Vreun turkmen rănit de tătari? Sau poate vreun tătar pe moarte?

Kurban coborî de pe acoperiş şi se repezi la cal. Nu mai era niciun fir de pai la picioarele lui şi calul bătea nerăbdător din copite. Kurban scoase un ciocan din sacul de piele, desfundă uşa şi intră în colibă. Era întuneric deplin acolo. Întinse mâinile şi dădu de un trup întins pe laviţă. Buricele degetelor pipăiră faţa celui culcat şi Kurban îşi recunoscu mama. Un glas abia auzit gemu:

— Am ştiut, băiatule, am ştiut că ai să te întorci. Kurban n-are să ne părăsească...

— Da ceilalţi unde-s?

— Toţi au fugit încolo, spre munţi... doar eu am rămas... să păzesc casa, dar puterile m-au lăsat de tot. Pesemne că vecinii m-au socotit moartă şi au bătut în scânduri uşa. Da, băiatule, acum dacă te-ai întors toate au să se îndrepte...

Kurban căută un ceaun, aduse apă din şanţ şi strânse un braţ de ciulini. În ceaunul pus pe foc vărsă câţiva pumni de păsat de mei. Coliba se lumină, se încălzi. Bătrâna zăcea slabă şi neputincioasă, nici să se clintească nu putea. Nasul i se ascuţise, iar buzele uscate abia mai murmurau:

— Uite că te-ai întors, băiatule!

Kurban scoase calul pe o pârloagă, îl împiedică la picioarele din faţă şi-l lăsă să pască. Alături era peticul lui de ogor, un petic cât palma. Cum să-ţi hrăneşti familia dintr-atât? Ba încă să mai dai jumătate din rod bekului, stăpân al pământului! Ogorul era plin de buruiană. Dincolo de el se întindeau ogoarele vecinilor, năpădite şi ele de buruieni. Oameni nu se zăreau nicăieri. În fund de tot se înălţau căscioara şi fierăria bătrânului meşter, bâlbâitul Sakou-Kuli, arse amândouă, cu pereţii afumaţi. În jurul curţii toţi pomii aveau frunzele pârlite şi răsucite de dogoarea focului.

Dar iată un om păşind arar pe câmp, aplecat, ridicând şi coborând un ketmen – pesemne că îndreaptă pereţii şanţului de apă.

— Oie! strigă Kurban.

Omul îşi dezdoi spinarea, îşi duse palma la ochi şi cătă spre el. Înaintară cu grăbire unul spre altul, de-a lungul şanţului, îşi întinseră de departe mâinile şi îşi lipiră fiecare umărul drept de

umărul drept al celuilalt. Era vecinul Sakou-Kuli, om bătrân, cu nepoţi mari.

— O, ce vremuri! suspină fierarul, ducându-şi mâneca la ochi.

— Sunt bine ai tăi, vaca-ţi trăieşte, măgarul mai trage, îţi fată oile? întrebă Kurban.

— Au năvălit sălbaticii ăştia înfăşuraţi în cojoace, au luat vitele vecinilor, mi-au ridicat în şei cele patru oi ale mele şi mi-au răpit nepoata, restul familiei a fugit în munţi, îi tot aştept de nu ştiu când... Doar nu s-or fi stins de foame pe acolo. Dar vaca şi măgarul au scăpat cu bine.

— Dar familia mea unde-i? întrebă Kurban. Răsuflarea i se opri în aşteptarea răspunsului.

— Am o veste bună pentru tine: nevasta ţi s-a întors chiar aseară şi a înnoptat în ruinele amărâtei mele cocioabe. Uite, o văd venind peste câmp...

Şi-ntr-adevăr Kurban zări în depărtare cunoscutul halat roşu al nevestei lui. De ce-o fi umblând clătinându-se? Şi deodată Kurban se făcu iar serios şi grav, cum îi stă bine unui cap de familie, dator să-i strângă pe toţi ai casei sub braţul său ocrotitor, dator să ridice din nou din ţărână gospodăria părăginită.

— Nu-i nimic, Sakou-Kuli. Tu ai o vacă şi un măgar, eu am un cal. O să-i înhămăm la un loc şi o să ne arăm împreună peticele de pământ. Peste tot e război, prăpăd; ieri am avut pe becii kâpceaci, astăzi, pe hanii mongoli. Când o să scăpăm odată de ei? Dar vezi că noi suntem plugari, n-avem timp de aşteptat. Treaba noastră e să semănăm grânele; dacă n-om avea noi înşine grijă de noi, cine să aibă?

— Că bine spui. N-avem timp de pierdut: pământul cere plug şi sămânţă şi apă!

Capitolul 7 – FUGA ÎMPĂRĂTESEI TURKAN-HATUN

În primăvara acelui înfricoşător an al Dragonului (1220) întreg Maverannahrul se afla sub stăpânirea marelui Gengis-han. Şi asemeni unui bun gospodar ce-a primit spere stăpânire o moştenire de preţ, kaganul mongol purcese la statornicirea rânduielii şi a vieţii paşnice. În toate oraşele Gengis-han lăsă garnizoane mongole, numi hakimi din rândul băştinaşilor şi alătură acestora cârmuitori mongoli, pentru ca nimic să nu

scape nevăzut, să nu rămână neştiut ochiului celui neadormit al marelui kagan.

Unii plugari, speriaţi încă şi neîncrezători, începură totuşi să se întoarcă treptat în satele lor şi să bage plugul în brazdă. Dar buna rânduială se reaşeza anevoie: prin toată ţara mai hălăduiau cete de băjenari flămânzi, tot rătăcind după bucate, şi-n urma mongolilor mai jefuiau şi aceştia aşezările prăpădite.

Mai rămâneau necucerite de năvălitori doar gurile Djeihunului, străvechile pământuri ale Horezmului, unde se afla şi bogata cetate de scaun a horezm-şahilor Gurgandj – oraşul rămăsese în mijlocul pământurilor supuse, tot astfel precum un cort cu funiile tăiate. Gengis-han hotărî că e timpul să pună mâna şi pe aceste pământuri, treabă pe care o încredinţă celor trei feciori ai săi: Djuci, Djagatai şi Ughedei. De aceea le dădu în ascultare o bună parte a oştilor sale. Djagatai şi Ughedei porniră spre Horezm dinspre miazăzi, de-a lungul Djeihunului, dar veşnic nesupusul Djuci tărăgăna lucrurile, rămânând cu oastea lui în preajma cetăţii Djend, unde zăbovi vânând măgarii sălbatici şi răpind nomazilor localnici toţi caii bălani şi robi, atât de dragi kaganului.

Gengis-han opri înaintarea oştilor sale de căpetenie – se decisese să ierneze pe malurile Djeihunului – şi trimise la Gurgandj pe Danişmend-hadjib, unul din marii dregători ai horezm-şahului trecuţi de partea mongolilor. Acesta se înfăţişă bătrânei împărătesc Turkan-Hatun şi o înştiinţă că marele kagan luptă nu cu dânsa, ci cu fiul ei, Muhammed horezm-şah, şi nu atât pentru fărădelegile săvârşite, cât pentru neascultarea şi jignirea de care se făcuse vinovat faţă de mama sa. Şi o mai vesti Danişmend-hadjib că este destul ca ea să se arate supusă kaganului pentru ca Gengis-han să-i făgăduiască de îndată că n-o va tulbura cu nimic şi nu se va atinge de ţinuturile aflate în stăpânirea ei.

Dar se putea încrede oare şireata împărăteasă-mamă în făgăduielile kaganului, pe care-l ştia cinstit doar cu mongolii lui, în timp ce pe toţi ceilalţi oameni îi privea cu ochii vânătorului ce cheamă blând căprioara cu fluierul lui, dar nu se gândeşte decât cum s-o săgeteze mai bine şi s-o tragă în frigare?

Odată cu Danişmend-hadjib sosiră la Gurgandj şi câteva luntre din Kelif. Într-una din ele se afla şi Iananci-han, în haine proaste de luntraş, care aducea împărătesei o carte de la

horezm-şahul. Muhammed îi scria că părăseşte redutele de pe malul Djeihunului şi pleacă la Khorasan să strângă acolo o oaste mare, iar Turkan-Hatun să facă bine şi să vină la el cu întregul harem, şi să nu dea crezare făgăduielilor lui Gengis-han.

Această veste o tulbură în asemenea măsură încât bătrâna împărăteasă lăsă deoparte până şi colirul, menit să-i facă privirile mai frumoase. Înţelegând că primejdia de a rămâne în Horezm e prea mare, ea porunci să se pregătească o mare caravană, adună toate nevestele şi copiii horezm-şahului, încărcă samarele cămilelor cu lucrurile cele mai de preţ şi o porni de-a curmezişul nisipurilor Kara-Kumului spre miazăzi, spre munţii Kopet-Dag.

Înainte de plecare bătrâna socoti cu cale să pună la adăpost pe nepoţii ei împărăteşti de toţi potrivnicii viitori, care ar fi putut jindui la scaunul domnesc. De aceea porunci gâdelui celui mare ca tinerii ostateci trăitori la curtea şahului, fără deosebire de vârstă, să fie duşi cu barca la bulboanele cele mai adânci ale Djeihunului şi aruncaţi în apă cu bolovani mari de gât. Aşa au fost înecaţi cei douăzeci şi şapte de băieţi şi tineri, feciorii celor mai de seamă feudali, cârmuitori ai ţărilor supuse Horezmului.

Din toţi ostatecii, Turkan-Hatun cruţă numai pe unul, pe Omar-han, fiul domnitorului de la Iazer din Turkmenia. Şi o făcu pentru că spre acele locuri se îndrepta acum caravana ei, iar Omar-han şi slujitorii lui cunoşteau drumul prin deşert. În tot timpul acestei anevoioase călătorii de şasesprezece zile oamenii tânărului han slujiră cu credinţă pe bătrâna împărăteasă.

Dar când caravana se apropie de hotarul Iazerului şi la capătul deşertului se zăriră piscurile munţilor, Turkan-Hatun prinse clipa prielnică şi noaptea, când Omar-han adormi, dădu poruncă să i se reteze capul.

Îşi îndreptă apoi caravana spre nebiruita cetate Ilak, durată pe culmea unui munte de piatră. Aici, poposi cu întreaga-i curte şi trăi liniştită până se arătară în preajmă primele pâlcuri mongole ce răscoleau ţara, căutând pe Muhammed.

Căpetenia oştenilor ei o sfătui să fugă neîntârziat şi să se pună sub ocrotirea nepotului ei Djelal ad-din, care strângea în Iran o nouă oaste pentru a-i alunga pe tătari. Toată lumea nu mai înceta să vorbească despre vitejia lui, despre puterea oştirii sale, despre încrederea ce-o aveau cu toţii că el va scăpa ţara de duşmani.

— Niciodată! strigă mânioasă bătrâna. Mai bine să pier sub un paloş mongol! Cum adică? Să mă înjosesc eu într-atât încât să mă plec la mila feciorului acelei Ai-Djidjek, turkmena atât de urâtă mie? Să trăiesc eu sub ocrotirea lui, când am nepoţi buni, de sânge nobil, kâpceak? Mai bine s-ajung prinsă la Gengis-han şi să îndur toată umilinţa şi ruşinea.

În scurtă vreme grosul oastei mongole împresură cetatea şi înălţă în jurul ei un zid de netrecut, tăind astfel orice legătură a asediaţilor cu restul lumii. Asediul ţinu patru luni, şi doar când în bazine şi pivniţi se sfârşi ultimul strop de apă primi Turkan-Hatun să predea cetatea. Mongolii luară prinşi, odată cu împărăteasa-mamă, pe toţi feciorii şahului, precum şi întreg haremul. Băieţii fură tăiaţi pe loc, iar nevestele şi fiicele şahului, împreună cu însăşi bătrâna împărăteasă, luară drumul ţarcurilor de robi ai kaganului. Curtenii şi străjile împărătesei fură măcelăriţi până la unul.

Pe fetele şahului Muhammed Gengis-han le dărui feciorilor şi sfetnicilor săi, iar pe vicleana Turkan-Hatun o păstră ca podoabă a ospeţelor sale. Avea să şadă la intrarea cortului galben, să îngâne cântece de jale şi să roadă oasele ce i le arunca, de la masa lui, kaganul.

Aşa îşi ducea zilele Turkan-Hatun, nu demult atotputernica stăpână a Horezmului, cea care se socotea „împărăteasă a tuturor femeilor din lume”.

PARTEA A DOUA
CELE DIN URMĂ ZILE ALE MARELUI HOREZM

Capitolul 1 – DJELAL AD-DIN STÂRNEŞTE LA LUPTĂ PE GENGIS-HAN

Până nu arunci sământa, nu poţi culege rodul; până nu-ţi pui viaţa în joc, nu poţi dovedi pe duşman.

(Saadi)

După ce se despărţiră de tatăl lor şahul, Djelal ad-din şi fraţii lui vitregi, Ozlag-şah şi Ak-şah, însoţiţi de şaptezeci de călăreţi, se strecurară până la Mamgâşlak. Nomazii de acolo le dădură cai de schimb. Astfel străbătură tinerii hani pustiul Kara-Kum şi ajunseră la Gurgandj, cetatea de scaun a Horezmului.

Aici vestiră pe becii din fruntea oraşului că horezm-şahul Muhammed şi-a schimbat diata şi a numit ca urmaş al său pe sultanul Djelal ad-din. Dar, în pofida mărturiei fostului urmaş Ozlag-şah însuşi, hanii kâpceaci nu se împăcară cu gândul că au acum un sultan de alt sânge decât al lor. În sfatul lor de taină, hanii puseră la cale să-l ucidă pe Djelal ad-din. Inanci-han, care tocmai sosise de la Kelif, îl vesti pe sultan de urzeala kâpceacilor.

— Ce să mai fac eu în acest oraş de scorpioni şi tarantule, unde nici măcar în faţa primejdiei nu este unire! strigă Djelal ad-din.

Şi noaptea, urmat numai de Timur-Melik şi trei sute de călăreţi turkmeni, sultanul părăsi pe ascuns Gurgandjul şi se îndreptă spre miazăzi prin pustiul Kara-Kum.

În numai câteva zile micul pâlc de oaste străbătu întreg drumul cel greu, pe care marile caravane îl fac cu şaisprezece popasuri de noapte, şi ajunse în oraşul Nessa. Iscoada trimisă înainte se întoarse cu ştirea că pe lunca verde de la poalele muntelui Kopet-Dag se văd nişte iurte şi-n jurul lor pasc împiedicaţi mulţi cai de-un soi nemaivăzut. Pesemne că sunt ai mongolilor, şi numărul lor trece de şapte sute.

Timur-Melik spuse:

— Măcar că după drumul cel greu caii noştri sunt osteniţi, mai au totuşi destulă putere ca să putem lovi tabăra mongolă. Şi nici nouă n-are să ne lipsească priceperea de a-i spulbera pe vrăjmaşi.

— Izbânda însoţeşte pe îndrăzneţi! răspunse Djelal ad-din.

Şi, ţâşnind fără veste din nisipuri, pâlcul de călăreţi turkmeni se năpustiră cu furia deznădejdii asupra taberei mongole. Încăierarea fu aprigă, amândouă părţile luptau fără să-şi cruţe viaţa. Până la urmă mongolii nu mai putură ţine piept vijeliei şi căutară să scape cu fuga, ascunzându-se prin *kiarize* (conducte subpământene de apă), dar prea puţini izbutiră să se salveze.

Era prima bătălie în care turkmenii ieşeau biruitori. Până atunci mongolii iscaseră atâta groază prin Horezm, că toată lumea îi socotea de neînvins.

Djelal ad-din vorbi oamenilor:

— Dacă mongolii nu s-ar fi găsit în câmp deschis, ci şi-ar fi ridicat tabăra între zidurile cetăţii Nessa, niciodată nu ne-am fi putut strecura pe aici cu caii noştri osteniţi. Şi acum grăbiţi-vă să prindeţi fugarii lor şi puneţi şeile pe ei. Mai avem cale lungă.

Turkmenii încălecară fără zăbavă pe caii odihniţi ai tătarilor şi, ţinând potecile muntelui, îşi urmară drumul spre miazăzi, spre oraşul Nişapur.

Peste câteva zile, temându-se de vânzarea hanilor kâpceaci, din Gurgandj sosiră la Nessa şi ceilalţi doi fii ai Horezm-şahului: Ozlag-Şah şi Ak-şah, însoţiţi de un alai numeros. Ei căutară să treacă nesimţiţi pe lângă pâlcurile de strajă ale tătarilor, dar fură înconjuraţi şi măcelăriţi cu toţi oamenii lor.

Djelal ad-din înainta mereu fără să poposească nicăieri, lăsând în urmă pe rând: Nişapurul, Zuzenul şi ţinutul Herat. Pârcălabul unei cetăţi străvechi de munte îl sfătui să rămână în cetate sprijinindu-şi apărarea pe zidurile-i tari, dar Djelal ad-din îi răspunse:

— Un căpitan de oaste trebuie să se bată în câmp deschis, nu să se închidă între ziduri. Oricât de puternică ar fi o cetate, mongolii au să găsească întotdeauna mijlocul de a o cuceri.

Când ajunse la Bust, sultanul nu mai avea doar câteva sute de călăreţi, ci o oaste însemnată, alcătuită din ostaşii răzleţiţi ai marilor oşti ale horezm-şahului. Aici i se alătură şi Amin-al-Mulk cu pâlcurile lui. Împreună cu el alungă pe tătarii care asediau cetatea Candahar şi intră în Ghazni, cel mai de seamă oraş al

ţinutului în care-l surghiunise odinioară tatăl său horezm-şahul. La Ghazni primi el jurământul de credinţă al tuturor becilor din partea locului.

Djelal ad-din avea acum aproape treizeci de mii de ostaşi turkmeni. Cam toţi atâţia erau şi afganii, karlucii şi ostaşii altor seminţii din ţinutul acela.

Cu această oaste de şaizeci de mii de călăreţi şi tălpaşi ieşi Djelal ad-din în întâmpinarea mongolilor, nu departe de oraşul Pervan, şi îşi rândui tabăra la vărsarea râului Lugar în Kabul.

De aici făcu o incursiune în Toharistan şi distruse cetele mongole conduse de Mukadjek, care împresurau cetatea Varian. Mongolii pierdură acolo cam o mie de oameni şi, trecând în mare grabă înapoi peste râul Piandşir, distruseră după sine toate podurile şi se întoarseră la Gengis-han.

Djelal ad-din trimise kaganului un olăcar cu această scurtă scrisoare: „Numeşte tu un loc unde să ne înfruntăm în bătălie. Am să te aştept acolo.”

Gengis-han nu dădu răspuns la chemare, dar, văzând înfrângerea căpitanului său Mukadjek şi îndrăzneala tânărului Djelal ad-din, căzu pe gânduri. El aruncă împotriva sultanului patruzeci de mii de călăreţi sub conducerea fratelui său vitreg, Şiki-Hutuhu-noion.

Djelal ad-din porni cu bărbăţie să întâmpine pe mongoli. Bătălia se desfăşură într-o vale, la un farsad (7 kilometri) de oraşul Pervan. Înainte de începerea luptei, Djelal ad-din dădu oastei sale următoarea poruncă: „Vitejiilor, cruţaţi puterile cailor voştri până când veţi auzi un răpăit de tobe. Până atunci războiţi-vă pe jos, cu dârlogii legaţi la brâu.”

Două zile ţinu lupta. Şiki-Hutuhu-noion, văzând că nucherii mongoli au ostenit, că-şi irosesc puterile şi tot nu-i pot bate pe vrăjmaşi, recurse a doua zi la o viclenie. El porunci oamenilor săi să facă la repezeală nişte momâi de pâslă şi să le ridice în chip de călăreţi în spinarea cailor de rezervă. La început vicleşugul lui dădu roade şi oastea musulmanilor se clătină înfricoşată, dar Djelal ad-din îşi însufleţi oamenii şi aceştia se încordară cu mai multă înverşunare la luptă.

În sfârşit Djelal ad-din făcu semn tobelor să-şi înceapă răpăitul. Toţi ostaşii încălecară, şi sultanul porni în iureş nebun în fruntea călăreţilor săi. El izbi oastea mongolă drept în mijloc şi

îi despică rândurile în două. Năuciţi, tătarii o luară la goană, „iscând scântei sub copitele cailor”. Djighiţii sultanului, călări pe fugari odihniţi, întreceau cu uşurinţă pe mongoli şi, ajungându-i de la urmă, îi hăcuiau de zor. Doar cu neînsemnate rămăşiţe de oaste se întoarse Şiki-Hutuhu-noion la Gengis-han în tabără.

Vestea cea mare a izbânzii de la Pervan asupra nebiruiţilor mongoli se întinse cu iuţeală peste văi şi dealuri. Căpitanul mongol care asedia cetatea Balh ridică de îndată asediul şi îşi retrase oastea spre miazănoapte. Într-unele oraşe ocupate de tătari, locuitorii se răsculară şi măcelăriră garnizoanele mongole. Văzând acestea toate, Gengis-han recurse la obişnuitele lui şiretlicuri: trimise iscoade dibace la hanii supuşi sultanului şi le făgădui zeci de cămile încărcate cu aur ca să părăsească pe viteazul Djelal ad-din.

Şi-n scurtă vreme în tabăra tânărului sultan, cu prilejul împărţirii prăzilor, pentru nişte fleacuri de nimic, izbucni zâzania. În cearta lor pentru un armăsar arăbesc un han kâpceak izbi cu gârbaciul pe Agrak, căpetenia unui mare pâlc de călăreţi localnici, şi Djelal ad-din nu mai izbuti să-i împace. După această dihonie, Musafar-Malik, căpitanul afganilor, şi Azam-Melik cu karlucii lui, şi Agrak cu oastea Keldjului, dând crezare şoaptelor veninoase răspândite de iscoadele kaganului, îl părăsiră pe Djelal ad-din sub cuvânt că nu pot răbda trufia şi mojicia hanilor kâpceaci, care se încumetă să ridice gârbaciul asupra căpitanilor altor seminţii.

— Înainte vreme oamenii aceştia de origine turcică, sau cum li se mai spune kâpceaci, se temeau de mongoli. Ei spuneau că mongolii nu-s oameni ca toţi oamenii, că ei nu pot fi biruiţi pentru că loviturile de sabie nu le fac niciun rău. De aceea, chipurile, nu se tem ei de nicio putere din lume şi nimeni nu poate să le stea împotrivă. Acum însă când noi i-am bătut pe mongoli şi toţi au văzut că îşi oamenii din neamul lor, ca oricare alţii, pot fi răniţi şi pot pierde sânge tot aşa de roşu ca orice alt sânge, acum kâpceacii au început să se laude şi să ne batjocorească pe noi, cei care i-am ajutat în bătălie.

Djelal ad-din nu mai izbuti să facă nimic. Zadarnic le arăta el că Gengis-han are să-i strivească foarte uşor pe fiecare în parte, dacă nu vor fi uniţi. Toate strădaniile rămaseră zadarnice, şi jumătate din oaste îl părăsi. Acum nu-i mai rămăseseră decât turkmenii cu Amin-al-Mulk.

Când Şiki-Hutuhu-noion se întoarse în tabără şi povesti cu de-amănuntul lupta de la Pervan, Gengis-han îl ascultă, ca de obicei, netulburat şi de nepătruns în gândurile lui. Se mulţumi să spună:

— Şiki-Hutuhu a fost învăţat din totdeauna să fie nebiruit şi învingător. Acum, dacă a gustat din amărăciunea înfrângerii, are să fie mai cu luare-aminte şi mai încercat în treburile războiului.

Dar kaganul nu zăbovi deloc: chemă la sine toate oştile pe care le putu strânge de prin părţi, îşi adună astfel o putere nemăsurată şi porni cu toată graba în fruntea ei. Acum gonea cu atâta iuţeală, că mongolii nu-şi mai puteau pregăti nici măcar o fiertură în scurtele popasuri ce li le lăsau. Înainta drept spre Ghazni şi, când drumul de care se sfârşi, kaganul părăsi toate căruţele şi îşi urmă înaintarea pe cărările munţilor.

Capitolul 2 – BĂTĂLIA DE LA SIND

Şi n-am să-ţi mai spun cal, ci frate am să-ţi spun. Căci mai aproape îmi eşti decât un frate.
(Kitabi-Korkud)

După ce fu părăsit de oştile triburilor prietene, Djelal ad-din nu se mai putu măsura cu mongolii într-o luptă la câmp deschis, cum voia înainte, şi îşi croi drum spre miazăzi. Dar îi stătură în drum bogatele şi vijelioasele ape ale râului Sind[60] ce izvorăşte din Tibet şi străbate clocotind strâmtorile munţilor. Sultanul încărcă toate luntrile şi plutele aflate pe acolo pentru a-şi trece oastea peste apă. Toate se sfărâmară însă de stâncile ascuţite. În sfârşit i se aduse o altă corabie şi Djelal ad-din urcă în ea pe mama sa şi alte femei, dar şi corabia aceasta se zdrobi de stânci, aşa că femeile fură silite să rămână cu oastea.

Deodată se ivi un djighit, cu calul în spume, şi strigă: „Mongolii sunt aproape!" Se lăsase noaptea şi negrele-i văluri acopereau acum totul din jur.

Gengis-han află că Djelal ad-din nu izbuteşte să treacă Sindul şi hotărî să-l prindă de viu. Grăbi cât putu înaintarea oştilor sale şi-n zori îşi zări potrivnicul. Mongolii porniră atacul din trei părţi. Oştile lor se rânduiră în chip de arc, în aşa fel că râul Sind părea a fi coarda acestui arc.

Kaganul trimise de-a lungul apei, de sus şi de jos, pe Uner-Gulidj şi Gugus-Gulidj să desprindă pe Djelal ad-din de pe malul râului şi să-l împingă spre arcul oştilor sale, şi le porunci lor: „Să nu mi-l atingeţi pe sultan cu vreo săgeată, vreau să mi-l aduceţi teafăr şi nevătămat".

Djelal ad-din era acum în mijlocul oştirilor mongole, înconjurat de şapte sute de călăreţi sălbatici. Şi zărind el pe Gengis-han în vârful unei înălţimi, de unde conducea lupta, sultanul urmat de djighiţii săi se repezi cu atâta furie spre acel loc, încât spulberă pe mongolii ce-i stăteau în cale. Ba chiar însuşi kaganul fu silit s-o ia la sănătoasa, biciuindu-şi amarnic fugarul.

Dar vezi că încercatul şi prevăzătorul han al mongolilor avusese grijă ca înainte de începerea luptei să-şi dosească vreo zece mii de nucheri pe-alesul. Aceştia se năpustiră fără de veste

---

[60] Sind – Indul.

asupra sultanului, îl aruncară înapoi şi izbiră din toate puterile aripa dreaptă a turkmenilor de sub conducerea lui Amin-al-Mulk. Rândurile turkmenilor fură respinse spre centrul arcului, unde se învălmăşiră şi începură retragerea.

Pe urmă mongolii distruseră în acelaşi fel şi aripa stângă a sultanului. Djelal ad-din, înconjurat de credincioşii săi, se bătu mai departe până spre amiază când, pierzându-şi obişnuita stăpânire de sine, începu să se zbată, zvârlindu-se ba la stânga, ba la dreapta, ca un tigru încolţit la strâmtoare.

Mongolii nu uitaseră porunca măritului kagan: „Să nu mi-l atingeţi pe sultan cu vreo săgeată” şi cercul de fier din jurul lui Djelal ad-din urmă să se strângă tot mai mult. Sultanul se bătea nebuneşte, încercând să-şi croiască drum prin rândurile vrăjmaşului. De la o vreme pricepu însă că situaţia lui e fără nădejde. De aceea sări pe iubitul său armăsar turkmen, îşi lepădă chivără şi panţărul şi, întorcându-şi calul odihnit, se avântă din înaltul unei stânci drept în apele întunecate ale fumegosului Sind. Trecu cu bine râul, se căţără pe coasta repede a malului opus, ridică sabia ameninţător spre Gengis-han şi, dând pinteni armăsarului, se făcu nevăzut în tufişuri.

De uimit ce era, Gengis-han îşi duse mâna la gură şi, arătându-li-l pe Djelal ad-din, spuse feciorilor săi:

— Iată ce fiu şi-ar dori orice părinte![61]

Tătarii, văzând că sultanul s-a aruncat în apă, dădură să-l ajungă înot, dar kaganul îi opri.

Ei măcelăriră toată oastea turkmenă. Oştenii mai apucară să arunce în valuri pe soţia şi pe mama sultanului lor, pentru ca ele să nu încapă pe mâna mongolilor.

Doar feciorul viteazului Djelal ad-din, un băiat de şapte ani, fu prins viu. Nucherii îl aduseră în faţa hanului. Copilul sta întors cu umărul spre Gengis-han şi-i arunca pieziş priviri îndrăzneţe şi pline de ură.

— Stirpea vrăjmaşilor noştri trebuie smulsă din rădăcini, spuse Gengis-han. Urmaşii unui asemenea musulman neînfricat ar hăcui pe nepoţii mei. De aceea aruncaţi ogarului meu inima acestui băiat.

Gâdele kaganului rânji de plăcere: va putea să arate stăpânului toată măiestria sa. Îşi suflecă mâneca, răsturnă copilul pe spate, îi spintecă dintr-o singură mişcare coşul

---

[61] Din spusa cronicarului Raşid ad-din.

pieptului, îşi înfundă mâna sub coaste şi smulgând mica inimă aburindă o întinse kaganului.

Gengis-han gâfâi de câteva ori: „chu-chu-chu!” ca un vier bătrân, apoi îşi întoarse calul şi, posomorât, cocârjat, porni mai departe pe poteca pietroasă la deal.

După lupta de pe râul Sind sultanul Djelal ad-din mai bătu multe meleaguri, mai luptă mulţi ani biruind pe mongoli şi mai adună destule cete de viteji. Dar niciodată nu mai izbuti să-şi alcătuiască o oaste destul de puternică pentru a putea înfrânge deplin pe năvălitori.

Capitolul 3 – HAGI RAHIM AJUNGE DIAC

Din seara aceea de pomină de la Buhara, când Mahmud-Ialvaci l-a scăpat pe Hagi Rahim de paloşele nucherilor de caraulă şi i-a îngăduit să se agaţe de poala mărinimiei sale, dervişul îl urmă peste tot pe dragomanul kaganului, după cum şi pe el însuşi îl urma ca o umbră fratele său mai mic, Tugan.

Mahmud-Ialvaci era acum primul sfetnic al noului cârmuitor al ţinutului Maverannahr, Djagatai-han, feciorul hanului Gengis. Djagatai îşi petrecea timpul mai mult la vânători şi ospeţe, în timp ce Mahmud-Ialvaci strângea pentru el dările, număra avuţiile prădate de tătari, trimitea în Mongolia convoaie de robi, întocmea opisurile caselor şi moşiilor părăsite, impunea norodului noi biruri şi alegea sameşi pentru strângerea dărilor.

El îndemna pe săteni să se întoarcă la pământul muncit de ei şi să semene grâu şi bumbac, făgăduindu-le că becii dinainte vreme n-au să se mai întoarcă la conacele lor şi nimeni n-are să mai aibă dijme de plătit pentru pământul ce-l lucrează.

Dar toate aceste făgăduieli nu le făcea decât pentru a linişti oamenii ce-şi părăsiseră casele, pentru a aduce înapoi la ogoare pe sătenii îngroziţi, pentru a termina odată cu jafurile cetelor de flămânzi şi fără de căpătâi care atacau caravanele. Abia mai târziu se dovedi că toate vorbele lui n-au fost decât momeli. Şi că, în locul becilor turkmeni, tadjici şi kâpceaci, stăpâni peste pământuri au devenit treptat hanii şi noionii mongoli, iar sătenii întorşi la ţarini erau, ca şi înainte, argaţii acestora, obligaţi să dea stăpânilor mai toată pâinea muncită de ei.

Mahmud-Ialvaci îl puse pe Hagi Rahim diac al cancelariei sale, şi dervişul poet, părăsind pentru o vreme alcătuirea dulcilor

gazeluri sunătoare, muncea cu sârg din zori şi până-n noapte şezând laolaltă cu alţi dieci pe un mare covor ros şi întocmind pe genunchi lungi opisuri de avuţii, socoteli felurite, porunci ale cârmuirii şi multe alte hârţoage însemnate.

Mahmud-Ialvaci nu-i plătea nicio simbrie dervişului, dar într-o bună zi îi vorbi cam aşa:

— Ce-ţi trebuie ţie simbrie? De mâna prin care trec atâtea bogăţii se prinde pulberea de aur...

— Da, dar nu de mâna unui derviş-poet, răspunse Hagi Rahim. După ani şi ani de pribegie doar de pulberea drumurilor s-a umplut vechiul meu halat.

La care răspuns Mahmud-Ialvaci îi dărui un halat nou în culori vii şi-i porunci să se înfăţişeze la el în fiecare joi dimineaţa, în ajunul sfintei zile de vineri, să-şi primească cei trei dirhemi pentru pâine, ceai şi scăldătoare – ca hârţoagele cârmuirii să nu se umple de praful adunat de derviş pe nesfârşitele cărări ale lumii.

Altul în locul lui Hagi Rahim s-ar fi simţit cel mai norocit om de pe lume. Locuia într-o căscioară părăsită de stăpâni şi putea trăi acolo ca la el acasă; seara, după slujbă, se aşeza pe treptele pridvorului, în faţa viei cu butucii atât de încovoiaţi sub greutatea ciorchinilor chihlimbarii, încât rodul lor l-ar fi putut îndestula un an întreg; în curte creştea un platan înalt şi rămuros a cărui umbră bogată cădea până la geamia vecină şi apăra de arşiţă căsuţa dervişului. La umbra platanului trecea şi un arâk plin de apă pentru stropitul viei, şi în răcoarea serilor Hagi Rahim învăţa pe fratele său Tugan tainele algebrei şi ale limbii arabe.

Dar dervişul nu alerga după tihnă şi belşug, ci după o viaţă neobişnuită, vie, mereu nouă, şi-n inima lui ardea jarul neastâmpărului. Nu trecu mult şi el nu mai putu răbda munca aceea de diac. În fiecare zi veneau la cancelarie sute de oameni, de obicei jălbaşi încovoiaţi prea rău de asuprirea mongolilor. Întreaga ţară gemea sub domnia noilor stăpâni care păstoreau norodul ca lupii pe oi.

Nemaiputând îndura, Hagi Rahim îşi spuse: „Destul, dervişule! Cine slujeşte pe duşmanii ţării sale e vrednic de afurisenie, nu de mulţumire”, şi se duse întins la Mahmud-Ialvaci să-i spună verde ce-l apăsa pe suflet.

Îl găsi pe dragoman în marea livadă a palatului, unde Mahmud tundea coardele uscate ale unui butuc de vie, căutând în această muncă uitarea grijilor sale împovărătoare. El ascultă pe derviş, apoi îl întrebă:

— Vrei să-ţi părăseşti mama cea bună, tocmai când este slăbită de răni şi apăsată de suferinţă?

— Nu vreau să slujesc pe înrobitorii neamului meu...

— Pesemne că şi pe mine mă socoteşti tâlhar pentru că slujesc pe înrobitorii neamului! Ei bine, uite ce-am să-ţi spun. Stăpânul nostru marele kagan Gengis-han are ca mare sfetnic pe chinezul Eliu-Ciu-Ţai. Acesta, fără să se teamă de nimic, îi spune întotdeauna adevărul. Numai el îl opreşte să măcelărească oraşe întregi de-a surda, tâlcuindu-i adevărurile: „Dacă ai să tai pe toţi locuitorii oraşului, cine are să-ţi mai plătească bir ţie şi nepoţilor tăi?” Şi ascultându-l, Gengis-han cruţă sute de mii de prinşi... Acelaşi lucru mă strădui să fac şi eu pe lângă feciorul kaganului, Djagatai-han, pentru a salva pe musulmanii noştri de la nimicire. Văzut-ai vreodată chipul acestui Djagatai? Cunoşti cruda nebunie ce-i umple ochii? În fiecare zi la divan el aţinteşte pe câte cineva cu degetul întins şi strigă: „Alâb-barân!”, adică „luaţi-l!” şi nefericitul este târât la butuc. Iar eu mă strădui ca-n fiecare zi să-i smulg o poruncă de milă şi îndurare.

— N-am de gând să-mi părăsesc ţara, răspunse Hagi Rahim. Dar dă-mi, rogu-te, altceva de făcut: nu mă mai ţin puterile să înşir opisuri de veşminte pătate de sânge şi să văd râuri de lacrimi.

— Bine, am să-ţi dau o însărcinare de seamă.

— Te ascult, stăpâne.

— Am aflat că învingătorul ţărilor din apus şi miazănoapte, Djuci-han, feciorul cel mare al kaganului, căpătând în stăpânire şi ultimul ţinut de miazănoapte al Horezmului, stă să pornească la îngenuncherea lui.

— Ba eu te pot asigura că fierarii şi arămarii Gurgandjului n-au să-şi predea oraşul fără luptă, aşa cum au făcut locuitorii Buharei şi Samarkandului.

— Am de trimis o scrisoare acelui Djuci-han, dar drumul prin Kzâl-Kum e bântuit de câteva cete de călăreţi care se abat asupra mongolilor şi îi căsăpesc. Se spune că în fruntea lor s-a ridicat „călăreţul negru”, un anume Kara-Burgut, călare pe un

nemaivăzut armăsar negru. Nimeni nu poate pune mâna pe el. Răsare ca din pământ ba într-un capăt, ba într-alt capăt al pustiului Kzâl-Kum, străbătând uriaşe depărtări şi pierind fără urmă. Printre localnici umblă zvonul că însuşi şeitan îl ajută în isprăvile lui.

— Acest „călăreţ negru” dovedeşte că printre musulmani mai cresc djighiţi îndrăzneţi.

— Am să-ţi dau o scrisoare către Djuci-han. Ai s-o ascunzi bine, pentru ca nici cămilele mongole şi nici „călăreţul negru” să n-o poată găsi la tine. Altfel ai să mă pierzi şi pe mine, şi pe tine.

Hagi Rahim îşi lăsă privirea în pământ: „Ce scrisoare o mai fi şi asta, de poate pierde pe cel ce-o trimite?” Când îşi ridică ochii, frunzele viţei-de-vie se conturau pe cerul de aur al amurgului. Mahmud-Ialvaci stătea nemişcat în acelaşi loc şi-ai fi zis că privirea lui a pătruns gândurile dervişului. Îşi duse mâinile la barba atinsă de argintul anilor şi un surâs uşor îi umbri colţul gurii.

— Scrisoarea va ajunge cu bine la Djuci-han, spuse Hagi Rahim, şi nimeni n-are s-o citească afară de el. Am să sap o gaură în toiagul meu şi am să ascund acolo scrisoarea, închizând deschiderea cu un dop de ceară. Dar izbuti-voi eu să ajung cu bine până la marele han? După cum spui, el luptă în stepa kâpceacă pe unde hălăduiesc astăzi cetele acelea care taie pe drumeţi. Aici sunt o gărgăriţă care rătăceşte la picioarele tale pe cărările livezii. Dar ce are să se aleagă din mine când am să ies de sub ocrotirea puternicului tău braţ? De „călăreţul negru” nu mă tem, dar la prima strajă orice caraulă mongolă are să mă hăcuie bucăţi-bucăţele.

Mahmud-Ialvaci se aplecă şi ridică de pe cărare o gărgăriţă roşie, pe care şi-o puse pe palma îngustă şi albă. Gărgăriţa alergă iute până la capătul degetului mijlociu şi, desfăcându-şi aripioarele, îşi luă zborul.

— Tot ca şi gâza aceasta ai să te strecori şi tu pe acolo pe unde n-ar trece nici o mie de oşteni. Ca sfânt derviş ce te afli, ai să-ţi pui din nou vechiul halat, ai să-ţi iei măgăruşul cuminte şi ai să-l încarci cu cărţi vechi. Iar pentru ca mongolii să nu te oprească la strajă, am să-ţi dau o paiţza cu şoim de aur.

— Dar cu fratele meu Tugan ce să fac?

— Să-l iei şi pe el cu tine, ca ucenic derviş. Că acolo, la Djucihan, are să-nveţe el şi meşteşugul armelor şi are s-ajungă un djighit vrednic. Drum bun şi cale uşoară!

— Fii pe pace, am să fac totul cum trebuie.

— Când vei străbate calea să te rogi şi pentru mine, căci sunt om bătrân şi nu ţi-am dorit întotdeauna decât binele.

Capitolul 4 – „CĂLĂREŢUL NEGRU”

Către seară Hagi Rahim şi Tugan purceseră la drum şi se alăturară unui grup de săteni ce se întorceau de la târg cu coşurile goale. Treptat, ţăranii părăsiră şleahul, cotind unul câte unul spre cătunele lor pustiite de foc.

Hagi Rahim mergea cu pas măsurat şi, potrivit obiceiului sau, îngâna cântece arăbeşti. Tugan era mare acum, crescuse mult. De sub turbanul lui albastru, cum se cuvine să poarte flăcăii, îi scăpa pe ceafă un zuluf lung şi negru. Cu sacul de pribegie aruncat pe umăr şi cu un toiag în mână, urca în fugă toate colinele din cale, cerceta munţii pierduţi în cenuşiul zării, căta în jur, străduindu-se să vadă totul, să înţeleagă totul. Trăia acum o viaţă bogată şi fericită, care după lungile luni de închisoare în umeda şi întunecata temniţă din Gurgandj i se părea plină de bucurii.

Măgăruşul negru tropăia mărunt cu copitele lui tari şi micuţe şi dădea mereu din urechi. Sacii din spinarea măgăruşului erau doldora de cărţi vechi, de suluri cu poemele poeţilor arabi şi persani şi de merinde pentru mai multe zile.

Uneori în depărtare se arăta un nor de praf. De după pomi se iveau câţiva călăreţi mongoli, însoţind vreo căpetenie mai de seamă, *daruga*, sau păzind o caravană de cămile domoale încărcate cu grâne. Unul dintre mongoli se desprindea neapărat din pâlc şi se abătea spre derviş cu gârbaciul ridicat:

— Cine eşti? Unde mergi?

Hagi Rahim îşi dădea fără o vorbă fesul pe ceafă şi pe frunte îi apărea, prinsă c-o legătură subţire, paiţza, plăcuţa de aur cu un şoim în zbor. Mâna cu gârbaciul se lăsa în jos şi mongolul striga: *„Baiartai! Urragh!”* adică: „Drum bun! Înainte!” apoi îşi întorcea calul în loc şi se înapoia la pâlcul său.

Iar dervişul, trăgându-şi înapoi pe frunte fesul cel înalt, o pornea mai departe cu un alt cântec:

Înainte, Bekir, negriciosule! Cu-a mea cântare
Grăbeşte spre locul ce sufletul mi-l înfioară.
Prea destui au murit şi acas’, pe salteaua lor tare,
Doar mişeii se tem în nisipul cel roşu să piară...

Într-un loc neumblat le răsăriră deodată patru călăreţi de după o movilă şi le stătură de-a curmezişul potecii.

— Stai! strigă unul dintre ei, un bătrân cu faţa brăzdată de creţuri adânci şi arsă puternic de soare. Care ţi-e numele?

— Belşug, libertate, şi pace ţie! răspunse dervişul. Ce nevoie te mână să-mi ştii numele?

— Stai, că te-am recunoscut! De mine nu scapi! Te ştiu: ai fost diac la Mahmud-Ialvaci, musulmanul ce s-a vândut fără ruşine mongolilor. L-ai ajutat să jefuiască norodul şi de aceea ai să simţi îndată ascuţişul sabiei mele.

— În spusa ta sunt doi stropi de adevăr, dar tot restul e un şuvoi tulbure de neagră minciună.

— Cum minciună? sări mânios moşneagul şi îşi trase fulgerător din teacă paloşul încovoiat.

— E adevărat că am fost diac la cancelaria cinstitului musulman Mahmud-Ialvaci, e adevărat că-s muritor şi c-am să mor! Cine poate fugi de moarte? Niciodată însă n-am jefuit pe nimeni, am scris doar lungi opisuri de averi jefuite de mongoli, şi am întocmit jalbe pentru toţi necăjiţii veniţi să afle sprijin la Mahmud-Ialvaci.

— Taci, dervişule, dacă nu vrei să-ţi pierzi chiar în locul ăsta fesul, cu cap cu tot! urmă să strige bătrânul. Vino după mine şi nu încerca să-mi scapi cu fuga.

— Urmez oricând pe cine mă cheamă, răspunse netulburat dervişul. Dar nu mi-ai spus încă numele tău. Şi n-am să ştiu împotriva cui să mă plâng lui Allah dacă ai să mă îmbrânceşti în hăul pierzaniei.

— Până să te asculte Allah, are să te judece paloşul „djighitului negru”, i-o întoarse unul dintre călăreţi. Cu mai-marele nostru n-are să-ţi mai ardă de glume.

Călăreţii lăsară drumul şi se îndreptară spre miazănoapte, pierzându-se în galbenul nisipurilor încinse. Iarba săracă şi aspră, rarele tufe de tamariscă, guşterii ce se împrăştiau

speriaţi din calea lor făceau ca locurile să pară şi mai apăsătoare.

— Oare ne-a sunat într-adevăr ceasul din urmă? şopti Tugan. De ce-ai primit să facem drumul acesta fără noimă? Ce bine am dus-o la Samarkand! În linişte şi pace.

— Nu trebuie să cârteşti înainte de vreme, îi răspunse Hagi Rahim. Ziua încă nu s-a încheiat, iar viitorul e plin de neprevăzut.

Multă vreme au mers ei aşa, tot spre miazănoapte. În sfârşit, la răscrucea a două poteci aproape şterse de nisipuri, călăreţii se opriră. Unul dintre ei îşi împinse calul pe culmea unei coline, cercetă îndelung zările, apoi întinse mâna spre apus şi strigă:

— Repede, repede într-acolo! Soarele stă să scapete.

Era întuneric bine când Hagi Rahim şi ceilalţi ajunseră la un foc de tabără. Se găseau în fundul unei râpe seci. Dervişul şi Tugan aveau mâinile legate la spate şi laţul arcanelor îi strângea de gât: bătrânul călăreţ se temuse ca prinşii lui să nu se facă nevăzuţi în întuneric. Tot el îi îmbrânci pe amândoi mai aproape de foc şi le porunci să se lase în genunchi. Măgăruşul fu adus şi el lângă dânşii.

În faţa focului, pe un covoraş, şedea posac, cu picioarele subpuse, un turkmen uscăţiv. Pe faţa lui arsă de soare ochii lucitori şi rotunzi scăpărau parcă şi mai aprins. Alaiuri de el, pe covoraş, se afla o sabie lungă, neîncovoiată: *koncearul*.

„Unde-am mai văzut eu pe djighitul acesta semeţ? se întrebă Hagi-Rahim, cătând la turkmenul cel posomorât. Nu-ncape nicio îndoială – el este «călăreţul negru».”

Negru îi era cekmenul, neagră căciula dată pe spate şi negru-corb calul înalt, legat în apropiere. În jurul focului mai şedeau vreo douăzeci de djighiţi cu haine ponosite, dar cu arme de soi, bătute în argint. Unii mânioşi, alţii batjocoritori, toţi se uitau la prinşii aduşi din pustiu.

Unul dintre djighiţi trase din spinarea măgarului sacul cusut dintr-un covor şi scutură pe jos o legăturică de lipii, o cârpă cu stafide, un pepene turkestan şi o bucată de brânză acrită. Apoi dădu jos cu grijă al doilea sac – cel cu făină – şi răsturnă pe nisip al treilea sac. În acesta din urmă găsi o cutie cu călimări, câteva cărţi, un sul de manuscrise şi mai multe scule de armurier.

Djighitul cu ochi rotunzi luă o carte, o răsuci în mână, răsfoi câteva file şi spuse:

— Pesemne că aici sunt scrise hadisele şi învăţăturile cu care bărboşii imami împuiază capul flămânzilor lor ucenici.

— Nu, slăvite căpitan, răspunse Hagi-Rahim. Cartea povesteşte despre marele Iskender, cuceritorul lumii.

— Mi-ar plăcea să te aud citind despre acel viteaz cuceritor. Dar nu ţi-a mai rămas vreme, Azrail are să se înalţe îndată cu sufletul tău în traistă.

Bătrânul, care-i adunase pe prinşi, duse deoparte măgarul şi fără să se grăbească îşi trase de la brâu un jungher subţire şi lung, de felul acelora cu care casapii înjunghie berbecii, şi îl înşfăcă de gât pe derviş.

— Hei, moşule, mai aşteaptă cu jungherul ăla! strigă cineva. Căpetenia noastră vrea să afle ce scrie şi-n celelalte cărţi.

Aproape gâtuit de strânsoare, dervişul hârâi:

— Într-aceea sunt arătate faptele de vitejie ale vestitului pardos Kara-Burgut, spaima caravanelor...

— Stai aşa! Dă-i pace, moşule!... porunci „călăreţul negru” şi începu să cerceteze cu luare-aminte cartea cu scoarţe de piele galbenă, zăbovind la desenele care înfăţişau lupte şi încăierări.

Bătrânul îmbrânci cât colo pe Hagi Rahim şi se îndepărtă ocărând.

Dervişul se uita la cerul întunecat, spuzit de stele sclipitoare, la flăcările roşii ale focului, la chipurile posomorâte ale djighiţilor, la nisipurile pustiului şi se gândea: „De unde are să ne vină scăparea? Dacă de mine, pribeagul, n-are să-i fie milă nimănui, cel puţin de flăcăiaşul-armurier abia scăpat din bezna temniţelor horezm-şahului ar trebui să se-ndure djighiţii. Oricum, nici măcar prăbuşindu-se într-o prăpastie, un derviş nu trebuie să-şi piardă nădejdea: în ultima clipă halatul lui se mai poate agăţa de-un colţ de stâncă, sau trupul îi poate fi susţinut de aripa unui vultur ce urcă-n zbor...”

— Nu vezi că ne-a bătut ceasul din urmă? şoptea Tugan la urechea dervişului.

— Ba ziua încă nu s-a sfârşit. Mai avem înaintea noastră o noapte lungă. Cine ar putea spune de pe acum ce are să ne aducă ea?

„Călăreţul negru” lăsă jos pe covor cartea cu scoarţe de piele şi spuse:

— Nu mai e mult până răsare luceafărul de dimineaţă. Să mai zăbovim puţin cu pedepsirea acestui slugoi al necredincioşilor.

Pribeagul ne-ar putea povesti isprăvile vreunui viteaz vestit, să-l ascultăm.

Tugan şopti din nou:

— Oare ai să le povesteşti într-adevăr ceva? Aşa îngenuncheat, umilit, şi mai vrei să le povesteşti? Să nu spui nicio vorbă. Mai bine să ne omoare!

— Rabdă, răspunse Hagi Rahim. Noaptea e lungă şi poate aduce multe...

— Să-nceapă povestea, răsunară câteva glasuri. Uneori privighetoarea cântă mai frumos în colivie decât slobodă...

— Bine, ascultaţi, începu dervişul. Am să vă spun o poveste şi nu despre Iskender Măritul, nici despre Rustem şi Zorab, ci despre Kara-Burgut, slăvitul tâlhar al pustiei şi despre fecioara turkmenă Ghiul-Djamal...

Auzind numele Ghiul-Djamal, căpetenia djighiţilor îl fulgeră din ochi pe derviş şi sprâncenele i se arcuiră a uimire. Se lăsă pe-o rână, îşi sprijini obrazul în palmă şi nu-ţi mai luă ochii de la povestitorul cu mâinile legate: ar fi jurat că-l mai văzuse cândva.

Capitolul 5 – POVESTEA DERVIŞULUI HAGI RAHIM

Pe când trecea odat' în pas grăbit, pe lângă mine, cu poalele veşmântului ea m-a atins.

(Dintr-un basm oriental)

— Ghiul-Djamal era o păstoriţă sărmană dintr-un sărman aul pierdut în marele pustiu turkmen, începu cu glas cântător dervişul. Şi ştia Ghiul-Djamal multe cântece.

Avea un cântec anume pentru miei când îi ducea la adăpat; un altul, potolit şi vesel, îndemna mieii să pască liniştit şi să nu se răzleţească prea mult. Iar un al treilea cântec, neliniştit şi rău prevestitor, chema cu sunete înalte şi tremurătoare pe rătăciţi, vestindu-i că lupul cel hain e pe aproape. Şi mieluşeii, adormiţi la umbra vreunei tufe sfrijite, săreau ca arşi şi fugeau cât îi ţineau picioarele spre movila pe vârful căreia îi aştepta Ghiul-Djamal sprijinită într-un toiag. Cei trei dulăi mari şi miţoşi alergau în jurul mieilor rămaşi în urmă, adunând grămadă turma fetei.

Ghiul-Djamal îşi învăţase toate cântecele de la bunicul ei Korkud-Cioban, care păstorise ani mulţi oile, cântându-le din fluierul lui cel lung. Toată viaţa a fost om sărac: se tocmea păstor al aulului şi mânca în fiecare zi în altă iurtă, măcar că avea şi el în marginea satului o iurtă a sa, veche şi povârnită cum era şi el însuşi.

Rămăsese singur demult de tot de când îi murise mai întâi nevasta şi apoi cei doi fii, ucişi în timpul luptelor duse de horezm-şah cu muntenii liberi afgani.

Fiica păstorului, măritată cu un nomad dintr-un trib depărtat, se înfăţişase într-o bună zi la el, purtând în braţe un copilaş nevârstnic, şi peste câteva zile îşi dăduse duhul. Obrazul îi era plin de vânătăi şi de răni. Nimeni nu ştia ce păţise, iar bătrânul Korkud-Cioban, când era întrebat, obişnuia să răspundă întotdeauna la fel:

— Pesemne că aşa a vrut Allah! Nu orice fată are noroc de un bărbat bun! şi îşi acoperea chipul smead şi zbârcit cu mâneca largă.

La început Korkud-Cioban îşi păzi şi îngriji nepoţica la fel ca pe o mieluşea bolnavă şi, umblând cu turma prin stepă, o purta în spinare într-o traistă de piele. Uneori în aceeaşi traistă behăia şi câte un miel lingav.

Cu timpul Ghiul-Djamal crescu, apoi începu să alerge pe propriile-i picioruşe alături de bunic; când bătrânul cânta din fluier, ea îi ţinea isonul cu glăscioru-i subţirel şi aduna împreună cu dulăii noatenele rămase în urmă! Când Ghiul-Djamal se făcu mai mare, Korkud vesti lumea că nu mai vrea să fie păstor, că de acum înainte are să şadă pe-o pâslă în faţa iurtei sale, iar în locu-i oiţele tinere au să fie duse la păscut de nepoata lui. Cam tot în acea vreme se întoarse la aul, călare pe-un măgăruş năpârlit, o soră de-a păstorului, la fel de bătrână ca el, şi se aşeză în iurta lui. Tot aulul începu să şoptească pe ascuns că moş Korkud s-a găsit în stepă cu şeitan şi că i-a dat pe nepoată-sa de nevastă. Alţii spuneau că bătrânul a dezgropat o comoară într-un străvechi kurgan, şi încă multe zvonuri de acelaşi fel se scorniră pe seama lui. Adevărat este că de la o vreme în iurta păstorului se ivi un vechi ceaun de aramă, că deasupra lui se înălţa mereu un fuior de fum, şi că bătrânul cel sărac îşi cinstea acum toţi oaspeţii cu ceai proaspăt.

În sfârşit veni vremea ca frumoasa Ghiul-Djamal să fie măritată. Bătrânul aştepta demult. *Kalâmul*[62] pentru o fată ca ea îi putea aduce moşneagului şi o cămilă, şi o vacă, şi un cal, şi mai mulţi berbeci. Acum are să scape de orice griji şi nevoi: are să poată sta tolănit pe pâslă, toată ziua cu ochii la nori, toată noaptea cu ochii la stele. Şi are să poată să bea kumâs pe săturate, că de vite au să îngrijească soră-sa, nepoată-sa şi ginerele.

Noi se prea grăbea Korkud să mărite fata. Celor ce veneau să peţească pe Ghiul-Djamal, bătrânul le cerea în fiecare zi un kalâm tot mai mare, aşa că peţitorii plecau minunându-se de lăcomia păstorului de până mai ieri. Unul singur nu se dădea dus. Era vestitul pardos al deşertului, spaima caravanelor, tâlharul Kara-Burgut, vulturul negru.

— Cine iubeşte cu-adevărat, spunea Kara-Burgut, nu stă să se tocmească pentru kalâm. Şi se legă să plătească oricât îi va cere bătrânul Korkud. Dar în fiecare noapte păstorul îl amâna pentru noaptea următoare, spunând că trebuie să mai chibzuiască.

Se vede însă că şeitan avea de gând să joace un renghi bătrânului, căci dintr-un condei moşneagul cel lacom pierdu şi cămilele, şi caii, şi berbecii pe care îi şi aduna cătând la stele. În aul se arătară călăreţii şahului, veniţi să strângă birul pentru anul trecut, pentru cel curgător şi pentru cel ce avea să vină. Şi plecară luând o sumedenie de cai, de vite, şi pe deasupra şi pe Ghiul-Djamal, sub cuvânt că supuşii măritului şah datori sunt să-i trimită şi cele mai frumoase fete din aşezările lor.

În toiul nopţii Kara-Burgut sosi iar cu calul în spume la cortul bătrânului păstor. Şezu toată noaptea pe-un colţ al pâslei de lângă iurtă şi-i puse moşneagului nenumărate întrebări despre călăreţii abătuţi peste aul: cine îi era căpetenie, ce cai aveau, ce şei şi ce cioltare sub şei. Află totul cu de-amănuntul, apoi vorbi astfel:

— Acum am să-i pot recunoaşte chiar noaptea şi am să mă răfuiesc cu fiecare în parte şi cu toţi laolaltă, măcar de s-ar ascunde de mine şi pe fundul mării Horezmului. Cât despre Ghiul-Djamal, pe ea am s-o găsesc şi am s-o aduc înapoi în iurta asta a ta, moş Korkud. Abia apoi o să întindem un ospăţ mare, de unde n-are să mai plece decât în iurta mea, ca să-mi fie

[62] La măritiş tatăl fetei primea de la ginere *kalâmul*, sub forma de vite, îmbrăcăminte şi alte obiecte.

soţie. Ţi-am făgăduit o cămilă, o iapă cu mânz, o vacă şi un viţel şi nouă berbeci. Acum îţi dau de nouă ori cât îţi făgăduisem, dar să nu te încumeţi a o da altcuiva decât mie.

Şi aruncând la picioarele bătrânului un săculeţ cu dirhemi de argint în chip de arvună, Kara-Burgut sări pe cal şi se făcu nevăzut în bezna nopţii...

Ajuns la aceste vorbe, Hagi Rahim îşi curmă firul poveştii, se ghemui gâfâind şi căzu pe-o rână în nisip.

— Şi mai departe ce-a fost? Şi-a găsit haiducul mireasa? întrebară djighiţii din jurul focului.

— Vai-uliai! O, câte nu i s-au mai întâmplat viitorului tâlhar şi minunatei fecioare! răspunse gemând Hagi Rahim. Dar nu-mi pot urma povestea: prea mi s-au înfipt adânc în carne funiile astea, şi-s ostenit de moarte.

— Dezlegaţi-l! porunci „călăreţul negru”.

— Şi pe fratele meu mai mic dezlegaţi-l! I-s mâinile însângerate, spuse dervişul şi, închizând ochii, se răsturnă pe spate.

Bătrânul turkmen mormăi ceva şi dezlegă mâinile celor doi prinşi. Aceştia se aşezară în nisip, cum le veni mai la îndemână, şi dervişul îşi urmă povestirea.

— În zori Kara-Burgut întâlni în stepă pe Djelal ad-din, feciorul padişahului, care se rătăcise urmărind un djeiran şi nu-şi mai găsea însoţitorii. Tânărul era la capătul puterilor, sleit de foame şi sete, abia mai târându-şi de frâu calul ostenit, când zări iurta bătrânului Korkud-Cioban. Acesta îl primi cu cinstea cuvenită unui oaspete, îi aşternu să se odihnească, îi potoli foamea şi îi hrăni calul. Aici în iurta păstorului dădu peste el Kara-Burgut. Haiducul stătu multă vreme la sfat cu fiul duşmanului său, fără a bănui cu cine vorbeşte. La despărţire tânărul urmaş al padişahului îl pofti pe Kara-Burgut sa vie să-l vadă la conacul său din grădina Tillialî de la marginea oraşului. Abia atunci află haiducul că are în faţă pe fiul duşmanului său, padişahul. Dar legea ospeţiei cere să-ţi cinsteşti oaspetele, aşa că haiducul se feri să-l jignească şi-i făgădui să vină neapărat la Tillialî.

Peste o vreme Kara-Burgut se duse în cetatea de scaun să-l vadă pe fiul şahului. Tânărul han era nedorit la curtea tatălui său. Şahul îl ţinea deoparte, pentru că Djelal ad-din avea prieteni printre oamenii de rând, pentru că primea la palatul său din marginea oraşului şi pe nomazii deşertului, şi pe dervişii

rătăcitori, şi pe pustnicii pribegi veniţi din ţări îndepărtate. Şahul se temea ca nu cumva tânărul să uneltească împotriva lui şi urmărea prin iscoade orice pas al fiului său. De aceea în jurul curţilor şi grădinii Tillialî pândeau străji ascunse veghind la toţi cei ce intrau şi ieşeau de la conac.

Kara-Burgut fu întâmpinat cu bucurie la Tillialî. Fiul şahului îl ospătă împărăteşte, muzicanţii îi cântară străvechi cântece de luptă. Noaptea târziu, când Kara-Burgut vru să place, Djelal ad-din îl pofti să rămână până-n zori sau să primească doi-trei însoţitori pentru a-l apăra în drumul său.

— Cine s-ar încumeta să se lege de Kara-Burgut? spuse haiducul. Sabia mea nu se teme nici de douăzeci de duşmani dornici să mă piardă... Şi ieşi liniştit pe portiţa grădinii. Dar deodată se pomeni înfăşurat într-o grea plasă pescărească. Mâinile i se încurcară în ochiurile tari aşa că nu mai apucă nici să-şi tragă sabia. Câţiva călăreţi îl legară fedeleş şi-l aduseră în „casa de judecată şi caznă”.

Noaptea, mai-marele călăilor – „principele mâniei” – Djihan-Pehlevan îl înghesui cu întrebările, cercetându-l cu fierul încins ce-a căutat în grădina tânărului han.

— M-am legat în faţa lui să-i fur din tabunurile hanului tătarilor cel mai straşnic armăsar, o ţinea pe-a lui Kara-Burgut.

Până la urmă, ostenit de dârzenia îndărătnicului djighit, Djihan-Pehlevan porunci ca haiducul să fie închis în „Turnul răzbunării”.

Kara-Burgut fu pornit pe întuneric spre turnul cel înalt. Gealaţii îl înconjurau strâns din toate părţile. Deodată cineva îi şopti la ureche: „În turn să ridici îndată mâna dreaptă şi să te prinzi bine de cârligul de fier de acolo”. Şi-n aceeaşi clipă simţi că funia ce-i lega mâinile s-a slăbit, tăiată de prietenul nevăzut. Ferindu-se să arate că mâinile îi sunt slobode şi că-i gata de luptă, Kara-Burgut intră supus în turn şi se lăsă împins pe scara înaltă şi răsucită. Sus, la lumina săracă a unei torţe, fu deschisă o uşă. Haiducul se împotrivi din răsputeri pentru a nu intra pe această uşă a pierzaniei. Torţa se stinse fără veste, Kara-Burgut fu îmbrâncit peste prag, dar îşi înălţă fulgerător mâna dreaptă, dădu de cârligul de fier şi se agăţă zdravăn de el. O voce strigă: „S-a zis şi cu ăsta!” Uşa se trânti zgomotos şi Kara-Burgut rămase în întuneric agăţat de cârlig, fără podea sub picioare.

Multă vreme se munci haiducul să-şi tragă şi mâna stângă din strânsoarea funiilor. Şi când izbuti, se agăţă şi cu mâna stângă de cârlig. Acum, cu amândouă mâinile îi era ceva mai uşor să stea atârnat. Către dimineaţă, când primele raze de soare pătrunseră prin crăpăturile vechiului turn, djighitul îşi dădu seamă că se află sus de tot, chiar sub acoperiş, şi dedesubt se cască un hău adânc, de unde se-nalţă răgete surde, iar jos se mişcă umbre întunecate şi se desluşesc grămezi de oase albe. Dacă n-avea să-i vină vreun ajutor de la prietenii neştiuţi, prea mult n-ar fi putut sta agăţat de cârligul de fier.

— Şi mai departe ce-a mai fost? întrebară câteva glasuri, când Hagi Rahim amuţi din nou şi îşi aţinti ochii nepăsători la focul de tabără.

— Ce-a păţit Kara-Burgut, dar Ghiul-Djamal? Haide, spune odată!

— Ce-ar fi să-i daţi puţină apă şi pâine băiatului? Şi nici mie nu mi-ar strica să-mi moi gâtlejul. De dimineaţă n-am pus strop de apă în gură...

— Daţi-i o lipie, stafide şi tot ce mai avem pe-aici, porunci „călăreţul negru”. Zi-i mai departe, dervişule, că până la răsăritul soarelui nu mai e mult...

Hagi Rahim îşi sorbi fără grabă cana cu lapte acru şi urmă:

— În timpul acesta fiul şahului petrecea netulburat sub karagaciul rămuros din grădină şi îşi hrănea cu felii de pepene galben armăsarii preaiubiţi. De la o vreme se apropie de el un om cu faţa ascunsă de burnus până la ochi, un prieten credincios cum avea în tot locul, şi îl vesti în şoaptă că oaspetele lui din stepă a fost înşfăcat chiar la poarta grădinii, dus pe sus la căpetenia străjeriilor domneşti şi pe urmă aruncat în temniţa „Turnul răzbunării”.

Djelal ad-din sări în picioare. Fierbea de mânie. Dădu poruncă djighiţilor săi să-ncalece şi să fie gata de luptă. Peste câteva clipe, în fruntea unei cete de călăreţi, Djelal ad-din pătrunse în goana mare în oraş, împrăştiind pe paznicii uliţelor, şi nu se mai opri până în faţa vechiului turn unde aveau loc execuţiile. Străjerul posac al porţii fugi înspăimântat şi djighiţii sfărâmară cu securile uşa turnului. Djelal ad-din urcă în fugă treptele scării de piatră şi sparse şi uşa de aici.

Toţi se dădură înapoi îngroziţi: în pragul uşii se căsca un gol negru ca iadul, iar în dreapta, lipit de zid, atârna un om agăţat

cu mâinile de un cârlig de fier. Oamenii hanului îl apucară cu grijă şi-l aşezară pe-o treaptă a scării. Djelal ad-din ridică o torţă aprinsă şi încercă să vadă ce-i jos. Din adânc îl priveau câteva perechi de ochi sclipitori şi un mârâit furios îi izbi urechea. Hanul, zvârli torţa aprinsă în puţ. Facla se roti până jos şi căzu în mijlocul unei haite de uriaşi câini sălbatici care săriră în lături urlând.

— Mă leg cu jurământ, şopti el, că dacă am s-ajung vreodată padişah am să dau pradă acestor câini sălbatici pe cei ce-au născocit asemenea cumplită caznă.

Apoi coborî din vârful turnului şi încălecă. Un alt cal de soi aştepta pe Kara-Burgut. Pâlcul de djighiţi străbătu în rânduri strânse oraşul şi, abia când depăşi zidurile de piatră şi ajunse în stepa fără de margini, Djelal ad-din vorbi haiducului Kara-Burgut:

— Nu te-a încercat bănuiala că anume te-am chemat la conac pentru a te da pe mâna gealaţilor şahului? Te-aş pofti bucuros să te adăposteşti în grădina Tillialî, dar acum mă tem să nu încapi din nou în gheara gâdelui Djihan-Pehlevan...

— Nu, asemenea gânduri negre n-am avut. Îngăduie-mi să mă întorc în stepa unde-am văzut lumina zilei. Măcar că-i doar nisip acolo, iarbă săracă şi apă sălcie, găseşti mai multă libertate şi fericire la noi, decât aici printre palate mândre, foişoare nalte şi ziduri puternice.

— Nu vreau să te ţin cu sila. Mi-ar place doar să-ţi împlinesc o dorinţă, căci pentru mine-ai pătimit azi-noapte.

— N-am decât una singură. Călăii mi-au aruncat o plasă-n cap, şi doar aşa au fost în stare să-mi smulgă slăvitul paloş-koncear. N-ai vrea ca până l-oi redobândi de la fălosul ce se încumetă să-l poarte la şold, să laşi pe unul din djighiţii tăi să-mi deie sabia lui?

Tânărul han îşi desprinse de la brâu sabia împodobită cu serdolică, peruzele şi rubine şi i-o întinse haiducului:

— Poart-o cu cinste şi n-o trage din teacă decât împotriva duşmanilor neamului nostru şi nu împotriva paşnicelor caravane de călători. Iar acest nobil armăsar corb să fie şi el al tău, de astăzi înainte. Pe el să te avânţi în lupta cu vrăjmaşii ţării.

— Dar eu tot mai am a-ţi face o rugăminte.

— Spune!

— N-ai putea tu, care ştii ce se petrece în palatul şahului, să-mi spui ce s-a făcut cu fata aceea turkmenă, pe nume Ghiul-Djamal? Tâlharii şahului au răpit-o şi au dus-o la palat, să-nveselească zilele şahului îmbătrânit în rele.

— Ştiu. Şahul Muhammed a pus să se ridice pentru Ghiul-Djamal o iurtă albă într-una din grădinile palatului. Dar fata s-a dovedit a fi mândră şi nesupusă. Tare mă tem să n-o ajungă şi pe ea soarta amară a tuturor roabelor ce nu se pleacă la dorinţa lui.

— Îţi mulţumesc, mărinimosule stăpân al vieţii mele! Şi dacă vei avea nevoie de aceasta viaţă a mea, fă-mi semn, şi am să alerg la chemarea ta, chiar de-ar fi să trec peste munţi şi prăpăstii.

Kara-Burgut îşi struni calul şi se făcu nevăzut în pustie. După o vreme schimbă drumul şi apucă iar spre şleaul ce ducea la Samarkand, oraşul cel mai minunat dintre toate, oraşul pierdut în grădini de basm.

Îşi lăsase calul la pas şi cânta încetişor:

Pe aripi de vânt îmi îngână iubita chemarea nădejdii...
Pot nepăsător să rămân prin pustiuri, departe?
Pândească-mă-n cale oricâte primejdii,
Pe oricare drum te pândeşte o tainică moarte...

Tot murmurând străvechea cântare arabă, Kara-Burgut se pierduse atâta în gândurile sale, încât nu lipsi mult să fie răsturnat de câţiva djighiţi care goneau nebuneşte strigând:

— Fereşte! Fereşte din drum! Olăcarul şahului! Scrisoare grabnică pentru măria-sa!

Cei câţiva călăreţi zburau într-un nor de praf, trăgând cu arcanul întins coardă pe un alt călăreţ adormit în şa. Acesta din urmă era olăcarul şahului, frânt de osteneală, legat fedeleş de oblâncul şeii să nu cadă, legănându-se şi bălăbănindu-şi capul în ritmul goanei nebune. Calul olăcarului abia sufla de oboseală: sforăia, dădea din coadă şi se mai ţinea pe picioare numai pentru că era tras cu arcanul de djighiţii care însoţesc de obicei pe olăcarii şahului de la o aşezare la alta.

Deodată calul olăcarului se poticni din goana mare şi căzu lat. Călăreţii ceilalţi se opriră, descălecară şi săriră să ridice fugarul

sleit de puteri, dar fără folos: sângele îi năboi pe nări şi se revărsă în praful drumului.

Olăcarul zăcea aşa cum căzuse. Înainte de a se cufunda din nou în somn, el mai apucase să spună: „Duc şahului ştiri însemnate de la fiica lui asediată de răzvrătiţi în foişorul cetăţii. La Samarkand toţi locuitorii s-au răsculat împotriva călăilor şi sameşilor trimişi de şah să strângă birurile. Răsculaţii îi taie pe capete şi le atârnă trupurile hăcuite în vârful plopilor. Eu unul tot am să mor...”

Cu aceste vorbe, omul îşi lăsă capul în palmă şi închise ochii. Kara-Burgut se apropie de el şi-i vorbi:

— Dă-mi tolba ta de piele. Am să duc scrisoarea dând-o în mâna şahului. Iar tu nu rămâne aici lângă leşul calului, ci trage-te la marginea drumului, colo-n umbră, şi fă-ţi somnul. Ştiu că tot nu te grăbeai din cale-afară cu vestea ce aduci, mai mult te trăgeau oamenii cu arcanul, căci pentru asemenea veşti „negre” olăcarii se aleg cu căpăţâna retezată.

— Da, şi eu socot că-i mai bine să mă odihnesc aici, şopti olăcarul, întinzându-i tolba de piele. Şi, împleticindu-se până la umbra unui copac, se prăvăli într-un somn adânc.

Kara-Burgut prinse capătul arcanului la oblâncul şeii sale şi strigă: „Înainte!” şi toţi călăreţii se avântară mai departe spre cetatea de scaun a padişahului.

Împreună cu călăreţii ce-l însoţeau, Kara-Burgut ajunse curând, după o goană nebună, la porţile înalte ale palatului. În faţa „olăcarului trimis de fiica padişahului” se deschiseră toate uşile. Zornăindu-şi cheile, un bătrân eunuc îl călăuzi prin coridoarele întortocheate, şi Kara-Burgut se şi aştepta să dea ochii cu padişahul, când auzi deodată un strigăt de femeie: „Ajutor! Mi-a venit clipa din urmă!”

Putea să nu recunoască djighitul glasul acesta, odinioară atât de gingaş şi atât de îngrozit acum? Îşi trase din teaca sabia dăruită de Djelal ad-din şi, fluturând-o deasupra bătrânului eunuc, îl puse să deschidă uşa. Ca un tigru înfuriat se năpusti Kara-Burgut în camera îmbrăcată până sus în covoare. Îl căuta din ochi pe şah, pregătit să-l ucidă, căci era convins că şahul e acela care-şi bate joc de fecioara turkmenă. Dar nu văzu niciun om acolo, doar într-un colţ, pe o grămadă de şaluri persane, un pardos galben cu pete mari negre se străduia să sfâşie cu ghearele un covor de sub care răzbăteau strigăte înăbuşite.

Din două lovituri de sabie Kara-Burgut doborî fiara şi trase deoparte covorul. Albă la faţă, aproape fără simţire, pe grămada de şaluri zăcea Ghiul-Djamal.

— Cine-i ticălosul care lasă o fată fără putere în ghearele unei sălbăticiuni! strigă Kara-Burgut şi se aplecă asupra frumoasei ce-i robise de atâta vreme toate gândurile.

În aceeaşi clipă intră cu paşi mari în odaia covoarelor însuşi padişahul. Clocotind de mânie, el vru să ucidă pe loc pe necunoscutul care-i omorâse pardosul iubit. Dar Kara-Burgut sări în picioare şi-i întinse cu semeţie scrisoarea din Samarkand. Şahul, uimit de ştirea răscoalei şi de asedierea în cetate a fiicei sale, porunci căpitanului oastea să-şi pregătească de îndată oamenii pentru a înăbuşi răscoala şi a-i pedepsi pe răzvrătiţi, aşa că nu mai luă în seamă pe djighit. Kara-Burgut ridică în braţe pe Ghiul-Djamal, o duse în iurta albă din livada de piersici şi spuse slujnicelor că a doua zi bătrânii din stepă au să vină cu o caravană de mare cinste şi au să ducă pe Ghiul-Djamal înapoi în aulul ei.

Dar a doua zi bătrânii din stepă n-au fost lăsaţi să intre, ci au fost alungaţi de la porţile palatului. Li s-a spus ca pentru încercarea de a ucide pe marele şah, Ghiul-Djamal a fost închisă în „Turnul uitării veşnice”, unde va rămâne „pe veci şi până la moarte”...

— Şi chiar a murit acolo? întrebă cineva.

Hagi Rahim tăcu ce tăcu, apoi răspunse:

— Nu, Ghiul-Djamal trăieşte şi astăzi, dar tot mai este închisă în turnul de piatră din Gurgandj. Turkan-Hatun, mama şahului, a poruncit ca fata să fie ţinută în închisoare şi, cu toate că bătrâna împărăteasă a fugit din cetatea de scaun a Horezmului, ca o hienă fricoasă, judecătorii şi raişii cei fără de minte nu se încumetă să calce porunca bătrânei zgripţoroaice şi o ţin pe Ghiul-Djamal tot în temniţă, ca şi pe mulţi alţi nevinovaţi.

— Dervişule, spune-mi drept, de unde ştii tu toate acestea? întrebă „călăreţul negru”, ridicându-se în picioare. Că doar nu-i poveste născocită, ci adevărul, chiar aşa cum s-a petrecut...

— Noi, dervişii, pribegim prin lume, rătăcim între oameni şi auzim fel de fel de spuse. Şi-n afară de asta nu o dată mi-a îngânat la ureche vântul pustiului povestea ce v-am spus-o.

— Cinstiţi djighiţi! vorbi „călăreţul negru” oamenilor săi. Pregătiţi-vă! În zori plecăm spre Gurgandj.

— Dacă mai vrei s-ajungi la vreme, grăbeşte-te, îl sfătui Hagi Rahim. Gurgandjul e ameninţat din trei părţi de feciorii marelui han tătar cu oştiri uriaşe. Ei vor să împresoare oraşul cu un inel de nestrăpuns, şi-atunci n-ai să mai poţi pătrunde în cetate.

— Bine, şi-ai să vii şi tu cu noi, dervişule. Am să vă dau, ţie şi fratelui tău, cai de şa, şi-n trei zile o să fim la porţile Gurgandjului. Cât despre voi, tovarăşii mei de luptă, voi întoarceţi-vă la turmele voastre şi aşteptaţi un semn de la mine. De-am să mă mai întorc la voi sau de-am să fiu dus de Azrail în hăul de foc, asta numai Allah o ştie!…

Capitolul 6 – CEI TREI FECIORI AI KAGANULUI S-AU ÎNVRĂJBIT PENTRU GURGANDJ

Gengis-han poruncise fiului său mai mic, Tolui-han, să cucerească şi să supună jafului străvechiul oraş Metv, iar lor trei fii mai mari, Djuci, Djagatai şi Ughedei, le îngăduise să ducă oştile spre Gurgandj, cetatea de scaun a Horezmului.

Toţi mongolii ardeau să ia parte la cucerirea acestui prea bogat oraş al musulmanilor, care-şi trimitea în toate colţurile lumii caravanele cu pânzeturi subţiri, cu vestitele-i cămăşi de zale şi cu alte mărfuri de mare preţ. Orice nucher nădăjduia să pună mâna cel puţin pe o pereche de cai sau de cămile încărcate cu mătăsuri, cu şiraguri de smaragde şi safire, pocale de aur şi rare scumpeturi de tot felul. Pe deasupra fiecare năzuia să-şi aducă acasă câţiva robi pricepuţi, care să-i ţească pânză, să-i coasă cizme sau cojoace, în timp ce el, stăpânul, are să se odihnească în voie pe covorul dobândit în război şi are să asculte alăuta măiastră a muzicantului rob adus tot din Gurgandj.

La asta visau ostaşii mongoli, înaintând spre miazănoapte, spre malurile Djeihunului, prin mijlocul întinselor câmpii mănoase ale Horezmului.

Djagatai şi Ughedei se grăbeau să ajungă primii la porţile oraşului pentru a-l cuceri înainte de ivirea fratelui lor mai mare Djuci; căci din voinţa marelui kagan – pe lângă stepa kâpceacă atribuită mai demult – întreg Horezmul tot în stăpânirea lui Djuci avea să rămână.

Djuci-han, furios că în viitoarea cetate de scaun a ţărilor cuvenite lui, fraţii săi mai mici cu drept au să poată hălădui şi

jefui în voie, se hotărî să nu grăbească; zăbovea la vânătoarea de cai sălbatici, atât de dragă inimii lui, şi râdea nepăsător:

— Fără mine ei tot n-au să poată lua Gurgandjul. Spargă-şi mai întâi frunţile de zidurile lui.

În timp ce Djagatai, lacom şi invidios cum era, nu înceta să chefuiască şi să jure la beţie:

— Djuci s-a ales cu prea multe prăzi şi vrea să stăpânească numai el ţările cele mai bogate. Dar nu-i las eu Gurgandjul întreg, mai întâi am să-l fac praf şi pulbere.

Gurgandjul, cetatea de scaun a horezm-şahilor, oraşul trufaşilor hani kâpceaci, al avuţilor negustori, al măieştrilor meseriaşi şi al nenumăraţilor robi din toate seminţiile trăia timpuri de restrişte de când pătrunseseră mongolii în Maverannahr.

După fuga împărătesei Turkan-Hatun, care ţinuse oraşul sub crudă rânduială, şi plecarea tuturor neamurilor şahului Muhammed, cetatea de scaun a Horezmului rămase în stăpânirea căpeteniilor kâpceace. Fiecare han năzuia să ajungă barem pentru o singură lună, barem pentru o zi stăpân atotputernic peste ţările musulmane. Dar în timp ce hanii şi beii cei mari se războiau pentru putere, bekul kâpceak Humar-Teghin, nemaiaşteptând să fie înălţat de ceilalţi pe „alba pâslă a cinstirii”, se proclamă singur sultan al Horezmului. Toţi ceilalţi i se închinară fără murmur şi bărboşii imami se porniră a înălţa rugi pentru el în toate geamiile.

Mai întâi de toate noul stăpân al Gurgandjului, Humar-Teghin, îşi dovedi puterea prin osânda ce-o puse în apărarea credinţei islamice: el porunci să fie aflaţi şi închişi în turn toţi cei ce nu se înfăţişau în fiecare zi la rugăciunea din moschei. Întreg oraşul era răscolit de străjerii înarmaţi şi raişii puşi să vegheze asupra bunelor moravuri. Aceştia făceau ordine cu beţele lor lungi şi pedepseau cu asprime pe cei ce nu dădeau dovadă de cuvenita credinţă. Noul sultan puse în fruntea oştilor oraşului pe ruda sa Alla ad-din El-Haiati şi îndoi numărul străjilor de noapte pe seama unor dări şi mai mari ca înainte. Totuşi tâlhăriile nu scăzură, erau sparte mai cu seamă hambarele de grâu şi orez. Neliniştea şi teama creşteau cu fiecare zi, toţi se întrebau îngroziţi ce aveau sa ajungă locuitorii marelui oraş când vor năvăli peste ei cumplitele hoarde mongole.

Prin glasul crainicilor şi imamilor săi, sultanul Humar-Teghin încerca să liniştească pe orăşeni, asigurându-i că mongolii nici n-au de gând să vină asupra Gurgandjului, că sunt sătui de cât au prădat la Buhara, Samarkand şi Merv, şi că acum se pregătesc să se întoarcă înapoi în stepele lor.

S-ar fi zis că Gurgandjul duce aceeaşi viaţă dinainte. Ca şi odinioară, în fiecare dimineaţă, din vârful minaretelor muezinii chemau pe drept-credincioşi la rugăciune, negustorii îşi rânduiau prin bazare mărfurile, se aşezau în pragul dughenelor cu picioarele subpuse, lăudându-şi marfa şi momind pe cumpărători, tot atât de mare ca înainte era îmbulzeala trecătorilor pe îngustele ulicioare, dar viaţa neguţătorească şi meşteşugărească a oraşului se stingea cu fiecare zi.

Negustorii se plângeau că vânzarea scade, ba că la unii a încetat aproape de tot. Cumpărătorii se mulţumeau doar să întrebe de preţ, îşi ţuguiau buzele, clătinau din cap, dar nu cumpărau nimic, deşi preţul mărfurilor scăzuse la jumătate.

Numai bucatele se scumpeau mereu şi orăşenii se grăbeau să cumpere şi făină, şi grâu, şi struguri uscaţi, căci prevedeau că alte de-ale gurii n-au să mai poată fi aduse în oraş.

Trecătorii se opreau pe la răscruci şi şuşoteau între ei:

— Tătarii sunt aproape. Vin cu oaste mare, au să asedieze oraşul. Zidurile noastre sunt înalte şi tari, asediul are să ţină mult. O să ne mâncăm toţi berbecii şi toţi caii, dar pe urmă? Pe urmă ce-o să fie? Unde să ne ascundem? Unde să fugim?

Felurite zvonuri, care de care mai neîntemeiate, tulburau sau bucurau pe orăşeni:

— Djelal ad-din a strâns o oaste de cinci sute de mii de oameni. A şi pornit, se zice, spre Gurgandj. A spulberat o mare hoardă tătărească şi necredincioşii au fugit spre răsărit...

Alţii spuneau:

— Tătarii au să se învârtă o vreme în jurul zidurilor şi n-au să le poată cuceri. Cine-ar putea supune Gurgandjul? Să vedeţi că au să plece spre miazănoapte. Bătrânii ştiu ei ce spun...

Caravane de cămile începură să părăsească oraşul. În loc de baloturi cămilele purtau coşuri mari din care se iţeau capete de femei şi copii: familii întregi fugeau la turkmenii din Manghâşlac. În acelaşi timp intrau în oraş alte caravane, de cai, de asini şi de căruţe: erau familiile unor beci de vază care-şi lăsau conacele

din stepă pentru a se adăposti îndărătul zidurilor înalte şi puternice ale Gurgandjului.

Vânzătorii de lipii începură să se arate tot mai rar prin bazare, brutăriile se închideau. Preţul berbecilor şi cailor creştea fără încetare, până şi un prăpădit de măgăruş ajungea să coste cât un cal de soi până nu demult.

Mongolii se iviră în faţa oraşului ca din senin, în miezul zilei. La început oamenii nici nu-şi dădură seama ce se petrece. Lângă porţile de la miazăzi se opriră mari cirezi de vite mânate din urmă de păstori nomazi. Turmele de berbeci stătură la capul podului de peste canal, aşteptând ca străjile să primească de la păstori plata cuvenită pentru intrarea în oraş.

Deodată vreo două sute de călăreţi îmbrăcaţi neobişnuit, altfel decât turkmenii sau kâpceacii, ţâşniră din norii de praf stârniţi de turme şi cirezi. Aceşti străini, călări pe nişte cai mărunţi, dar iuţi, se repeziră la turme, îşi săltară fiecare câte un berbec în şa, şi se porniră a mâna restul vitelor înapoi în stepă, certându-se şi încăierându-se cu păstorii.

Până la urmă călăreţii străini uciseră mai mulţi păstori care le stăteau împotrivă şi fără nicio grabă, şuierând şi pocnind din bice, mânară turmele înapoi peste canalul cel mare şi, tot fără grabă, mai departe în stepă.

În oraş se stârni panica. Sultanul Humar-Teghin trimise o mie de călăreţi kâpceaci să ajungă din urmă pe îndrăzneţii jefuitori, să-i prindă şi să-i aducă în faţa lui pentru a fi pedepsiţi cum se cuvine.

Capitolul 7 – KARA-KONCEAR ALEARGĂ DUPĂ SFÂRŞITUL POVEŞTII

Eu mersu-ţi minunat aş vrea să-l mai revăd o dată. Şi inima din piept mi-aş da s-aud al gurii tale grai.

(Dintr-un basm persan)

Ferindu-se de mongoli, Kara-Koncear se strecura prin nisipuri spre apa Djeihunului. Uneori zărea în depărtare pâlcuri de călăreţi mongoli înşiraţi pe creasta dunelor. Toţi se îndreptau

spre Gurgandj. Trebuia să se întoarcă din drum, să-i ocolească, să se tragă înapoi, în nisipuri, să-ntrebe pe rarii nomazi întâlniţi ce ştiu şi de ce rătăcesc îngroziţi prin deşertul Kzâl-Kum: de pretutindeni se-apropiau mongolii.

În urma lui Kara-Koncear veneau doi turkmeni arşi de soarele pustiului, cu mari căciuli de oaie în cap: un băiat veşnic posac şi un derviş bărbos.

Noaptea, la slaba lumină a lunii noi, călătorii ajunseră neobservaţi în apropierea apelor revărsate. Urmară o potecă de mistreţi ce şerpuia printre trestii şi se pomeniră pe malul Djeihunului. Câteva năi lungi şi grele cu botul ridicat mult deasupra apei pluteau la vale. Năierii duceau oameni, cai, berbeci. Cei trei călători strigară şi se rugară de ei, dar nu primiră de la toţi decât unul şi acelaşi răspuns: „Allah să vă ajute, noi nu vă putem lua – n-avem loc!”

Până la urmă dintr-o luntre li se răspunse:

— Drept-credinciosul nu lasă pe un drept-credincios de izbelişte!

Luntraşul întoarse cârma spre mal, le ascultă rugămintea şi primi să-i ducă până la Gurgandj.

— Şi cât ai să ne iei pentru drum? întrebă Kara-Koncear.

— O, ce întrebare! Astăzi nici banii, nici veşmintele, nici vitele, nimic n-are preţ, totul s-a învălmăşit! Tu eşti astăzi la ananghie şi eu la fel, familia mi-au ucis-o, casa mi-au spulberat-o. Pentru cine şi pentru ce să mai adun bani? Urcaţi!

Luntrea mare şi trainică era destul de încăpătoare pentru cei trei călători şi caii lor şi porni repede, legănându-se pe valurile tulburi ale Djeihunului revărsat. Din când în când pe malul drept se arătau caraule mongole. La ivirea lor, năierul ducea barca spre malul stâng. Peste patru zile ajunseră într-un canal lat care tăia Gurgandjul în două părţi: oraşul vechi, înconjurat de ziduri înalte, şi oraşul nou unde casele se pierdeau în umbra duzilor.

Kara-Koncear îşi trase de la brâu o pungă de piele, îi desfăcu baierele şi numără în palma luntraşului zece dinari de aur.

— Nu ştiu dacă ne va mai fi dat să ne întâlnim. Spune-mi cel puţin cum te cheamă?

Acesta surâse şi îşi dădu pe ceafă turbanul roşu.

— Mă numesc Kerim-Gulem, fierarul. Şi te recunosc, măcar că nu mi-ai spus numele tău. Calul acesta negru cu picioare înalte şi drepte, şi cu gât arcuit ca de lebădă, nu poate purta decât pe

acela despre care au şi pornit să se spună poveşti şi să se înalţe cântece. Dacă ai să înfrunţi aici pe închinătorii la idoli, am să alerg şi eu să lupt în ceata ta.

Dar Kara-Koncear nu-l mai auzi. Ochii lui se aţintiseră în depărtare: pe celălalt mal al canalului se ridicase şi se apropia un nor de praf.

Curând desluşi cai şi călăreţi kâpceaci aplecaţi în şa. Urmăriţii strigau şi-şi biciuiau fugarii. De departe răzbăteau zgomote surde şi zvon de glasuri răguşite.

În fruntea kâpceacilor gonea un călăreţ pe-un armăsar bălan. Se clătina în şa, gata să se prăbuşească. Turbanul lui alb, ca şi halatul galben erau pătate de sânge; calul gonea plin de sânge şi el, în gât avea înfiptă o săgeată lungă.

Kâpceacii trecură valvârtej peste pod.

— Sunt aproape! Sunt aici! Fugiţi! se auziră strigătele lor de groază.

Lângă porţile oraşului Kara-Koncear abia îşi mai putu ţine în frâu calul care juca înnebunit la vederea celorlalţi fugari ce intrau în goana mare pe porţile oraşului.

Bricul de kâpceaci pătrunse în Gurgandj şi-n urma lui intră şi Kara-Koncear cu însoţitorii săi. Apoi porţile se închiseră scârţâind prelung şi străjile le proptiră bine cu bulumaci grei.

Unul dintre călăreţii răniţi se opri lângă străjeri şi le povesti:

— Noul nostru sultan Humar-Teghin ne-a trimis să-i prindem pe cei două sute de mongoli care au furat turmele noastre. Zărindu-ne de departe, mongolii au luat-o la goană, ca nişte şobolani speriaţi, lăsându-se păgubaşi de turme. Cine putea şti că ei ne întindeau o capcană! În dreptul grădinii Tillialî se năpustiră din umbră asupra noastră vreo două mii de sălbatici turbaţi. Ne-au înconjurat din toate părţile, ne-au potopit sub un nor de săgeţi lungi, ne-au răsturnat din şei, ne-au prins caii cu arcanele. Toţi vitejii noştri au căzut acolo! Asta-i tot ce-a rămas din mia noastră de călăreţi. De ce ne-o fi trimis sultanul la asemenea măcel?

— Da’ voi de ce v-aţi ales un porc de sultan? se amestecă în vorbă Kara-Koncear.

Toţi îşi întoarseră ochii spre el: cine se-ncumetă sa spună asta despre noul sultan?

Kara-Koncear urmă strigând:

— Allah şi teama josnică au alungat din Horezm pe bătrâna căţea turbată Turkan-Hatun şi întreaga haită de lingăi. Bir cu fugiţii a dat şi burtosul şah Muhammed; potăile deşertului sfâşie în voie leşul lui netrebnic! Şi-acum, după ce haita de şacali a fost măturată de furtună, voi v-aţi găsit să vă alegeţi o altă sperietoare de ciori, pe Humar-Teghin! Un bun gospodar nu i-ar încredinţa nici măcar o turmă de capre râioase, pe când voi l-aţi făcut căpetenie de oşti şi i-aţi dat pe mână apărarea oraşului! Ce mai seminţie de robi sunteţi! Nu puteţi trăi decât sub gârbaci...

Însoţitorii djighitului săriră să-l potolească.

— Taci, Kara-Koncear! Nu vezi câţi kâpceaci foiesc pe-aici? Ei sunt de-un neam cu şahul. Să plecăm!

Străjile şi ostaşii aflaţi prin preajmă amuţiră auzind vorbele „călăreţului negru”.

— Ce îndrăzneţ djighit! Şi-i foarte adevărat ce spune. S-a înălţat oare în vreo luptă Humar-Teghin, s-a făcut el cunoscut prin cinstea sau mintea lui? Toată puterea şi-o trage din slugărnicia cu care alerga după împărăteasa Turkan-Hatun. Cu un sultan ca el o să ne prăpădim cu toţii!

Kara-Koncear mergea la pas pe uliţa mare a Gurgandjului şi ochii lui negri cercetau mulţimea. De la o vreme spuse însoţitorilor săi:

— Voi duceţi-vă în bazar şi căutaţi ceainăria lui Merdan. Îl cunoaşte oricine. Acolo să mă aşteptaţi. Mai departe merg singur.

Mai bine de jumătate din dughenele bazarului erau închise. Iar în cele cu maldăre de mătăsuri şi ţesături subţiri de lână, tejghetarii nici nu se mai osteneau să atragă trecătorii cu chemările lor. Se adunau roată, şedeau amărâţi şi se căinau: şi-acum ce-are să fie?

— Dacă vrăjmaşul împresoară oraşul, n-o să mai cumpere nimeni niciun cot de stambă. Cine o să mai stea să târguiască ceva, când idolii ăia sălbatici pot năvăli chiar mâine-n oraş, să-nceapă jaful? Măcar de-am scăpa cu viaţă!

„Turnul uitării veşnice” se afla în piaţă, lângă palatul şahului. Apropiindu-se de el, Kara-Koncear se uita la găurile rotunde din ziduri, care înlocuiau ferestrele, şi se întreba: „Unde, după care fereastră e închisă ea, floarea pustiului? Mai trăieşte oare? Ce s-a ales din dulceaţa chipului ei, din lumina ochilor, din gingăşia

mâinilor ei feciorelnice? În turnul ăsta fioros oamenii îşi pierd minţile, femeile tinere se prefac în babe prăpădite. Poate că şi Ghiul-Djamal zace acum înlănţuită la zidul beciurilor...” Şi se îngrozi gândindu-se ce-are să vadă în temniţă. Mai bine moartea, mai bine să pier în prima luptă decât să-mi fie dat s-o văd pe ea, lumina vieţii mele, schimbată, alta, cu chipul răvăşit, cu mintea rătăcită...

La poalele turnului, lângă uşa scundă şi ferecată în fiare, şedea pe o treaptă de piatră un paznic bărbos şi moţăia, cu vechiu-i paloş ruginit pe genunchi. În faţa lui, pe-un covoraş cât palma, se vedeau câteva lipii vechi şi un căuş de lemn cu câţiva dirhemi de aramă. Ce puţin se îngrijesc acum oamenii de neamurile lor închise în turn. Nu se mai gândesc decât la pielea lor! Prin găurile rotunde din ziduri ies mâini uscate şi răzbat strigăte:

— Nu-i uitaţi pe chinuiţi! Aruncaţi un codru de pâine celor lipsiţi de soare!

— Hei, moşule, ia fă-te încoace! strigă Kara-Koncear paznicului.

Bătrânul tresări, îşi înălţă fuiorul alb al bărbii şi, fără să se scoale, se uită la djighit.

— Ce pofteşti?

Kara-Koncear îşi împinse calul spre el şi moşneagul se ridică în picioare.

— Ia bănuţul ăsta şi spune-mi dacă în temniţă sunt mulţi osândiţi noi.

— Mulţi, puţini, nu te priveşte.

— Din cei vechi n-au rămas pesemne prea mulţi?

— Care n-a crăpat de jeg, de căpuşe şi de foame, se mai agaţă şi astăzi de cârligul nădejdii.

— Uite încă un dinar. Spune-mi, sunt şi femei printre osândiţi?

— Sunt două babe, le-a închis sultanul cel nou pentru că făceau farmece şi voiau să abată asupră-i boala cea rea.

— Da’ femei tinere nu-s?

— De ce nu-mi dai pace? Cine eşti tu: judecător, căpetenia călăilor sau imamul cel mare? N-am voie să vorbesc cu tine. Poate că eşti vreun tâlhar şi vrei să scoţi din temniţă alţi ticăloşi ca tine. Ia-ţi galbenii şi vezi-ţi de drum.

Kara-Koncear dădu să-l lovească, dar cineva îi opri mâna cu gârbaciul. Întoarse capul şi zări un bătrân înalt, cu plete lungi

până la umeri, îmbrăcat în zdrenţe. Ochii lui arzători întâmpinară fără teamă privirea mânioasă a djighitului.

— Se vede că nu cunoşti rânduielile temniţei, dacă te răsteşti la moşneagul ăsta. Să plecăm mai departe de-aici şi-am să-ţi lămuresc totul. Uite, cât ai stat de vorbă cu paznicul, la poarta palatului s-au şi arătat vreo zace gealaţi de-ai noului sultan; se uită cu toţii încoace şi-s gata să se repeadă la tine. Hai, fuga, să plecăm, ascultă sfatul meu şi urmează-mă.

Kara-Koncear slobozi dârlogii calului şi urmă pe ciudatul bătrân. După ce coti pe o ulicioară, acesta grăbi pasul şi mai mult; la capătul unei fundături se opri.

— Nu te mira că am intrat în vorbă cu tine. De peste un an vin aici să aduc pâine stăpânului meu închis în temniţă. Se cheamă Mirza-Iusuf şi era cronicar la curtea horezm-şahului Muhammed. Şahul îl ţinea la mare cinste şi milă. Dar când bătrâna hienă Turkan-Hatun a ajuns în Horezm „paloş al mâniei şi suliţă a puterii”, ea nu s-a uitat nici la părul lui cărunt, nici la slăbiciunea trupului şi l-a aruncat pe Mirza-Iusuf în adâncul temniţei...

— Şi pentru care vină?

— Pentru vina că-n letopiseţul lui diacul a numit-o „pata cea neagră de pe halatul şi avatului Horezm” şi a înşirat acolo toate mârşăviile ei. Preasfinţii imami s-au grăbit să-l pârască împărătesei, şi-acum umblu prin oraş cerând de pomană, ca să pot hrăni pe sărmanul moşneag fără putere. Abia aştept să intre-n oraş nomazii ăştia necunoscuţi. Când au să năvălească ei şi când au să-nceapă a tăia lumea, toţi gealaţii sultanului au să se-mprăştie ca şoarecii, iar eu am să vin la temniţă, am să-l strâng de gât cu mâinile mele pe ticălosul de paznic şi am să dau drumul la toţi osândiţii şi bineînţeles şi bătrânului Mirza-Iusuf. Pe urmă am să pot pleca şi eu spre ţara mea.

— Şi-i departe ţara ta?

— Departe! Sunt rus de felul meu şi mă cheamă Saklab, adică pe limba noastră Slavko.

Kara-Koncear căzu pe gânduri.

— Spune-mi, cinstite djighit, tu pe cine cauţi? Poate am să te ajut cu ceva.

— Sunt multe femei în temniţă? Paznicul zicea c-au rămas numai două.

— Te-a minţit! Ai băgat de seamă, sus de tot, sub acoperiş, răsuflătorile acelea mici? Acolo, în nişte, chilioare, sunt închise

câteva femei din haremul şahului, pentru că nu s-au supus poftelor lui.

— Este şi o tânără turkmenă printre ele?

Bătrânul chibzui o clipă.

— Nu ştiu, dar am să aflu. Paznicul ăsta e tare lacom la bani. Aşa supt şi zdrenţăros cum îl vezi, e bogat. Din toate daniile aduse osândiţilor el nu le dă nici jumătate, restul şi-l opreşte pentru el. Are şi casă, şi grădină, şi un harem de opt neveste... Am să-ncerc să te ajut. Vezi portiţa asta veche de sub dud? Aici stătea înainte stăpânul meu, cronicarul Mirza-Iusuf. Eu îi veghez casa şi cărţile... Mai avea el şi o fată de suflet, Bent-Zankidja, o învăţase să-i transcrie letopiseţele. Dar a plecat la Buhara şi de atunci n-am mai auzit de ea. Aşa că acum sunt singur aici...

— Am încredere în tine, bătrâne Saklab, şi nu mă tem că ai să mă vinzi. Mâine în zori am să fiu aici...

Capitolul 8 – PENTRU A CUCERI GURGANDJUL, MAI ÎNTÂI TREBUIE SĂ-L DĂRÂMI

Cucerind Horezmul, oastea mongolă n-a trecut din capul locului la asediul cetăţii de scaun. La început mongolii au luat în stăpânire aşezările din jurul Gurgandjului, adunând în taberele lor pe sătenii robiţi. Feciorii hanului Gengis, Ughedei şi Djagatai, se aşezară în palatul Tillialî din afara oraşului, iar căpitanii lor Kadan, Bogurdji, Tulen-Djerbi, Tadjibek şi alţii se grăbiră să înceapă întocmirea unor maşini de război, catapulte şi mari „broaşte ţestoase” pe roţi. Meşterii chinezi, aduşi de departe, se legară să facă nişte maşini de asediu cu care cetatea să poată fi luată fără zăbavă.

Lipsa bolovanilor, căci regiunea nu avea piatră, îi încurca foarte mult: catapultele nu aveau ce arunca. Atunci chinezii cerură să li se cioplească din trunchiuri de dud nişte ghiulele mari, pe care le ţinură multă vreme în apă pentru a le da greutatea şi tăria trebuitoare.

Călăreţii mongoli se iveau ba ici, ba colo în faţa zidurilor oraşului, atacau pâlcurile de oaste musulmană ieşite pe porţi şi se străduiau să le atragă în urmărirea lor. Dar oştenii Gurgandjului nu se mai lăsau păcăliţi, ci după scurte înfruntări se întorceau sub pavăza zidurilor cetăţii.

În fruntea oastei se afla însuşi sultanul Humar-Teghin, iar ca ajutoare mai apropiate avea pe Ogul-Hadjib (fostul căpitan al Buharei), Er-Buka-Pehlevan şi Ali-Durghi. La ultimul divan de război sultanul Humar-Teghin le arătase scrisorile mongolilor, strecurate cine ştie cum în cetate. Orăşenii erau sfătuiţi în aceste scrisori să deschidă porţile şi să-şi încredinţeze soarta căpitanilor mongoli care n-au să le facă niciun rău.

— De ce să nu ne înţelegem cu tătarii? spunea sultanul. Mai bine să le plătim un haraci cât de greu şi să încheiem pace, decât să supunem întreg oraşul grozăviei măcelurilor, pustiirii şi focului.

Ogul-Hadjib şi alte căpetenii se ridicară împotrivă:

— Ai uitat pesemne, şahule, ce-au făcut mongolii la Buhara, Samarkand, Merv şi alte oraşe? Şi acolo orăşenii le-au cerut cruţare, şi acolo au depus armele. Mongolii însă au ales deoparte pe toţi meşteşugarii mai pricepuţi şi i-au trimis robi în Mongolia, în timp ce pe ceilalţi prinşi i-au omorât cu bâtele şi ghioagele de fier.

— Oricum, trebuie să ne dumerim ce vor mongolii.

Noaptea următoare sultanul Humar-Teghin, urmat de o suită puţin numeroasă, ieşi din Gurgandj şi se îndreptă spre palatul unde benchetuiau Djagatai şi Ughedei. Se înfăţişă lor cu mâinile încrucişate la piept, ca un cerşetor.

— Ce ne-ai adus? îi întrebă râzând Ughedei. Unde-s cheile de aur ale cetăţii?

— Mă închin în faţa slavei şi puterii marelui stăpânitor al răsăritului, Gengis-han, şi, vreau să intru în slujba lui, cum au făcut şi alţi beci.

— Nouă oraşul Gurgandj ne trebuie, nu un taler cu două feţe ca tine! se răsti la el posacul Djagatai. Cum o să ne încredem în vorba ta, de vreme ce ai fost în stare să-ţi părăseşti poporul, ba chiar să lupţi împotriva alor tăi? Luaţi-l de aici.

Călăii îi înşfăcară pe Humar-Teghin şi pe însoţitorii lui, le smulseră hainele de pe ei şi le frânseră cerbicea fără a vărsa un strop de sânge. Apoi fură aruncaţi într-o râpă unde şacalii şi câinii sfârtecară trupurile încă pe jumătate vii.

Când fiul cel mare al kaganului ajunse şi el la Gurgandj, oraşul era strâns ca-n chingi de inelul oştilor mongole. Trei mii de nucheri şi o mulţime de robi munceau să repare podul de peste canal pentru a putea împinge marile maşini de război până sub

zidurile cetăţii. Dar deodată porţile se deschiseră şi un roi de viteji conduşi de Kara-Koncear-turkmenul se năpustiră ca fulgerul asupra mongolilor şi-i măcelăriră pe toţi, lăsând pe pod stive de leşuri. Neaşteptata biruinţă însufleţi pe asediaţi.

Atunci mongolii îşi împinseră toate oştile mai aproape de oraş, aduseră mii şi mii de săteni robiţi şi-i puseră să astupe şanţurile ce apărau cetatea. Acum se puteau trage mai aproape grelele maşini de război şi putea începe asaltul zidurilor. Catapultele aruncau de zor ghiulele de dud şi ulcele chinezeşti cu apă de foc. Acestea din urmă cădeau în cetate aprinzând clădirile de lemn şi stârnind focuri atât de puternice încât vâlvătaia lor nu mai putea fi stinsă nicicum.

Cel mai amarnic atacau în miazănoapte nucherii lui Djuci-han. Prinşii de război aduşi de ei săpară acolo o trecere pe sub zidurile oraşului. Pe acolo pătrunseră mongolii în Gurgandj şi curând, după o luptă pe viaţă şi pe moarte, deasupra turnului de la miazănoapte se înălţă flamura albă a hanului Djuci.

Izbânda fratelui mai mare trezi invidia şi furia hanului Djagatai. El îşi zvârli în luptă nucherii, mie după mie. Mongolii se căţărau pe ziduri, dar vajnicii apărători ai cetăţii îi primeau cu cărămizi grele, cu apă clocotită, cu smoală încinsă, făcându-i să se prăvălească arşi sau opăriţi.

Capitolul 9 – KARA-KONCEAR ÎN „TURNUL UITĂRII VEŞNICE”

Kara-Koncear încercase de mai multe ori să se întâlnească la portiţa de sub dud cu bătrânul Saklab, dar fără folos. Până la urmă într-o zi îl află acasă. Bătrânul nu mai era înfăşurat în zdrenţe, ca deunăzi, ci purta un halat în dungi şi un turban albastru. La prima vedere nici nu-l recunoşteai.

— Iartă-mă, viteazule djighit, că n-am putut veni mai curând să-ţi spun tot ce-am aflat şi tot ce am făcut. Paznicul tace, de parc-ar avea apă în gură. Se teme, pesemne, de gealaţii sultanului sau poate a legat frăţie cu ei. L-am tras de limbă în fel şi chip, ba m-am prins să şi mătur prin temniţă în locul lui, dar mai rău l-am înfuriat. În schimb, când i-am spus că aş putea să-i văd de casă pentru câteva lipii pe zi, paznicul s-a bucurat de pleaşcă şi m-a pus să-i veghez cele opt neveste... Iar a doua zi, când am scuturat-o niţel pe cea mai mare şi mai rea dintre ele,

omul mi-a dăruit drept mulţumire halatul şi turbanul vechi pe care le vezi...

— Ce-mi tot cânţi despre neveste şi halate! se mânie Kara-Koncear. Ţi-am dat cinci galbeni. Ce-ai făcut până acum? Mi-ai aflat ce am nevoie?

— Fireşte c-am aflat! Dacă Nazar-bobo tace, crezi că pot tăcea şi nevestele lui? Demult au aflat femeile totul de la el, iar eu la rându-mi am aflat totul de la ele... În turnul temniţei au rămas sus câteva chilii lipite de ziduri pe dinăuntru, ca nişte cuiburi de rândunică. La mijlocul turnului bârnele şi căpriorii duşumelelor au putrezit şi s-au prăvălit până jos în beciuri.

— Prăvălească-te şeitan şi pe tine în fundul iadului!

— E tare greu de ajuns până la chiliile acelea, trebuie să te caţeri pe scăriţe de lemn cu ostreţe putrede. Înainte vreme Nazar-bobo se căţăra uşor pe aceste trepte cârpăcite, dar acum se cam teme şi el...

— Şi cine-i închis acolo?

— Oameni care au iscat mânia şahului. Iar într-una din ele, chiar sub acoperiş, stă închisă o tânără turkmenă...

— Spune odată, cum o cheamă? şi djighitul îl înhăţă de umăr.

— Se pare c-o cheamă... Ghiul-Djamal.

— Du-mă îndată acolo.

— Acum nu se poate! Două sute de gealaţi stau la poarta palatului şi se plictisesc de moarte. Abia aşteaptă să se năpustească asupra cuiva. Şi tu vrei să te strecori în turn! Mai curând au să te arunce şi pe tine-n temniţă.

— Taci, inimă fricoasă! Du-te acolo şi aşteaptă-mă. Am să vin îndată şi o să-i scutur pe toţi!

Kara-Koncear îşi biciui calul şi se făcu nevăzut într-un nor de praf.

Peste câteva clipe se afla în acea parte a oraşului unde se găseau felurite ateliere meşteşugăreşti şi unde munceau: fierari, arămari, armurieri – meşteri neîntrecuţi în făurirea scuturilor, armurilor, cămăşilor de zale. Bocănitul baroaselor şi ciocanelor pe nicovale umplea văzduhul de un zgomot năucitor.

Şi aici viaţa sufla numai pe jumătate; nu lucrau din plin decât meşterii armurieri. Cui îi arde în zilele de cumplită primejdie să cumpere talere de aramă, filigene înflorate sau ţarţamuri strălucitoare pentru frâie şi şei?

Kara-Koncear se opri lângă o grămadă de fierari care strigau şi se certau. Ivirea posomorâtului călăreţ le trezi interesul şi amuţiră cu toţii. Ce i-o fi trebuind „călăreţului negru”?

Djighitul îşi îmboldi calul în mijlocul lor şi le vorbi astfel:

— Hei, fierari, braţe de fier, piepturi de aramă! Mult o să mai răbdaţi ca becii şi hanii să-şi bată jac de voi? Înainte vreme v-a stors vlaga horezm-şahul Muhammed, cu dările lui nemăsurate. Astăzi e în Iran, fugit cu toate cuferele pline de aur. După el, spre fericirea noastră, a şters-o şi hiena urâcioasă, mamă-sa. Acum şi Humar-Teghin, care s-a făcut singur sultan, a trecut de partea duşmanilor noştri şi le-a şi arătat pesemne pe unde-i mai uşor să dărâmi zidurile cetăţii. Mult mai aveţi de gând să căscaţi gura şi să aşteptaţi ca vreun nou sultan să se cocoaţe peste voi şi să vă vândă? Ce mai staţi? Să mergem la palat, praf şi pulbere să facem acest cuib de vipere, şi totodată să smulgem din ţâţâni uşa de fier a temniţei şi să slobozim din beciuri pe toţi osândiţii. Nu sunt închişi acolo nici tâlhari, nici ucigaşi, ci numai nevinovaţi care spuneau adevărul despre sultan.

— Să mergem, să mergem! Să spulberăm palatul horezm-şahului! strigară fierarii. Să dărâmăm temniţa!

— Luaţi-vă baroasele, luaţi-vă ciocanele şi dălţile, luaţi tot ce trebuie pentru a tăia lanţurile. Să scoatem din beciuri pe fraţii noştri care se sting în închisoare.

Toţi fierarii şi armurierii şi arămarii şi ceilalţi meşteşugari puseră mâna pe baroase, pe săbii, pe suliţi şi, potop revărsat de oameni, porniră strigând spre palat.

Câţiva ostaşi de-ai sultanului se aruncară în întâmpinarea mulţimii încercând s-o împrăştie, dar fură cotonogiţi şi călcaţi în picioare. În timp ce meşteşugarii părăduiau palatul, câţiva oameni ajutau pe Kara-Koncear să spargă uşa temniţei. Paznicul Nazar-bobo, legat fedeleş, stătea sprijinit de zid, sughiţa a plâns şi se jura că el, de când se ştie, a îngrijit pe cei închişi ca pe copiii săi.

Fierarii deschiseră în scurtă vreme uşa cea grea de fier.

Tugan, venit cu mulţimea, strigă:

— Fuga, jos, în beciuri! Stau acolo prieteni de-ai mei. Sunt neputincioşi, orbiţi de întunericul veşnic. Mulţi n-au să se poată ridica, le-au amorţit picioarele...

Câţiva oameni coborâră în hăul întunecat al beciului. Şi de sub pământ începură să iasă întemniţaţii: umbre în zdrenţe,

ţinându-se unul de altul, murdari, cu unghiile crescute şi părul vâlvoi. Orbiţi de anii lungi de întuneric se izbeau cu fruntea de ziduri, pipăiau totul cu mâinile întinse, plângând şi râzând, nevenindu-le să creadă că sunt din nou afară, sub cer şi soare, printre oameni slobozi.

— Luaţi-o prin piaţă spre bazar! le striga lumea. Să vadă toată suflarea cum se îngrijea horezm-şahul de supuşii săi! Cereţi negustorilor să vă dea şalvari şi cămăşi noi.

Cu o torţă ridicată deasupra capului, Kara-Koncear intră în turn. Un val de frig şi umezeală îl izbi în obraz. Dezlegase şi împingea înaintea lui pe Nazar-bobo, care murmura rugăciuni. Paznicul porni să urce treptele şubrede. Tugan îl urma de aproape şi-n trecere fărâma cu barosul lacătele celulelor. Femei istovite, în zdrenţe jalnice, coborau clătinându-se, ţinându-se de pereţi, cu ochii în lacrimi.

Când ajunse sub acoperişul turnului, Kara-Koncear îl găsi pe paznic oprit în dreptul unei uşi de fier, cu o mică ferestruică pătrată, zăbrelită cu gratii negre.

— Aici e închisă „pe veci şi până la moarte” o femeie din haremul palatului, spuse paznicul. Ea s-a încumetat să ridice pumnalul chiar asupra şahului Muhammed.

— Şi ce mai aştepţi? Deschide!

— Nu te mânia, viteazule djighit, dar cheia de-aici o păstrează însuşi şahul.

— N-ai cheia, zici?

— N-o am, stăpâne! Allah mi-e martor că n-o am!

— Atunci pieri şi tu, drace! strigă Kara-Koncear şi-l îmbrânci în hău. Paznicul se prăvăli cu un urlet de groază, agăţându-şi în cădere halatul de căpriorii surpaţi, şi se pierdu în adânc, de unde se înălţa lătratul înnebunit al câinilor sălbatici.

Kara-Koncear îşi lipi fruntea de ferestruica zăbrelită, dar nu văzu decât un colţ de covor vechi, luminat de o rază piezişă de soare.

— Unde-o fi Ghiul-Djamal? se întreba. Chilia e goală... Să se fi prăpădit oare?

Deodată o umbră se înălţă în faţa ochilor lui şi Kara-Koncear desluşi un obraz întunecat. Doi ochi negri îl aţintiră cu o privire încordată.

Djighitul îşi pregătise multă vreme cele mai frumoase stihuri din vechile cântece, dar acum toate se spulberaseră ca un roi de albine speriate. Nu izbuti să bâiguie decât:

— Eu sunt!

Un glas stins şopti sfielnic:

— Luminează-ţi faţa să te pot vedea.

Kara-Koncear se dădu înapoi şi ridică deasupra capului torţa aprinsă.

— Recunosc zgârietura lăsată de ghearele unei sălbăticiuni: îţi brăzdează tot obrazul. Eşti chiar tu, tu cel neîmblânzit de nimeni şi nimic!

— Fereşte din dreptul uşii, peste o clipă ai să fii slobodă!

Kara-Koncear văzu umbra fetei, zveltă şi foarte slăbită, depărtându-se şi lăsându-se uşor pe zdreanţa de covor din colţul chiliei. Raza de soare cădea acum pe trupul smead şi aproape gol. Fata abia de era acoperită de peticele unui veşmânt roşu şi de câteva şiraguri lungi de mărgeluşe albastre. Ochii ei mari şi negri erau abătuţi şi speriaţi.

— Lasă-mă pe mine, Kara-Koncear, spuse unul din însoţitorii djighitului. Un armurier are să se descurce mai bine cu zăvoarele astea, decât viteazul deşerturilor Kara-Kum.

Omul sfărâmă încuietoarea cu un ciocan greu. Uşa se deschise scârţâind. Dar Ghiul-Djamal urma să şadă, acoperindu-şi trupul cu braţele.

— Mi-s toate hainele putrede. Nu mă pot arăta ochilor tăi.

Djighitul se trase înapoi şi-l rugă pe flăcăul care sfărâmase zăvorul:

— Nu te uita la dânsa. Aruncă-i ceapanul tău, am să-ţi dăruiesc altul, de mătase.

Apoi ieşi din chilie şi urcă treptele unei scăriţe şubrede până pe acoperişul turnului. Pretutindeni se vedeau trâmbe de fum, înălţându-se pe aripi de flăcări şi scântei spre norii alburii. Oraşul ardea. În jurul zidurilor, învăluite în praf, goneau coloane de călăreţi. În depărtare, pe-un foişor înalt, flutura în vânt flamura cu şapte tuiuri a hanului Djuci.

Pe acoperiş apăru şi Ghiul-Djamal. Purta un turban albastru şi un ceapan bărbătesc şi semăna cu un flăcăiaş înalt şi subţire. Îşi înălţase sprâncenele arcuite şi căta cu mirare în zarea depărtărilor.

— Ce se petrece în Gurgandj? Cine-s oamenii aceia fioroşi care gonesc în jurul cetăţii pe cai mărunţi?

— Războiul a ajuns şi aici, îi răspunse Kara-Koncear. Vrăjmaşul asediază cetatea... De-acum înainte noi doi vom lupta mereu împreună. Vâlvătaia războiului şi lacrimile din ochii tăi trişti ne-au unit pentru totdeauna.

— În turnul ăsta înfiorător am uitat tot ce ştiam şi n-am învăţat decât să urăsc. Am să te urmez pretutindeni ca o tigroaică dezlănţuită, şi nu ca acea fată senină, acea Ghiul-Djamal de odinioară.

Dar vorbele ei nu mai ajungeau la Kara-Koncear. Îşi dusese mâna la ochi şi se străduia să străpungă cu privirea perdeaua de fum şi de praf din depărtare.

— Ce-au făcut descreieraţii ăştia! Uite, apele marelui Djeihun au ieşit din matca lor şi se rostogolesc spre noi... Mătură casele, toate se prăvălesc ca nişte jocuri de copii... Uite: plopii cei înalţi se prăbuşesc, de parcă i-ar reteza cineva de la rădăcină. Sălbaticii ăştia necruţători au distrus zăgazurile străvechi care de peste o mie de ani abăteau apele năvalnice ale râului...[63] Acum apele lui, potopind totul în cale, au să înece întreg oraşul şi toţi oamenii săi... Ghiul-Djamal, trebuie să fugim îndată din acest turn blestemat: e vechi şi sub năvala apei are să se surpe cu noi cu tot...

Mare parte din oraş era dărâmată de asalturile necurmate ale prinşilor de război pe care mongolii îi mânau de la spate pe metereze. Totuşi, orăşenii continuau să se bată cu furia disperării. Mongolii cucereau uliţă după uliţă. Învăţaţi să lupte călare, în câmp deschis, ei se mişcau anevoie prin fundăturile înguste, pline de dărâmături şi de molozul caselor arse, dar înaintau stăruitor, doborând fără greş cu săgeţile lor lungi pe apărătorii cetăţii.

Mai viteji ca toţi ceilalţi orăşeni se dovediră a fi meseriaşii Gurgandjului. Ştiau că odată prinşi, soarta lor avea să fie crudă: cei mai voinici vor fi trimişi robi în îndepărtata Mongolie, iar ceilalţi ucişi ca netrebnici.

Femeile şi fetele luptau pe acoperişurile şi zidurile caselor cot la cot cu părinţii, bărbaţii şi fraţii lor. Şi dacă vreun luptător

---

[63] „Mongolii au distrus şi digul, după care apele s-au revărsat şi au înecat întreg oraşul. Clădirile se prăbuşiră şi-n locul lor se ridică apa” (Ibn al-Asir, secolul XIII).

cădea străpuns de o săgeată, ele se repezeau neînfricate să înalţe în jurul rănitului un parapet de cărămizi şi de pământ care să-l păzească de alte săgeţi.

Apărarea eroică a Gurgandjului a înscris una din filele cele mai neasemuite ale tristei povestiri despre pieirea marelui Horezm; în marea lor majoritate celelalte oraşe au dovedit o încredere oarbă în făgăduielile mongolilor, o lipsă de bărbăţie şi o slăbiciune care au atras asupră-le moartea cea fără de glorie. La porţile Gurgandjului însă mongolii au pierdut foarte mulţi dintre oamenii lor şi oasele celor căzuţi au alcătuit movile întregi ce s-au mai văzut încă mulţi ani printre ruine.

Doar când n-au mai rămas decât câteva uliţi neocupate de vrăjmaşi, orăşenii sleiţi de puteri, răniţi şi deznădăjduiţi, au trimis câţiva cetăţeni dintre ei la Djuci-han, să-i ceară milă şi îndurare. Dar feciorul hanului Gengis le-a răspuns:

— De ce nu v-aţi gândit mai devreme la asta? De ce nu v-aţi arătat supunerea înainte de a vă împresura oraşul? Acum, după ce-am pierdut atâţia din ostaşii mei cei mai buni, cum i-aş mai putea opri pe nucheri să-şi potolească furia tăind şi prădând? Nicio îndurare n-o să am pentru voi!

Şi năvălitorii se năpustiră asupra părţii încă necucerite a oraşului. Supravieţuitorii fură făcuţi robi sau măcelăriţi pe loc, iar bunurile lor prădate.

La porunca hanului Djagatai, care nu voia ca perla Horezmului, Gurgandjul, să încapă nevătămată în mâna fratelui său mai vârstnic, mongolii sfărâmară barajul cel mare de pe Djeihun, comoara de apă a întregului Horezm. Revărsarea râului înecă uriaşul Gurgandj şi-i surpă toate clădirile. Vatra oraşului mai rămase apoi multă vreme acoperită de ape. Cine a scăpat de săgeţile tătarilor s-a prăpădit sub dărâmături sau s-a înecat în potopul revărsărilor. N-au mai rămas în picioare decât prea puţine clădiri: o parte din vechiul palat Keşki-Ahceak, durat din cărămidă arsă, şi două din marile gropniţe ale horezm-şahilor.

Apa fluviului dezlănţuit mai înecă şi alte oraşe şi Djeihunul îşi schimbă el însuşi cursul, croindu-şi altă albie prin nisipuri şi vărsându-şi multă vreme belşugul de ape în Marea Abeskun.

În timpul deznădăjduitei apărări a Gurgandjului, Hagi Rahim stătu toată vremea pe creasta zidurilor printre ostaşi. Cunoştea ştiinţa arabă a legării şi lecuirii rănilor, şi-i ajuta din răsputeri pe cei loviţi de săgeţi.

Iar când Djeihunul ieşi fără de veste din matca lui, dervişul îşi petrecu două zile pe acoperişul înaltului mausoleu de cărămidă al şahului Tekeş. A treia zi el recunoscu într-o barcă ce trecea pe acolo pe fierarul Kerim-Gulem. Acesta îl luă de pe acoperiş, şi amândoi porniră la vale pe apele zbuciumate, salvând pe oricine puteau salva. Pe Kara-Koncear şi Ghiul-Djamal nu le mai fu dat să-i întâlnească. Mult mai târziu Hagi Rahim avu prilejul să audă povestea unui *maddah*, povestitor popular, despre faptele de vitejie ale djighitului Kara-Koncear, spaima mongolilor rătăciţi prin deşertul Kara-Kum, şi despre neţărmurita lui dragoste pentru păstoriţa Ghiul-Djamal, răpită dintre mieii ei de ultimul horezm-şah.

Maddahul îşi încheia povestea cu descrierea revărsării Djeihunului care ştersese de pe faţa pământului gloriosul şi bogatul Gurgandj. Unii oameni l-ar fi văzut, cică, pe viteaz luptând amarnic cu valurile pentru a o scăpa pe Ghiul-Djamal, dar amândoi pieriseră în puhoaiele tulburi... Mai târziu pe vârful unei movile fură găsite două trupuri fără suflare: Ghiul-Djamal şi Kara-Koncear erau culcaţi alături şi mânuţa mică a fetei se odihnea în mâna puternică a haiducului...

Maddahul termina cu o parimie a vestitului Ibn-Hazm: „Iubire adevărată e acea iubire care nu-şi află sfârşitul decât în moarte”... Dar dacă vedea că fetele ce-l ascultă plâng cu lacrimi amare, maddahul adăuga: „E drept, alţi oameni mi-au povestit că vestea morţii celor doi în apele Djeihunului nu-i adevărată. Cică, de fapt, Kara-Koncear a învins valurile sălbatice, a scăpat-o din valuri pe Ghiul-Djamal şi a săltat-o în spinarea armăsarului său negru-corb. Pe urmă a dus fata departe, în adâncul deşertului Kara-Kum, în iurta lui de lângă fântâna Bal-Işem. Acolo au trăit ei mulţi ani fericiţi, ceea ce vă doresc şi vouă tuturora!”

Capitolul 10 – HAGI RAHIM ÎN SLUJBA TÂNĂRULUI BATU-HAN

Nu dispreţui puiul neajutorat, se prea poate să fie un pui de leu.

(Proverb arab)

Hagi Rahim izbuti cu chiu cu vai să se strecoare printre vijelioasele oşti mongole şi să ajungă la tabăra hanului Djuci. Plăcuţa cu şoimul de aur, prinsă la fesul lui, îl apără de toate caraulele şi-l scoase la iurta albă a conducătorului ulusului de miazănoapte-apus a marelui imperiu mongol. Hagi Rahim auzise că Djuci-han, feciorul cel mare al cumplitului Gengis-han, era singurul om din preajma kaganului tătar care se încumeta uneori să-i stea împotrivă. Dar se mai spunea că Gengis-han nu are încredere în primul său născut şi că-l bănuieşte întotdeauna de uneltiri. De aceea îl şi numise conducător al ulusului celui mai mărginaş, unde cea mai mare parte a pământurilor abia trebuiau cucerite. Cu acel prilej i-ar fi spus Gengis-han fiului său: „Îţi dau ţie toate pământurile din apus până la ultima ţară pe care o va putea atinge copita cailor mongoli!”

Îl află pe Djuci-han şezând în iurta cea albă pe un tron scund, cu picioarele strânse sub el. Semăna cu tată-său şi la statură – era la fel de înalt – şi la mişcările greoaie ca de urs, şi la privirea ochilor verzui, deopotrivă de îngheţată. Se deosebea de ceilalţi mongoli spânatici prin mustăţile lungi şi prin fuiorul negru al bărbii. Părul de cal împletit cu meşteşug printre firele bărbii i-o lungeau într-o codiţă subţire pe care Djuci şi-o petrecea pe după urechea dreaptă. În faţa tronului, îngenuncheaţi şi ploconindu-i-se până la pământ, aşteptau mila stăpânului o mulţime de jălbaşi: şi hani, şi ulemale, şi neguţători, şi oameni de rând.

Hagi Rahim se apropia mereu, păşind peste spinările plecate şi murmurând mereu în auzul tuturor: „Ia-gu-uu, ia-hoe!” până ajunse în dreptul tronului, unde se opri în picioare sprijinit în toiagul său de drumeţ.

Djuci-han îşi aţinti spre el privirea posomorâtă şi-l întrebă:

— Ce ai a-mi cere, şaman kâpceak?

Hagi Rahim răspunse că a venit să-i predea în mână o scrisoare din partea marelui vizir Mahmud-Ialvaci.

— Şi de ce atât de târziu? Demult aştept scrisoarea asta.

— Asediul Gurgandjului m-a prins între zidurile oraşului.

— Aşadar, ai ţinut parte vrăjmaşilor mei!

— Da, ca doftor ce mă aflu am îngrijit de răniţi.

Dervişul destupă capul toiagului închis cu un dop de ceară şi trase afară un sul subţire de hârtie întărit cu o pecete roşie. Diacul hanului Djuci desfăşură sulul şi îl citi uimit.

— Nu văd aici decât cinci cuvinte: „Poţi avea încredere în el!”

— Mai mult nici nu-mi trebuie! mormăi Djuci-han. Aduceţi-mi-l încoace pe fiul meu Batu-han!

Nucherii dădură fuga şi se întoarseră curând cu un băiat de vreo nouă ani. Copilul se smulsese din strânsoarea celor doi bătrâni care-l aduceau de mână şi ţopăia înaintea lor, agitând în mână un arc nu prea mare şi trei săgeţi vopsite în roşu, însemn al rangului de han tătar. Ajuns în faţa tatălui sau, băiatul căzu în genunchi şi-şi lipi fruntea de covor cu o mişcare firească. Apoi sări în picioare şi-i învălui pe toţi cei de faţă cu privirea sclipitoare a ochilor săi căprui.

— Acesta este fiul meu Batu-han! spuse Djuci arătând din ochi pe băiat. I-am cerut credinciosului meu Mahmud-Ialvaci să-mi trimită un mirza învăţat care să-l deprindă pe fiul meu să citească, să scrie şi vorbească în limba noilor mei supuşi, locuitorii Horezmului. Ai să-l poţi învăţa toate acestea?

— Îl pot învăţa să citească orice carte turkmenă, persană şi arabă şi am s-o fac bucuros, răspunse Hagi Rahim. Doar să-i tâlcuiesc scripturile sfinte n-am să ştiu, asta o fac imamii în geamii. Eu cunosc cărţile în care se descriu călătorii prin lumea largă, în care se arată ce e rău şi ce e bine, cum trebuie apărat pământul strămoşilor şi care sunt îndatoririle oricărui om.

— Acestea sunt lucruri bune şi folositoare! încuviinţă Djuci-han. Un asemenea învăţător mă va ajuta să jupoi pe feciorul meu de pielea lui de sălbatic din stepă şi să-l fac să ajungă un vrednic conducător de popoare. Batu, să dai ascultare noului tău învăţător! Iar ţie, cinstite mirza, îţi îngădui să-l baţi pe fiul meu cu nuiaua de trestie.

Băiatul întoarse capul.

— Dacă are să-mi povestească despre căpitani viteji şi despre războaie, cred că am să-i dau ascultare!

Hagi Rahim îi răspunse:

— Am să-ţi povestesc despre bătăliile vestitului căpitan de oşti rumiotul Iskender cel mare. Acest împărat, pe când era încă foarte tânăr, a cucerit o mulţime de ţări stăpânite de regi care aveau mai multe arme, mai multe comori şi mai multe oşti decât dânsul. Şi, totuşi, au fost înfrânţi de Iskender.

Băiatul ridică ochii spre derviş şi se porni să-l cerceteze cu luare-aminte.

— Şi cum a izbutit acest han Iskender să cucerească asemenea izbânzi? întrebă Djuci-han.

— Se spune că, întrebat fiind el însuşi despre acest lucru, Iskender ar fi răspuns: „N-am asuprit niciodată pe supuşii mei din ţările cucerite”.

Djuci-han se uită la fiul său şi spuse:

— Tatăl meu, marele şi neasemuitul Gengis-han, a supus jumătate din lume, iar Iskender Rumiotul – cealaltă jumătate. Ţie ce-ţi mai rămâne de cucerit, Batu-han?

Băiatul răspunse, fără a sta pe gânduri:

— Eu am să cuceresc de la Iskender toate pământurile supuse de el!

Din ziua aceea Hagi Rahim rămase în tabăra hanului Djuci, ca învăţător al micului sau fiu. Ani în şir se ocupă el de Batu până când Djuci-han fu omorât fără de veste de nişte ucigaşi năimiţi. În timpul unei vânători, Djuci-han se luă după un cerb şi se pierdu de nucherii săi prin păpurişul unor bălţi. Până la urmă, cu mare greutate, oamenii lui îl găsiră. Zăcea cu junghetura frântă. Aşa obişnuiau să ucidă numai mongolii, făptaşii fugiseră şi nu mai putură fi aflaţi. Gurile rele şopteau că fuseseră puşi la cale de însuşi Gengis-han[64]. Djuci mai trăia, dar nu mai era în stare să spună nicio vorbă şi nici, cel puţin, să-şi mişte mână. Numai ochii mai aruncau priviri triste şi încruntate, până a se fi închis şi ei pe vecie.

În acele zile se întoarse în tabără, după o bătălie din apus, vestitul căpitan de oaste Subudai-bagatur. El ridică în şa pe micul Batu-han şi-i spuse:

— Aici te-aşteaptă acelaşi sfârşit ca al stăpânului meu Djuci-han. Ai să vii cu mine în Kitai, unde am să te învăţ meşteşugul armelor. Am să te cresc ca pe fiul meu şi ai să ajungi o mare căpetenie.

După ce se despărţi de Batu-han, Hagi Rahim ajunse din nou un pribeag singuratic. Şi cumplit îi mai ducea dorul fratelui său Tugan, de care se pierduse prin Gurgandj în timpul revărsării Djeihunului. Să fi pierit sau poate a scăpat de furia apelor şi de săbiile mongole? Rătăcea slobod prin alte locuri sau fusese luat rob? Aceste gânduri îl frământau fără încetare pe Hagi Rahim. Totuşi, dervişul mai nădăjduia şi aştepta ziua când îl va reîntâlni pe fratele său.

Astfel dădu ocol Hagi Rahim multor oraşe, întrebând pretutindeni şi însemnând spusa oamenilor vrednici de credinţă

---

[64] Fapte relatate de cronicile răsăritene: Djuveini (secolul XIII).

despre zilele crâncene trăite de locuitorii Horezmului în timpul năvălirilor mongole. Însemna povestirile întemeiate pe adevăr şi până la urmă se hotărî să scrie o carte despre Gengis-han, despre căile urmate de kagan pentru a ajunge la atotputernicie, despre năzuinţa lui de a supune întreaga lume şi despre pustiirea tuturor ţărilor prin care trecuseră hoardele mongole.

PARTEA A TREIA
BĂTĂLIA DE PE CALCA

Capitolul 1 – PORUNCA MARELUI GENGIS-HAN

Înfăţişarea lor era diavolească şi te băga în sperieţi. Barbă ei nu aveau, doar unora le creşteau câteva fire pe buza de sus şi pe bărbie. Aveau ochii înguşti şi ageri, glasul înalt şi ascuţit. Dar erau zdraveni şi bine clădiţi.

(Kirakos, istoric armean, sec. XIII)

În primăvara anului 1220, anul Dragonului, în luna Safar (aprilie) Gengis-han chemă la el pe doi dintre căpitanii săi încercaţi în cele mai grele bătălii: bătrânul Subudai-bagatur, chiorul, şi tânărul Djebe-noion.

Aceştia se înfăţişară de îndată în cortul de mătase al „Cutremurătorului lumii” şi căzură în genunchi pe pâsla din faţa tronului de aur. Gengis-han şedea cu piciorul stâng îndoit sub el, ţinându-şi genunchiul drept cu mâinile. De pe căciula-i rotundă şi lucioasă, împodobită cu smaraldul cel mare, îi atârnau la ceafă două cozi de vulpe argintie. Ochii lui galbeni-verzui priveau netulburaţi la cei doi nebiruiţi bagaturi ce-şi plecaseră spinările. „Unicul şi neasemuitul” le vorbi cu glas adânc şi răguşit.

— Iscoadele m-au vestit că feciorul căţelei rebegite, horezm-şahul Muhammed, şi-a părăsit pe ascuns oastea. După ce a şters orice urmă a fugii sale, Muhammed s-a ivit nu demult la vadul de peste Djeihun. Ştiu că duce cu el comori nemăsurate, strânse într-o sută de ani de şahii Horezmului. Trebuie să punem mâna pe el înainte de a apuca să-şi adune o nouă mare oştire... Vă încredinţez douăzeci de mii de călăreţi. Dacă şahul se va dovedi stăpân peste o oaste care să vă pună în primejdie, nu primiţi lupta... Dar înştiinţaţi-mă neîntârziat! Şi am să-l trimit pe Tohucear-noion. El are să se descurce singur acolo unde voi nu veţi fi izbutit nici în doi... Credem totuşi că porunca noastră este mai tare ca întreaga oaste a horezm-şahului, nu-i aşa? Şi până nu mi-l aduceţi pe Muhammed, cu laţul de gât, să nu vă arătaţi

ochilor mei! Dacă însă, bătut de voi, şahul are să fugă pentru a-şi afla ascunziş în munţii cei tari sau prin peşterile întunecate, sau dacă se va face pe loc nevăzut, ca un vrăjitor viclean, voi să-mi spulberaţi precum uraganul cel negru toate pământurile lui... Orice oraş vi se va închina, cruţaţi-l şi lăsaţi-i o strajă bună şi un cârmuitor din cei ce nu cunosc surâsul... iar pe cele ce vor lua drumul nesupunerii izbiţi-le cu tărie! Piatră pe piatră să nu rămână din ele şi totul să fie prefăcut în jar şi cenuşă! Socotim că porunca noastră n-are să vi se pară prea grea...

Djebe-noion îşi dezdoi spinarea şi întrebă:

— Dar dacă Muhammed şahul Horezmului, prin cine ştie ce vrajă de-a lui, are să fugă tot mai departe şi mai departe spre apus, câtă vreme să-l urmărim şi până unde să ne îndepărtăm de jilţul tău de aur?

— Să-l urmăriţi până la capătul lumii, până veţi zări ultima mare.

Subudai-bagatur, adus de spate şi strâmb de-un şold, îşi ridică fruntea şi hârâi răguşit:

— Dar dacă şahul Muhammed are să se preschimbe într-un peştişor şi are să se ascundă în adâncul mării?

Gengis-han se scarpină între ochi şi îşi mută privirea neîncrezătoare asupra lui Subudai:

— Învredniciţi-vă să mi-l prindeţi înainte! Puteţi pleca.

Amândoi căpitanii se ridicară în picioare şi se traseră de-a-ndăratelea spre ieşirea cortului.

În aceeaşi zi porniră spre apus cu douăzeci de mii de călăreţi tătari şi mongoli.

Capitolul 2 – ÎNŞTIINŢAREA TRIMISĂ „CELUI PREAMĂRIT”

Aducând la îndeplinire porunca preamăritului lor han, căpitanii Djebe-noion şi Subudai-bagatur cu tumenele lor de călăreţi răscoliră vreme de doi ani văile şi munţii Iranului de miazănoapte, căutând urmele fostului stăpân al Horezmului, şahul fugar Muhammed. Nu aflară nimic. Doar şoaptele prin popor călătoare îi vestiră că horezm-şahul, ce-şi părăsise patria şi fusese apoi părăsit el însuşi de toţi, s-a săvârşit din viaţă pe un petec de pământ din mijlocul Mării Abeskun.

Djebe şi Subudai chemară un mongol, meşter mare în cântece vechi despre bătălii şi viteji vestiţi, şi îi cântară încet şi desluşit o

înştiinţare în care dădeau seamă kaganului „neasemuit şi preamărit” despre cele ce făcuseră şi aflaseră. Ei îl puseră să repete vorbele lor de nouă ori nouă ori, apoi îl trimiseră la Gengis-han. Kaganul se găsea pe atunci în tabăra lui din câmpia de lângă Nesef, bogată în păşuni şi ape limpezi. Cum însă drumurile mai era primejduite de cetele fugarilor rămaşi fără adăpost după arderea atâtor oraşe, olăcarul plecă însoţit de trei sute de nucheri de nădejde.

Tot drumul cântă el despre albastrele stepe mongole, despre munţii împăduriţi, despre fetele din Kerulen, cele ca flacăra focului, dar niciodată cântecul cu înştiinţarea celor doi căpitani de oaste. În sfârşit, ajuns în tabăra marelui kagan, trecu printre cele opt şiruri de turgauzi, fu curăţit de fumul focurile sfinte, se apropie de cortul cel galben şi se opri în faţa uşii de aur. Pe amândouă părţile intrării aşteptau doi cai de o frumuseţe nemaipomenită: unul bălan, ca laptele de alb, şi celălalt roib cum e focul, cu coama şi coada ca pana corbului, priponiţi amândoi cu frâie albe de păr împletit, la doi ţăruşi de aur curat.

Năucit de atâta frumuseţe, olăcarul căzu cu faţa la pământ şi zăcu aşa, nemişcat, până când doi turgauzi uriaşi îl săltară de subsuori, îl duseră în cortul galben şi-l zvârliră pe covorul din faţa marelui kagan. Gengis-han şedea cu picioarele încrucişate sub el pe tronul cel larg, suflat cu aur.

În genunchi, cu ochii închişi, olăcarul cântă răvaşul învăţat pe dinafară, unduindu-şi glasul înalt, aşa cum obişnuia să cânte străvechile balade mongole:

Înştiinţare celui preamărit
De la credincioşii lui nucheri Subudai-bagatur şi Djebe-noion.

Mukammed horezm-şahul, fecior de vulpe bearcă,
S-a despărţit de viaţă în coliba unui lepros.
Iar puiul lui de şarpe, Djelal nesupusul,
Ca fumul pierit-a prin trecătorile nalte
Şi fără de urmă s-a tras peste munte-n Iran!
Sfârşit-am cu ei! Iar acum o pornim spre Caucaz,
Să luptăm şi cu alte popoare,
Să le-ncercăm puterea şi numărul oastei lor să-l aflăm.
Străbate-vom stepa kâpceacă şi-acolo
Fugarilor noştri popas le vom da.

Noi ţine-vom minte şi drumuri şi pajişti,
Să aibă ce paşte-al tău cal auriu,
Să poţi spre apus ca furtuna să vii,
Întregul pământ să-l supui sub călcâi
Şi braţul mongol să-l întinzi peste lume.[65]
Căci nu-i nicăieri o putere în stare pe loc să ne ţină pe noi,
În goana nebună spre ţărmul cel verde al Ultimei Mări.
Acolo, în valuri de praf noi spăla-vom copitele cailor iuţi
Şi-un munte pe ţărm, un curgan înălţa-vom
Din capete, sute de mii, retezate-n război.
În vârf îi vom pune-o frântură de stâncă,
Cu sfântul tău nume într-însa săpat.
Şi-atunci abia caii noi ni-i vom întoarce
Spre soare-răsare-napoi.
Şi iarăşi, în cortul de aur cădea-vom
În genunchi l-al nostru stăpân.

Terminându-şi cântarea, olăcarul ridică pentru prima dată pleoapele şi zări ochii crunţi ai stăpânului prea înalt pentru mongolii de rând. Năucit, el şi-i închise din nou şi din nou căzu cu capul în pământ. Gengis-han şedea netulburat, nepătruns în gândurile lui, cu ochii abia mijiţi şi, legănându-şi barba încărunţită, se scărpina în talpă. În sfârşit se uită la olăcarul prăbuşit în faţa lui şi-i spuse ostenit, ca după o îndelungă chibzuire:

— Ţi-e glasul catifelat ca al gâştei sălbatice... Meriţi să fii răsplătit. Apoi scotoci într-o pungă de mătase galbenă, agăţată la braţul tronului, scoase dintr-însa o fărâmă de zahăr prăfuit şi o strecură printre dinţii tremurători ai mongolului, spunându-i: E încă prea devreme să-i lăudam pe Subudai-bagatur şi Djebe-noion. Să vedem dacă vor izbuti până la urmă cu ceamburul... Răspunsul li-l vom trimite cu alt olăcar.

Apoi, cu o mişcare a arătătorului, lăsă slobod pe olăcar, nu înainte de a porunci ca omul să fie ospătat şi să i se toarne

---

[65] După opinia unor istorici militari, campania lui Subudai-bagatur, încheiată cu bătălia de la Calca, a fost o adâncă pătrundere strategică de cercetare pusă la cale de Gengis-han pentru pregătirea năvălirilor mongole în Europa răsăriteană. Această campanie s-a desfăşurat, la doisprezece ani după moartea lui Gengis-han, sub conducerea nepotului său Batu-han (Batâi) în anul 1237, având ca principal consilier militar şi conducător de oaste pe acelaşi Subudai-bagatur.

kumâs din destul, tot astfel să fie ospătaţi şi cei trei sute de călăreţi ce-l însoţiseră. A doua zi el îi trimise pe toţi înapoi, să ajungă din urmă tumenele căpitanilor săi.

Trecu un an şi nicio altă veste nu mai veni de la soare-apune. Într-o bună zi Gengis-han îl chemă pe logofătul său de taină, uigurul Izmail Hogea, şi-i porunci sa trimită la drum un olăcar cu veşmintele cusute cu zurgălăi şi căciula împodobită cu pene de şoim ca semn de mare grabă.

Olăcarul avea să ducă un răvaş tainic şi bine pecetluit. Îl va însoţi Tehucear-noion cu un tumen de zece mii de călăreţi.

— Ai să pleci la capătul lumii şi-ai să mergi până-i găseşti pe Djebe-noion şi Subudai-bagatur. Acolo, sub ochii tăi, olăcarul nostru să dea scrisoarea ce-o trimitem în mâna lui Subudai-bagatur. Căpitanii noştri au ajuns atât de departe, încât astăzi treizeci de noroade întărâtate îi înghesuie din tot locul. E vremea să le dăm căpitanilor noştri o mână de ajutor.

În aceeaşi zi Tehucear se urni cu tumenul său spre apus pentru a da de urma oştilor mongole plecate la capătul lumii.

Capitolul 3 – ÎN CĂUTAREA ULTIMEI MĂRI

’Nainte, ’nainte, cai iuţi ca furtuna!
Doar groaza goneşte mai iute ca voi.

(Dintr-un cântec mongol)

Aidoma cu doi uriaşi şerpi negri, care treziţi din somnul de peste iarnă ies la lumină într-o poiană întinsă de sub rădăcinile unui platan bătrân şi, încălziţi de soarele primăverii, pornesc a şerpui pe cărare ba apropiindu-se, ba depărtându-se iarăşi stârnind groaza jivinelor, ce fug care încotro, şi a păsărilor ce se rotesc deasupră-le şi ţipă a jale, tot aşa, ba întinzându-se ca nişte lungi curele negre, ba adunându-se laolaltă în mari şi pestriţe îngrămădiri de cai şi oameni, cele două tumene mongole ale vijeliosului Djebe-noion şi ale prevăzătorului, vicleanului Subudai-bagatur călcau în picioare ogoarele din jurul oraşelor îngrozite şi înaintau mereu mai departe spre apus, lăsând în urmă ruine fumegânde, pline de leşuri arse şi umflate.

Această oaste înaintată a marelui kagan străbătuse întreg Iranul de miazănoapte, nimicind oraşele: Har, Şimnan, Kum,

Zendjan şi altele. Mongolii nu cruţaseră decât bogatul Hamadan a cărui căpetenie le trimisese în întâmpinare o solie cu daruri: un tabun de cai de şa şi două sute de cămile încărcate cu veşminte de tot felul. O grea bătălie trebuiseră să dea însă la Kazvin, unde orăşenii luptaseră pe viaţă şi pe moarte cu lungile lor cuţite de oţel. Kazvinul arsese până la temelie.

Lunile reci de iarnă şi le petrecuseră tătarii între zidurile oraşului Rei (din preajma Teheranului de astăzi). Din toate colţurile ţării li se trimiteau încoace turme de batali, cai de soi şi cămile încărcate cu baloturi de haine.

Abia când soarele primăverii îmbrăcă în verde veşmânt crestele munţilor iranieni, mongolii intrară în Azerbaidjan. Marele şi bogatul oraş Tavriz îi întâmpină cu daruri de preţ şi, primind pacea propusă, mongolii ocoliră oraşul fără a-i face vreun rău. De aici se îndreptară spre Caucaz şi nu se mai opriră până la Gandja, cetatea de scaun a Arranului. Dar de lovit nu se hotărâră să lovească oraşul. Se mulţumiră cu argintul şi veşmintele căpătate tribut şi îşi urmară drumul spre Gruzia.

O puternică oaste gruzină le taie calea. Subudai, cu cea mai mare parte a mongolilor, trecu în frunte, iar Djebe, cu cinci mii de călăreţi, se trase într-o ascunzătoare, la pândă. Chiar la prima ciocnire cu vrăjmaşul, mongolii se prefăcură că o iau la fugă. Gruzinii îşi pierdură dreapta judecată şi se avântară în urmărirea lor. Abia atunci ieşi din ascunzătoare Djebe cu tătarii săi şi se repezi asupra gruzinilor, în timp ce călăreţii lui Subudai îşi întoarseră şi ei caii, cuprinzând pe urmăritori din toate părţile şi măcelărindu-i până la unul. Treizeci de mii de gruzini se prăpădiră în bătălia din Gruzia.

Totuşi oastea mongolă se temea să pătrundă mai în adâncul acestei ţări muntoase, locuită de oameni războinici, şi îşi văzu de drum îngreuiată de prăzi bogate. Nucherii spuneau că se simt prea de tot strâmtoraţi în trecătorile stâncoase ale Munţilor Caucaz. Lor le trebuiau stepe largi, unde să-şi pască tabunurile. Mai departe nimiciră Şemahul şi se îndreptară spre oraşul Derbent din Şirvan. Cetatea Derbentului era durată pe un munte greu de urcat şi închidea drumul spre miazănoapte. Djebe-noion trimise un sol la şahul Raşid al Şirvanului, întărit sus în cetate, cu solia aceasta:

— Trimite-mi câţiva dregători de vază să încheiem între noi o pace bună.

Cârmuitorul Şirvanului îi trimise zece bătrâni de neam ales. Sub ochii celorlalţi nouă soli, Djebe-noion ucise pe cel mai semeţ dintre bătrâni şi spuse:

— Daţi-ne călăuze de nădejde să ne putem trece oastea peste munţi şi vă vom cruţa. Dacă însă călăuzele n-au să ne fie de credinţă, toţi veţi avea soarta acestui bătrân.

Solii Şirvanului se supuseră poruncii şi călăuziră oastea mongolă pe cărările munţilor, dând ocol Derbentului şi scoţând-o pe drumul spre stepa kâpceacă. Mongolii, la rându-le, dădură drumul bătrânilor soli şi îşi urmară calea spre miazănoapte.

Ajunşi în Caucazul de nord, Djebe şi Subudai pătrunseră în ţara alanilor[66], unde de prin largile stepe de la miazănoapte se strânseseră în ajutorul localnicilor multe cete de lezghini, cerkezi şi kâpceaci.

Mongolii se bătură cu ei ziua întreagă până seara, dar puterile le rămâneau cam deopotrivă şi nimeni nu ieşea învingător. Atunci Djebe trimise o iscoadă la cel mai de seamă din hanii kâpceaci, anume Kotean, şi mongolul îi duse această vorbă:

„Noi, tătarii, şi voi, kâpceacii, suntem neamuri de acelaşi sânge. Şi iată că voi v-aţi alăturat unor străini împotriva fraţilor voştri. Alanii vă sunt şi vouă şi nouă duşmani. Să ne unim într-o înţelegere tare şi să nu ne izbim unii pe alţii. În schimbul acestui târg, noi vă vom da aur şi veşminte bogate câte veţi vrea. Ridicaţi-vă, plecaţi de aici şi lăsaţi-ne să ne răfuim singuri cu alanii."

Mongolii trimiseră kâpceacilor o mulţime de cai încărcaţi cu daruri de preţ şi hanii kâpceaci, momiţi de atâta bogăţie, părăsiră mişeleşte pe alani şi în cursul nopţii îşi traseră toate pâlcurile de călăreţi îndepărtându-se spre miazănoapte.

Mongolii tăbărâră asupra alanilor, îi înfrânseră şi le pustiiră ţinuturile, dându-le pradă măcelului, jafului şi focului. Alanii se închinară cu deplină supunere lui Gengis-han, ba o parte a oastei lor se alătură hoardelor mongole.

Nemaiştiindu-şi spatele primejduit de paloşele ascuţite ale alanilor, Djebe şi Subudai îşi porniră fulgerător tumenele spre miazănoapte, în stepele kâpceacilor. Aceştia se bizuiau pe făgăduiala de pace şi linişte făcută de mongoli. Hanii kâpceaci se împrăştiaseră deci cu pâlcurile lor, fiecare la aşezarea sa. Mongolii îi urmăriră pas cu pas, spulberară taberele păstorilor nomazi, prădară aşezările mai de seamă ale hanilor şi le luară avuţiile de tot felul, de multe ori mai mari decât preţul trădării.

Alţi kâpceaci, de la marginile îndepărtate ale stepei, auzind de năvălirea mongolilor, îşi încărcară avutul pe cămile şi fugiră care unde putea: unii se traseră în mlaştini, alţii se ascunseră prin păduri, mulţi se refugiară în ţinuturile uruşilor[67] sau ugurilor[68].

---

[66] Strămoşii osetinilor de astăzi.

[67] Ruşi.

[68] Uiguri, unguri.

Mongolii îi urmăriră pe malurile Donului şi îi goniră până la apele albastre ale Mării Hazar[69], unde mulţi sfârşiră înecaţi. Iar pe kâpceacii rămaşi în viaţă îi robiră, făcându-şi-i păstori şi ciobani la nenumăratele turme de vite şi tabunuri de cai prădate de peste tot.

Apoi trecură în peninsula Hazar şi atacară Sudakul, bogat oraş kâpceac de pe ţărmul mării, unde trăgeau la mal înainte multe corăbii străine aducând ţesături de preţ, veşminte şi alte mărfuri. Negustorii kâpceaci făceau troc cu robi, cu blănuri de vulpe şi veveriţă, precum şi cu piei de cornute mari, vestită bogăţie a pământurilor kâpceace.

Aflând de apropierea mongolilor, locuitorii Sudakului fugiră, unii ascunzându-se în munţi, alţii urcându-se în corăbii şi trecând peste mare în Trebizonda. Djebe şi Subudai prădară oraşul, şi se retraseră înapoi spre miazănoapte pentru a se odihni în aşezările kâpceacilor nomazi, unde poposiră mai mult de un an.

Aici se întindeau păşuni îmbelşugate, şi ogoare mănoase lucrate de robi, şi bostane cu pepeni şi turkestani şi cirezi de vaci mari şi grase, şi turme de oi cu lână subţire. Nucherii mongoli îndrăgiră aceste stepe şi spuneau că aici caii lor se simt la fel de bine ca în ţinuturile de baştină de pe malurile Ononului şi Kerulenului. Totuşi stepa strămoşească le e mai dragă şi n-ar da-o pe nicio alta din lume. Aşa că, după ce vor fi terminat cucerirea întregului pământ mongolii n-au să-şi mai dorească decât un singur lucru: să se întoarcă pe malurile iubitului lor Kerulen.

Djebe şi Subudai rămaseră o vreme cu tumenele lor în cel mai mare dintre oraşele kâpceace, Şanukan[70]. Se aflau acolo şi clădiri de piatră, pe jumătate îngropate în pământ şi ambare cu mărfuri aduse de peste hotare, dar oraşul era alcătuit mai cu seamă din iurte vremelnice în care locuiau atât hanii puternici, cât şi nomazii de rând. În fiecare primăvară aceştia îşi ridicau iurtele şi plecau cu turmele în stepă pentru ca iarna să se înapoieze în oraş.

---

[69] În secolul al XIII-lea scriitorii musulmani numeau Marea Neagră Marea Hazar, iar Crimeii îi spuneau Hazaria. Ulterior sub numele acesta era desemnată Marea Caspică.

[70] După unii istorici acest oraş se afla pe locul Harkovului de astăzi.

Odată cu venirea mongolilor, neguţătorii de peste mări, temându-se de război, îşi încetară negoţul cu stepa. Oraşul Şarukan, distrus de prădăciuni şi de foc, se pustii, iar mongolii coborâră spre Lukomorie[71].

Aici, în largile văi dintre coline, mongolii îşi înălţară kurenele, pentru a se apăra de vânt. Fiecare kuren era alcătuit dintr-un inel de câteva sute de iurte luate cu japca de la kâpceaci şi număra o mie de ostaşi.

În centrul fiecărui inel se ridica o iurtă mai mare, a căpeteniei peste o mie de nucheri, deasupra căreia se înălţa o suliţă lungă cu coarne – tuiul – împodobită cu cozi de cal. În preajma iurtelor, legaţi de conoveţele prinse-n ţăruşi de fier, se afla întotdeauna un număr de cai înşeuaţi cu chingile strânse şi dârlogii încordaţi. Ceilalţi cai păşteau în stepă – imense tabunuri păzite de robii kâpceaci.

Oastea, mongolă respecta întocmai prescripţiile aspre ale-vestitei „Iasá de la Gengis-han” [72]. Taberele erau înconjurate de un întreit inel de străjeri. În stepă, pe drumuirile mai de seamă ce duceau la pământurile bulgarilor, uruşilor şi ugurilor se aflau de asemeni posturi de strajă. Caraulele mongole prindeau pe călăreţii ce treceau prin stepă, îi cercetau cu amănunţime, apoi pe cei care puteau spune ceva despre seminţiile vecine îi trimiteau la Djebe-noion, iar pe ceilalţi îi ucideau pe loc.

În iurtele nucherilor locuiau adesea şi nevestele lor mongole, venite cu ei încă din patrie, dar şi roabele dobândite-în drum, cu copiii lor. Mongolele erau îmbrăcate ca şi nucherii şi era greu să le deosebeşti de ei. Uneori luau parte la luptă, de obicei însă îngrijeau de cămile, de caii de samar şi de căruţele în care-şi duceau prada căpătată la împărţeală. Femeile mai vedeau şi de robii cu dangaua pe şold, îi puneau la muncă şi-i păzeau. Ajutate de roabe, femeile mongole mulgeau vacile, iepele, şi cămilele, iar în timpul popasurilor fierbeau mâncarea în ceaune de aramă sau în oale de piatră.

În marş copiii mai mici, născuţi în timpul drumului sau răpiţi de la învinşi, şedeau în căruţe sau în coburi de piele, ba uneori – doi câte doi – pe caii de povară, iar cei mici de tot, în spinarea mamelor lor care însoţeau convoiul călare.

---

[71] *Lukomorie* – litoralul Mării de Azov.

[72] Iasá sau „Iasak” – culegere de cugetări şi rânduieli statornicite de-Gengis-han, care a servit multă vreme mongolilor drept cod de legi.

Mai departe, în largul stepei, la marginea taberei mongole se întindeau taberele ostaşilor de alte felurite neamuri, care se alăturaseră tătarilor. Erau acolo şi iurte multicolore de turkmeni, şi corturi stacojii de tanguţi, şi corturi negre de beludji, şi colibe sărace de alani sau de călăreţi aparţinând cine ştie căror seminţii necunoscute. Toată această hoardă pestriţă şi destrăbălată, mânată de la spate de mongoli, era aruncată prima în luptă, iar după luptă aduna de pe câmpul de bătălie rămăşiţele prăzilor neridicate de mongoli.

Capitolul 5 – ÎN TABĂRA TĂTARĂ DE LÂNGĂ CALCA

Subudai-bagatur porunci să i se ridice o iurtă pe un pripor înalt de pe ţărmul mării, la vărsarea unui râu mâlos şi leneş.

Nucherii îndepliniră cu voie bună porunca primită, simţind că e vorba de un popas mai lung. Douăsprezece cămile cărară pâsla pentru mai multe iurte. Alte cămile aduseră câteva roabe de neam kâpceak, cu căciuliţe ţuguiate de pâslă în cap. Mongolii le cerură să cânte în timp ce înfigeau roată prăjinile iurtei, întindeau pe ele pâslă albă şi le acopereau cu preşuri pestriţe legate pieziş şi curmeziş.

Subudai întrebă încruntat:

— De ce ridicaţi trei iurte?

— Într-una ai să-ţi urzeşti gândurile tu, într-a doua o să-ţi adăpostim pardoşii de vânătoare, iar într-a treia – că fără ea nu se poate – o să închidem cele mai frumoase fete kâpceace, meştere în jocuri şi cântece.

Subudai le curmă vorba.

— *Ugga!* (Nu!) Pardoşii să urle în iurta a doua, iar într-a treia să-l aduceţi pe bătrânul Saklab să-mi gătească. De roabe n-am nevoie, nu vreau să mă tulbure în timp de război. Împărţiţi-le sutaşilor mei.

Aşa se face că în iurta a treia se aşeză Saklab cu tingirile sale, cu lingurile de lemn şi cu lungu-i cuţit înfipt la brâu. Robul cel înalt şi uscăţiv, numai piele şi oase, cu plete lungi, câlţoase şi cărunte, fusese prins de tătari în drum spre Astrabad. Nucherii îl aduseseră la Subudai, şi-l sfătuiseră: „Prinsul acesta bătrân e urus de neamul lui. El a fost bucătar la un Mirza din slujba horezm-şahului Muhammed însuşi şi acum i s-a năzărit să fugă înapoi în ţara sa. Ştie toate limbile şi poate găti toate bucatele.

Bătrânul are să-ţi fiarbă pilaf cu migdale şi cilav cu prune, şi kaima de mazăre, şi caimac de smântână, şi halva şi pahlava, şi are şi un fecior de suflet, un flăcău tăcut, pe nume Tugan. Băiatul are să-l ajute pe Saklab să-ţi facă mâncare.”

Atunci Subudai se mânie de-a binelea:

— Mi-ajunge bătrânul. Poate găti şi singur. Alte ajutoare nu-s de trebuinţă. Tuturora le place să fie ajutoare la oala cu mâncare. Acest Tugan să pună mâna pe sabie, să-i daţi un cal răpciugos şi să-l trimiteţi într-o ceată din fruntea oastei, unde să-nveţe meşteşugul armelor. Dacă va fi vrednic oştean, n-o să treacă mult şi-şi va dobândi singur şi-un cal bun şi-un pieptar de zale şi o şa ca lumea. Iar dacă n-o să lupte bine, chiar în prima ciocnire o să fie ucis. Şi mare pagubă n-o să avem!

În iurta lui cu vârful alb, întoarsă cu uşa spre mare, Subudai şedea gânditor pe-o pernă de piele. Şedea de multă vreme şi se uita cu ochii bulbucaţi, uimit, la întinsul cenuşiu şi frământat al mării în care şi apa şi vântul şi peştii, ba chiar şi păsările ce se roteau deasupra valurilor erau cu totul altfel decât în lacurile albastre din depărtata stepă mongolă. Din larg se rostogoleau spre ţărm valuri nenumărate, toate de-un fel, şi în zarea albăstrie se arătau uneori pânzele albe ale corăbiilor străine care se temeau să tragă la ţărmurile cucerite de tătari.

Aici stepa era fără de margini, iarba înaltă, lacurile bogate în păsări de apă. În jur se întindeau păşuni pline de vitele prădate de kâpceaci: albi erau boii cu coarne lungi, albi berbecii cu cozi grase; până şi pâsla kâpceacilor era albă, albe şi iurtele lor. Ostaşii lui Subudai mâncau în fiecare zi carne, şi neavând ce face trândăveau toată ziua pe covoare persane. Uneori hanii mongoli din fruntea cetelor plecau la vânătoare cu şoimi sau se întreceau la alergări, încercându-şi caii aduşi din Mongolia sau prădaţi pe drum, cai de soi: turkmeni, persani, caucazieni şi câţi alţii.

Mai la deal, în susul râului Calca, pe un kurgan din mijlocul stepei, se înălţa iurta celuilalt mare căpitan de oaste, Djebe-noion. Împrejur se aşternea câmpia verde. Dincolo de ea se înşira spre miazănoapte lanţul colinelor de strajă. Cu toate că Djebe-noion şi Subudai-bagatur fuseseră trimişi de Gengis-han spre apus în aceeaşi vreme şi cu aceeaşi poruncă, cei doi căpitani nu se prea înţelegeau între ei: se certau mereu şi fiecare căuta să arate pe câmpul de luptă greşelile celuilalt.

Gengis-han îi trimisese împreună nu fără un gând ascuns. Deseori făcea el acelaşi lucru şi cu alţi căpitani, trimiţându-i câte doi pentru aceeaşi treabă, căci amândoi vor căuta întotdeauna să scoată la iveală vrednicia lor, fiecare vrând să fie mai presus de celălalt.

Djebe, vijelios în luptă, ţâşnea veşnic înainte. Tumenul lui nimerea ades în împrejurări din cele mai primejdioase. El izbutea să se desprindă cu mare meşteşug de duşmanul ce-l urmărea, dar uneori, când era prea târziu şi pieirea îl împresura de pretutindeni, se ivea Subudai şi-l scăpa din restrişte. Subudai-bagatur se năpustea asupra vrăjmaşului cu călărimea lui cea grea în rânduri strânse, în care şi nucherii şi caii erau acoperiţi de masive panţăre chinezeşti de fier.

Înalt, falnic, necunoscând râsul, Djebe apărea după luptă în tabăra lui Subudai, cu ochii sticloşi şi privirea fixă, plin de praf şi împroşcat de sânge. Se aşeza în faţa focului şi-i dovedea lui Subudai că el unul n-a făcut nicio greşeală, doar că vrăjmaşul fusese în număr prea mare. Iar Subudai zâmbea pe sub mustaţă, mulţumit că iarăşi l-a scos din încurcătură pe Djebe, şi-l îndemna să nu mai caute îndreptăţire pentru greşelile sale, ci mai bine să guste din mielul fraged împănat cu usturoi şi fistic, fript în frigare ca la însuşi padişahul Horezmului.

Djebe era mândru, plin de încredere în sine, iute la mânie. Avea credinţa că de vreme ce săgeata lui poate nimeri de la şaizeci de paşi popândăul drept în cap, el nu poate greşi niciodată şi-n nicio privinţă. Pentru acest ochi ager al său, precum şi pentru iuţeala sa neostenită îl poreclise lumea „djebe” – adică săgeată[73]. Sub acest nume îl cunoştea întreaga oaste, deşi numele lui adevărat era altul. Înaintea oricărei bătălii cerceta întotdeauna terenul, dădea ocol pe calul său uscăţiv şi puternic locurilor mai primejdioase, şi nu o dată fuseseră nevoiţi turgauzii însărcinaţi cu ocrotirea lui să-l scape cu chiu cu vai de la pieire.

Subudai, cu bărbia năpădită de fire cărunte, părea un moşneag. Nimeni nu ştia câţi ani are. Demult, în tinereţe, fusese

[73] Djebe s-a ridicat din rândul nucherilor. „Si pentru că era el un om îndrăzneţ Gengis-han i-a dat sub ascultare zece ostaşi; şi pentru că a luptat bine l-a făcut bek peste o sută; şi pentru că a dovedit vrednicie şi sârguinţă s-a înălţat căpetenie peste o mie. Mai târziu Gengis-han l-a ridicat bek al unui întreg tumen, şi multă vreme l-a ţinut în preajma sa, şi l-a trimis în fruntea oştii, şi a fost slujit cu credinţă de el” (Raşid ad-Din).

rănit la umăr şi se alesese cu muşchii retezaţi, de atunci mâna dreaptă îi rămăsese ţeapănă şi căpitanul nu mai folosea decât stânga. Faţa îi era crestată de-a curmezişul sprâncenei stângi, din care pricină ochiul stâng, cu globul scurs, era închis, în schimb cel drept, larg deschis, părea că străpunge pe fiecare şi vede tot ce-i în sufletul omului.

Nucherii oştirii spuneau că Subudai e „viclean şi prevăzător” ca o vulpe bătrână, beteagă de-un picior, după cum e „crud şi furios” ca un pardos scăpat din prinsoare. Şi mai spuneau că alături de Subudai nu trebuie să te temi de niciun vrăjmaş, căci cu el nu dai de belea.

Djebe chibzuia mereu ce drum să aleagă pentru a ajunge la Ultima Mare, marea ce scaldă întreg pământul. Înştiinţarea trimisă lui Gengis-han prin olăcarul cântăreţ fusese alcătuită de Djebe, în timp ce Subudai se mulţumise s-o încuviinţeze doar, dând mereu din cap şi zâmbind pe sub mustaţă.

— Departe crezi c-ai să ajungi? Şi curând crezi că vei găsi locul de unde tu, precum saigakul, ai să porneşti la goană înapoi şi ai să-mi dai ultima dată prilejul de a te scăpa din primejdie?

Cercetaşii trimişi în stepă prindeau pe călători şi-i aduceau la Djebe şi el însuşi îi cerceta, vrând să afle totul despre neamurile de la apus şi miazănoapte, despre drumurile ce duc la ei, despre râurile şi trecerile peste ape, despre hrana cailor şi păşunile de acolo, despre oraşele bogate şi cetăţile tari, despre oastea, armele şi vrednicia războinică a acelor seminţii, dar mai ales despre depărtările ce-l mai despart de Ultima Mare de la capătul lumii.

Capitolul 6 – PLOSKINEA-HOINARUL ÎN PRINSOARE LA TĂTARI

Într-un rând cercetaşii aduseră la Djebe câţiva oameni dintr-o seminţie nemaiîntâlnită de ei. Oamenii aceştia trăiau din trecerea peste apă a călătorilor, în bărcile şi podurile plutitoare de pe râuri. Erau bărbaţi înalţi, spătoşi, cu bărbi mari, roşcovane, în cojoace vechi de oaie şi cizme de piele moi, fără tocuri, strânse cu nojiţe pe picior. Căciulile lor cenuşii, din blană de râs, erau trase voiniceşte pe-o ureche.

— Cine sunteţi? De unde veniţi? îi întrebă Djebe.

Unul dintre ei, înalt şi mai spătos decât ceilalţi, îi răspunse în limba kâpceacilor:

— Ni se spune „hoinari”, pentru că hoinărim prin stepă. Părinţii şi bunicii noştri au fugit de răul cnejilor căutându-şi în stepă libertatea...

— Dacă nu vă supuneţi stăpânilor voştri şi aţi fugit de la ei, înseamnă că sunteţi tâlhari şi pribegi!

— Nu suntem tâlhari şi nici chiar pribegi... Suntem oameni liberi, vânători şi pescari fără stăpân pe cap.

— Dar tu cine eşti? întrebă Djebe pe omul cel înalt.

— Mă numesc Ploskinea! Oamenii noştri m-au ales staroste.

Djebe trimise de îndată nucheri la Subudai-bagatur cu vorbă: „Vino repede! Am pus mâna pe oamenii de care avem nevoie.”

Nucherii se întoarseră într-o goană cu răspunsul acesta: Subudai-bagatur şade pe covor. Lângă el are o traistă de bobi. Şi ţi-a trimis vorbă: „Nu vin, am treabă”...

Ploskinea-hoinarul surâse:

— Asta vine cam aşa: „Înghiolditul de nevoie să poftească el la noi”.

Djebe lăsă sub pază aspră pe hoinarii prinşi, iar el însoţit de Ploskinea şi înconjurat de nucherii săi plecă la Subudai.

Pe cerul stacojiu al apusului de soare se desluşiră curând contururile celor trei corturi ale căpitanului de oaste Subudai. Deasupra lor se învolburau şuviţe subţiri de fum şi se înălţau tuiurile ostăşeşti – prăjini drepte împodobite cu însemnele cinului: cozi de cal şi coarne de bivol. Subudai şedea în iurta lui pe un covor persan de mătase, luminat de pălălaia focului. Scotea cu mâna stângă bobii din traistă şi-i rânduia în lungi şi întortocheate şiraguri.

— Cine-i ăsta? întrebă Subudai, aţintind doar o clipă cu singuru-i ochi pe Ploskinea şi întorcându-şi-l îndată la bobii săi. Stai jos, Djebe-noion.

Djebe se lăsă pe covor lângă Subudai şi cătă fără prea mare interes la ce face bătrânul bagatur. Niciodată nu izbutea să ghicească ce pune la cale pardosul cel chior cu laba frântă.

Ploskinea-hoinarul, înalt, vânjos, cu pieptul acoperit de barba-i roşcată, cerceta cu priviri agere iurta şi chibzuia la un lucru numai de el ştiut. Rămăsese la intrare, cuviincios, în picioare. Doi turgauzi înarmaţi până-n dinţi nu-şi luau ochii de la el.

Urmărind mâna bătrânului căpitan care muta repede bob după bob, Djebe îi povesti ce-a aflat de la prinşii săi şi-l sfătui să folosească pe Ploskinea drept călăuză.

— Şi ce spui că fac astăzi hanii kâpceaci? îi curmă vorba Subudai întorcându-se spre hoinar.

— Au cam băgat-o pe mânecă, răspunse Ploskinea. Când tătarii voştri au ajuns la Şurukan, hanii kâpceaci au fugit care încotro: unii în ţara rusească, alţii prin bălţi.

— Care din ei au fugit la uruşi?

— Mulţi, chiar şi cel mai de seamă bogătaş al lor Kotean şi polovţienii de la Lukomorie, şi Toksebicii, şi Bagubarsovii, şi stirpea Basteevilor, şi alţii.

Subudai îşi desprinse privirea de la bobi şi-l aţinti pe Ploskinea.

— Şi unde-i acum oastea uruşilor?

— Asta cine-ar putea s-o ştie, afară de Dumnezeu?

Subudai se cocoşă precum ariciul, obrazul i se schimonosi şi ochiul holbat se aprinse de mânie. Ridică ameninţător spre hoinar un deget strâmb cu unghia roasă.

— Să-mi spui tot ce ştii! Nu-mi spulbera urmele! Că-ndată te trântesc sub un scânduroi şi-ţi aşez douăzeci de nucheri în spinare. Să vezi ce-ai să mai ciripeşti până să crapi.

— De ce-aş tăcea?

— Vorbeşte, unde-s acum cnejii uruşi? Se gătesc oare de război?

— Lasă-mă să mă gândesc! răspunse Ploskinea şi, depărtându-şi picioarele, se lăsă pe spate cu ochii daţi peste cap.

Subudai îi mai aruncă de vreo două ori câte o privire bănuitoare şi se apucă să-şi rânduiască şirurile de bobi de pe covor. Pe urmă mârâi din nou:

— Ascultă aici, pribeag al stepelor! Dacă-mi spui totul din fir-a-păr, poate că te-alegi şi c-o răsplată. Uite-aici, la bobii ăştia. Vezi şirul de aici! Ăsta e Donul... Iar cestălalt, lungul, e Niprul... Vino mai aproape şi arată-mi, unde se află oraşul uruşilor numit Kiev?

Ploskinea dădu să se apropie, dar cei doi turgauzi îi smulseră de la mijloc paloşul cu brâu cu tot. Hoinarul se scutură dintre ei şi, lăsându-se uşor în genunchi, veni până lângă Subudai.

— Aha! Înţeleg, spuse el, încreţindu-şi fruntea şi dându-şi pe ceafă căciula miţoasă. Ăsta-i Niprul nostru... Şi-aici, la gurile Niprului, e marea, unde e Oleşie... Iar dincoace e un râu mai mic, de-i zice Calca, ăsta unde ne aflăm acum... Da, doar că să

vezi, luminate han!... Păi, Niprul nu curge aşa otova de la miazănoapte la miazăzi, ci e ca un braţ îndoit cu un cot la mijloc. Uite, aici sus, cam unde-ar veni umărul, e oraşul Kiev şi dincoace, unde-ar veni pumnul, da, e Marea Neagră. Iar aici, uite, unde se-nfige-n stepă cotul, aici e-n mijlocul Niprului un ostrov, Hortiţa, şi mai încoace, lângă Hortiţa, adică drept în cotul Niprului, se adună oastea uruşilor. Şi Ploskinea mută bobii în aşa fel, încât Niprul se-ncovoie în chip de cot.

— Cât este de aici până la Kiev? şi împreuna cu alţi bobi Subudai scoase din traistă un pumn de galbeni lucitori.

Ochii hoinarului sclipiră şi omul îşi umezi buzele uscate.

— La ce-ţi trebuie acum Kievul? Nu pleacă ruşii din Kiev. E departe până acolo, vreo şase sute de verste.

— Ce-i aia „verste”? sări mânios bătrânul. Tu să-mi spui câte zile se fac până la Kiev călare?

— Dacă te duci pe-un singur cal îţi trebuie în drum drept douăsprezece zile până la Kiev. Dar dacă pleci cu doi cai ajungi în goană mare chiar şi-n şase zile.

— Acum da, ai vorbit mai pe-nţeles.

— Dar vezi că ruşii n-o iau de-a dreptul peste stepă când vin încoace de la Kiev. Întâi coboară cu luntrile până la cotul Niprului, uite, până aici, la ostrovul Hortiţa. Aici trec pe celălalt mal şi-o iau pe şleahul caravanelor cu fier de Kitai, care-i drumul cel mai drept de acolo până aici la Lukomorie. Adică vreo trei-patru zile de goană pentru un cal, dar cu o pereche de cai o poţi face şi-n două zile.

— Doar două zile! se miră Subudai. Vrei să spui că-n două zile uruşii pot ajunge de la Nipru până aici?

— Da, uite, de-aici de la cotul Niprului, de la Hortiţa, uruşii noştri au izbit nu o dată pe polovţieni. Dacă nu eşti împovărat de căruţe poţi străbate calea asta în două-trei zile.

Se vedea cât de colo că Subudai era mulţumit de cele aflate. Chicoti, plesnindu-şi genunchii cu palmele, şi ceru să i se aducă nişte kumâs. Pe urmă mai puse lui Ploskinea o mulţime de întrebări amănunţite despre drumuri, vaduri, treceri peste ape, despre oastea uruşilor: ce fel de cai au, cum sunt înarmaţi călăreţii, cum luptă.

— De bătut se bat straşnic, mai ades cu baltagele, ba la nevoie chiar şi cu securea de spart lemne.

— Şi câtă oaste spui că au uruşii ăştia?

— Păi, dacă au să-şi aducă oamenii la Hortiţa toţi cnejii din împrejurimi: şi kievlenii, şi cernigovenii, şi smolenskienii, şi galiţienii, şi volânskienii şi alţii mai mărunţi, are să se adune în stepă o mulţime de tălpaşi, arcaşi, călăreţi, în total ca la vreo cincizeci de mii, cred.

— Asta înseamnă cinci tumene! spuse Subudai şi aşeză cinci galbeni pe ostrovul Hortiţa la cotul Niprului, unde începea drumul spre stepă. Dar kâpceacii câţi călăreţi pot să scoată?

— Păi, ştiu eu, cam tot vreo cincizeci de mii[74]. Pe malul de dincoace al Niprului s-a şi adunat un nor întreg de kâpceaci.

Subudai mai aşeză pe covor încă cinci galbeni.

— Va să zică, o să avem împotriva noastră cu totul zece tumene de kâpceaci şi uruşi! spuse Subudai şi se uită la tăcutul Djebe. Îţi aminteşti, Djebe-noion, cu ce oaste am pornit noi de la Irtâşul Negru spre Horezm... Să dovedim acum că suntem vrednici ucenici ai „Cutremurătorului lumii” Gengis-han!

Ploskinea stătea tot în patru labe, şi se uita ba la grămăjoarele de galbeni, ba la cei doi mari căpitani mongoli care căzuseră pe gânduri. Două scânteieri reci şi viclene sclipiră în ochii hoinarului când luându-şi inima-n dinţi întrebă cu nevinovăţie:

— Da de ce n-ai pus, prealuminate han-tătar, şi pe locul unde-i oastea voastră câţiva galbeni lucitori? Făleşte-te şi tu cu puterea câtă o ai!

Subudai strânse pumn degetele chircite ale mâinii stângi şi şi-o repezi în obrazul hoinarului.

— Uite câtă oaste avem! Şi uite ce-am să fac eu cu kâpceacii şi uruşii tăi! Şi dintr-o singură mişcare Subudai înşfăcă mânios cei zece galbeni de pe covor şi-i azvârli în traista cu bobi. Pe toţi am să-i vâr în traistă şi am să-i înghit ca pe-un dărab de caş.

Ploskinea se trase îndărăt.

— Şi-n mare mila ta nu-mi dai nimic pentru osteneală?

— *Ugga!* Eu unul nu dau bani nimănui, în schimb toată lumea mi-i aduce mie, iar eu îi trimit pe toţi stăpânului nostru, nebiruitul Gengis-han... Dar o răsplată s-ar putea să dobândeşti şi tu. Ai feciori?

— Am, slavă Domnului, patru băieţi.

— Şi unde-s? Departe?

---

[74] Cifrele citate de Ploskinea erau vădit exagerate pentru a speria pe tătari; cronicile nu precizează mărimea oştilor ruseşti şi kâpceace (cumane).

— Veghează vadurile pe Don.

— Am să trimit după ei o sută de călăreţi şi-ntr-o clipă au să fie aici. Tu să-i strecori iscoade la uruşi: să caşte ochii şi să-mi spună unde sunt polcurile uruse şi câte sunt ca număr. Să afle şi ce au de gând căpitanii uruşilor şi să se întoarcă grabnic înapoi pentru a-mi da seama de totul cu de-a măruntul. Pe urmă am să te las slobod şi pe tine şi pe feciorii tăi, şi-am să vă răsplătesc c-o herghelie de cai şi c-un pumn de aur pentru fiecare. Ei, de ce taci? Mai stai pe gânduri?

Ploskinea se înţepeni bine pe picioare, suspină adânc şi spuse:

— Mie poţi să-mi retezi şi capul, slăvite han, dar feciorilor mei dă-le pace!

Subudai mârâi furios şi izbi cu pumnul în covor:

— Aşa-mi vorbeşti tu mie? Hei, nucheri! Ia zvârliţi-mi pe oaspetele ăsta al meu în iurta pardoşilor şi puneţi-i o întreită pază. Saklab să-l ospăteze-n toată cinstea, ca pe un han…

— Şi picioarele să nu i le legăm? întrebă un turgaud. Că lupul ăsta o să fugă!

— Da, nu uitaţi să-i puneţi lanţuri de nădejde!...

Capitolul 7 – ALARMĂ LA KIEV

Căci doar voi cu uneltirile voastre adusu-i-aţi pre păgâni asupra ţării ruseşti, doar dezbinarea voastră adusu-ne-a silnicia polovţiană... Zăgăzuiţi cu nor de săgeţi ascuţite poarta câmpiilor, întru slava ţării ruseşti, întru slava rănilor viteazului Igor, feciorul lui Sviatoslav.

(Cântecul oastei lui Igor)

Pe malul stâng al Niprului, dincolo de Kiev, încă din zori podul plutitor fusese oprit de polovţienii care năvăliseră pe neaşteptate din stepă. Tăbărâseră pe pod şi-i făcuseră prinşi pe podari. De mare mulţimea lor, luntrile începuseră a lua apă. Pe un cal bălţat, ca pardoşii, un bătrân şi greoi han polovţian se îndrepta spre pod. Îl însoţea un alai de o sută de djighiţi. Primul îşi juca armăsarul în fruntea alaiului, purtând tuiul înalt cu însemnele hanului: cozi de cal şi lănţuguri de aramă zăngănitoare. Următorul bătea într-o dairea şi alţi doi suflau în trâmbiţe. Un călăreţ anume, pe un cal ce sforăia sălbatic, plesnea din gârbaci, ostenindu-se să croiască drum hanului spre trecerea peste apă.

Mai deoparte, în faţa unei mulţimi de ascultători, un drumeţ plin de praf, înalt şi slab, cu o desagă în spate, povestea oamenilor înghesuiţi că polovţienii fug din „stepa sălbatică”, urmăriţi de seminţia nemaivăzută a „tătarilor” cu chip înfiorat: „au obrazul spân, nasul turtit şi o coadă ca de vrăjitoare le flutură pe spate. Doar la vederea acestor păgâni de tătari oamenii se prăbuşesc fără suflare...”

— Cine sunt şi de unde vin? Spune-ne, drumeţul lui Dumnezeu, că te vedem om umblat şi învăţat.

Pribeagul se sprijini în cârja înaltă şi începu a povesti:

— Şi venit-au de la soare-răsare un norod sălbatic, mulţimi fără de număr, neştiute pe meleagurile noastre, pe numele lor „tătarii” şi odată cu ei şi alte şapte lifte spurcate adus-au. Tot aşa, precum până astăzi polovţienii călca şi robea neamurile vecine, acum însăşi pieirea lor venit-a. Dară tătarii nu numai că-i

învingea şi alunga pe polovţieni, ci le şi nimicea din rădăcină spiţa şi pe pământurile lor ei înşişi se aşeza...

— De unde se revarsă asupra noastră seminţia tătarilor?

— Despre aceasta şi-n Sfânta Scriptură se vorbeşte, ba chiar şi episcopul Mefodie de Pataria mărturiseşte cum că în vremea veche împăratul Alexandru Machedon de la Elada alungat-a lifta păgână Gog şi Magog până la capătul pământului, în pustia Etrievului, ce-i între apus şi răsărit aşezată. Şi închizându-i pre ei între munţi, poruncitu-le-a împăratul să şadă acolo până la vremea de apoi. Şi mai spunea episcopul Mefodie că la capătul vremurilor munţii deschide-se-vor iarăşi, şi ieşi-va de acolo Gog şi Magog şi supune-va întreg pământul de la răsărit până la Eufrat şi de la Tigru până la Marea Pontului, toată lumea, afară numai de Etiopia...

— Toată lumea! se minună mulţimea. Adică, şi ţara noastră?

Drumeţul urmă:

— Au nu vedeţi şi voi ce se petrece în juru-ne? Toate sunt semne ale vremii de pe urmă! Arătatu-s-a pe cer o stea înfiorată ce-şi lungeşte razele până departe-n răsărit şi creştinilor nouă năpastă vesteşte şi potop de noi vrăjmaşi... E chiar Gog şi Magog ce de după munţi ieşit-au şi cad asupra noastră! A venit vremea de apoi a Scripturilor Sfinte. Sfârşitul lumii se apropie!...

Suspine şi tânguiri se înălţară din mulţime. Pribeagul îşi scoase căciula de pâslă din cap şi oamenii îi aruncară într-însa covrigi uscaţi şi pitaci negri, de aramă.

Barcazuri grele şi bine smolite se desprinseră de la malul drept al fluviului şi aduseră dincoace mai mulţi oşteni de-ai marelui cneaz al Kievului. Aceştia împrăştiară mulţimea, făcură bună rânduială la locul de trecere şi-l ajutară pe bătrânul han polovţian să urce pe podul plutitor. Gătit cu un cekmen zmeuriu de mătase, căptuşit cu blăniţe de sobol, în cap cu un fes alb, ţuguiat, tivit cu vulpe roşie şi încălţat cu cizme roşii, împodobite cu fir de mărgăritare, hanul stătea semeţ, cu mâna stângă în mănuşă de piele, sprijinită de bârna podului, iar cu dreapta încleştată pe mânerul paloşului bătut în almazuri.

Înalt şi trupeş, mândrul han părea liniştit, numai privirea i se zbătea nepotolită, cătând pieziş spre undele întunecate ale Niprului. Vântul sufla tot mai tare, faţa apelor se încreţea şi miei de spumă albă începură a alerga înălţaţi pe crestele valurilor.

Fusese mărinimos hanul. Podarii căpătaseră destule pungi de argint şi îşi dădeau toată osteneala. Întreaga zi podul plutitor trecu peste râu caravane fără număr: cai de soi, înveliţi cu valtrapuri de mare preţ, cămile mugind de spaimă, bivoliţe grase cu coarne lungi aduse pe ceafă, roabe frumoase din ţări străine, smeade la faţă, cu sprâncene negre, gătite cu panglici şi mărgele. Toate acestea erau aduse în dar cnejilor ruşi.

În mulţime se zvonea că a sosit însuşi bătrânul han al polovţienilor Kotean, stăpânul marilor tabunuri de sute de mii de cai, ce rătăcesc prin păşunile fără de capăt, cu dangaua lui pe şold: o urmă de copită cu două linioare dedesubt.

Kotean, stăpânul stepei! Numai el singur poate ridica la război un uriaş număr de călăreţi. Nu degeaba a venit la Kiev. L-a împins nevoia. Şi alţi hani polovţieni se trag cu toate cimotiile lor spre pământurile ruseşti şi încep să treacă Niprul prin toate vadurile cu piciorul sau cu podurile plutitoare. Podgheazuri de polovţieni intră în apă călări, înzăuaţi, cu scuturi, şi cu lănci cu tot... Ce-are să mai fie? Nu vin cumva cu gânduri rele? Nu mai răsună acum voioasele cântece polovţiene. Astăzi, când vin din stepă spre meleagurile noastre, se aud din depărtare doar cântări de jale ca nişte prelungi răgete de cămile...

În sălile marelui cneaz Mstislav Romanovici al Kievului, se făceau grabnice pregătiri pentru adunarea nobililor; erau aşteptaţi şi cnejii mai mari şi cei mai mărunţi. Tuturora le fuseseră trimişi vestitori pe cai de prăsilă, cu chemarea de a sări în apărarea pământului rusesc.

Uşor nu-i era marelui cneaz al Kievului să primească cu toată cinstea atâţia oaspeţi de vază – fiecare cu ceata sa – ştiut fiind că alaiul era mai numeros cu cât era mai înalt cinul oaspetelui. Slujitorii curţii puneau pe toţi brutarii şi măcelarii oraşului să coacă plăcinte cu umplutură de carne şi colaci mari de grâu şi să le aducă la palatul cneazului. Acum puterea marelui cneaz al Kievului nu mai era ca în urmă cu o sută de ani, pe vremea cneazului Monomah. Pe atunci sub ascultarea Kievului se afla aproape întreg pământul Rusiei: şi ţinutul Kievului, şi Pereiaslavul, şi Smolenskul, şi Suzdalul, şi Rostovul, ba chiar şi îndepărtatul, bogatul Novgorod îi aparţinea pe de-a-ntregul. Pe atunci toţi cnejii i se supuneau lui, iar polovţienii nici nu cutezau să se clintească. Pe la toate fruntariile ţării dusese el slava

neamului rosienesc. Dar anii trecuseră şi stirpea Monomahilor slăbise. Urmaşii primului Monomah îşi împărţiseră oraşele pe la feciori, cumnaţi şi nepoţi, iar Mstislav Romanovici domnea astăzi peste un Kiev ciuntit şi slăbit. În ultimii douăzeci şi cinci de ani distrugerile săvârşite de ceilalţi cneji ruşi secătuiseră Kievul, lovit de halicieni, de vladimireni, de suzdalieni, şi de polovţienii sălbatici aduşi de cnejii mişei să prade şi să dea foc străvechii cetăţi de scaun.

Tare le venea greu kievlenilor să-şi reclădească mândrul oraş după atâtea pustiiri; multe case mai erau în ruine, cu ferestrele şi uşile desfundate.

Şi acum iată că o nouă năpastă se abate asupra lor din largul stepei. Şi-i face pe neîmpăcaţii, semeţii şi îndărătnicii cneji, care s-au vrăjmăşit o viaţă întreagă pentru un jilţ mai înalt, pentru un oraş mai bogat, pentru un ţinut cu mai mulţi birnici, să se adune cu toţii laolaltă. Acum până şi vechii lor duşmani, polovţienii, au venit şi ei cu plecăciune să ceară ajutor Kievului. Abătuţi şi plecaţi şedeau chirciţi pe vine cu miile în faţa palatului, iar când veneau cnejii ruşi, polovţienii se repezeau la ei, le sărutau frâiele cailor şi li se închinau cu mâinile întinse a rugă.

— Strângeţi-vă polcurile! Aduceţi-le în stepele noastre! Apăraţi-ne! Ajutaţi-ne să-i alungăm pe năvălitorii haini!

Cnejii, fiecare cu oamenii săi, se adunau în curţile palatului; stăteau răzleţiţi, schimbau vorbe răstite, uneori se abăteau pe la alte pâlcuri să audă ce se mai spune, dar oricât îi rugau dregătorii Kievului, niciunul dintre ei nu voia să urce în odăile marelui cneaz Mstislav Romanovici.

Hanul Kotean al polovţienilor, mândru ca de obicei, se afla şi el în curţile palatului, în jurul lui, cu mâinile pe burtă, se învârteau sfetnicii săi din stepă cu căciuli ţuguiate şi feţele negre, arse de soare şi vânt. Un tălmaci bătrân, ales dintre pribegii pustiei, îi şoptea hanului care dintre cneji a şi sosit, cum se numeşte cutare sau cutare cneaz şi cine dintre ei are trecere sau oaste mai multă. Kotean chibzuia câtă cinste se cuvine arătată fiecăruia, se apropia cu pas legănat, făcea o plecăciune, atingând anevoie pământul cu degetele, apoi îşi dezdoia spinarea cu mândrie, îşi mângâia mustaţa lungă şi căruntă şi spunea fiecăruia aceleaşi vorbe:

— Dă-ne ajutor, fi-ne frate! Pe toţi ne paşte năpasta. Dacă ne adunăm laolaltă – o alungăm. Primeşte din parte-mi un mic dar,

cu toată cinstirea ce-ţi port! Eu nu uit pe nimeni, pe toţi vreau să-i cinstesc cum se cuvine – cu daruri, şi cai, şi vite, şi roabe frumoase.

Soarele ajunsese sus pe boltă şi cnejii tot mai stăteau răzleţiţi prin curtea plină de larmă, răguşiţi de cât se înfruntaseră ţipând unii la alţii; toţi se pândeau sa vadă cine are să intre primul în odăile marelui cneaz al Kievului. Se spunea că Mstislav Romanovici mai aşteaptă pe cineva: nu cumva niscai olăcari de la miazănoapte din partea puternicului şi trufaşului cneaz Iuri Vsevolodovici al Suzdalului, care ar fi dorit ca adunarea să aibă loc la el, în cetatea Vladimirului, şi n-avea să vină la sfatul cnejilor din acest prăpădit de Kiev. Şi nici Mstislav Udatnâi, cneaz al ţinutului Halici, nu se vedea nicăieri, deşi mai cu seamă trimişii lui goniseră pe la toţi ceilalţi, îndemnându-i să vină cât mai curând: ne paşte o primejdie de neînlăturat, veniţi fără zăbavă!

Deodată toată lumea se învioră şi începu să şoptească:

— A sosit Mstislav Udatnâi! Şi, cu ochii scăpărători de curiozitate, înghiontindu-se să vadă mai bine, fiecare încercă să iasă în calea cneazului care se făcuse vestit prin izbânzile asupra ugurilor şi leşilor.

În pofida anilor săi, Mstislav Udatnâi intră în curte cu pas tineresc. Se opri, învălui adunarea cu privirea vioaie a ochilor negri şi pătrunzători, căutând parcă pe cineva anume şi răsucindu-şi de zor mustaţa lungă, lăsată pe oală. Pregătit de bătălie, purta coiful său aurit, sclipitor în lumina soarelui, şi o cămaşă uşoară de zale, tivită şi ea cu aur. Mantia lui roşie flutura la fiecare pas. Într-un colţ al curţii zări pe Kotean şi porni drept spre el. Polovţianul se grăbi să-i iasă în întâmpinare, cu amândouă mâinile întinse. Se îmbrăţişară, lipindu-şi umerii, şi Kotean îşi lăsă capul pe pieptul cneazului de Halici. Căciula-i albă căzu în praf, şi toată lumea băgă de seamă că umerii hanului tresaltă.

— Plânge! Las’ să plângă! murmura mulţimea. Mulţi oameni de-ai noştri a robit tâlharul. Acum să afle şi el gustul lacrimilor! Mstislav Udatnâi ţine pe fiica hanului, de aceea ar face şi pe dracu-n patru pentru bogatul Kotean!

Oştenii vestiră pe cneazul Kievului de sosirea ultimului oaspete. Dar Mstislav Romanovici nu se grăbi să iasă în pridvor pentru a-l întâmpina pe vărul său. Prea aveau multe şi vechi

socoteli de încheiat! Între timp, Mstislav Udatnâi şi hanul Kotean, după ce se îmbrăţişaseră, discutau în şoaptă mai deoparte, într-un colţ al curţii.

Peste o vreme mulţimea se foi din nou şi din nou se auziră strigăte:

— A sosit şi cneazul Suzdalului! Acum avem un sprijin de nădejde! Ce-am fi putut face fără cei din Suzdal! Ba, stai! Nu cneazul Suzdalului a venit, ci tânărul cneaz Vasilko Konstantinovici al Rostovului.

În curtea largă intrase un oştean înalt şi trupeş. Barba moale şi blondă abia de-i acoperea bărbia. Ca şi Mstislav de Halici, tânărul Vasilko era şi el gata de luptă: îmbrăcat în zale, cu chivără de oţel pe cap şi paloşul lung şi drept la şold. Veşmintele nu-i erau arătoase, pelerina purpurie – ieşită la soare. Plin de praf şi stropit de noroi, se vedea că abia coborâse de pe cal. De braţul lui se ţinea un moşneag cu plete cărunte şi lungi până la umeri şi cu o guslă la spate, prinsă într-o curea de piele netăbăcită.

— E cântăreţul orb, vestitul cântăreţ Gremislav! Înainte vreme a fost şi el mare căpitan de oaste, nu o dată i-a spulberat pe polovţieni, dar cneazul Gleb al Riazanului, din zavistie, l-a zvârlit în temniţă, i-a răpit lumina ochilor şi trei ani lungi l-a ţinut închis. Acolo, în singurătatea beciului, Gremislav a început să alcătuiască cântece, şi a fost scos din închisoare. De atunci umblă dintr-un oraş într-altul şi cântă bâline despre întâmplări de demult... Să ştiţi că astăzi o să-l auzim neapărat pe Gremislav.

Tânărul cneaz Vasilko, prietenos şi plin de respect, dădu ocol curţii să se închine tuturor cnejilor mai vârstnici. Unii veneau să-l întâmpine şi-l întrebau:

— Da Suzdalul de ce nu mai vine odată? Tu le eşti vecin, nu ştii de ce nu se-arată? Marele cneaz Iuri Vsevolodovici ţi-e unchi bun, de ce nu l-ai adus?

— Tot mai chibzuieşte! Nici chiar un ghicitor n-ar şti să spună de va veni au ba...

Zece oşteni arătoşi, aleşi pe sprânceană, cu pieptare de zale, coifuri în cap şi suliţe scurte, ieşiră doi câte doi din casă în pridvor, coborâră treptele şi se opriră toţi odată de-a dreapta şi de-a stânga scării în aşteptarea stăpânului lor. Marele cneaz

Mstislav Romanovici se arătă îndată, păşind încet, sprijinit într-o cârjă cu măciulia aurită, în chip de vultur. Ochii lui aspri, cu sprâncene drepte, îşi ridicară privirea ostenită şi tristă asupra mulţimii. Barba încărunţită despicată în două, crucea şi iconiţa de aur de pe piept, caftanul lung de catifea, toată înfăţişarea lui de sfânt mărturiseau mai curând aplecarea sa spre rugăciunea şi veghea bisericească, decât spre trebile oastei. Cneazul şchiopătă uşor coborând scara şi se opri pe ultima treaptă.

— Fiţi bineveniţi, dragi oaspeţi! spuse el cu glas abătut, strivit parcă sub povara grijilor.

Toţi cnejii din curte ridicară glas, strigând care mai de care şi acoperindu-se unul pe altul:

— La ce ne-ai chemat? Să-i ajutăm pe sălbaticii polovţieni? Strivi-i-ar să-i strivească nenumitul. Că fără ei poate-om mai răsufla şi noi! Să se ajute singuri şi... să mai vedem!

Trupeşul han Kotean ieşi din mulţime şi, legănându-se pe picioarele crăcănate, se grăbi spre pridvor. Aici se închină cu mâna până la pământ, atinse cu buzele veşmântul cusut cu aur al cneazului şi spuse gâfâind:

— Prealuminate cneaz! Tu şi-nainte vreme ai fost bun cu mine, după cum şi eu am fost bun cu tine! Ridică-te să ne ţii loc de părinte. Ajută-ne să alungăm seminţia rea a hanului Ceagoniz! Precum lupii flămânzi ne colindă pământurile aceşti haini numiţi tătari. Astăzi ne cotropesc nouă toate moşiile, mâine au să vă cotropească vouă toate pământurile voastre ruseşti. Săriţi în apărarea noastră! Dacă nu ne ajutaţi, noi o să pierim astăzi tăiaţi de ei, iar voi, ruşii, o să pieriţi mâine tăiaţi de ei! Trebuie să ne unim şi să ne apărăm toţi laolaltă.

— Nu cobi! Ce tot îndrugi acolo! se înălţară voci mânioase. Linişte, lăsaţi-l să vorbească! De ce lătraţi înainte de vreme?

Alte voci se ridicau împotrivă:

— Polovţienii ne sunt duşmani! Acum îi avem aici în puterea noastră. Să-i căsăpim şi să le luăm avutul!

Noi şi noi glasuri se înălţau, acoperindu-se şi amestecându-se într-un tărăboi nebun. Marele cneaz al Kievului îşi ridică mâinile şi cătă la ei neputincios. Strigătele creşteau mereu.

Cneazul Mstislav Udatnâi, sprinten şi sigur pe sine, sări pe treptele pridvorului.

— Cnejilor preaslăviţi, căpitani de oaste şi voi, vitejilor oşteni ruşi! începu el. Nu suntem oare cu toţii feciori ai aceleiaşi sfinte

glii ruseşti? Să uităm vechile noastre vrăjmaşii, dezbinări şi războaie cu polovţienii! Astăzi au venit vremuri grele şi pentru ei, şi pentru noi. Când te trezeşti cu un nou şi necunoscut duşman, e mai bine să ai pace decât război cu polovţienii. Dacă nu-i ajutăm acum împotriva tătarilor acestui Ceagoniz, polovţienii ar putea să treacă de partea năvălitorului şi astfel puterea lui să crească şi mai mult.

— Da’ ce fel de oameni sunt tătarii ăştia? Poate-s cumsecade, mai cumsecade ca polovţienii? Şi câţi sunt la număr?

— Hanul Kotean împreună cu alanii s-au bătut împotriva tătarilor lui Ceagoniz. Se spune că năvălesc potop, grămadă bine rânduită, şi seceră de mama focului. Vin de departe, de dincolo de Caucaz şi de Porţile Fierului. Polovţienii singuri n-au fost în stare să-i oprească. Şi au prădat tătarii toate aşezările polovţiene, le-au robit femeile, le-au luat şi caii, şi vitele, şi toată bogăţia hanului Kotean şi a altor hani de-ai lor. Acum tătarii sunt îngreuiaţi de atâta jaf şi nu mai ştiu unde să-şi ţină prăzile, şi s-au ghiftuit precum dulăii de leşuri, şi şi-au ridicat tabere bogate la Lukomorie, pe ţărmul Mării Hazar... Călărimea tătărască, iute şi uşor înarmată, fără de care şi poveri, a pornit întins spre pământurile ruseşti. Iar dacă cineva se ridică şi spune că eu nu de dragul sfintei glii ruseşti mă zbat, ci de dragul socrului meu, milogul han Kotean, de astăzi, apoi să ştiţi că astea sunt vorbe mincinoase...

Mulţimea asculta cu sufletul la gură pe vestitul cneaz Mstislav Udatnâi. Ici-colo răsunară glasuri descumpănite:

— E departe până la Lukomorie, cale de douăzeci de zile.

— Nu-i prima dată când trebuie să-ntâmpinăm oaspeţi nepoftiţi! Cneazul Kievului va avea de dat piept cu ei, aşa ca el să se-ngrijească mai întâi!

Mulţimea vuia. Ştiau ei oamenii că între cnejii ruşi nu domneşte o dragoste frăţească, şi nici nu-i uneşte aceeaşi voinţă, ştiau că-i tulbură vechi dezbinări şi-i frige vrăjmăşia de demult.

Deodată răsună zvon de psalmi. O procesiune de feţe bisericeşti în odăjdii negre de catifea se ivi chiar la timpul potrivit pentru a potoli patimile încinse şi cearta tot mai înfierbântată a cnejilor. Patru diaconi pieptoşi, legănându-şi cădelniţele fumegânde, un grup de băieţaşi cu lumânări aprinse

– lumânări de ceară cât braţul de groase – protopopi bătrâni cu mari cruci de argint în mână, şi în sfârşit mitropolitul, cu o mitră mare de aur pe cap – un grec smead la faţă cu barba neagră, sprijinit de doi băieţi – înaintau cu toţii în sunetele prelungi ale cântărilor. Ajunşi în faţa pridvorului se opriră, înstăpânind dintr-odată în juru-le o tăcere deplină.

Cneazul Kievului se apropie de mitropolit, i se închină cu palmele lipite, sărută mâna sfrijită ce-l binecuvântase şi-i şopti:

— Predică-ne învăţătura cea bună, sfinte părinte! Luminează-i pe cneji să fie uniţi, şi cu dragoste între ei să se ridice la luptă, uitând vechea zâzanie!

Mitropolitul urcă treptele pridvorului, blagoslovi mulţimea în cele trei zări şi începu a-şi deşira cu proasta lui rostire a vorbelor ruseşti predica învăţată pe dinafară:

— Fraţilor şi fiilor ai mei iubiţi! Deprindeţi-vă a fi prea-supuşi ascultători ai spuselor evangheliei! Osteniţi întru facerea de bine, spre bucuria Domnului! Limba priponită să vă fie, inima smerită, trupul stăpânit, mânia înfrânată!...

Marele cneaz al Kievului stătea cu capul plecat, plin de evlavie. Dar Mstislav Udatnâi se uita îngrijorat în jur, vedea uimirea şi nemulţumirea de pe chipuri. Mitropolitul însă îi dădea zor înainte:

— Dacă ţi se hrăpeşte ceva dintr-al tău – împacă-te şi nu căuta răzbunare! Dacă eşti urgisit şi bătut – rabdă şi taci! Dacă eşti hulit – roagă-te! Dumnezeu ne învaţă să luptăm şi să învingem cu trei faceri de bine: căinţa, lacrimile şi milostenia...

Cneazul Mstislav se furişă spre cei patru diaconi şi le şopti:

— Grecul s-a scrântit la cap! A încurcat totul. Cui îi vorbeşte el de lacrimi şi căinţă? Cnejilor le vorbeşte şi nu prostimii şi mişeilor! Mai bine trageţi-i mai repede un psalm sau un tropar – vă dau la fiecare câte-un berbecel.

Mitropolitul mai cuvânta în legea lui, când cei patru diaconi începură toţi odată un tropar, protopopii se luară după ei, şi corul băieţilor îi urmă cu glasuri subţiri şi înalte. Slujitorii gazdei îl înconjurară pe mitropolitul nedumerit şi-l ajutară să intre în odăile cneazului.

Pe treapta cea mai de sus a scării se ridică atunci tânărul cneaz Vasilko al Rostovului.

— Am venit în toată goana din îndepărtata miazănoapte, din marele Rostov. Şi spre binele pământului rusesc, spre binele

creştinilor, iată ce vă spun eu vouă. Primit-am la noi pe olăcarii cneazului Mstislav Romanovici al Kievului, ce cu mare grabă ne-au rugat a ne strânge oştile şi a da fuga în apărarea pământului rusesc. Şi iată că am adus încoace micul meu pâlc de oaste. Dar cel mai puternic dintre noi, cneazul Iuri Vsevolodovici al Suzdalului, tot mai stă la cumpănă: lovi-vor tătarii Suzdalul, ori îl vor ocoli fără să-l atingă? Şi aici ca şi acolo, aud aceeaşi vorbă; fiecare să-şi vadă de-ale sale! Iar vlădica, mitropolitul, zicea nişte vorbe potrivite mai curând unor moşnegi ce stau să moară, nu unor oşteni puternici, vorbe despre căinţă şi lacrimi... Cu duhul blândeţii n-o să-i oprim pe vrăjmaşi, şi n-o să păzim pământul rusesc...

— E drept, e drept ce spune Vasilko! îl susţinură câteva glasuri.

— Duşmanul necunoscut şi hain înaintează repede, pe cai iuţi... Trebuie să-i întâmpinăm cu vrednicie pe oaspeţii nechemaţi. Trebuie să-i înfrângem şi să scăpăm de ei odată pentru totdeauna. Tătarii nu-s înaripaţi; nu pot trece Niprul în zbor, şi chiar de-ar zbura, undeva tot au să coboare, şi atunci om vedea... ce-o fi să fie!...

— O să-i primim cu paloşul şi securea!

— Aşa că să treacă cnejii cei mari în odaia de oaspeţi a gazdei noastre Mstislav Romanovici şi să se aşeze în cerc strâns, după datina străveche, pe acelaşi covor şi să hotărască: să-i primim pe păgânii vrăjmaşi cu lacrimi şi plecăciuni sau cu încercatele securi şi paloşe ale moşilor noştri?

— Bine zice cneazul Vasilko!

— Aşa să fie! răsunară de pretutindeni vorbe de încuviinţare.

— Şi cine să ne fie mai mare? Cine să ne conducă oştile? Eu sub porunca lui Mstislav Romanovici n-am să lupt! strigă cineva.

Altcineva îi bătu în strună:

— Să ne conducă oastea Mstislav Mstislavovici Halicianul. Nu degeaba a fost poreclit „Udatnâi”, adică izbânditorul, căci el ne va aduce izbânda!

Cei douăzeci şi trei de cneji mari intrară în sala de oaspeţi spre a hotărî ce este de făcut. Chibzuiră îndelung, se sfătuiră, dar nu se putură înţelege. Mstislav Udatnâi susţinea că trebuie atacată tabăra mongolă de la Lukomorie. „Dacă punem mâna pe carele lor cu prăzi, ne îmbogăţim cu toţii, şi nu numai fiecare cneaz, ci şi tot oşteanul se va alege cu avuţii însemnate.”

Gândul acesta, de a izbi Lukomorie, ademenea pe mulţi dintre ei, dar cnejii nu izbutiră nicicum să aleagă o singură căpetenie pentru toate oştile lor.

Chiar atunci sosi în goana mare unul dintre podarii de pe Nipru. El îi vesti că tătarii cei neştiuţi de nimeni se apropie în rânduri dese de apă. Ştirea adusă întări hotărârea adunării de a porni împotriva tătarilor, trecând peste Nipru în dreptul ostrovului Hortiţa.

Se înţeleseseră în privinţa unui lucru: fiecare cneaz îşi conduce pâlcul său cum ştie, pe drumul ales de el – nimeni nu taie calea altora. Cine-i mai priceput are să ajungă înaintea celorlalţi la Lukomorie, are să pună mâna pe tabăra mongolă şi-are să aştepte pe ceilalţi ca să împartă cinstit prada.

Cnejii sărutară crucea şi se legară să-şi ţină cu sfinţenie jurământul, iar dacă vreunul dintre ei are să ridice sabia împotriva altuia, toţi ceilalţi să sară într-o unire împotriva ticălosului. Apoi se sărutară frăţeşte între ei, doar Mstislav al Kievului şi Mstislav Udatnâi îşi întoarseră spatele.

După sfatul de pe covor, cneazul Vasilko rămase încruntat: îl munceau griji şi gânduri negre. Întunecat la faţă, ieşi în pridvor unde-l aştepta bătrânul Gremislav-cântăreţul.

— Nu sfârşim noi cu bine, spuse Vasilko. Nu aşa se porneşte la luptă. Şi nu avuţiile tătarilor trebuie să le căutăm, ci mijlocul de a-i spulbera pe vrăjmaşi, ca niciunul să nu mai ridice capul. Pe când aşa, răzleţiţi, fiecare întorcându-şi faţa de la celălalt, ne atragem noi înşine urgia asupra capului.

O seară caldă coborî asupra corturilor înălţate pentru cneji. Stele strălucitoare luminau cerul. În curte se aşternură lungi mese de stejar. Când toţi oaspeţii luară loc pe laviţe şi începură să guste din plăcintele Kievului şi lebedele fripte, iar copiii de casă cu faclele aprinse se rânduiră în jurul meselor, toată lumea îl văzu în tremurul luminii roşii pe Gremislav-bătrânul, aşezându-se pe ultima treaptă a pridvorului. Sub atingerea gingaşă a degetelor lui gusla răsună dulce, şi înălţându-şi spre cer orbitele goale, bătrânul cântăreţ începu cu un glas uşor dogit bâlina lui cea iubită.

Cânta Gremislav despre pohodul vitejesc al cneazului Igor Sviatoslavovici împotriva polovţienilor, despre certurile şi duşmănia dintre cneji, despre pieirea din această pricină a

atâtor oşteni viteji, despre certurile care „au deschis vrăjmaşului porţile spre pământul Rusiei”...

Mulţi ascultători îşi lăsară fruntea pe braţe şi căzură pe gânduri: neînţelegerile şi ura dintre cneji nu-i ameninţau oare şi astăzi cu aceeaşi primejdie, şi n-au să ducă ele de râpă cauza cea mare a ruşilor: apărarea pământului ţării?...

Capitolul 8 – SUBUDAI-BAGATUR PREGĂTEŞTE UN PLAN DE LUPTĂ

Subudai chemă la sfat zece căpitani de-ai săi, cu câte o mie de călăreţi fiecare. Djebe-noion veni şi el, tot cu zece. Tineri şi bătrâni se aşezară roată în iurta marelui căpitan. Ascultau ce spunea Djebe. Iar Djebe se uita peste capetele lor, de parcă ar fi văzut ceva în zare.

— Kievul e un oraş bogat, spunea Djebe. Casele de rugăciune au acoperişuri înalte, rotunde, şi învelite cu aur din cel mai curat, roşiatic. O să jupuim acoperişurile acestea de tot aurul lor şi o să turnăm lângă cortul lui Gengis-han un cal cu totul şi cu totul de aur, la fel de mare ca şi bălanul Satâr.

— Da, să-i dăruim kaganului un cal de aur! strigară căpitanii.

— Uruşii au mulţi hani, ce se numesc în limba lor „coniaz”. Şi toţi hanii aceştia – „coniajii” – se sfâşie între ei, precum câinii turmelor străine. Aşa că n-are să ne fie greu să-i batem. Nimeni nu s-a învrednicit să-i adune pe uruşi într-o singură oaste mare, şi dânşii n-au un Gengis-han al lor.

— Un alt kagan ca marele nostru Gengis nu se află nicăieri pe lume!

— De aceea vă zic: trebuie să ne năpustim cu toată iuţeala asupra pământului urus, să-i dăm foc din toate părţile şi să cucerim Kievul până să... şi Djebe se opri.

— Până să ce? întrebară cei de faţă.

— Până să se întoarcă răspunsul la înştiinţarea ce-am trimis-o noi neasemuitului şi măritului kagan.

— Gengis-han are să ne poruncească să aşteptăm venirea lui! Are să vrea să intre el însuşi în Kiev! Am mai cucerit noi şi alte oraşe mari ca Buhara, Samarkandul, Gurgandjul, aşa că n-are să ne fie greu să luăm Kievul. Şi trebuie să-l luăm cât mai repede!

Toată lumea se întoarse spre Subudai, aşteptând să vadă ce are să spună acest viclean şi prevăzător „pardos cu laba frântă”.

Subudai şedea aplecat pe un şold şi privirea lui ascuţită scormonea de-a rândul pe fiecare din cei de faţă.

— N-are să ne fie chiar aşa de uşor să-i spulberăm pe uruşi cum crede Djebe-noion, spuse Ghemiabek, una din căpeteniile mai mari. Uruşii şi kâpceacii sunt mulţi, o sută de mii, iar noi – puţini: douăzeci de mii şi încă un tumen de adunătură, care o să se împrăştie, ca un stol de vrăbii, la prima înfrângere. E primejdios să ne adâncim în pământurile uruşilor, unde s-a strâns multă, foarte multă oaste tare. E primejdios să izbim Kievul... De aici ar trebui să ne întoarcem, sub mâna puternică a kaganului nostru...

— Da' nu-ţi aduci tu aminte, viteazule bagatur Ghemiabek, spuse Djebe, că numărul kitailor a fost şi mai mare decât al uruşilor, când noi împreună cu alţi bagaturi am năvălit peste arăturile lor de dincolo de zidul cel mare?

Subudai se răsuci în loc şi ridică mâna. Toţi amuţiră şi întoarseră ochii spre el.

— Înainte de a porni la treabă, se cuvine să ne amintim cum făcea mai demult „neasemuitul" şi-apoi să ne gândim ce-ar face el astăzi în locul nostru, începu arar Subudai. Mai întâi trebuie să-l păcălim pe vrăjmaş, să-l dezmierdăm ca să-nchidă ochii de plăcere şi să se răstoarne pe spate cu labele în sus... Atunci să vă repeziţi la el şi să-i sfâşiaţi beregata!

Căpitanii îşi îndreptară spinările şi se uitară unii la alţii. Acum le era limpede ce au de făcut. N-avea rost să se gândească nimeni pretimpuriu la întoarcerea sub braţul ocrotitor al marelui kagan... Şi mai spuse Subudai:

— Uruşii sunt mulţi! Şi-s atât de puternici că ne-ar putea strivi precum striveşte cămila sub copită o lăcustă adormită în drum. Sunt mulţi, dar nu cunosc rânduiala. Coniajii lor se ceartă veşnic între ei. Oastea lor e asemenea unei cirezi de bivoli puternici care aleargă prin stepă fără noimă, care încotro... Dar au şi uruşii un Djebe al lor! Îl cheamă „Mastisliab-bagatur"... se zice că acest Mastisliab a purtat multe bătălii şi până acum n-a cunoscut decât izbânda. Dar vezi că uruşii nu au şi un Subudai-bagatur, care să-l scape din prinsoare pe Mastisliab al lor, când nimereşte într-un loc prea de tot primejdios!

— Noi o să-l prindem pe Mastisliab ăsta şi o să-l ducem măritului Gengis-han! strigară mongolii.

— Vă făgăduiesc, urmă Subudai, că acela care mi-l va aduce viu pe Mastisliab, şi îi va da jos chivăra de aur din cap, are să fie trimis el însuşi cu prinsul la Gengis-han.

Sfatul se mai prelungi mult. Toată lumea vorbea în şoaptă, pentru ca nucherii de strajă să nu audă ce hotărâri s-au luat în iurta mai-marelui.

A doua zi Djebe porni cu tumenul său spre apus, iar Subudai rămase cu celălalt tumen pe malul râului Calca, pentru a-şi întări caii şi a-i pregăti în vederea luptei hotărâtoare.

Capitolul 9 – MONGOLII PE MALURILE NIPRULUI

Primăvara acelui an era neobişnuit de călduroasă. Vânturile uscate suflau zile în şir. Iarba răsărită năvalnic începuse să se veştejească. Soarele ardea fără cruţare, de parcă ar fi fost ochiul sfredelitor al lui Subudai care grăbea de zor pe toţi nucherii.

Djebe-noion îşi împărţi tumenul în cinci părţi. În fruntea a două mii de călăreţi porni el însuşi spre Nipru, iar celelalte opt mii şi le înşiră de-a lungul şleahului ce şerpuia prin stepă de veacuri.

Câteva pâlcuri de câte o sută de tătari se împrăştiară pe aripi prin largul stepei, şi oriunde dădeau peste turmele kâpceacilor nomazi le împingeau uşurel spre şleah.

Djebe, doar cu o sută de nucheri prăfuiţi, se apropia de panglica lată şi sclipitoare a Niprului bătut de soare. Bărci negre, smolite lunecau pe întinsul albastru al râului.

— Uite ruşii! strigă tălmaciul noionului.

Pe o movilă de lângă mal se zăreau câţiva oşteni ruşi cu coifuri de fier şi suliţe scurte. Ferindu-şi cu palma ochii de razele soarelui, ei cercetau depărtările şi, văzând că pâlcul ce se apropie nu este alcătuit din kâpceaci, ci din călăreţi de alt neam, ruşii coborâră spre apă şi se îndepărtară cu bărcile de mal.

În cap cu chivără lui ţuguiată, posomorât şi ars de arşiţă, Djebe îşi opri calul la buza malului înalt şi cercetă îndelung, cu ochii lui înguşti şi fără clipire, colinele de pe celălalt mal. Printre ele se întindea o mare tabără militară: şiruri-şiruri de căruţe cu hulubele ridicate în sus, şi nenumărate tabunuri de cai de toate culorile. Oşteni călări şi pedeştri se mişcau pe întinsul câmpiei şi sclipiri orbitoare scânteiau pe armele lor.

Câteva luntri roiau în apropierea malului. Vâslitorii trăgeau din răsputeri, luptând împotriva curentului puternic. Dintr-una din bărci se auziră strigăte:

— Hei, oaspeţi nepoftiţi! Ce căutaţi la noi? Ce vânt necurat v-a adus încoace?

Cei doi podari, care-l însoţeau pe Djebe, îi tălmăciră vorbele celor din luntre.

— N-avem nimic cu voi, ci cu kâpceacii! le răspunse cu glas tunător unul dintre tălmaci. Kâpceacii sunt slugile şi robii noştri. Ucideţi-i, iar convoaiele şi turmele lor luaţi-vi-le vouă. Kâpceacii ne-au făcut numai rău, după cum şi vouă demult vă tulbură viaţa. Cu voi vrem să trăim în pace, n-avem război cu voi.

— Trimiteţi-ne solii voştri, să vorbim cu ei!

— Cui să-i trimitem? Aveţi pe-aici vreo căpetenie mai mare?

— Avem mulţi. Cnejii au să se-nţeleagă ei cu solii voştri!

Djebe alese patru nucheri şi le porunci să treacă pe celălalt mal cu unul dintre tălmaci, să se înfăţişeze celui mai de seamă cneaz al Kievului şi să-i spună aşa: voi, uruşii, să alungaţi dintre voi pe kâpceaci – luaţi-le avuţiile şi cirezile şi goniţi-i în stepă, iar aici noi, tătarii, o să terminăm cu ei.

Nucherii aleşi de noion se tot lăsau de pe un picior pe altul, se scărpinau la ceafă cu coada gârbacelor şi spuneau:

— Ce să mai vorbim cu uruşii? Mai bine să-ncepem lupta.

Djebe nu se lăsă înduplecat:

— Atunci am să mă duc chiar eu cu tălmaciul.

Nucherii săriră într-un glas:

— Nu! Tu să nu te duci la ei! Ce se va alege din oastea noastră fără tine? Ce-au să facă puii de lup fără lupul cel bătrân? Ăia au să te jupoaie de piele. Rămâi aici! Ne ducem noi.

Şi cei patru nucheri însoţiţi de podarul-tălmaci coborâră spre apă şi chemară luntrile ruseşti care se roteau pe lângă mal. Una din ele se apropie şi luă pe solii mongoli.

Djebe rămase multă vreme pe buza malului înalt, uitându-se după soli. Dincolo, prin aburul depărtărilor, se întindeau lunci joase, dumbrăvi şi bălţi albastre; peste tot vântul mâna pe drumuri nori deşi de praf, stârniţi de pâlcurile ce se adunau de pretutindeni.

Noaptea, înfăşurat în blăni de oaie, Djebe se odihni culcat pe o movilă în preajma focului de tabără. Aştepta întoarcerea

nucherilor trimişi la ruşi. Dar ei nu se mai întoarseră. Fuseseră prinşi de kâpceaci şi ucişi.

În jur sclipeau până departe luminile focurilor. Întreaga stepă trăia o viaţă tainică. Mici pâlcuri neliniştite de călăreţi se strecurau de-a lungul râpelor, şi noaptea întunericul fu sfâşiat de noi şi noi focuri ce se aprindeau în zările stepei...

Djebe nu putea adormi. Gânduri întunecate, frânturi de vorbire, chipuri cunoscute se perindau prin mintea lui, şi-l făceau ba să clocotească de turbare, ba să se potolească răpus de somn... Iar şi iar i se năzărea coiful de oţel cu negrele cozi de vulpe din capul fiorosului Gengis-han, cu ochii lui neclipitori, galbeni-verzi ca de pisică, sau vedea singurul ochi sfredelitor al bagaturului Subudai, sau vălmăşagul luptelor cu mii de săbii rotite prin văzduh...

Acum îl aşteptau bătăliile cu uruşii, ostaşi vrednici care nu fug de luptă, ci aleargă în întâmpinarea ei. Izbânda are să fie foarte grea!... Zilele ce vin pot stinge slava numelui său, aprinsă de marile lui izbânzi din Kitai.

Din două una: ori să-şi piardă viaţa prin stepele acestea, ori numele să-i fie slăvit iarăşi de toţi sfetnicii în iurta kaganului – noionul Djebe, marele învingător al uruşilor şi kâpceacilor, cel ce a smuls coiful de aur de pe capul cneazului Mastisliab.

Dimineaţa nucheri de credinţă îl treziră.

— Uite ce se petrece pe celălalt mal... Uruşii au adus din susul apei atâtea barcazuri, c-au început a le împreuna într-un mare pod de vase. Carele lor au şi coborât spre râu. S-a strâns acolo sumedenie de călărime şi tălpaşi. Curând au să treacă pe ceastălaltă parte. Ce-i de făcut?

— Nu-i stânjeniţi pe uruşi! le porunci Djebe. Urmăriţi-i de departe din ochi şi retrageţi-vă în stepă.

Capitolul 10 – URUŞII ŞI KÂPCEACII ÎNAINTEAZĂ ÎN STEPĂ

...Şi aprinsu-s-a în sufletul uruşilor şi kâpceacilor dorinţa de a-i zdrobi pe tătari; ei socoteau că vrăjmaşul se retrage de teamă, că de slăbiciune nu vrea să dea piept cu dânşii, şi de aceea îi urmăreau năvalnic pe tătari. Şi s-au tot retras tătarii, iar

ceştilalţi i-au tot urmărit vreme de 12 zile.

(Ibn-al-Asir)

Roibul zvelt şi vânjos urcă în galop uşor până în vârful kurganului singuratic. Djebe-noion îl opri lângă chipul cioplit din piatră al unui viteaz din vechime. Umerii largi şi puţin aduşi, obrazul lătăreţ, paloşul scurt de pe şold şi chiar căuşul din mâna lui fuseseră cioplite cu mare migală în vremi demult apuse, dintr-un singur pietroi mare, de dalta măiastră a cine ştie cărui meşter nomad... Trecuseră veacuri şi ţara odinioară des populată se prefăcuse într-o stepă pustie, dar viteazul de piatră continua să steie, bine înfipt în pământ pe culmea kurganului, şi căta încruntat cu ochii lui orbi şi bulbucaţi spre zările stepei de-atâtea ori călcate odinioară în bătăliile lui...

Tot atât de neclintit pe calul său, ca şi idolul de piatră, stătea şi Djebe, aţintindu-şi privirea spre şirurile de punctişoare negre ce se mişcau repede prin verdele stepei învăluite în ceaţa zorilor... Roibul înspumat îşi mai trăsese suflatul şi acum smucea de dârlogi, încercând să prindă cu buzele-i negre tulpiniţele firave de pelin; pe urmă începu să dea semne de nerăbdare, scormonind cu copita ţărâna sărăturoasă, dar Djebe tot nu-şi putea rupe privirea de la rândurile dese ale oştenilor uruşi ce se apropiau mereu.

Uite-i... Unii se înşiră până departe pe drum, alţii vin desfăşurându-se larg prin stepă... în urma lor se ridică un nor negru de praf... Au suliţi scurte în mână... Iată că din norul de praf răsar acum şi căruţe. Uruşii se aşteaptă la prăzi bogate, au în căruţe doar arme, ceaune şi saci de grăunţe.

Djebe încordează dârlogii. E timpul să plece... Uruşii au şi observat pe călăreţul singuratic de pe înălţime... Iată-i pe câţiva desprinzându-se de grosul pâlcului. Se îndreaptă în galop spre movilă. Alţi călăreţi pornesc în goana mare pe drum înainte – vor să-i aţină calea. Dar Djebe ştie ce ştie, nu degeaba îşi iubeşte el roibul, cel mai iute armăsar din tot tumenul.

Coboară coasta prăfoasă a kurganului. În stânga pământul e scormonit şi se vede intrarea îngustă şi neagră a unei vizuini – aici şi-au făcut pesemne culcuş lupii de stepă. Mai demult însă cineva a răscolit mormântul în căutarea comorilor cu care a fost îngropat viteazul din vechime...

Djebe îşi grăbeşte fugarul. Trebuie să ajungă neapărat până la râpa aceea lungă. Acolo s-a tupilat Ghemiabek cu suta lui de tătari, ca să-i prindă pe uruşi în laţ. Cercetaşii stau pe burtă în iarbă şi văd tot ce se petrece: atât fuga lui Djebe, cât şi urmărirea lui de către uruşi.

Dar călăreţii duşmani se apropie tot mai mult de fugar... uruşii au cai buni şi au trimis în urmărirea mongolului şi călăreţii cei mai vrednici. Mai primejdioşi decât ceilalţi sunt cei care vor să-i taie drumul. De cotit n-are unde-o coti: în stânga sunt râpele cu maluri prăpăstioase, din dreapta vin uruşii.

Sunt nouă inşi... Ultimii trei rămân tot mai în urmă... Ceilalţi şase se răzleţesc şi ei, vor să-l înconjoare.

Un stol de prepeliţe cenuşii se înălţă de sub copitele calului şi se lasă în iarbă ceva mai încolo. Un iepure ţâşneşte de sub o frunză lată de brusture şi goneşte drept înainte cu urechile lipite de spate. Dar calul aleargă la fel de uşor, zvârlindu-şi înainte picioarele roaibe, sărind peste tufe şi ducând tot mai departe pe stăpânul său Djebe, lipit de coama-i roşcovană.

Vrăjmaşii sunt aproape... Djebe le desluşeşte chipurile arse de soare şi coifurile de fier. Doi uruşi îşi apără pieptul cu scuturi roşii – unul dintre ei e tânăr de tot, cu obrajii rumeni şi ochii negri, celălalt are mustăţi albe căzute pe oală. Dar cel mai aproape de el este un al treilea călăreţ, un kâpceak pe-un cal negru, cu un cekmen roşu ca focul... Mâna lui îşi pregăteşte arcanul...

Are ochi buni Djebe şi săgeţile lui nu-şi greşesc ţinta. Îşi încordează arcul cel tare, săgeata porneşte, şi kâpceacul îşi flutură mâinile şi se prăvăleşte din şa. Înnebunit, calul rămas fără călăreţ o ia la goană cu capul înălţat, şi vântul îi umflă coama lungă.

Rusul cel tânăr e aproape de tot... Peste câteva clipe caii lor se vor atinge. Tânărul îşi aruncă puternic suliţa scurtă, dar fierul a alunecat pe umărarul de oţel al platoşei mongole. A doua săgeată a lui Djebe i s-a înfipt flăcăului drept între ochi, între ochii lui cei negri şi sclipitori. Adio, glorie! Adio, soare luminos şi casă părintească!

Djebe nu întoarce capul... El caută din ochi pe nucherii lui Ghemiabek. Unde or fi? Iată-i! Au ieşit cu toţii din râpe şi gonesc urlând sălbatic în întâmpinarea pâlcului de uruşi răzleţiţi.

Călăreţii ruşi se rânduiesc repede şi se unesc în şiruri strânse! Scuturile lor roşii – rotunjite în partea de sus şi ascuţite în cea de jos – se aliniază şi alcătuiesc un lanţ de oţel. Ca la un semn, oştenii îşi trag paloşele ascuţite în ajun şi se avântă asupra tătarilor.

Dar Ghemiabek şi oamenii lui ţin minte bine ce le-a poruncit Djebe: când ajung la o aruncătură de săgeată, îşi întorc fulgerător caii, trec în zbor prin faţa uruşilor uimiţi, slobozesc asupră-le un nor de săgeţi ucigătoare şi se îndepărtează în goana mare.

Uruşii se reped strigând în urmărirea lor. Acum rândurile lor drepte s-au învălmăşit. Gonesc răzleţiţi din nou, încercând să-i ajungă pe tătari. Câţiva uruşi pe cai de soi se apropie în goană nebună de vreo zece nucheri care nu mai pot ţine pasul cu ceilalţi. Îi seceră, le smulg armele, cizmele şi încalecă pe caii tătarilor.

Djebe, înconjurat de turgauzii săi, urmăreşte câtăva vreme de pe o movilă prima ciocnire dintre uruşi şi mongoli. Apoi coboară în râpă, pe fundul ei susură un izvor, îşi adapă calul şi porunceşte tuturor nucherilor rămaşi în ascunzătoare să pornească mai departe.

Călăreţii lui Ghemiabek se întorc şi povestesc că, rănită de o suliţă, căpetenia lor s-a prăvălit împreună cu calul. Câţiva uruşi s-au repezit să-l ucidă, el însă a scăpat de urmăritori şi s-a retras în stepă. O mulţime de kâpceaci s-au luat după el să-l prindă.

Noaptea, Djebe, ajutat de tălmaci, pune el însuşi mai multe întrebări unui urus prins de mongoli. Omul spune că n-a fost acolo decât o mică oaste înaintată a uruşilor, în frunte cu viteazul cneaz Mstislav Udatnâi, căpetenie a ostaşilor din Halici şi din oraşele Volâniei. Aceştia au coborât pe Nistru în năi până la mare, au intrat în gurile Niprului şi au urcat apoi în susul apei până la ostrovul Hortiţa, unde s-au adunat toate oştile venite să lupte cu tătarii.

— Cnejii nu se împacă între ei, povestea prinsul, şi luptă răzleţi, fiecare pâlc de oaste are căpetenia sa, dar o căpetenie mare, un singur căpitan care să-i conducă pe toţi într-o unire, uruşii nu au. E drept că oamenii între ei au spus nu o dată că s-ar cuveni să-l aleagă mai mare peste toţi pe Mstislav Udatnâi, că-i om aprig foarte şi încercat în războaie nenumărate, dar

împotriva lui se ridica Mstislav Romanovici, cneazul Kievului. El nu se supune nimănui, căci se socoate cel mai mare cneaz, de stirpe mai înaltă decât toţi ceilalţi. Or, din pricina acestei zâzanii dintre cneji, oştenii de rând nu au decât ponoase şi pierderi amare, ştiut fiind că, dacă tătarii au să fie mai tari, toţi cnejii vor fugi pe caii lor de soi, iar oştenii de rând au să piară cu zile... Oamenii de jos au pornit la luptă pe caii lor de muncă, şi cu asemenea cai prea departe nu poţi ajunge. Aşa că tătarii le scapă printre degete, ca nişte năpârci lunecoase.

Djebe îl mai întreabă: dar kâpceacii sunt mulţi la număr? Prinsul îi răspunse că sunt, zice-se, grozav de mulţi. Oştile lor înaintează pe malul stâng al Niprului şi se grăbesc să se unească la Hortiţa cu oştile ruseşti. Chiar şi acum, acolo în faţă, împreună cu Mstislav Udatnâi, luptă un pâlc de oaste kâpceacă în frunte cu căpitanul lor Iarun.

— Uruşii ce spun despre nucherii tătari? mai întrebă mongolul.

— Înainte ziceau că tătarii sunt ostaşi „de rând”, nu prea vrednici, mai slăbuţi chiar decât kâpceacii. De aceea s-au şi repezit fără teamă cnejii noştri s-ajungă mai degrabă la tabăra tătărească, să se înfrupte din prăzile lor cele mai mari. Dar acum bagă de seamă că tătarii sunt oşteni de nădejde şi arcaşi pricepuţi.

După ce sfârşi cu întrebările, Djebe dădu poruncă oamenilor săi să-l ucidă pe prinsul urus, să se retragă mereu în stepă şi să nu aprindă niciun foc după apusul soarelui.

Noaptea tălmacii şi cercetaşii mongoli se apropiau târâş de pâlcurile cele mai înaintate ale ruşilor şi ascultau ce se vorbeşte printre ostaşi. Ruşii se odihneau în mijlocul unui cerc făcut din căruţe. Kâpceacii îşi întindeau taberele mai deoparte, cântau şi jucau în jurul focurilor. Se bucurau că se întorc la pământurile şi aşezările lor nomade, de unde au să-i alunge pe tătari.

Şi mai povesteau cercetaşii că peste zi uruşii l-au prins pe Ghemiabek-căpitanul, care se ascunsese într-o vizuină de lup, l-au scos de acolo şi l-au dat pe mâna kâpceacilor. Aceştia i-au legat mâinile şi picioarele de patru cai nărăvaşi şi, biciuind caii, l-au rupt în patru. Capul căpeteniei, cu o curea petrecută prin urechi, se bălăbăneşte la şaua căpitanului polovţian Iarun.

Capitolul 11 – CAPCANĂ ÎNTINSĂ DE TĂTARI

Djebe se retrăgea cu tătarii săi, nescăpând din ochi pe ruşii ce-l urmăreau pas cu pas. Uneori tătarii se repezeau înapoi să se încaiere cu câte un pâlc de kâpceaci mai îndrăzneţi, dar bătălii de seamă nu mai aveau loc.

După conace lungi, ruşii se duceau uneori în plină zi, şi prindeau boii cirezilor kâpceace, împrăştiate pe păşunile verzi. Cirezile acestea le erau scoase în cale de călăreţii vicleanului Djebe. Păstorii mongolilor le păzeau până-i vedeau apropiindu-se pe kâpceaci şi pe ruşi, atunci lăsau vitele în voia soartei şi se întorceau în goana mare la grosul oastei mongole.

Djebe făcea tot ce se poate pentru a destrăma forţele ce-l urmăreau, pentru a slăbi agerimea vrăjmaşilor, pentru a-i îngreuna, lăsându-i la popasuri să se ghiftuiască cu carne de vită şi făcându-i să nu se mai ferească de nicio furtună. Ruşii înaintau în pâlcuri răzleţe, tot mai îndepărtate unele de altele, înşirându-se fără grijă de-a lungul şleaului prăfos şi larg al stepei. Poposind peste noapte, ei nu se mai împrejmuiau acum cu palănci şi căruţe.

Prinşii uruşi povesteau că ostaşii lor sunt mulţumiţi de felul cum se desfăşoară urmărirea, de belşugul cirezilor găsite în cale: „Acum ne putem îmbrăca în cojoace de oaie, ne putem coase cizme noi din piele de vită...” „Unde o fi nemăsurata putere a tătarilor? Mai mulţi bivoli am întâlnit în drum decât tătari! Tot alergând aşa după ei, o să ajungem şi până la Lukomorie, dar de tabăra lor cea vestită tot n-o să dăm.”

Una din oştile ruseşti înainta în mai bună rânduială decât celelalte, şirurile ei erau mai strânse şi ostaşii, mai uniţi, nu se răzleţeau de capul lor prin stepă. Noaptea îşi alcătuiau tabăra de căruţe, legate în cerc, îşi puneau străji şi trimiteau în jur cercetaşi. Era oastea marelui cneaz al Kievului, Mstislav Romanovici. Kievlenii nu se amestecau cu ceilalţi ruşi, jumătate din oameni veneau pe jos, jumătate călare pe cai mari şi greoi. Câteodată se opreau şi ei să trimită călăreţii spre a aduna din stepă cirezele rătăcitoare, cu vite grase de belşugul acelei primăveri. Atunci îşi fierbeau în ceaune de aramă fierturi de carne proaspătă şi, îndestulaţi, dormeau duşi până în zori.

Tătarii spuneau despre caii uruşilor că nu-s atât de iuţi şi nu ţin la drum ca ai lor, că săgeţile acestora nu zboară atât de departe ca ale mongolilor, dar că în schimb uruşii sunt mai tari

în lupta corp la corp, când îşi mânuiesc straşnic securile cu coadă lungă, că-s răzbătători şi nu ştiu de frică.

După fiecare scurtă încăierare cu uruşii, pâlcurile tătăreşti se desprindeau şi fugeau departe în stepă, ascunzându-se pe după coline, pierzându-se prin râpe.

Zilele tot mai fierbinţi deveneau chinuitoare, niciun nor nu apărea pe cer ca să mai zăgăzuiască arşiţa nemiloasă a soarelui. Oştile stârneau nori negri de colb în care oamenii şi caii îşi pierdeau răsuflarea. Unele podgheazuri lăsau drumul şi înaintau prin stepă de-a dreptul, dar şi acolo pământul încins se sfărâma sub picioarele oamenilor şi copitele cailor şi praful se înălţa şi plutea deasupra coloanelor în nori tot atât de negri.

În acele zile fierbinţi pâraiele începură să sece şi ostaşii bombăneau: „La ce ne-or fi mânat în stepă să-i cătăm pe tătari? N-ar fi timpul să ne întoarcem acasă, mânând de la urmă cirezile kâpceace culese pe drum?”

Capitolul 12 – SUBUDAI-BAGATUR SE PREGĂTEŞTE DE LUPTĂ

Bătrânul căpitan de oaste îşi petrecu două zile în stepă, colindând întinderile, cercetând locurile, alegând un câmp de bătălie prielnic mongolilor.

În trei rânduri olăcarii veniţi pe cai plini de spumă îi aduseseră ştiri noi.

— Djebe-noion se trage mereu spre stepă... Îl urmăreşte de aproape oastea uruşilor bărboşi... Îi conduce „Mastisliab-bagatur”. Împreună cu el vin kâpceacii hanului Iarun... La şaua lui se bălăbăneşte într-o curea capul căpitanului nostru Ghemiabek...

În ultima seara din ajunul luptei, Subudai se întoarse la iurta sa din vârful colinei unde, în jurul prăjinii cu coarne de bivol şi cinci cozi de cal, erau înfipte în pământ suliţi înalte cu tuiurile tuturor căpeteniilor de o mie de călăreţi care alcătuiau tumenul lui. Acum tot tumenul era adunat la un loc şi tabăra umplea întreaga câmpie cu vuietul ei nepotolit.

Subudai zăcea pe aşternutul de pâslă. Îl dureau toate oasele şi se răsucea de pe o parte pe alta. În iurtă focul fumega, sta să se stingă. Fumul se ridica în sus ieşind încet prin deschiderea lăsată în pâsla din vârf. Pâslele din părţi erau ridicate până sus, dar prin împletitura de nuiele nu se simţea nicio adiere de vânt

răcoros. Văzduhul fierbinte încremenise şi sta nemişcat peste câmpia dezvlăguită a râului Calca.

Bătrânul, căpitan al oştilor mongole nu putea aţipi – asculta larma nedesluşită a taberei adormite. Vedea printre împletiturile iurtei focurile de tabără, luminând cu scânteieri arămii chipurile oamenilor aşezaţi roată. Prindea frânturi de cuvinte, auzea clinchetul monoton al săbiilor date la tocilă. Un glas începu să cânte:

Nu-ţi este dat, o nucher, să mai vezi Kerulenul cel verde,
Te cheamă cărarea ce duce spre valea albitelor oase.

Un alt glas curmă cu mânie cântarea:

— Taci odată, cobe! Nu stârni pasărea neagră a năpastei!

Cântăreţul amuţi. De undeva răsună un strigăt: „Stai! Cine vine?”

Subudai se înălţă în capul oaselor şi, anevoie, se aşeză. Auzi apropiindu-se un zvon de glasuri şi un tropot măsurat de copite... Apoi intră în iurtă un turgaud:

— A sosit Tohucear-noion. Îl însoţeşte întregul său tumen, zece mii de călăreţi.

— Cine l-a chemat?

— Tohucear-noion urcă dâmbul, vrea să te vadă.

Subudai se ridică, tuşind şi oftând, îşi îndreptă spinarea şi ieşi afară din iurtă. În semiîntunericul nopţii zări în faţa sa un oştean înalt cu coiful de fier în cap:

— Apere-te cerul nemuritor! Vin de-a dreptul de la iurta de aur să-mi înfig tuiul alături de-al tău.

— M-am descurcat eu şi fără tine, cu toţi câţi s-au ridicat în drumul meu.

— Asta orice mongol o ştie. Dar acum trebuie să stau de vorbă cu tine.

Intrară amândoi în iurtă. Tohucear se aşeză pe aşternutul de pâslă, în dreapta bagaturului, şi începu să-i vorbească la ureche, în şoaptă, despre porunca primită. Gengis-han l-a trimis spre apus să caute oastea mongolă plecată demult. Şi-i mai trimite viteazului Subudai o scrisoare cu un olăcar anume.

Subudai tuşi multă vreme şi clătină din cap fără să spună o vorbă. Apoi se aplecă spre Tohucear şi îi şopti şi el la ureche.

— Nu ştiu ce se spune în scrisoarea marelui kagan... N-avem voie să-i călcăm porunca. Poate că slăvitul nu vrea decât să ne ureze izbândă, dar poate că ne porunceşte să facem calea întoarsă?... Dacă-i aşa, nucherii mei n-au să vrea să mai lupte... Dar vezi că mâine au să ajungă aici şi uruşii. Daca am să mă retrag de aici, chiar în ajunul luptei, ce-au să spună ei despre noi? Au să spună că oastea marelui Gengis-han nici n-a văzut bine bărbile uruşilor şi le-a şi arătat cozile cailor tătăreşti.

Subudai tăcu şi tusea îl scutură iarăşi îndelung.

— Eu n-am văzut scrisoarea!... Şi nici n-am auzit de ea!... Acum mă culc, iar în zori, când va cânta cocoşul, am să pornesc împotriva uruşilor... Dacă Sulde-zeul războiului, Galai-zeul focului şi ceilalţi zei ai noştri au să mă păzească de sabie şi de săgeată, ne vom întâlni amândoi după bătălie, şi de faţă cu întreaga oaste ai să-mi înmânezi scrisoarea neasemuitului... Mergi sănătos!

Noaptea Subudai încinse încă în două rânduri focul: suflă în tăciuni şi-i acoperi cu vreascuri. Se tot uita la cocoşul auriu legat cu un lănţug de argint la o prăjină a iurtei. Pasărea se înfoiase şi îşi trăsese capul între pene, fără să bage de seamă pe stăpân. Îşi deschidea uneori ochiul rotund şi sclipitor, dar şi-l oblonea imediat din nou, trăgând peste el pleoapa albă.

Spre dimineaţă Subudai aţipi. Cocoşul îl trezi cântând zgomotos şi fâlfâind din aripi. În aceeaşi clipă intră în iurtă Saklab, robul cel bătrân, şi aprinse focul. În iurta de alături, îngânând pe cocoş, doi şamani strigau care mai de care: „Hori-hori! Hori-so!”.

Subudai cătă pieziş la Saklab – ce-o fi cu el? Aşternând pe pâsla din iurtă dostrahanul de mătase, bătrânul rob rus avea o înfăţişare sărbătorească: pletele-i cărunte, pieptănate cu cărare la mijloc, erau legate peste frunte cu o cureluşă, iar pe gâtu-i brăzdat de creţuri şi ars de soare apăruse un colan de dinţi de urs... Saklab ieşi din iurtă şi se înapoie purtând un talger de carne de berbec fiartă şi tocată mărunt. Lăsă talgerul pe dostrahanul din faţa lui Subudai şi rândui alături pe basmaua de mătase câteva lipii împăturite în patru.

— Ţi-am gătit un pilaf cu ardei roşu, ca la Gurgandj...

— La ce ţi-ai pus mărgelele de urs? Te bucuri că ai să-ţi vezi fraţii, pe uruşii tăi?... Apoi se aplecă adânc şi adulmecă bănuitor

mireasma orezului. E otrăvit! Cu asta să-l hrăneşti pe răposatul tată-tău! strigă el furios şi împinse talgerul cât colo.

— Eu sunt rob, şi-s mai nevrednic decât câinii, răspunse cu smerenie Saklab, dar în lunga-mi viaţă eu nimănui nu i-am făcut vreun rău.

Subudai se încruntă mai avan.

— Ia talgerul şi urmează-mă! Subudai-bagatur vrea să se roage.

Şchiopătând şi gâfâind, bătrânul căpitan de oaste ieşi din iurtă şi se opri. Încă din ajun poruncise: „Dimineaţa, după primul cântat al cocoşului, întreaga oaste să se adune pe câmpia din spatele colinelor”.

Pâlcuri-pâlcuri de călăreţi se mişcau încolo şi încoace, cornurile de luptă sunau, tobele duduiau, de pretutindeni se auzeau strigătele nucherilor ce-şi îndemnau caii.

De-a dreapta şi de-a stânga unui foc de lângă iurtă şedeau doi şamani cu tichii ţuguiate, în cojoace lăţoase îmbrăcate pe dos, împodobiţi cu tot felul de zurgălăi. Zărindu-l pe Subudai, cei doi şamani se porniră pe urlete, începură să-şi scuture dairalele şi să tropăie mărunt în jurul focului.

Subudai dădu oastei ultimele porunci:

— Iurtele, covoarele şi pâslele să le lăsaţi aici! Tu, Ciubugan-sprintenul, să pleci cu caii de samar, ai să iei cu tine cei trei pardoşi ai mei, cocoşul şi pe robul Saklab, dar să nu mi-l scapi din ochi. Vezi dacă nu are de gând să fugă la fraţii lui uruşii... Aduceţi caii!

Turgauzii se apropiară cu caii: doi buiestraşi de schimb, înşeuaţi şi şase de povară, încărcaţi cu coburi mari de piele. Se zvonea că în sacii aceia grei îşi poartă Subudai tot aurul adunat în războaie.

Subudai se apropie de un căluţ tânăr de samar şi făcu semn turgauzilor săi. Doi oşteni zdraveni prinseră calul de frâu şi, mângâindu-l cu palma, îl împinseră spre foc. Saklab era şi el alături cu talgerul de pilaf întins înainte. Subudai luă orezul cu degetele mâinii stângi şi-l aruncă în flăcări rugându-se cu glas cântat:

Ascultă, stăpâne Foc-roşu, Galai!
Părinte îţi este oţelul călit,
Iar mamă ţi-e cremenea mică,

Eu, focu-le, în jertfă-ţi-aduc:
Şi unt auriu în căuş,
Şi vinul cel negru în cană,
Şi dulcea untură în palmă.
Dă-ne spor deplin în luptă,
Cailor puterea toată,
Braţului tăria fără greş!

Amândoi şamanii îi ţineau isonul, îngânând vorbele rugăciunii şi bătând uşurel dairalele cu buricele degetelor. Când Subudai sfârşi descântecul, şamanii smulseră talgerul din mâinile robului şi, lăsându-se la pământ, începură să înfulece din orez, clefăind cu lăcomie.

Subudai îşi trase de la brâu un şiş subţirel şi crestă adânc greabănul murgului. Calul se zbătu ca înţepat de tăun, o şuviţă de sânge întunecat ţâşni şi se prelinse pe părul mătăsos. Subudai înşfăcă murgul de coamă, îşi lipi buzele de rană şi supse îndelung sângele cald.

Turgauzii stăteau nemişcaţi, privind cu smerenie cum înaintea unei mari bătălii bătrânul lor căpitan îşi trage puterea din sângele acela fierbinte.

Deodată pe dâmbul din faţă se arătă un oştean cu chivără şi platoşă de oţel. Era plin de praf. Până şi sprâncenele îi erau albe. La început nimeni nu-l recunoscu. Subudai se dezlipi în sfârşit de murgul cel tânăr, pe faţa lui mânjită de sânge, singuru-i ochi ardea rotund şi ager.

— Cine eşti, voinice?

Oşteanul îşi muie palma în rana murgului şi, udă cum era de sânge, şi-o şterse de veşmântul bătrânului căpitan, urându-i astfel sănătate şi ani mulţi.

— Veştile nu-s strălucite, stăpâne! Deasupra colb, dar înăuntru unt curat! Sunt Djebe-noion!

— Uruşii unde-s?

— Aproape, aproape de tot! Curând au să fie aici... Călăreţii mei se-ncaieră cu ei şi se desprind, momindu-i încoace... Iar eu, cu trei sute de nucheri, îl ţin sub ochi pe Mastisliab... El e cu oastea lui în frunte... vreau să-l prind de viu pe coniaz!

— Vezi să nu-i cazi chiar tu în gheare!

Subudai încălecă buiestraşul pag. În faţa lui porniră trei mongoli călări, scară la scară. Cel din mijloc ţinea tuiul cu

coarne de bivol în vârf şi cinci cozi de cal. Suinului coborî dâmbul în pasul calului, la poale îl aştepta suta lui de turgauzi călări. În stepa cu iarbă arsă se aduna potop de călărime.

Capitolul 13 – BĂTĂLIA ÎNCEPE

...Nici nu apucară uruşii a se aduna pentru bătălie, că tătarii se şi năpustiră asupra lor în număr mare, şi încăiratu-sau amândouă părţile cu straşnică bărbăţie.

(Ibn-al-Asir)

Înaintea tuturora pe malurile râpoase ale râului Calca se ivi pâlcul de călăreţi din Halici al cneazului Mstislav Mstislavovici Udatnâi. În urma lui sosi oastea neobositului Iarun. Cneazul văzu cercul larg de iurte afumate, părăsite de tătari. În multe iurte zăceau covoare şi pâsle, saci de grăunţe, vetrele mai erau fierbinţi, cu tăciuni nestinşi.

— Tătarii au fugit de aici, ca iepurii fricoşi, spuneau ostaşii. Cum o să-i mai prindem? Cât o să mai alergăm în căutarea morţii?

Cneazul Mstislav Udatnâi era foarte priceput într-ale războiului: toată viaţa şi-o petrecuse în bătălii, luptând cu oricine, doar să se aleagă cu pradă bogată. El nu se bucură la vederea taberei părăsite – nu tabăra, ci tătarii ar fi vrut el să-i încapă în palmă. Şi, măcar că porunci un popas, el ceru oamenilor să se pregătească în mare grabă de luptă şi să-şi pună pieptarele de zale. Apoi trimise în recunoaştere pe tânărul său ginere Danilo Romanovici cu volânienii lui. Nepotolitul Iarun plecă şi el cu polovţienii să prindă de la urmă pe tătarii osteniţi, cum credea toată lumea, sleiţi de ultimele puteri.

Curând sosi un călăreţ trimis de cneazul Danilo.

— Tătarii sunt aproape de tot! Tătarii-s aici! Sus pe crestele colinelor vegheau cercetaşi de-ai lor... Zărindu-ne pe noi, s-au ascuns... Ce facem?

Cneazul ceru să i se aducă un cal odihnit. Oştenii îi aduseră trei cai înşeuaţi. Doi dintre ei erau murgi ugrieni, vânjoşi, cu coama neagră şi pieptul lat. Stăteau nemişcaţi, plini de praf, cu capu-n pământ. Cel de-al treilea, un dar al socrului său, hanul polovţienilor Kotean, era un armăsar turkmen, un sur înalt cu spic roşcovan în păr. Nărăvaş din fire, oamenii îl porecliseră „Atkaz” adică în limba kâpceacă – „armăsar-gânsac”. Doi ţine-

cal polovţieni abia de-l puteau stăpâni, atârnându-i-se cu toată greutatea de frâu.

Mstislav sări pe Atkaz şi, strunind anevoie neastâmpărul calului odihnit, coborî la râu. De aici porunci oamenilor să-şi adape caii, dar nu pe săturate, şi să se rânduiască pentru bătălie. Cneazul nu se aştepta la nicio viclenie de-a tătarilor – socotea doar că ei caută să ocolească lupta simţindu-se slăbiţi, şi de aceea se hotărâse să-i ajungă din urmă îndată, fără să se mai odihnească deloc, lovindu-i puternic, şi să sfârşească cu ei.

Coiful de oţel sclipitor, bogat împodobit cu aur, şi falnicul armăsar turkmen cu gât încovoiat ca de lebădă, şi semeaţa ţinută a vânjosului cneaz Mstislav, toate mărturiseau vrednicia lui. Nu aminteau oare toate acestea oştenilor săi că Mstislav este un adevărat viteaz, că îndrăgeşte focul şi primejdia bătăliilor, că arde să găsească pe vrăjmaş, să se năpustească asupra lui şi, oţelit în atâtea lupte şi războaie, merită cu prisosinţă numele de Mstislav Udatnâi?...

Ajuns pe înălţimile de pe celălalt mal al râului, Mstislav aşteptă ca oamenii lui să termine cu adăpatul cailor, apoi le strigă:

— Dumnezeu să ne ajute! Moarte păgânilor de tătari! Nicio cruţare seminţiei blestemate! Înainte!

Întregul pâlc de oaste porni după el la trap. Călăreţii îşi pregăteau armele, aşteptându-se ca dintr-o clipă într-alta să-nceapă o luptă aprigă...

Pe câmpia ce se desfăşura la picioarele sale, cneazul văzu o seamă de călăreţi tătari şi ruşi gonind într-un nor negru de praf. Era ceata de volânieni condusă de ginerele său, cneazul Danilo Romanovici, flăcău de optsprezece ani. Iată şi prapurul lui albastru cusut cu fir de aur. Oşteni de credinţă îl străjuiau de amândouă părţile pe tânărul cneaz, iar tătarii se tot roteau în jurul lor, repezindu-se la luptă, izbindu-se de ei, căzând, ridicându-se şi lovind din nou cu săbiile lor încovoiate.

Polovţienii se găseau ceva mai departe. Mstislav văzu că pâlcul lor, în mijlocul căruia se legăna tuiul hanului Iarun, se îndepărtează spre coline urmărind un nor de praf. Mstislav hotărî să cotească la stânga, să dea ocol colinelor şi, dacă acolo se va fi încins bătălia, să-i izbească pe tătari din coastă, pentru a veni în ajutorul hanului Iarun. Porni aşadar în fruntea oamenilor

săi şi, ocolind movilele, se ridică pe un dâmb înalt, unde se opri năucit de priveliştea ce i se arăta...

Câmpia de dincolo de coline era plină de şirurile dese ale unei mari oştiri mongole, oştire nouă, odihnită, gata de luptă. Călăreţii aşteptau nemişcaţi, într-o tăcere cumplită. Se desluşeau coifurile de fier, armurile sclipitoare, săbiile încovoiate, trase din teacă. Mie după mie, cetele tătăreşti se urmau într-un şirag fără capăt... Câte să fie? Douăzeci? Sau poate treizeci? Cincizeci?

Iată deci unde era întreaga putere a tătarilor, ascunsă cu grijă, până la ultima, groaznica zi. Cât despre micile pâlcuri care-i hărţuiseră şi fugiseră din calea ruşilor pe tot drumul de la Nipru până aici, acelea nu erau decât momeala, momeala vicleană pentru a-i atrage în capcană.

Şi-atunci ce să facă? Să-i bage în gura lupului pe credincioşii săi oşteni, să-i arunce sub paloşele tătarilor, care atât aşteaptă? Care este dezlegarea, unde-i scăparea? Cum să câştige vreme, cum să vestească şi să adune laolaltă toate oştile ruseşti, înşirate fără grijă de-a lungul întregului drum, cale de atâtea zile? „Oştile noastre ruseşti sunt multe, tot atât de multe ca şi ale tătarilor! Dar de ce nu-s unite şi ele într-o singură putere, la fel de tare ca şi a lor? De ce luptă fiecare cneaz singur, doar cu pâlcul său, despărţit de ceilalţi cneji? Eh, o singură zi de-am mai fi avut, o singură zi pentru a strânge laolaltă toate oştile răzleţe! Atunci să fi poftit tătarii a se măsura cu noi!”

Dar e prea târziu! Tătarii au să pornească îndată şi viforul celor treizeci de mii de cai odihniţi are să spulbere totul din calea lor... „Cine piere în luptă rămâne curat!” îşi şopti Mstislav şi pentru prima dată îşi biciui calul. Armăsarul de stepă cabră înalt şi ţâşni ca nebun înainte. Cobora valvârtej spre câmpie, când de după coline se ivi, în goana cailor înspumaţi, mulţimea înfrântă a oştirii polovţiene. Urlând de groază şi deznădejde, călăreţii alungaţi izbiră şi învălmăşiră şirurile oştenilor lui Mstislav şi, prefăcuţi într-o gloată fugară, trecură gonind mai departe. Printre ei zbura şi un cal stingher, purtând pe tânărul cneaz Danilo Romanovici. Cu pieptul însângerat de-o rană grea, prăvălit în şa, cneazul abia se mai putea ţine de coama fugarului său.

Din marginea câmpiei se arătară şi tătarii. Înaintau în rânduri strânse, ciudat de muţi, cu braţul drept înfăşurat în blăni de oaie

până la umăr şi paloşele ridicate deasupra capului. Era ceva cumplit şi rău prevestitor în această rostogolire tăcută de şiruri dese şi strânse de călăreţi, ce se apropiau fără niciun strigăt, în buiestru năvalnic, spre malurile Calcăi.

Doar tropotul surd, fornăitul cailor şi câte un rar zăngănit de oţel tulburau tăcerea cumplitei oştiri mongole, călită de un singur ţel şi de-o singură voinţă.

Tătarii trecură apa, urcară pe celălalt mal al râului şi abia în acea clipă răsunară înalt trâmbiţele lor – semnalul strident al atacului. Cu un urlet sălbatic, se năpustiră asupra taberelor ruseşti aflate acolo. Ruşii văzuseră din vreme fuga bezmetică a polovţienilor, şi-n mare graba legau roată în jurul taberei căruţele lor grele.

Dar tătarii nu zăboviră să lovească prima tabără întărită a ruşilor, ci se prăvăliră mai departe, năpustindu-se asupra coloanelor următoare, înşirate încă pe drum.

Toate pâlcurile ruseşti, întinse de-a lungul Drumului Fierului, văzuseră călărimea polovţiană istovită de goană şi-n rândurile ei pe cneazul Mstislav Udatnâi, călare pe surul lui înalt, cu pelerina roşie fluturând în vânt.

Mulţi oşteni îşi lăsau baltă carele, încâlceau pe cai şi fugeau înapoi spre Nipru. Alţii îşi rânduiau căruţele în cerc strâns şi-i întâmpinau pe tătari cu securile ridicate.

O parte a oştirii tătare împresură tabăra cneazului Mstislav al Kievului. Mstislav Romanovici avea zece mii de oşteni, călăreţi şi pedestrime, nu ţinea legătura cu celelalte oşti ruseşti, nu ştia ce pune la cale Mstislav Udatnâi şi se fălea că el singur, fără niciun alt ajutor, are să nimicească pe „tătarii hanului Ceagoniz, aduşi de vântul cel râu”.

Spre miezul acelei zile negre kievlenii poposiseră pe malurile înalte ale râului Calca. Îşi rânduiau, ca de obicei, căruţele în cerc în jurul taberei, când văzură trecând prin dreptul lor avalanşa înnebunită a oştii polovţiene.

Cei unsprezece cneji aflaţi sub ascultarea Kievului se adunară roată:

— Aici ne e mormântul! Deci să ne ţinem tare!

Se îmbrăţişară om cu om şi se legară cu jurământ să lupte până la ultima suflare.

Oştenii mai întăriră o dată cercul de care, îşi ridicară scuturile roşii şi se adăpostiră pe după roţile carelor. De aici îşi sloboziră

asupra tătarilor săgeţile, îi întâmpinară cu paloşele şi îi izbiră cu baltagele.

Capitolul 14 – „ŞI FOST-A CUMPLIT ŞI SĂLBATIC MĂCELUL...”

Nori de praf unduiau prin câmpia largă şi seacă, iar acolo unde norii erau mai deşi şi praful mai gros, se hăcuiau oamenii, galopau cai fără călăreţi, răsunau gemete de durere, urlete de furie, duruit de tobe, trâmbiţat de surle.

Subudai-bagatur se afla pe o măgură, înconjurat de suta lui de turgauzi tot unul şi unul. Din când în când trimitea câte un călăreţ să afle: „Cum se mai ţin vitejii mei? Nu se văd venind alte oşti ruseşti? Nu ne pândeşte de nicăieri vreo nouă primejdie?” Dar gonaşii se întorceau spunând că pretutindeni mongolii sunt mai tari, că uruşii se trag înapoi spre Nipru, se bat, se-mpotrivesc, cad, dar răniţii continuă lupta şi niciunul nu cere cruţare, niciunul nu se dă prins.

— Neam de lupi! mormăi Subudai. Tot de lup să le fie sfârşitul!

Aducându-i-se ştirea că oastea Kievului s-a înconjurat de care, că luptă şi îşi apără neabătut tabăra, Subudai trimise împotriva ei, rând pe rând, pâlcuri tot mai numeroase, cu poruncă straşnică: „Răsturnaţi-le carele! Străpungeţi inelul! Daţi foc în juru-le întregii stepe!”

Mongolii trăgeau nori de săgeţi din arcurile lor cele mari, azvârleau suliţi grele cu vârfuri călite, rostogoleau spre cercul de căruţe snopi de stuf aprins, dar nu izbuteau să străpungă apărarea taberei. Ruşii rămâneau neclintiţi, doborând din şa cu săgeţi şi cu pietre pe călăreţul mai îndrăzneţ, şi tătarii nu izbuteau nicicum să-i înfrângă.

La porunca lui Subudai asupra taberei ruseşti fuse mânată pe jos adunătura de seminţii care se ţinea pe lângă mongoli; aceşti tălpaşi se apropiau târâş, se căţărau pe căruţe, rotindu-şi săbiile încovoiate sau buzduganele, scoţând zbierete sălbatice pentru a se îndemna unii pe alţii. Ruşii îi primeau cu lovituri de secure, de paloş sau de bâtă şi doborau rând pe rând pe năvălitorii care se prăbuşeau cu ţestele zdrobite.

Într-a treia zi de luptă Subudai ceru să-i fie adus starostele podarilor. Ploskinea se înfăţişă negru la faţă şi slăbit de foame.

Voinicul şi trupeşul bărbat acum abia se mai mişca. Doi mongoli îl urmau îndemnându-l la mers cu vârful jungherelor.

Subudai îi porunci:

— Du-te la fraţii tăi uruşii şi învaţă-i să-şi arunce săbiile şi securile. Să plece pe la casele lor... Noi n-o să le facem niciun rău. Dacă izbuteşti, te las slobod!

Ţinând în mână lanţul care-i încătuşa picioarele, Ploskinea porni spre tabăra ruşilor. Cei doi mongoli îl urmau de departe, strângând în pumni capătul curelei lungi de la gâtul podarului. La câţiva paşi de carele ruseşti, prinsul se opri. Oştenii se cocoţară sus pe căruţe, uitându-se miraţi la strania făptură vlăguită, cu un juguleţ de lemn la gât. Câţiva îl recunoscură: „Ăsta-i Ploskinea-geambaşul! El ne aducea la Kiev tabunurile de cai polovţieni şi slujea de tălmaci hanilor polovţieni!”

Ploskinea prinse a striga:

— Hanul tătar Subudai-bagatur mi-a poruncit să vă spun că n-are rost să mai luptaţi de-a surda... Dacă vă închinaţi lor, tătarii au să vă lase să plecaţi în voia voastră... Doar să vă lepădaţi aici toată avuţia: cojoacele, carele şi securile. Acestea toate li se cuvin pentru osteneala lor: în atâtea drumuri şi războaie câte au dus, tătarii s-au jerpelit foarte.

— Ba minţi, câine, cum ne minţeai şi prin oboare, vânzându-ne cai încinşi la bojoci!

— Nu-i daţi ascultare! strigau alţi oşteni mai bătrâni. Mai bine ne-am croi drum cu paloşele şi am răzbate spre Nipru. O bună parte din noi tot am ajunge acasă! Pe când aşa, fără securi şi oţele, o să ne prăpădim până la unul în stepă!

Ploskinea prinse a se jura că spune tot adevărul. Îşi scoase crucea de la gât, o sărută, plânse şi strigă iarăşi:

— Cum aş putea spune altfel, dacă tătarii mă-nghesuie de la spate cu ascuţişul jungherelor?!

Iar cei doi tătari îl încuviinţară, dând din cap şi ridicându-şi policarul, în semn că tălmaciul lor spune drept ce spune.

În pofida împotrivirii bătrânilor, marele cneaz Mstislav Romanovici porunci oastei sale să predea armele. Kievlenii îşi luară iertăciunea şi bun rămas unul de la altul, închinându-se până la brâu, şi ieşiră om după om să-şi arunce armele într-o singură grămadă. Apoi, înainte de orice altceva, se repeziră la râu să-şi potolească setea – de trei zile nu mai băuseră. Iar când ultimii oşteni părăsiră tabăra şi, învăluiţi de colb, ajunseră la

drumul cel mare, dezdoindu-şi spinările şi bucurându-se că-şi vor revedea meleagurile de baştină, tătarii porniră în urmărirea lor şi prinseră a-i tăia fără cruţare.

Acum, lipsiţi de arme, în mijlocul stepei pustii şi neţărmurite, pieirea li se păru tuturor de neînlăturat. Rusia era departe şi niciun ajutor nu le putea veni de nicăieri!

Mongolii aleseră deoparte pe cei unsprezece cneji ai Kievului şi îi poftiră la ospăţul dat de hanul Subudai-bagatur. Un inel de călăreţi îi împresură strâns şi îi mână spre tabăra tătărească.

Subudai-bagatur, însoţit de suta lui de turgauzi, se aţinea pe-o latură a drumului şi urmărea măcelul. Uruşii dezarmaţi luptau cum puteau, apărându-se cu bolovani şi cu bulgări de pământ uscat. Răniţii se repezeau la tătari şi-i trăgeau jos de pe cai, le smulgeau săbiile încovoiate şi se întorceau la luptă. Un urus înalt, înarmat cu o oişte grea adusă din tabără, o învârtea ca pe o bâtă, ţinând să izbească cu ea un călăreţ ce se repezise la el. Dar lovitura se abătu asupra calului. Acesta se ridică pe picioarele dinapoi şi se prăvăli apoi cu călăreţ cu tot. Urusul se năpusti asupra mongolului, îi înşfacă sabia, îl înjunghie şi, sărind în şa, urmă a se bate de-a călare... Un nor de praf învăluia câmpul de luptă...

Dar forţele erau prea de tot nepotrivite şi mongolii biruiau pretutindeni.

Subudai-bagatur urcă iarăşi pe o movilă şi urmări de acolo desfăşurarea bătăliei de pe drum; tot el băgă de seamă primul că dinspre miazănoapte se apropie din zare trei nouraşi de praf.

— Asta ce mai e? întrebă, ridicându-şi mâna spre miazănoapte.

— Trebuie să fie oastea hanului Tohucear! răspunseră turgauzii. Se întoarce cu păstorii kâpceaci şi cu cirezile lor!

— Ba este o nouă oaste a uruşilor! mormăi Subudai. Sunaţi din trâmbiţe adunarea! Strângeţi mai iute pâlcurile împrăştiate! Ajungă-le cât au tras de cizmele uruşilor morţi! Ne-aşteaptă o nouă bătălie!

Trâmbiţele sunară înalt. Din câteva locuri unde lupta mai clocotea le răspunseră alte semnale de trâmbiţă. Călăreţii mongoli lăsau drumul şi pe ultimii ruşi îndărătnici, şi porneau în galop spre movila unde flutura tuiul cu cinci cozi de cal şi se înălţa, precum un idol de piatră, marele căpitan de oşti Subudai-bagatur pe armăsarul său.

Din zare, cele trei trâmbe de colb se apropiau mereu. Curând, norii de praf se desprinseră de pământ, plutiră o vreme prin văzduh şi se spulberară încet-încet. Subudai nu-şi lua ochii de la miazănoapte. Turgauzii lui începură a şopti:

— Vin trei pâlcuri de oaste. Cine să fie? Dacă nu-s kâpceacii, trebuie că sunt uruşii. Au nişte trestiişuri pe-acolo. Pesemne că vor să treacă prin mlaştină, de aceea nu se mai vede praful... Uite, iată-i!

Pe netezimea din faţa trestiişurilor, dintre desişurile de sălcii, se arătară primii călăreţi pe cai bălani şi roibi. Apoi se iviră alţii şi alţii. De pretutindeni, crescuţi ca din pământ, pâlcuri-pâlcuri de călăreţi răsăreau mereu, îndesindu-se şi acoperind în scurtă vreme toată câmpia.

Un timp călăreţii se foiră molcom, adunându-se parcă şiruri-şiruri. Apoi pâlcurile se rânduiră într-un arc de cerc şi înaintea lor se înălţară trei prapuri în trei muchii. Unul negru cu auriu la mijloc şi două roşii la margini.

Tătarii rămaşi pe drum să termine de hăcuit pe kievleni, orbiţi cum erau de colbul ce-i învăluia, nu văzură încă multă vreme noua oştire ieşită din bălţi şi măcelul lor îşi urma cursul întinzându-se treptat spre soare-apune, spre apele Niprului.

Deodată pâlcul din mijloc al oastei celei noi se desprinse din luncă şi se năpusti în goana mare, cu strigăte asurzitoare de luptă, spre locul unde era bătălia mai crâncenă.

Aripa dreaptă se desprinse şi ea, îndreptându-se vijelios mai departe spre apus, pentru a împresura tot câmpul de luptă, iar aripa stângă o luă la pas domol, grăbindu-şi treptat-treptat înaintarea, drept spre movila pe care se afla Subudai-bagatur.

Bătrânul căpitan de oaste nu şovăi decât o clipă. Apoi strigă: „După mine!”, îşi lovi calul, coborî în trap coasta măgurei şi o luă la galop spre locul unde aştepta oastea lui Tohucear. Dar acolo nu mai era nimeni –Tohucear intrase şi el în luptă – aşa că Subudai goni mai departe.

Ruşii însă nu-l urmăriră, aripa stângă descrise un semicerc mare şi, stârnind nori de praf, se avântă în ajutorul kievlenilor care încercau să ajungă la Nipru.

Subudai se opri, îşi trimise gonaşii să adune pâlcurile mongole împrăştiate de-a lungul drumului, poruncindu-le să se întoarcă la malul râului Calca.

— Izbânda mai este încă de partea noastră, spuse bătrânul căpitan. Uruşii sunt un neam numeros şi aprig! S-ar putea ca din stepă să răsară o altă oaste de-a lor, şi să ne taie retragerea spre meleagurile noastre... E timpul să facem calea întoarsă!

Djebe-noion în fruntea a trei sute de călăreţi galopa fără popas, schimbându-şi mereu caii, până la Nipru. Podarul Ploskinea, pe care-l căra după el să-i fie tălmaci, era pus să întrebe pe orice rănit prins în drum:

— Unde-i cneazul Mstislav Udatnâi?

Ici-colo câte unul le răspundea:

— L-am văzut zburând ca viforul pe diavolul lui de armăsar suriu.

Ajuns la malul Niprului, Djebe mai apucă să vadă îndepărtându-se o barcă neagră. Strălucea într-însa pelerina roşie a cneazului Mstislav. Cneazul şedea la cârmă şi strângea în mână dârlogii calului său care înota după barcă. În lumina soarelui ce asfinţea, coiful de aur al cneazului arunca scânteieri vii, dar ochii lui nu se mai întoarseră niciodată să arunce o privire spre „malul hain”.

Djebe îşi alese din tolbă săgeata cea mai bună, îşi înstrună arcul greu. Dar săgeata nu ajunse până la barcă, plesni apa şi se scufundă. Djebe sări de pe cal, se aruncă cu pieptul la pământ şi, prinzându-şi capul cu braţele, muşcă furios iarba arsă de soare...

Peste o clipă sări în picioare, se mai uită o dată la barca împurpurată de mantia roşie şi, nemaiştiind împotriva cui să-şi reverse turbarea, îşi smulse de la şold sabia încovoiată şi hăcui trupul încătuşat al podarului Ploskinea de care acum nu mai avea nevoie.

Apoi încalecă şi, întorcându-şi înapoi spre stepă armăsarul roib, se îndepărtă în goana mare de drumul pe care, într-un nor de praf, se încheia crâncena bătălie şi foiau mii de oameni.

În bătălia de pe Calca şi pe lungul Drum al Fierului au pierit mulţi ruşi viteji de neam şi voinici din prostime. Au căzut, izbăvind o parte din oştenii Kievului amăgiţi şi măcelăriţi de tătarii ce se legaseră cu jurământ să nu facă niciun rău celor ce vor arunca armele. Ruşii n-au să uite niciodată pe legendarul voinic din Rostov, Alioşa Popovici, şi pe scutierul lui credincios

Torop; pe viteazul Dobrânea Brâu-de-aur din Riazan, pe slăvitul Ekim Ivanovici, mâna dreaptă a lui Alioşa; şi pe ceilalţi viteji din Suzdal, Muromsk, Riazan, Pron şi atâţia alţi glorioşi viteji de la miazănoapte, care şi-au dat viaţa în aceasta luptă.[75]

Croindu-şi drum cu îndrăzneală şi nemailepădându-şi armele, ruşii ajunseră la Nipru, unde-i aşteptau barcazuri mari pentru a-i trece pe malul celălalt. Cât despre cei ce se lăsaseră amăgiţi de tătari şi-şi aruncaseră paloşele şi baltagele, ei fură tăiaţi aproape până la unul, după cum spune şi cântecul cel vechi:

Lupii cei suri ca să-i sfâşie,
Corbii cei negri să-i sfârtece...

Şi iată cum – din vina neînţelepţilor şi pizmaşilor cneji care tot vrăjmăşindu-se între ei n-au vrut să-şi unească puterile şi să alcătuiască o singură şi puternică oaste rusească – Drumul Fierului în loc să fie un drum de mare izbândă a ajuns un „drum al lacrimilor”, şi vitejii oşteni ruşi l-au semănat cu oasele lor albe, l-au stropit cu sângele lor purpuriu.

Capitolul 15 – OSPĂŢUL DE PE MOVILA DE OASE

---

[75] În iarna anului 1223 pe meleagurile Suzdalului, în „preaslăvitul Rostov, mândră cetate”, s-au adunat la sfat oştenii aflaţi în slujba mai multor cneji. Toţi vorbiră despre „marea neorânduială” ce domneşte în Rusia, despre zâzania dintre cneji şi despre luptele în care-şi trimit oştenii şi ţăranii să se taie unii pe alţii, spre marea bucurie a polovţienilor, a leşilor şi a altor lifte.

La acest sfat oştenii au încheiat înţelegerea de a porni toţi ca unul spre mama cetăţilor ruseşti, străveche cetate a Kievului, unde să slujească numai pe un singur cneaz, marele cneaz al Kievului. Şi într-adevăr, după adunarea de pe pământul Suzdalului, porniră cu toţii spre miazăzi, spre Kiev.

În drum, fiind, aflară că toţi cnejii de la miazăzi, împreună cu marele cneaz al Kievului, au pornit spre Marea Albastră (marea de Azov) cu război împotriva „tătarilor hanului Ceagoniz”. Atunci toată această oaste coti de pe drumul cel mare spre stepele de la miazăzi, şi urmând căi puţin umblate căută să se unească cu grosul oştilor ruseşti pornite la luptă.

Coborând pe cărările Kalmiusului, vitejii de la miazănoapte ajunseră la Drumul Fierului chiar în acea sângeroasa zi în care tătarii, călcându-şi cuvântul dat, măcelăreau pe kievlenii dezarmaţi. Întreg pâlcul vitejilor de la miazănoapte pieri în această bătălie, dar dădu posibilitate ruşilor înşiraţi de-a lungul drumului să reintroducă buna rânduială în oastea lor şi, respingând urmărirea tătarilor, să ajungă cu bine până la Nipru.

Iară pe cneji, prinzându-i, înghesuitu-i-au şi strivitu-i-au sub bârne grele, şi mare ospăţ au întins pe leşurile lor. Şi iată aşa sfârşitu-şi-au zilele cnejii aceia.

(Letopiseţul mânăstirii Sfânta Treime)

Acolo, pe malul râului Calca, în vârful unui kurgan înalt şi-a adunat Subudai-bagatur pe toţi căpitanii săi peste mii şi peste sute, pentru a mulţumi în rugile lor zeului Sulde al războiului. O ceruse pletosul şi posacul şaman Beki. Cu o căciulă ţuguiată în cap, cu o blană de urs pe umeri, plin de cuţitaşe, păpuşele şi zdrăngănele agăţate la brâu, bătrânul vrăjitor izbea ritmic într-o dairea şi se învârtea roată, tropăind mărunt în jurul celor unsprezece cneji lesne încrezători şi al marelui cneaz Mstislav Romanovici al Kievului, toţi cu mâinile legate.

Legănându-şi capetele şi ţâţâind din buze, tătarii îi cercetau cu ochi lacomi şi se căinau că printre cnejii prinşi nu se afla şi „coniazul Mastisliab”, căci tare ar fi vrut să vadă şi ei pe prea vestitul „Djebe al ruşilor”.

Şamanul Beki îşi striga rugile şi, lipindu-şi daireaua de obrazul lăţos, ba şuiera ca sturzul, ba uguia ca huhurezul, ba mormăia ca ursul, urla ca lupul – chipurile, stătea de vorbă cu puternicul zeu al războiului Sulde, care le adusese mongolilor o nouă izbândă.

— Îl auziţi, îl auziţi ce mânios e Sulde? zbiera şamanul. Sulde e iarăşi flămând, Sulde ne cere jertfe omeneşti!

Tumenele de tătari se rânduiseră, mie lângă mie, în jurul kurganului. Aprindeau focuri de tabără şi înjunghiau mânze.

Alţii cărau scânduri groase şi oişti smulse din carele ruseşti, îngrămădindu-le peste cnejii legaţi de mâini şi de picioare. Trei sute de căpitani tătari se aşezară peste această padină. Înălţându-şi căuşele de kumâs, ei aduceau laudă zeului Sulde al războiului, proteguitorul mongolilor, şi ridicau în slavă pe neînfrântul „Cutremurător al lumii” Gengis-han, cel cu barbă roşie. Renunţând la aurul pentru răscumpărarea acestor „cei mai de seamă cneji ai ruşilor”, tătarii jertfeau zeului războiului pe prinşii lor, care se încumetaseră a înfrunta oştile marelui Gengis-han, „trimisul cerului”. Şi mare veselie îi cuprindea când de sub bârne şi scânduri răzbăteau gemetele şi blestemele

cnejilor zdrobiţi. Treptat-treptat strigătele şi vaietele slăbeau şi până la urmă fură acoperite cu totul de cântecul de triumf al nucherilor mongoli:

Nu uitaţi,
Amintiţi-vă stepa mongolă,
Kerulenul albastru,
Auriul Onon!
Mare mulţime,
De neamuri vrăjmaşe,
Au fost spulberate,
De-al nostru noion!
Popoarelor groază
Şi moarte aducem.
Oştire mongolă,
E hanul cu noi!
Nisipul a treizeci
Uscate pustiuri
În urmă lăsat-am,
Sub sânge puhoi!

În timp ce ospăţul era în toi, Tohucear-noion se ridică şi fluieră semnalul folosit la vânătorile lui Gengis-han, pentru a aduna pe arcaşii împrăştiaţi prin stepă. Auzind binecunoscuta chemare, toată lumea amuţi. Tohucear îşi înălţă capul şi începu să vorbească nucherilor:

— Marele kagan Gengis-han este cel mai înţelept dintre oameni! El ştie dinainte ce are să se întâmple şi peste o sută de zile şi peste o mie de ani... M-a trimis după voi cu un tumen de viteji şi mi-a poruncit să-i găsesc pe tigrii săi nebiruiţi, Djebe-noion şi Subudai-bagatur. Şi m-a învăţat kaganul că darul cel mai nepreţuit pentru voi este să vă aduc în ziua bătăliei o oaste de ajutor...

— Aşa e, aşa e! strigară mongolii.

— Fără să ne oprim nicăieri, am străbătut o mulţime de ţări. Peste tot am dat de urmele neînvinselor oşti mongole. Peste tot întrebam: „Unde se află vitejii bagaturi Djebe şi Subudai?” Oamenii îngroziţi cădeau în genunchi şi ne arătau spre soare-apune. Am ajuns aici chiar înainte de începerea bătăliei şi ne-am repezit la luptă cu toate cele zece mii de săbii ale mele...

Alăturându-ne tumenelor voastre, am biruit mai repede pe bărboşii uruşi...

— Slavă ţie, Tohucear-noion! Ai ajuns chiar la vreme!

Tohucear urmă:

— Măritul stăpân al lumii Gengis-han s-a gândit la voi şi vă trimite prin mine voinţa lui... Preasfânta scrisoare a sa vi-o aduce un trimis anume. Cei zece mii de călăreţi ai mei l-au ocrotit pe drum ca pe un almaz de mare preţ şi vi l-au adus aici viu şi nevătămat. Iată-l!

Un mongol bătrân şi crăcănat, cu zurgălăi la brâu şi la picioare, într-o căciulă împodobită cu pene de şoim, se apropie de Subudai-bagatur şi scoase din sân o trăistuţă de piele. Înăuntru se afla un sul pecetluit. Subudai-bagatur rupse cu degetele-i răsucite pecetea de ceară şi întinse sulul unui diac musulman cu turban alb şi barbă căruntă. Acesta desfăşură sulul, citi în gând, apoi şopti la urechea căpitanului ce poruncea scrisoarea. Subudai se ridică şi strigă:

— Poruncă de la marele kagan! Ascultaţi şi supuneţi-vă!

Căpitanii săriră cu toţii în picioare. Văzându-i pe ei, tătarii ceilalţi se ridicară şi ei. Apoi căpitanii se trântiră la pământ şi întreaga oaste se prăvăli şi ea cu faţa în jos. Apoi toţi îşi înălţară capetele şi strigară:

— Marele kagan porunceşte! Noi ne supunem!

Subudai-bagatur vorbi mai departe.

— Neasemuitul şi nebiruitul scrie: „De îndată ce veţi primi scrisoarea, întoarceţi-vă caii cu botul înapoi spre casă. Veniţi la un kurultai unde să hotărâm îngenuncherea întregii lumi.

Dumnezeu e în cer. Kaganul este puterea lui pe pământ. Pecetea stăpânului peste toţi oamenii, domn al mersului planetelor.”

Subudai îmbrăţişă cu privirea spinările încovoiate şi îşi ridică mâna:

— Acum am să vă vorbesc eu!... Ascultaţi-mă!

Spinările se dezdoiră, oamenii rămaseră în genunchi şi, ţinându-şi răsuflarea, îşi ridicară privirea spre „pardosul cu laba beteagă”.

— Astăzi o să mai chefuim, dar mâine la răsăritul soarelui pornim cu toţii înapoi spre iurta de aur a stăpânului nostru. Cine întârzie are să fie strivit!

Nucherii începură să urle de bucurie şi, lăsându-se din nou la pământ, îşi reluară ospăţul cu strigăte şi cântece vesele.

A doua zi în zori, după rugile înălţate soarelui şi libaţiile de kumâs, mongolii încălecară şi se urniră la drum, mânând înaintea lor mari cirezi de vite şi mulţime de robi flămânzi şi zdrenţăroşi. Carele trase de boi, pline de avuţiile prădate şi de mongolii răniţi greu în lupte, porniră scârţâind nesuferit şi umplând stepa de praf. În fruntea oastei mongole mergea Subudai-bagatur. Într-o traistă agăţată la oblânc ducea kaganul capul marelui cneaz Mstislav Romanovici, chivăra lui de oţel aurit şi crucea de aur ce-o purtase la piept. Obrazul căpitanului, brăzdat de cicatrice şi acoperit de praf, se schimonosi în chip de surâs la gândul că în curând are să-şi depună preţioasa traistă la picioarele tronului de aur al „Cutremurătorului lumii”, Gengis-han cel nebiruit.

În coada coloanei venea morocănos Djebe-noion cu suta lui de cercetaşi ageri. El nu căra nicio pradă şi îngâna un cântec trist şi prelung, ca vaietul vântului, despre Kerulenul albastru, Ononul auriu şi necuprinsa stepă mongolă...

Oastea cu capul spre miazănoapte-răsărit se îndrepta spre fluviul Itil, şi mai departe peste lanţurile de miazăzi ale Uralilor, spre largile câmpii din Horezm. Stepa kâpceacă răsuflă uşurată că a scăpat de turbatele hoarde mongole şi tătare. Năvălitorii plecară tot aşa de neaşteptat şi de neînţeles cum veniseră. După plecarea tătarilor, unele triburi kâpceace se înapoiară la păşunile şi locurile unde fuseseră aşezările lor nomade, altele se traseră în stepa Ugrică şi ţinuturile de jos ale Dunării. Pe atunci cnejii kâpceaci şi ruşi socoteau că tătarii n-au să se mai întoarcă niciodată şi îşi reluară necontenitele, vechile „zâzanii şi harţaguri” dintre ei, fără a se pregăti de război, fără a bănui că tătarii pun la cale o nouă năvălire şi mai cumplită, spre soare-apune...

PARTEA A PATRA
SFÂRŞITUL HANULUI GENGIS

Capitolul 1 – GENGIS-HAN PORUNCEŞTE: ÎNTOARCEŢI-VĂ CAII ÎNAPOI!

După îndrăzneaţă fugă a sultanului Djelal ad-din, Gengis-han trimise pe încercaţii săi căpitani Bala-noion şi Durbai-bagatur în ţara Indiei, să dea de urma sultanului. Aceştia bătură toate drumurile, dar nu-l mai aflară. Pustiind şi ucigând în calea lor, mongolii dădură foc oraşelor celor doi prieteni ai tânărului sultan, hanii Agrak şi Azam-melik.

Mongolii legară mai multe plute mari şi, încărcându-le cu catapulte şi bolovani rotunzi, coborâră pe râul Sind spre vărsare până la oraşul Multan. Aici asediară oraşul şi prinseră a împroşca bogata cetate cu pietroaiele maşinilor de război. Dar zidurile groase, oştile mereu împrospătate ale indienilor şi căldura de neîndurat siliră pe mongolii îmbrăcaţi în cojoace de oaie să ridice asediul şi să se înapoieze în tabăra de munte a stăpânului lor Gengis-Han.

Marele kagan se adăpostise de arşiţă printre crestele înalte, într-o aşezare învăluită de nori, şi părea să fi uitat de toate grijile ostăşeşti. La ospeţele din fiecare seară asculta basmele povestitorilor şi cântecele fetelor din Persia şi Kitai. Noile lui dansatoare, sosite de curând din cetatea de scaun a împărăţiei chineze, după un drum de aproape doi ani, jucau sprintene pe covoarele liliachii de Afganistan, gătite în straie de mătăsuri aurii. Îşi desfăşurau toată măiestria legănându-se, fâlfâind din mânecile largi, închipuind zborul unor păsări cu aripile larg întinse, strângându-se ghem, precum şerpii, desfăşurându-se şi rotindu-se în cercuri repezi.

Aici, în creierul munţilor, se îmbolnăvi fiul cel mic al kaganului, Kiulkan, precum şi tânăra mamă a băiatului Kulan-Hatun. Zăceau amândoi pe un aşternut de perne de mătase, acoperiţi de blănuri, şi se văitau ba de friguri, ba de fierbinţeli. Gengis-han venea în fiecare zi la ei, le vâra între buze fărâme de zahăr, se aşeza şi-i întreba ce-i mai doare.

Kulan-Hatun se plângea de dureri în tot trupul.

— Duhurile rele ale acestor munţi chinuie pe cei ce zăbovesc prea mult pe aici, spunea ea. N-ai văzut ceţurile cum se ridică

din adâncul prăpăstiilor? Sunt sufletele pruncilor ucişi de oştile tale. Şi eu, şi micuţul Kiulkan vom muri aici. Numai apele albastre ale Kerulenului ne-ar putea lecui. Lasă-ne să ne întoarcem înapoi, în stepele noastre mongole!

Gengis-han se mânia:

— Nicăieri n-ai să pleci fără mine. Dar mai întâi trebuie să cuceresc şi cealaltă jumătate a lumii.

Kulan-Hatun plânse şi mai amarnic. Kaganul trimise atunci după primul său sfetnic. Eliu-Ciu-Ţai se înfăţişă de îndată cu marele său ceaslov chinezesc. Zărindu-l, Kulan-Hatun îi smulse cartea, o aruncă pe covor şi se trânti peste ea.

— Să vedem ce spune cerul! zise Gengis-han.

— Nu vreau să ştiu ce spune el că are să fie cu mine, strigă Kulan-Hatun. Are să fie ce doresc eu. Iar eu doresc să mă întorc pe malurile Kerulenului, şi toţi nucherii noştri vor acelaşi lucru...

Kaganul îşi încreţea şi-şi descreţea sprâncenele, sufla greu şi până la urmă răbufni:

— N-am întâlnit până astăzi vrăjmaşi pe care să nu-i fi îngenuncheat. Acum vreau să înving moartea. Şi daca tu, neînţeleaptă şi nesupusă Kulan-Hatun, ai să rămâi în preajma mea, moartea are să te ocolească şi pe tine. Dacă vei pleca însă, un tainic venin în bucate sau o săgeată venită din beznă au să te răpească şi au să te ducă dincolo de nori... Apoi, întorcându-se spre Eliu-Ciu-Ţai, cel mai înţelept dintre sfetnici, spuse: Mi-ai făgăduit să-mi aduci şamani şi vraci şi solomonari şi înţelepţi care să-mi poată pregăti o licoare a nemuririi. De ce n-am văzut până acum niciunul?

— Oameni de nădejde au plecat să-i aducă şi curând toţi vor sosi aici. Dar înaintarea oştilor tale este atât de repede şi ele au pătruns atât de departe, încât toţi învăţaţii aceia nu pot ţine pasul cu tine şi nu te pot ajunge...

De la o vreme Gengis-han văzu că ultima lui soţie boleşte tot mai rău şi că bujorii din obrazul ei se veştejesc mereu. Kiulkan, feciorașul lui, zăcea lângă mamă-sa, slăbit, palid la faţă. Şi kaganul începu să fie tot mai neliniştit, nu-şi mai găsea alinarea în nimic. Deseori aducea vorba despre moarte şi cerea vracilor săi un leac pentru prelungirea vieţii. Unii dintre ei îi aduceau fierturi făcătoare de minuni. Kaganul le poruncea chiar lor să-şi înghită leacurile şi pe urmă le reteza capul, ca să vadă dacă fierturile aduse de ei pot să-i readucă la viaţă.

Deosebit de îndurerat şi de abătut ajunse kaganul după lupta mongolilor de la cetatea Baltanului, în timpul căreia o maşină de război vrăjmaşă nimerise cu o săgeată mare cât suliţa pe Mutugan, preaiubitul său nepot, feciorul lui Djagatai. Mutugan fusese sortit să rămână han peste toate pământurile musulmanilor, şi săgeata aceea rătăcită îi curmase şirul zilelor.

Cu acest prilej s-a convins Gengis-han că moartea loveşte la întâmplare, ca o cămilă oarbă cu picioarele dindărăt: pe unii îi nimereşte din plin şi aceştia îşi dau sufletul, pe alţii îi cruţă şi ei vor trăi până la adânci bătrâneţi.

Şi Gengis-han se înfurie într-atât de moartea nepotului său, încât porunci ca cetatea Baltanului să fie cucerită pe dată. Oastea mongolă pătrunse în cetate, sfărâmând zidurile, şi trecu totul prin foc şi sabie. Kaganul hotărî ca ostaşii lui să nu ia niciun prins de război; întreaga aşezare a fost prefăcută în deşert, pentru ca nicio făptură vie să nu mai poată trăi acolo. Şi locul căpătă numele „Mau-kurgan” ceea ce înseamnă „Movila tristeţii”. De atunci nimeni nu s-a mai aşezat pe acele meleaguri şi pământul a rămas nearat.

Zile în şir şedea Gengis-han în faţa cortului său de mătase galbenă, ridicat pe un pisc de munte la marginea unei prăpăstii. Sub picioarele lui se căscau găuri negre fără fund. Se uita ore în şir la crestele posomorâte şi la piscurile pline de zăpadă ce se pierdeau în zările înceţoşate. Uneori cerea să-i fie aduşi călăuzi încercaţi şi-i întreba care sunt drumurile cele mai scurte prin India şi Tibet spre stepele mongole.

În tabără ostaşii săi, sătui de prăzile bogate ce dobândiseră, nu vorbeau decât despre întoarcerea la păşunile lor de baştină. Dar nimeni nu se încumeta să-şi spună păsul cumplitului stăpân. Nimeni nu ştia adevăratele lui gânduri, nimeni nu putea prevedea ce nouă poruncă va mai da a doua zi: dacă se va hotărî în sfârşit să-şi pornească oştile înapoi spre casă sau dacă le va duce mai departe şi vor începe alţi ani de drumuri şi bătălii, incendii şi măceluri prin diferite ţări pentru a nimici popoarele ieşite în cale.

În rândurile oştirii începuseră să se înalţe murmure împotriva popasului prea de tot prelungit prin îngustele trecători ale munţilor afgani, unde se găsea atât de puţină hrană pentru cai. Văzând toate acestea şi dorind să-l convingă pe kagan că e timpul să se întoarcă la baştină, Kulan-Hatun – după ce se sfătui

cu primul sfetnic, chinezul Eliu-Ciu-Ţai – născoci un basm anume pentru bărbatul şi stăpânul ei. Eliu-Ciu-Ţai învăţă pe doi nucheri îndrăzneţi să povestească acest basm atotputernicului kagan. Cei doi mongoli se înfăţişară turgauzilor şi cerură să fie lăsaţi să-l vadă pe Gengis-han, spunând că vor să-i aducă la cunoştinţă lucruri cât se poate de însemnate şi minunate.

Eliu-Ciu-Ţai îi conduse în cortul galben şi ei îşi începură povestea:

— Rătăcindu-ne noi odată pe cărările munţilor, ne-a ieşit în cale o fiară spăimoasă cu înfăţişare de cerb, cu blană verde, coadă de cal şi un singur corn în frunte. Şi fiara ne cuvântă pe limba noastră mongolă: „Hanul vostru trebuie să se întoarcă fără zăbavă în stepele Kerulenului.”

Gengis-han îi ascultă cu toată liniştea, dar îşi înălţă o sprânceană şi cercetă cu mare luare-aminte pe cei doi bagaturi îngenuncheaţi în faţa lui.

— Ia spuneţi, în ziua când vi s-a arătat fiara cea spăimoasă, nu băuseţi cumva prea mult kumâs?

Nucherii îi jurară că bucuroşi ar fi fost să bea ceva, dar printre stâncile acelea golaşe nu numai iepele, dar nici măcar o capră prăpădită nu dă lapte, şi ca mărturie a bunei lor credinţe îşi ridicară amândoi policarul.

Gengis-han se întoarse spre Eliu-Ciu-Ţai:

— Ia spune tu, care cunoşti înţelepciunea tuturor cărţilor ce ne descoperă tainele pământului, cerului şi mării, citit-ai pe undeva despre o asemenea fiară?

Eliu-Ciu-Ţai aduse un ceaslov cu chipuri şi desene înfăţişând toate feluritele jivine, peşti şi păsări din lume. O răsfoi alene şi spuse:

— Această fiară atât de neobişnuită se numeşte „înţeleptul Go-Duan” şi cunoaşte limba tuturor popoarelor. Vorbele ce le-a rostit în faţa celor doi bagaturi au vrut să spună că pe pământ s-a vărsat sânge din cale afară de mult. Se împlinesc patru ani de când marea ta oaste a început să supună ţările de la soare-apune. De aceea cerul cel veşnic şi necuprins, mâniindu-se de atâtea omoruri, a trimis pe înţeleptul Go-Duan să-ţi vestească, ţie, stăpâne al lumii, înaltă voia sa. Dovedeşte-ţi supunerea în faţa cerului şi cruţă pe locuitorii acestor pământuri. Îndurarea ta îţi va aduce o fericire neţărmurită, altfel cerul se va mânia împotrivă-ţi şi te va lovi cu fulgerele sale. Iată cum tâlcuieşte

cartea aceasta străveche a înţelepţilor din Kitai arătarea văzută de nucheri.

Eliu-Ciu-Ţai îşi rostea cuvintele arar şi apăsat, asemenea unui mare preot păgân ce-şi înalţă rugile spre cer. Iar Gengis-han se uita la el cu ochii mijiţi. Apoi îşi strămută privirea asupra celor doi nucheri îngenuncheaţi cu toată supunerea în faţa lui şi-i chemă mai aproape de el. Aplecându-se întâi spre unul, apoi spre celălalt, le şopti ceva la ureche şi, pe rând, fiecare din ei îi răspunse tot în şoaptă. Mulţumit pesemne de cele aflate, kaganul îngădui nucherilor să se retragă şi porunci să li se dea kumâs din destul, cât vor putea să bea.

— Aceşti bagaturi ai tăi sunt isteţi şi ageri la minte, spuse el primului său sfetnic. S-ar cuveni să-i răsplătim. I-am întrebat pe rând în ce fel alerga acea arătare Go-Duan. Unul mi-a răspuns că alerga la trap, iar celălalt că mergea în buiestru. Dar un mongol, chiar beat mort dacă ar fi, nu s-ar putea înşela asupra mersului unui animal. Deci povestea lor e născocită. Totuşi ei m-au ajutat să înţeleg astăzi că oastea a obosit să tot lupte, că dorul după stepele noastre a început să crească în sufletul nucherilor şi de aceea vă vestesc: potrivit dorinţei cerului necuprins, care mi-a trimis mie, alesul său, pe minunatul Go-Duan, vom face cale întoarsă şi ne vom îndrepta înapoi, spre ulusul nostru de baştină.

A doua zi, aflând de hotărârea kaganului, toţi ostaşii mongoli fură cuprinşi de mare bucurie, prinseră a cânta şi începură să se pregătească de drum.

La început Gengis-han socotea să străbată India şi Tibetul şi în acest scop trimise o solie în oraşul Delhi la Iltutmâş, împăratul Indiei. Dar drumul peste munţi mai era acoperit de zăpezi şi împăratul Indiei zăbovea cu răspunsul, ba chiar începu să-şi adune oaste, punând în fruntea ei pe sultanul Djelal ad-din.

Între timp din Mongolia sosiră veşti despre o nouă răscoală a neastâmpăraţilor tanguţi, iar semnele stelelor, citite de sfetnicul său Eliu-Ciu-Ţai, precum îşi prorocirile şamanilor nu-l sfătuiau să ia drumul Indiei.

Văzând acestea toate, Gengis-han se hotărî să pornească înapoi pe acelaşi drum lung pe care venise. La porunca sa, oamenii de prin partea locului porniră să cureţe de zăpadă trecătorile munţilor şi la începutul primăverii oastea mongolă purcese la drum.

Capitolul 2 – CE ŞI-AU SCRIS UNUL ALTUIA GENGIS-HAN ŞI CERŞETORUL CEL ÎNŢELEPT

Încă din timpul popasului de la izvoarele Irtâşului Negru, preocupat de sănătatea şi prelungirea vieţii sale, Gengis-han începuse să caute vracii cei mai învăţaţi. Aflase despre vestitul înţelept Cian-Ciun, care, zice-se, ar fi descoperit toate tainele pământului şi ale cerului, ba cunoştea chiar şi mijlocul de a deveni nemuritor. Iată ce spune despre el Eliu-Ciu-Ţai, astrologul şi primul sfetnic al kaganului:

— Cian-Ciun-Ţzî este un om cu totul desăvârşit. Demult stăpâneşte acest bătrân înţelept harul de a se înălţa până la nori, ridicându-se pe aripi de cocoare, şi se pricepe să ia chipul oricărei făpturi. Lepădându-se de toate bucuriile pământeşti, el trăieşte în munţi împreună cu alţi înţelepţi, căutând piatra filosofală „dan”, care aduce omului ani mulţi şi fără de moarte. Cufundat în gânduri, el rămâne întins fără păs, ca un leş neînsufleţit, sau stă zile întregi în picioare, neclintit, ca un copac, sau cuvântă precum tunetul, sau pluteşte uşor precum vântul. Moşneagul a văzut multe, a auzit multe, şi nu se află pe lume carte necitită de el.

Pentru a găsi pe acest bătrân nemaipomenit, Gengis-han trimise pe încercatul dregător, chinezul Liu-Ciun-Liu. Îi dădu o paiţză de aur, adică o plăcuţă de slobodă trecere, având înfăţişat pe ea un tigru cu botul căscat şi inscripţia: „Se îngăduie purtătorului să poruncească în numele nostru, ca şi cum am călători noi înşine”.

Trimisului Liu-Ciun-Liu i se înmână, ca un obiect de cel mai mare preţ, scrisoarea kaganului către Cian-Ciun, întocmită de Eliu-Ciu-Ţai după vorba marelui stăpân, neştiutor de carte. Iată ce se spunea în scrisoare:

„Cerul a pedepsit Kitaiul pentru nemăsuratul său belşug şi pentru trufia sa. Eu însă, domn al stepelor de la miazănoapte, nu am nicio aplecare spre desfrâu. Mie mi-e dragă viaţa simplă şi curată. Mă feresc de desfrâu, mănânc şi beau cu măsură, port întotdeauna aceeaşi haină de pânză şi mă îndestulez cu bucate sărace. Zdrenţele mele sunt la fel cu ale păstorilor şi mâncarea mi-e tot atât de neprefăcută ca a vacilor.

Vreme de şapte ani am săvârşit fapte de seamă şi am statornicit stăpânirea mea în toate ţările lumii. O asemenea dreaptă împărăţie n-a mai fost din timpuri străvechi, când lumea era stăpânită de strămoşii noştri, seminţiile nomade *hunnu*[76].

Cinul meu e prea măreţ şi mă apasă griji mari. Dar foarte mă tem că ocârmuirii mele îi lipseşte ceva. Când se leagă din lemn o naie, se cuvine să-i pregăteşti şi vâslele, pentru ca ea să te poată trece peste ape. Tot astfel trebuie să poftim la noi învăţaţi de tot felul pentru a alege dintre ei sfetnici care să ne ajute la cucerirea şi cârmuirea lumii.

Am ştire că tu, învăţătorule, te-ai înrudit cu adevărul. Şi faptele tale sunt cumpănite întotdeauna după rânduielile cele mai înalte. Om preaînvăţat şi preaîncercat, tu ai pătruns legile firii până în adâncul lor. Dar din vremuri de demult îţi petreci viaţa printre stânci golaşe şi te ascunzi de lume.

Dar eu ce să fac? Din pricina marii întinderi a munţilor şi văilor ce ne despart, nu mă pot întâlni cu tine. De aceea am ales pe dregătorul meu cel mai apropiat, Liu-Ciun-Liu, i-am dat călăreţii cei mai vrednici, o căruţă încăpătoare şi te rog, învăţătorule, să nu te temi de miile de li ce ne despart şi să purcezi neîntârziat la drum, spre sălaşul nostru.

Nu te gândi la depărtări şi la necuprinsul stepelor nisipoase şi îndură-te de poporul meu. Sau milostiveşte-te de mine şi fă-mi cunoscut un mijloc pentru prelungirea vieţii.

Nădăjduiesc că tu, cel ce cunoşti măreţul „dao” adevărul preaînalt – ai inima deschisă pentru bine şi n-ai să te împotriveşti vrerii mele. Cred că această vrere a noastră trebuie să-ţi fie cât se poate de limpede.”

Înarmat cu scrisoarea kaganului, Liu-Ciun-Liu porni la drum lung peste stepe şi munţi. Gonea zi şi noapte, grăbindu-se să îndeplinească dorinţa kaganului, schimbând cu toată repeziciunea caii la punctele anume pregătite. În sfârşit, ajungând în Kitai, el urcă munţii cei înalţi, unde după căutări îndelungi găsi printre stâncării un bătrân sleit de puteri şi aproape gol sub hainele zdrenţuite. Era vestitul Cian-Ciun. La început, după ce citi scrisoare kaganului, moşneagul nu vru nici în ruptul capului să plece la Gengis-han.

---

[76] *Hunnu* – hunii.

Pe urmă întocmi o scrisoare de răspuns, pe care Liu-Ciun-Liu o trimise kaganului cu un olăcar, în timp ce el însuşi rămase în preajma pustnicului, temându-se de mânia stăpânului şi tot mai nădăjduind să-l înduplece pe Cian-Ciun. Iată ce scria înţeleptul bătrân:

„Smeritul locuitor al munţilor, Cian-Ciun cel ce se străduie neîncetat să ajungă la „dao”, a primit deunăzi preaînalta poruncă, sosită de departe. E adevărat, întreg nevrednicul popor chinez de la marginea mării şi-a pierdut din pricina trufiei sale toată chibzuinţa. Cât despre mine, dându-mi seama că în treburile lumeşti sunt nepriceput, că în învăţarea adevărului celui preaînalt „dao” n-am făcut niciun pas înainte, că oricât m-am străduit n-am putut muri, ci doar am îmbătrânit, şi că, deşi numele meu s-a întins prin multe ţări, eu nu sunt de fel mai bun decât oamenii obişnuiţi, văzând, zic, toate acestea, mă chinuie mereu simţământul nevredniciei. Căci cine poate pătrunde adevărurile cele tainice?

La început, când am primit neobişnuita scrisoare, am vrut să mă pierd în munţi sau în largul marii. Mai târziu însă am hotărât să nu mă împotrivesc poruncii tale şi am socotit că trebuie să pornesc la drum, să înfrunt zăpezile, pentru a mă înfăţişa marelui stăpânitor, pe care cerul l-a înzestrat cu bărbăţie şi înţelepciune şi depăşind pe toţi ceilalţi oameni ce au trăit în vechime, a făcut ca atât învăţaţii chinezi cât şi seminţiile sălbatice lui să i se închine, toate.

În călătoriile cele lungi vântul şi norii de praf bântuie necontenit, cerul se întunecă de furtuni năpraznice, iar eu sunt bătrân şi nevolnic, nu pot îndura marile greutăţi ale drumurilor şi mă tem că n-am să pot răzbate atâta cale pentru a ajunge până la tine.

Şi chiar dacă am să răzbat până la tine, stăpân al popoarelor, sta-va-mi în putere să mă descurc în cârmuirea ţărilor şi stăpânirea oştilor? De aceea te rog, preaplecat, să-mi spui dacă să pornesc la drum sau ba? Simţurile îmi sunt tocite şi trupul istovit.

Aştept hotărârea.

În anul Dragonului, luna a treia.”

Primind această scrisoare Gengis-han se bucură foarte. Răsplăti cu mărinimie pe olăcar şi întocmi o nouă scrisoare:

„Cine se pleacă sub mâna mea, acela este alături de mine. Cine mă părăseşte, acela îmi stă împotrivă. Eu folosesc puterea oştilor pentru a dobândi, după ani şi ani de străduinţă şi greutăţi, o pace îndelungată. N-am să mă opresc decât după ce inimile tuturor popoarelor lumii mi se vor supune mie. Acesta este ţelul pentru care îmi desfăşor cumplita putere şi mă aflu mereu în război, alături de oştile mele nebiruite. Ştiu bine că-ţi stă în putere să porneşti fără nicio greutate la drum şi să zbori până la mine pe aripi de cocoare. Cu toate că drumurile sunt fără de capăt, nu mai pot aştepta, dorind să văd cât mai curând cârja de care te sprijini. De aceea îţi răspund şi îţi spun să vezi limpede gândul meu. Asupra tuturor celorlalte nu mai zăbovesc.”

Capitolul 3 – „FĂ-MĂ NEMURITOR!”

Primind de la marele kagan această a doua scrisoare, înţeleptul chinez se hotărî să pornească la drum lung. Dar se împotrivi şi nu primi în ruptul capului să plece cu aceeaşi caravană cu care călătoreau cântăreţele şi dansatoarele curţii trimise tot atunci lui Gengis-han de la cetatea de scaun a Kitaiului. Aşa se face că i se alcătui o caravană anume, însoţită de o mie de pedestraşi şi trei călăreţi. Cian-Ciun luă la drum şi douăzeci dintre învăţăceii săi; unul dintre ei ţinu în tot acest timp hronic amănunţit unde însemnă parimiile şi stihurile marelui învăţător.[77]

Cian-Ciun călători fără grabă şi se opri în toate oraşele din cale. Căpeteniile mongole (*darughii*) îl întâmpinau cu ospeţe sărbătoreşti, îi ofereau bucatele cele mai alese pe care însă înţeleptul le respingea, ţinându-şi zilele numai cu orez şi poame de pădure.

Tot timpul drumului Cian-Ciun scria versuri. Aşa, de pildă, în timp ce străbătea stepele mongole, el îşi aşternu gândurile în stihuri ca acestea:

---

[77] Acest jurnal de călătorie al învăţatului Cian-Ciun s-a păstrat până în zilele noastre.

I

Oriunde privirea se-abate,
Nu vezi decât piscuri cărunte.
E vântul stăpân peste toate,
Curg repezi pâraie de munte!

Şi-n cântec mă-ntreb: „De ce oare,
De când este lumea făcută,
Trec pe-aicea nomade popoare
Ce turmele lor îşi tot mută?

Sunt sălbatici, ca-n timpuri uitate –
Mulg laptele vacilor sfinte –
Au toţi obiceiuri ciudate
Şi poartă ciudate veşminte!

Ei nu ştiu de-al cărţilor dor –
Naiv, precum pruncii se poartă –
Făr' griji trec zilele lor
Şi mulţumiţi sunt de soartă!"

II

Şerpuieşte pe un drum prin pustie,
Şi greu este fiece pas.
Sclipesc lacuri ca sticla lucie,
Sărăturile-n urmă-au rămas.

Zile-n şir ai să cauţi în van
Un drumeţ printre mute coline.
Zăreşti poate o dată pe an
Vreun călăreţ din ţări străine.

Nu vezi dealuri, nici pomi cât de mici:
Pline de iarbă-s movilele doară!
Nomadele triburi, păstorii de-aici
Umblă-n cuşme şi iarnă, şi vară.

Orez nu cultivă, şi-ntregul norod
Din lapte îşi face mâncare.
Iar casa – de pâsle subţiri – peste tot

Bucuros după sine şi-o cară...

După doi ani de drum Cian-Ciun ajunse la râul Djeihun şi, în dreptul oraşului Termez, trecu pe celălalt mal. Acolo îl întâmpină vraciul de curte al kaganului. Înţeleptul pustnic îi dărui stihurile scrise de el la capătul acestui lung drum şi-i spuse: „Eu, un biet sălbatic din munţi, am sosit în tabăra de război a marelui Gengis-han numai pentru a-i da o povaţă. De înfăptuirea ei ţine fericirea lumii.” Iată aceste stihuri ale înţeleptului:

Din vremuri străvechi e slăvită
A opta lună plină![78]
Se spulberă norii,
Stă vântul,
Şi noaptea-i senină.
Un pod de-argint încinge
Tot cerul sclipitor.
Pe boltă tresaltă Dragonii
În licărul stelelor!
Din ’naltele foişoare
Un zvon voios răzbate:
Cântări de sărbătoare
Din veac îndătinate!
Şi vinul curge-n valuri –
Nu-i nicio minte trează...
Doar pe tăcute maluri
Un înţelept veghează...
Spre marele han pornit-a
Cu neînfricata lui fire:
De demon să-i scape ursita
Şi lumea din nou să respire!

După ce străbătu oraşul Balh, pustiit de mongoli, unde nu auzi decât urletul câinilor flămânzi, căci toţi locuitorii se împrăştiaseră care încotro, şi încă patru zile de drum prin munţii stâncoşi, Cian-Ciun ajunse în tabăra mongolă şi se opri în faţa cortului galben, înălţat deasupra prăpastiei.

---

[78] A opta lună – potrivit calendarului chinezesc, în luna septembrie se sărbătoreşte cu mare veselie încheierea muncilor agricole.

Era însoţit de Ahaiia-Taişi, mai-marele Samarkandului, care cunoştea amândouă limbile (chineza şi mongola) şi împreună cu el intră la cumplitul kagan. Şi tot aşa cum, înfăţişându-se împăratului Chinei, daoşii nu îngenuncheau niciodată şi nu-i făceau temenele până la pământ, tot aşa Cian-Ciun, intrând la marele stăpânitor mongol, se mulţumi doar să se încline uşor şi să-şi lipească palmele una de alta, în semn de respect. Gengis-han văzu un moşneag sfrijit, cu chipul smead, ars de soare şi de vânt, cu fruntea boltită, şi un puf cărunt pe creştet. Părea un cerşetor în sandalele-i de sfoară puse pe piciorul gol şi în halatul vechi, şi totuşi se uita calm, fără pic de teamă, la „stăpânul întregii lumi”. Apoi tot aşa de liniştit se aşeză pe covor.

Gengis-han, cu chipul oacheş şi bărbuţa roşcovană atinsă de cărunţie, în căciula rotundă, neagră, cu smaragdul cel mare în frunte şi cele trei cozi de vulpe lăsate pe spate, şedea pe tronul său de aur, cu picioarele subpuse. Aţintea cu ochii lui galbeni-verzi, ca ai pisicilor, fără nicio sclipire, pe bătrânul înţelept sărac şi prăpădit, de la care el, stăpânul lumii, îşi aştepta scăparea. Ca şi oaspetele său, Gengis-han purta o haină simplă neagră, de pânză, barba îi era acoperită de aceeaşi promoroacă albă a bătrâneţii, doar că fiecare îşi avea calea sa, deosebită de a celuilalt. Înţeleptul chinez fugise de oameni în locuri pustii şi-şi închinase întreaga viaţă ştiinţelor, căutând taina mântuirii oamenilor de boli, suferinţe, bătrâneţe şi moarte, sărind în ajutorul oricui venea să i-l ceară. Gengis-han, dimpotrivă, fusese totdeauna căpetenia unor oşti fără număr şi îşi trimisese nucherii să îngenuncheze şi să nimicească alte popoare. Toate biruinţele lui fuseseră dobândite prin moartea a zeci de mii de oameni. Iar acum, când se apropia de sfârşitul vieţii, acum nu mai atârna decât de acest sihastru istovit ca marele Gengis-han să fie iară tânăr şi puternic, să scape pentru totdeauna din mâinile hrăpăreţe ale morţii care-l urmărea pretutindeni, şi se pregătea să-l prefacă pe el, atotputernicul, în pulbere şi nefiinţă.

Cei doi bătrâni tăcură multă vreme. Apoi Gengis-han rupse tăcerea:

— Încheiatu-s-a cu bine lungul tău drum? Avut-ai tot ce ţi-a trebuit prin oraşele unde poposeai?

— La început mi se aducea belşug de bucate de tot felul, răspunse Cian-Ciun, dar în ultima vreme, străbătând locurile pe unde au trecut oştile tale, n-am văzut pretutindeni decât urme

de bătălii şi pojarişti. Acolo numai anevoie se putea găsi ceva de mâncare.

— Acum ai să ai tot după ce-ţi va jindui inima. Te poftesc să vii în fiecare zi la masa mea.

— Nu, bunătatea aceasta nu-mi face trebuinţă! Pustnicul munţilor trăieşte în sihăstrie şi ţine la singurătatea sa.

Slujitorii aduseră kumâs, înţeleptul nu-l primi. Gengis-han spuse:

— Bine, poţi trăi aici după voia ta. Am să te chem la un sfat de taină. Poţi pleca.

Cian-Ciun se ridică, îşi lipi din nou palmele una de alta, se înclină în semn de respect şi ieşi din cort.

Peste puţină vreme oastea mongolă se urni înapoi spre miazănoapte, prin ţările Maverannarhului. În timpul drumului Gengis-han i-a trimis ades înţeleptului vin dulce, pepeni galbeni şi felurite bucate.

Fără a zăbovi, oştile trecură apele Djeihunului pe un pod plutitor durat cu măiestrie pe sute de luntre, şi se îndreptară spre Samarkand.

Odată, în timpul unui popas, Gengis-han trimise înştiinţare înţeleptului Cian-Ciun că-l aşteaptă noaptea târziu la el în cort pentru a sta de vorbă despre lucruri de seamă.

Când zarva taberei se potoli şi orăcăitul broaştelor începu să se audă tot mai tare, Ahaiia-taişi îl aduse pe înţelept la cortul cel galben al marelui kagan, păzit de mai multe străji neclintite.

De amândouă părţile tronului de aur, în sfeşnice înalte de argint, ardeau lumânări groase de ceară. Gengis-han şedea cu picioarele sub el pe o teltie albă de pâslă şi, din pricina rotundei lui căciuli lăcuite cu cozi de vulpe neagră, chipul lui era umbrit şi doar ochii îi ardeau precum ochii de tigru. În preajmă, pe un covoraş, şedeau pe jos doi dieci cunoscători ai limbilor mongolă şi chineză.

Cian-Ciun se aşeză pe covor în faţa tronului şi spuse:

— Sunt un biet sălbatic din munţi şi de ani şi ani mă străduiesc să pătrund „dao”, învăţătura despre tot ce e mai înalt şi mai minunat. Îmi place să-mi petrec timpul în locuri foarte singuratice şi liniştite. Îmi place să rătăcesc prin pustietăţi sau să mă opresc acolo pentru a cugeta. Aici însă, în apropierea cortului împărătesc, e veşnic zgomot iscat de nenumăraţi oşteni, cai şi căruţe. Din această pricină sufletul meu e neliniştit. Nu mi

s-ar îngădui oare să pot umbla după bunăvoia mea ba înaintea, ba în urma alaiului împărătesc? Pentru un biet sihastru din munţi va fi o mare binefacere.

— Fie cum doreşti, încuviinţă Gengis-han şi întrebă: Spune-mi, rogu-te, ce este trăsnetul? E adevărat ce spun solomonarii mei şi marele şaman Beki cum că trăsnetul este răcnetul zeilor, care trăiesc dincolo de nori, atunci când se mânie împotriva oamenilor? Şi că zeii se mânie când oamenii le aduc în jertfă nu dobitoace negre, cum se cuvine, ci de altă culoare? Aşa să fie?

— Cerul se mânie împotriva oamenilor nu pentru prinoasele lor îmbelşugate sau sărace, răspunse Cian-Ciun. Şi nici nu se mânie pentru că i se aduc în jertfă berbeci sau cai roibi şi bălani şi murgi în loc de negri. Am mai auzit eu şi alte vorbe mincinoase ale duşmanilor tăi: cum că vara oamenii n-ar trebui să se scalde în râuri sau să-şi spele în apă veşmintele, să bată pâsla sau să adune ciuperci. Cică pentru toate acestea cerul se va mânia împotriva lor şi va trimite pe pământ furtună cu fulgere şi trăsnete... Nu cu asta supără oamenii cerul, ci cu păcatele lor nenumărate... Eu, sălbăticiune a munţilor, am citit în cărţile cele vechi cum că din cele trei mii de păcate de tot felul pe care le fac oamenii cel mai greu este neascultarea faţă de părinţi... De multe ori am băgat de seamă pe drum că supuşii tăi nu-şi respectă îndestul părinţii: tinerii chefuiesc şi se ospătează, iar pe bătrânii lor părinţi şi bunici îi ţin flămânzi. Ei, şi pentru că fiicele şi fiii cei fără de suflet îşi nedreptăţesc părinţii, cerul cel sfânt se prăvăleşte asupra oamenilor răi, pedepsindu-i cu fulgerul şi trăsnetul său. Îngrijeşte-te, stăpâne, să îndrepţi popoarele tale pe calea cea bună.

— Are dreptate înţeleptul! murmură Gengis-han şi porunci diecilor să înscrie spusa înţeleptului chinez în limba mongolă şi chineză şi tătară, pentru a întocmi o lege cu privire la respectul datorat părinţilor.[79]

Când robii aduseră talgerele de aur cu bucate de tot felul şi Cian-Ciun nu-şi luă decât un pumn de orez fiert şi un pic de stafide, kaganul îl întrebă:

— Preasfinte înţeleptule! Demult am vrut să aflu dacă n-ai un leac pentru a preface pe bătrân în tânăr, şi pentru a da din nou puterea unui om vlăguit. N-ai putea să faci în aşa fel ca zilele vieţii mele să urmeze a se scurge necurmat fără nicio oprire,

---

[79] O astfel de lege a fost înscrisă în Iasá.

aşa cum necurmat şi fără nicio oprire curg apele marilor râuri? N-ai cumva un leac care să mă facă nemuritor?

Cian-Ciun îşi lăsă ochii în jos, îşi apropie palmele, unindu-şi vârfurile degetelor, şi rămase tăcut.

— Dacă nu ai chiar astăzi un asemenea leac, urmă Gengis-han, poate că ştii cum se pregăteşte el? Sau poate ştii să-mi numeşti un alt înţelept, un alt vraci care cunoaşte taina nemuririi? Dacă ai să-mi pregăteşti un leac bun, ca să pot trăi veşnic, am să-ţi hărăzesc o răsplată nemaiauzită: am să te fac noion şi căpetenie a unui ţinut întins... Am să-ţi dau o traistă plină cu galbeni de aur... Am să-ţi dăruiesc o sută de fecioare, din cale mai frumoase, aduse din toate ţările!

Cian-Ciun nu răspunse şi nu-şi ridică ochii. Începu să tremure, de parcă l-ar fi cuprins un ger năprasnic. Dar kaganul îl momi din nou:

— Am să înalţ pe piscul tău de munte un palat cum n-a mai fost, cum n-ai putut vedea nici la bogdâhanul Kitaiului. Şi în acel palat ca în poveşti ai să poţi chibzui în linişte la cele înalte... Nici nu-ţi cer să-mi dai tinereţea. Să rămân aşa, bătrân şi cărunt cum sunt acum, dar să trăiesc ani mulţi, fără de capăt, şi să ţin pe umerii mei marea împărăţie mongolă pe care eu însumi am durat-o, cu mâinile mele...

Kaganul tăcu şi-şi aţinti privirea arzătoare asupra obrazului istovit al moşneagului. Acesta se gârbovi şi, cătând pe furiş la chipul întunecat al kaganului, răspunse în şoaptă:

— Ce să fac eu cu aurul, când mie îmi plac munţii, liniştea, gândurile? Pot eu cârmui un ţinut întreg, când nu ştiu să mă cârmuiesc nici pe mine însumi? Iar pe toate fetele acelea minunate, pe care le-ai robit, mărită-le cu nişte flăcăi de ispravă. Eu unul n-am nevoie de palate, pot să-mi depăn gândurile pe orice bolovan... Am adâncit toate cărţile înţelepte pe care le-au scris cei mai vestiţi învăţaţi chinezi şi firea nu mai are nicio taină pentru mine. Îţi pot spune tot adevărul: sunt multe mijloace pentru a înmulţi puterile omului, pentru a vindeca bolile lui şi pentru a-i păzi viaţa. Dar nu se află şi nu se va afla niciodată un leac care să-l facă nemuritor...

Gengis-han căzu pe gânduri, îşi lăsă capul în piept şi rămase multă vreme tăcut. Trestiile de scris ale diecilor îşi încetară scârţâitul căci nu mai aveau ce scrie în cărţile lor. Nn se auzea

decât pâlpâitul uşor al lumânărilor de ceară. În sfârşit kaganul vorbi:

— Bătrânii noştri mongoli au o zicătoare: „Nu de boală mor cei ce spun adevărul”. Are să se găsească întotdeauna cineva care să curme înainte de vreme şirul zilelor celui drept... Tocmai de aceea oamenii se străduie cu toţii să înalţe munţi de minciună... Doar tu, înţeleptule moşneag, ai bătut zece mii de li ca să dai ochi cu mine. Doar tu nu te-ai temut să-mi spui adevărul, să-mi mărturiseşti că nu se află niciun mijloc pentru a face pe om nemuritor! Eşti curat şi cinstit. Dacă ai vreo rugăminte a-mi face, fă-mi-o! Mă leg să ţi-o îndeplinesc întocmai.

Cian-Ciun îşi împreună palmele şi-şi plecă fruntea în faţa kaganului:

— N-am decât o singură rugăminte a-ţi face; am străbătut zăpezi şi munţi şi pustiuri tocmai pentru a te ruga să-ţi încetezi crudele războaie şi să înstăpâneşti peste toate popoarele pacea binecuvântată!...

Gengis-hain îşi arcui sprâncenele, apoi şi le încruntă. Chipul i se schimonosi şi gâfâind începu să strige atât de amarnic, încât condeiele diecilor prinseră a tremura pe hârtie:

— Pentru a înstăpâni pretutindeni pacea e nevoie de război!... Bătrânii noştri din stepă ştiu ei ce spun: „Doar după ce ai să ucizi vrăjmaşul neîmpăcat, doar atunci în jurul tău şi în depărtări are să fie linişte”. Eu încă n-am nimicit pe vechiul meu vrăjmaş, Burhan, împăratul tanguţilor! Şi nici cealaltă jumătate a lumii încă nu-i îngenuncheată sub călcâiul meu... Mai pot eu îndura una ca asta? Vei fi fiind tu un mare înţelept, dar rugămintea ta nu-mi place! Cu asemenea rugăminţi să nu te mai înfiinţezi înaintea mea!

Gengis-han se ridică mânios în picioare şi, încleştându-şi mâinile pe braţele tronului, mârâi:

— Îţi îngădui să pleci.

Iarna acelui an şi-o petrecu Gengis-han în vecinătatea Samarkandului. Nu-i plăcea strâmtoarea oraşelor şi rămase în cortul său din tabăra oastei.

La început căzură ploi dese, pământul se muie, drumurile se desfundară, orice călătorie deveni anevoioasă. Apoi începu să

ningă şi se făcu atât de frig, încât o mulţime de cai şi de boi îngheţară pe drum şi leşurile lor împestriţară câmpia.

Înţeleptul Cian-Ciun locuia în palatul din afara oraşului, „Kekserai”, reşedinţa înconjurată de grădini a fostului horezm-şah. Aici îşi scria bătrânul stihurile. Localnicii flămânzi cărora mongolii le răpiseră nevestele, copiii, vitele şi întreg avutul, veneau în număr mare să-l vadă şi să i se plângă. Cian-Ciun le împărţea de-ale gurii din belşugul pe care i-l lăsase Gengis-han pentru nevoile lui, şi le fierbea el însuşi păsatul.

Capitolul 4 – ÎNAPOIEREA MONGOLILOR LA „HOARDA DE BAŞTINĂ”

Hotărând să-şi mute tabăra oştirii de la Samarkand spre fluviul Seihun, Gengis-han porunci ca bătrâna împărătească a Horezmului, Turkan-Hatun – mama şahului Muhammed –, haremul şahului, precum şi alte roabe de neam mare să fie înşirate de-a lungul drumului urmat de mongoli. Tot timpul cât se scurse oastea, femeile fură silite să cânte cu glas înalt, jelind nimicirea împărăţiei Horezmului.

La începutul anului 1223, anul Berbecului, tabăra mongolă se afla pe malul drept al fluviului Seihun. Aici, chemaţi de tatăl lor, i se înfăţişară kaganului la kurultai, sfatul cel mare al hoardei, feciorii lui: Djagatai, Ughedei şi Tolui. Lipsea numai mândrul şi nesupusul întâi-născut, Djuci. La acest kurultai Gengis-han se sfătui cu feciorii, cu hanii şi cu cei mai de seamă căpitani de oaste despre planul său de a cuceri în cursul următorilor treisprezece ani toate ţările apusene, până hăt la Marea de la capătul pământului.

Tabăra kaganului se înălţa în mijlocul grădinilor şi livezilor părăsite de fugari. Din munţii de prin împrejurimi coborau în număr mare mistreţi. Kaganului îi plăcea să-i vâneze de-a călare, cu suliţa şi săgeata.

Într-un rând, în timp ce Gengis-han gonea după un vier sălbatic, calul lui se poticni, îl trânti la pământ şi fugi speriat. Uriaşul vier se opri cătând mirat la omul ce zăcea fără mişcare. Se uită ce se uită apoi se întoarse şi se îndepărtă liniştit spre păpurişurile sale. Curând se arătară şi ceilalţi vânători, prinseră calul de dârlogi şi îl aduseră kaganului. Gengis-han se înapoie în tabără şi porunci să-i fie adus înţeleptul Cian-Ciun ca să-i

tălmăcească întâmplarea: nu cumva căderea marelui stăpânitor în faţa unui porc sălbatic era un semn al Cerului nemuritor?

— Datori suntem cu toţii să ne păzim viaţa. Marele kagan e înaintat în vârstă şi s-ar cuveni să iasă mai rar la vânătoare. Cât despre faptul că necurata sălbăticiune nu s-a încumetat să atingă pe „Cutremurătorul lumii” căzut în noroi, întâmplarea este neîndoielnic un semn al bunăvoinţei cerului.

— Să mă las de vânătoare? Eu? Nu, sfatul acesta n-am să-l urmez, răspunse Gengis-Han. Noi, mongolii, suntem obişnuiţi de mici copii să vânăm şi să tragem cu arcul din fuga calului. Şi nici măcar la adânci bătrâneţi nu ne putem lepăda de acest obicei. Oricum, n-am să uit vorbele tale.

Pentru a răsplăti pe bătrânul înţelept, Gengis-han porunci să i se aducă o cireadă de junci pe-alesul şi un tabun de cai de soi, dar înţeleptul chinez nu primi darul, spunând că se poate întoarce în munţii săi din Kitai în cea mai obişnuită căruţă de poştă. Apoi, după o ultimă înfăţişare de rămas bun în cortul kaganului, Cian-Ciun purcese la drum însoţit doar de cei doisprezece învăţăcei şi de pâlcul de ostaşi ce aveau să-l ocrotească până în munţii săi. O mulţime de curteni ai kaganului îl însoţiră şi ei pe bătrânul daos, purtând pe umeri ulcele de vin şi coşuri de poame rare. La despărţire mulţi dintre ei îşi ştergeau ochii de lacrimi.

În anul Maimuţei (1224) Gengis-han porni cu oştile sale înapoi spre stepa mongolă.

Aidoma unui tigru bătrân care, după ce a mâncat o vacă întreagă, se întoarce agale în desişul de trestii, la vizuina sa, purtându-şi anevoie burta îngreuiată, la fel se întorcea încet şi oastea lui Gengis-han, împovărată de prăzi fără număr, spre stepa de baştină. Fiecare nucher avea câţiva cai de povară, cămile şi bivoli. Într-un rând cu ei înaintau şi turmele de berbeci, şi carele cu două roţi înalte, scârţâitoare, încărcate cu veşminte, covoare, arme, cazane de aramă, şi alte avuţii jefuite de la musulmani. Pe cai, pe cămile şi în căruţe călătoreau femeile mongole, ca şi roabele de alte seminţii, cu copiii lor. Iar la urmă, în şiruri lungi fără de capăt, veneau prinşii de război, robi istoviţi, desculţi şi zdrenţăroşi. Tot acest convoi înainta fără grabă, poposind în locuri cu păşuni bogate, aşa că oastea îşi petrecu pe drum şi vara, şi iarna, lăsând în urmă şiruri lungi de

mortăciuni: cai şi boi jupuiţi de piele şi leşuri de robi, care nu putuseră îndura greutăţile acestui drum prin întinsurile pietroase şi secetoase ale Asiei Centrale.

Spre primăvară, Gengis-han ajunse la păşunile sale de pe malurile Kerulenului şi porunci să i se înalţe cortul cel galben în aşezarea Buki-Sucegu. Aici îşi adună hanii cei mai de frunte şi căpitanii de oaste care se dovediseră mai vrednici şi-i pofti la un ospăţ bogat, cum nu mai fusese altul în stepă. La trei zile după acest ospăţ se stinse tânăra nevastă a kaganului, frumoasa Kulan-Hatun. Se şoptea că vinovaţi de moartea ei erau fraţii marelui stăpânitor... Dar cine putea şti adevărul?

Anul următor, anul Găinii (1225) Gengis-han şi-l petrecu în locurile sale de baştină şi dărui poporului învăţăturile cuprinse în „Iasak”, îndrumând astfel pe toţi mongolii pe „Calea înţelepciunii şi a belşugului”, cum i se spune de atunci încoace acestei culegeri de învăţături.

Capitolul 5 – GENGIS-HAN VREA SĂ MOARĂ ÎN RĂZBOI

Marele kagan nu putu rămâne liniştit când află că împărăţia neastâmpăraţilor tanguţi s-a răzvrătit din nou. Nu-şi uitase legământul de a pedepsi pe împăratul lor Burhan. Începu deci să se pregătească de război şi trimise după feciorii săi pentru a le da de ştire că-şi va duce el însuşi oastea la luptă.

Şi iarăşi i se înfăţişară numai trei feciori, cel mare, încăpăţânatul Djuci, fiind din nou lipsă.

În timpul sfatului din cortul cel galben, cel de al doilea fiu al kaganului, Djagatai, cârmuitorul Maverannahrului, duşman din totdeauna cu fratele lui mai mare Djuci, vorbi astfel:

— Djuci ţine mai mult la ţara kâpceacilor decât la ulusul lui de baştină. Acolo la el, în Horezm, mongolilor nu le este îngăduit nici măcar să atingă pe vreun kâpceak. Djuci spune în gura mare vorbe fără de ruşine ca acestea: „Bătrânul Gengis şi-a pierdut minţile, căci pustieşte atâtea pământuri şi nimiceşte fără milă atâtea popoare”. Djuci ţinteşte ca în timpul unei vânători să ucidă pe părintele nostru şi să lege prietenie cu musulmanii, rupând ţările cârmuite de el de împărăţia mongolă.

Auzind toate acestea, Gengis-han fu cuprins de mânie şi trimise la Horezm pe fratele său Utcighin şi oameni de credinţă, cu porunca aspră ca Djuci să i se înfăţişeze de îndată. „Iar dacă

se va împotrivi şi n-are să vină şi are să rămână la Horezm, îi şopti el la ureche lui Utcighin, în drept ai sa fii să-l izbeşti pe tăcute şi să-l ucizi!”

Djuci trimise răspuns tatălui său că nu poate veni din pricina unei boli şi rămase în stepele kâpceace. Iar oamenii de credinţă ai kaganului îi dădură de ştire că hanul Djuci e sănătos, că iese deseori la vânătoare cu gonaci şi, de aceea, trimişii marelui kagan mai rămaseră în preajma hanului Djuci pentru a aduce la îndeplinire porunca de taină ce li s-a dat.

Djagatai se întoarse înapoi, să-şi cârmuiască ulusul de la Samarkand, iar Gengis-han cu cei doi iubiţi fii ai săi, Ughedei şi Tolui, porniră la începutul anului Câinelui (1226) împotriva tanguţilor şi ajunseră în curând la locul numit Ongon-Talam-Hudem. Aici, într-o noapte, kaganul avu un vis înfricoşat, începu să vorbească de apropierea morţii şi trimise după feciorii săi aflaţi în fruntea unei alte oşti. A doua zi în zori Ughedei şi Tolui se aflau în cortul tatălui lor. După ce-i ospătă din belşug, Gengis-han se ridică şi spuse celor care erau de faţă:

— Fiii mei şi cu mine avem a ne împărtăşi lucruri de taină. Şi despre grijile noastre vreau să vorbesc cu ei în deplină linişte, fără să ne audă urechi străine. Voi plecaţi.

Când toţi hanii şi ceilalţi curteni ieşiră, Gengis-han îi chemă mai aproape pe cei doi fii ai săi. La început le dădu felurite sfaturi privitoare la viaţă şi la cârmuirea împărăţiei, apoi grăi:

— Ţineţi bine minte ceea ce vă spun, copiii mei! Aflaţi că în pofida nădejdilor mele, a bătut ora ultimului meu drum. Cu ajutorul Ocrotitorului mongolilor, zeul războiului Sulde, eu am supus pentru voi, fiii mei, o împărăţie atât de necuprinsă, că de la buricul ei şi pân’ la oricare dintre fruntarii e cale de un an. Acum, ascultaţi ultima mea dorinţă: nimiciţi întotdeauna pe vrăjmaşii voştri şi răsplătiţi-vă întotdeauna prietenii. Dar ca să puteţi face asta, trebuie să vă purtaţi întotdeauna într-acelaşi gând şi să hotărâţi totul împreună, ca un singur om. Numai astfel veţi trăi uşor şi plăcut, numai astfel veţi culege toată bucuria domniei. Urmaş al meu îl las, cum am mai poruncit şi altădată, pe Ughedei. După moartea mea, el să fie aşezat pe tronul marelui kagan şi înălţat pe pâsla cea albă a cinstirii. Rămâneţi dârji şi neînduplecaţi în fruntea întregii împăraţii şi a întregului popor mongol, şi după moartea mea să nu se încumete nimeni a răstălmăci sau a da uitării învăţăturile din

„Iasakul” meu. Păcat că nu se află de faţă şi ceilalţi doi feciori ai mei, Djuci şi Djagatai. Păcat! Vegheaţi ca nu cumva, după ce eu nu voi mai fi, ei să-mi încalce voinţa, să se vrăjmăşească între ei şi să înstăpânească zâzania în împărăţia mea! Deşi fiecare om năzuieşte să moară la locul său de baştină, eu plec totuşi la ultimul meu război pentru a-mi nemuri numele de oştean vrednic. Puteţi pleca.

Şi Gengis-han porni mai departe în fruntea oştii. Pe drum căpeteniile seminţiilor întâlnite veneau una după alta să i se închine şi să-şi arate toată supunerea. Astfel, un han i se înfăţişă cu un talger de mărgăritare mari şi spuse: „Ne închinăm ţie!” Dar marele kagan, simţindu-şi sfârşitul aproape şi neluând în seamă frumuseţea mărgăritarelor, porunci ca ele să fie împrăştiate în stepă în faţa oştirii. Nucherii săriră să le culeagă, nenumărate mărgăritare se pierdură în praf şi încă peste multă vreme oamenii căutau şi găseau mărgăritare în acel loc.

— Fiecare zi de viaţă este acum mai scumpă pentru mine decât talgerele cu mărgăritare, spunea Gengis-han şi orele i se scurgeau pline de griji şi nelinişte.

În acele zile împăratul tanguţilor îşi trimise solii la Gengis-han. Dar kaganul nu-i primi şi tanguţii transmiseră marelui sfetnic Eliu-Ciu-Ţai solia lor:

— Împăratul nostru s-a ridicat de mai multe ori împotriva marelui kagan şi de fiecare dată ţara noastră a fost călcată de mongoli, oamenii ucişi şi oraşele prădate. Astăzi socotim că împotrivirea nu mai are rost. Am venit să ne închinăm marelui Gengis-han, să-i cerem pace, să încheiem înţelegere de bună vecinătate şi să ne legăm cu jurământ.

Eliu-Ciu-Ţai le răspunse cu vorbele:

— Marele kagan e bolnav. Să aştepte împăratul tanguţilor ziua când Gengis-han are să se simtă mai bine.

Dar starea kaganului se înrăutăţea cu fiecare zi, îşi vedea sfârşitul cu ochii.

— După ce am să mor, porunci el, nu daţi de veste prin niciun semn că am murit, să nu răsune niciun vaiet, să nu se audă niciun plânset, pentru ca vrăjmaşul să nu afle, să nu se bucure şi să nu prindă iarăşi îndrăzneală. Iar când împăratul lor şi locuitorii oraşelor vor ieşi pe porţile cetăţii cu daruri, aruncaţi-vă asupra lor şi ucideţi-i pe toţi!

Marele kagan zăcea pe nouă straturi de pâsle albe aşternute una peste alta. Capul i se odihnea pe o pernă de piele de căprioară, iar picioarele îi erau acoperite cu o blană de soboli negri.

Trupul lui înalt şi istovit de boală părea neînchipuit de lung şi greu, şi marele kagan, Cutremurătorul lumii, doar cu mare greutate îşi mai mişca acum mâna sau capul.

Era culcat pe o rână, şi la fiecare răsuflare auzea un ţiuit subţire ca de şoricel. Multă vreme se întrebă unde-i ascuns şoricelul. Abia într-un târziu îşi dădu seama că şoricelul chiţăie chiar la el în piept, căci dacă îşi ţine răsuflarea, tace şi şoricelul. Şi că şoricelul acela e chiar boala lui.

Când se răsucea pe spate, zărea sus, deasupra capului, fumarul iurtei, rotund ca o roată de căruţă. Acolo, în tării, norii pluteau agale, ba odată zări şi un stol de cocoare trecând sus, pe cer. Le auzi chiar ţipătul de dor după ţări depărtate, necunoscute.

Şi kaganul îşi aminti de dorinţa lui de a ajunge până la Marea de la capătul pământului, dar încă de la graniţa Indiei nu mai putuse îndura căldura şi tot trupul i se acoperise de pete roşii, usturătoare; atunci poruncise oştilor să se întoarcă în răcoroasele stepe mongole.

Acum, istovit şi neputincios, se prăpădea în această rece câmpie tangută, printre munţii liliachii, unde în zori apa din căuşe se preface în gheaţă. Cu fiecare clipă simţea că ultimele-i puteri îl părăsesc, că vracii îl înşală, că nu se pricep sa găsească acea iarbă de leac în stare să-l ajute a încăleca din nou şi a goni prin stepă în urmărirea cerbilor cu coarne lungi sau a kulanilor galbeni şi sprinteni. Kulanii? Dar frumoasa şi sprintena Kulan-Hatun unde o fi?... Nici ea nu mai este printre cei vii... Avea dreptate înţeleptul chinez: nu se află nicio cale de a dobândi nemurirea, nu se află...

Abia mişcând din buzele-i arse, şoptea:

— N-am ştiut că sunt pe lume asemenea suferinţe, când adunam sub pumnul meu seminţiile fără număr ale albastrelor stepe mongole. Mi-a fost greu pe atunci, atât de greu că se încordau chingile şi plesneau scările de fier... Dar astăzi suferinţa mea e fără hotar... Bine spun bătrânii noştri: „Bolovanul n-are piele şi nici omul nemurire!...”

Gengis-han se adânci într-un somn agitat, şoricelul chiţăia tot mai amarnic, un ghimpe sfârteca rărunchii kaganului, răsuflarea i se poticnea mereu.

Când îşi veni în fire văzu la picioarele sale, îngenuncheat, pe sfetnicul Eliu-Ciu-Ţai. Tot atât de înalt şi de uscăţiv ca şi Gengis-han, înţeleptul chinez nu-şi lua ochii de la bolnav.

— Ce... bun... ce... rău...

— Din Buhara a venit dragomanul tău, Mahmud-Ialvaci. Zice că acolo...

Kaganul ridică mâna a nerăbdare şi chinezul amuţi.

— Te întrebam, murmură, ce-am făcut bun... şi ce-am făcut rău... în viaţa mea?...

Eliu-Ciu-Ţai tăcea îngândurat. Ce-i poţi răspunde unui om care pleacă dintre cei vii? Sute şi sute de chipuri prinseră a se învălmăşi în faţa ochilor săi... Zări stepele albastre şi munţii Asiei brăzdaţi de râuri, cu apa tulbure de sânge şi lacrimi... Îşi aminti de ruinele oraşelor cu zidurile lor înnegrite de fum, acoperite de leşuri ciopârţite, leşuri de bătrâni, de copii, de tineri în floare, şi în urechi îi răsună larma nucherilor care prădau cetăţile şi urletele fioroase cu care se îndemnau să măcelărească pe locuitorii oraşelor: „Iasá ne-o porunceşte! Ne-o porunceşte Gengis-han!”

Duhoarea cumplită a leşurilor intrate în putrefacţie alunga din oraşul în ruine pe ultimii supravieţuitori, care fugeau să se ascundă prin mlaştini, în bordeie tainice, unde aşteptau tremurând ivirea mongolilor care aveau să-i târască în robie cu arcanele lor... O arătare dăinui cu deosebită limpezime în ochii sfetnicului. Lângă zidurile Samarkandului distrus zăcea pe spate o cămilă mare şi slabă, cu picioarele răşchirate. Viaţa mai întârzia în ochii ei plini de groază. Câţiva oameni, negri de foame, îmbrâncindu-se sălbăticiţi, cu mâinile mânjite de sânge până la cot, smulgeau măruntaiele din burta despicată a animalului şi le sfâşiau cu dinţi hulpavi... „Cutremurătorul lumii”, care zăcea aici fără glas, cu picioarele şi braţele lungi şi descărnate, semăna întru totul cu acea cămilă; şi aceeaşi groază pâlpâia în ochii lui pe jumătate închişi... Şi tot ca acea arătare, în jurul trupului său mormăie, se îmbrâncesc şi se înghesuie urmaşii la domnie, încercând să smulgă o halcă cât mai mare din întinsa şi însângerata lui moştenire...

— Ce-i... nu-ţi poţi aminti? Spune!

Eliu-Ciu-Ţai murmură:

— Ai făcut în viaţa ta multe lucruri şi mari şi cutremurătoare. N-are să le poată înşira, n-are să poată spună tot adevărul decât acela care va scrie mai târziu o carte despre războaiele, faptele şi spusele tale...

— Poruncim... să fie chemaţi... oameni pricepuţi... ei... să scrie... povestea războaielor, faptelor... şi spuselor mele...

— Aşa voi face...

În iurtă liniştea era deplină. Focul trosnea arar, şi tot arar o boare de vânt, intrată prin acoperiş, răsucea firul de fum albastru ce se înălţa din focul de pelin şi mărăcini uscaţi. Şi iarăşi se auzi şoapta kaganului:

— Dar... cel mai bun... ce-am făcut?

Vrând să mai ogoiască durerea muribundului, Eliu-Ciu-Ţai spuse:

— Cea mai bună dintre faptele tale sunt legile „Iasá”. Supunându-se prea plecaţi acestor legi, urmaşii tăi au să cârmuiască lumea zece mii de ani.[80]

— Adevărat! Atunci... va coborî... liniştea... cimitirului... în stepele pustii... va creşte... iarba cea grasă... iar printre gorgane... vor paşte... doar... caii mongolilor...

Tăcu şi după o vreme adăugă:

— Şi căprioarele slobode... kulanii...

Gengis-han zăcea nemişcat, cu ochii închişi, cu nasul ascuţit şi tâmplele scobite. În cort intrară pe vârfuri Mahmud-Ialvaci, un vraci chinez şi şamanul cel mare. Câteşitrei se lăsară în genunchi la picioarele marelui kagan şi încremeniră aşteptând o vorbă de-a lui. Gengis-han deschise ochii şi privirea-i căzu asupra dragomanului Mahmud-Ialvaci.

— Cum cârmuieşte... pământurile din apus... fiul meu... Djagatai?

Cu îmbrăcămintea aleasă şi plăcut la înfăţişare în halatu-i roşu şi turbanul alb ca zăpada, Mahmud-Ialvaci îşi încrucişă mâinile pe pântec şi se închină până la pământ:

— Viteazul tău fiu, Djagatai-han, şi toţi bagaturii mongoli, şi toate noroadele supuse de tine pe malurile Seihunului şi

---

[80] Mongolii au fost alungaţi din China cucerită de ei la 141 de ani (1368) şi învinşi definitiv pe câmpia de la Kulikovo la 153 de ani (1380) după moartea lui Gengis-han.

Zervaşanului se roagă lui Allah să-ţi dea sănătate şi-ţi urează să domneşti mulţi ani.

— Şi cum cârmuieşte... stăpânul popoarelor de la... miazănoapte... fiul meu mare... Djuci-han?

Mahmud-Ialvaci îşi ascunse faţa în palme. Potrivit obiceiului mongol, vorbind despre moartea unui om apropiat, este cuviincios să nu foloseşti numele obişnuit al răposatului, devenit între timp o „umbră sfântă”, ci se cuvine să vorbeşti pe ocolite, înlocuindu-i numele cu alte vorbe, doveditoare de respect. De aceea Mahmud-Ialvaci o luă pe departe:

— Cel ce s-a supus poruncii tale de a cârmui noroadele de la miazănoapte a vestit căpeteniile sale că are de gând sa pregătească un mare război...

— Împotriva mea?

— Nu, mărite stăpâne! Ascuţişul suliţelor sale se îndrepta spre soare-apune, spre pământurile bulgarilor, kâpceacilor, saxinilor şi uruşilor. Dar războiul acesta n-a mai putut începe şi toţi oştenii s-au răzleţit pe la triburile lor. O mare nenorocire s-a abătut asupra noastră a tuturora, precum fulgerul din senin!

— Nu înţeleg!

— O vânătoare bogată s-a pregătit în stepă pentru han şi apropiaţii săi. Cinci mii de nucheri au împânzit câmpia şi au scos dintre trestiile bălţii şi mistreţi, şi lupi, şi tigri. Iar alte cinci mii de călăreţi gonaci au adus din stepă şi saigaci, şi djerani, şi cai sălbatici. Iar seara după vânătoare, când s-au încins focurile de tabără şi toţi aşteptau începerea ospăţului, nucherii de credinţă n-au putut afla nicăieri pe acela care ieşea veşnic biruitor din orice bătălie, neatins de săgeţile vrăjmaşe. Multă vreme l-au căutat şi până la urmă l-au aflat, dar cum?! Zăcea singur în stepă, abia răsuflând, fără strop de sânge pe trup, dar nemişcat, mut, doar cu privirea aţintită, plină de mânie, ca a omului care înţelege şi ştie...

— Să fi murit... el?

— Da, a murit iubitul, cel mai credincios bagatur al tău, a murit omul cel mai vrednic, totdeauna biruitor în luptă. Tâlhari neştiuţi i-au frânt junghetura.

Chipul kaganului se schimonosi. Degetele se înfipseră în blana de soboli cu care era acoperit. Şopti abia auzit:

— S-a grăbit Utcighin... S-a stins un mare bagatur şi un căpitan de oaste încercat... Şi n-am pe cine pune-n loc! Acum cine... cârmuieşte Horezmul?

— Tânărul tău nepot, hanul Batu, îndrumat de înţeleapta lui mamă. Ea a adunat pe toţi nucherii şi în faţa lor, călăuzind copilul, s-a ridicat cu el pe gorgan. Agerul băiat, călare pe calul de luptă al tatălui său, s-a înălţat în scări şi a strigat oştirii: „Ascultaţi, bagaturi, cuceritori ai ţărilor din cele patru zări ale lumii! Ştiu că săbiile voastre au început să ruginească în teacă! Ascuţiţi-le pe gresie neagră! Am să vă duc departe spre soare-apune, până dincolo de marele râu Itil. Ca furtuna voi trece peste pământurile noroadelor nevrednice şi am să întind împărăţia bunicului meu Gengis-han până la capătul lumii... Şi mă leg cu jurământ aici, în faţa voastră, că am să-i aflu şi am să-i fierb de vii pe tâlharii care l-au ucis pe tata!”

Gengis-han, întunecat şi înfiorat la chip, cu privirea rătăcită, se săltă în capul oaselor şi gâfâind abia mai spuse:

— E bine să fii tânăr... chiar şi cu jugul de gât... doar să vezi înainte-ţi steaua biruinţii... Dar Batu e încă un copil... ce de-a greşeli o să mai facă... şi are să fie ucis şi el! Poruncim... ca în dreapta lui Batu să stea mereu... sfetnic de credinţă... cel mai bun... bagatur... pardosul cu laba frântă... şiretul Subudai-bagatur... Să-l ocrotească şi să-l înveţe meşteşugul războiului... Batu-han are să ducă mai departe biruinţele mele... Şi braţul mongol... are să se întindă asupra întregii lumi.

Şi Gengis-han căzu. Ochiul stâng se miji şi se închise, iar dreptul se deschise peste măsură, sclipitor şi cumplit, căutând privirea celor de faţă.

Frunţile se plecară în pământ şi o tăcere deplină se înstăpâni în iurta galbenă. Mulţi îşi amintiră de stihurile poetului[81]:

Neputincioşi, patru bărbaţi şedeau
La căpătâiul puternicului domn al lumii:
Şamanul şi-un derviş, un vraci şi-un cititor în stele
Aveau şi leacuri dânşii, descântece străvechi,
Şi talismane multe şi horoscoape rare,
Da’ niciun strop de viaţă ei nu puteau să-i dea.

---

[81] Hosravani (sec. X).

În tăcerea adâncă răsună nechezatul armăsarului legat lângă cort. Cutremuraţi, toţi cei de faţă se uitară la kagan – ochiul drept îşi pierduse strălucirea şi se stinsese.

Gengis-han îşi ducea demult, în toate bătăliile, coşciugul cioplit dintr-un butuc de stejar şi căptuşit pe dinăuntru cu aur. Încă de cu noapte feciorii lui îl aşezaseră în mijlocul cortului galben. Gengis-han fu culcat în coşciug, cu cămaşa de zale pe el. Mâinile încrucişate pe piept strângeau mânerul paloşului său iubit, chivăra neagră de oţel brumat îi umbrea chipul albit, cu pleoapele lăsate în jos. De-a dreapta şi de-a stânga lui fură aşezate în coşciug: arcul cu săgeţile, jungherul, cremenea cu amnarul şi căuşul de aur pentru vin.

Căpitanii de oaste tăinuiră moartea kaganului, potrivit dorinţei sale, şi asediară în continuare cetatea de scaun a tanguţilor. Când şirul căpeteniilor vrăjmaşe, urmat de oastea care purta darurile de închinăciune, ieşi din cetate, cu propuneri de pace, mongolii se năpustiră asupra lor, îi căsăpiră pe toţi şi, năvălind în oraş, îl făcură una cu pământul.

Apoi, după ce înfăşurară coşciugul kaganului în foi de pâslă şi-l aşezară într-un car înalt pe două roţi, înjugat cu doisprezece tauri, mongolii porniră înapoi spre stepa Kerulenului. Pentru ca nimeni să nu vorbească înainte de vreme de moartea stăpânitorului lumii, căpitanii lui ucideau în drumul lor spre hoarda de baştină orice făptură le ieşea în cale – şi oameni, şi fiare – spunând celor ucişi:

— Duceţi-vă în împărăţia de dincolo de nori! Şi slujiţi-l acolo din toată inima pe preasfântul nostru stăpân!

În timp ce poporul se tânguia şi plângea pe slăvitul bagatur Gengis-han, biruitorul merkiţilor, chinezilor, kâpceacilor, persanilor, gruzinilor, alanilor şi uruşilor, căpitanul de oaste Djebe-noion dădu de ştire lumii:

— Odinioară „Cel ce a durat împărăţia noastră” vâna pe muntele Burhan-Haldun. Într-un loc pustiu de pe coasta muntelui a stat să se odihnească sub un copac bătrân. Locul acela sălbatic şi falnicul cedru cu vârful pierdut printre nori plăcură mult „Celui ce nu mai e printre noi”. Îmi amintesc şi-acum vorbele lui de atunci: „Locul ăsta prielnic e cerbului sălbatic să pască şi potrivit mie pentru odihna din urmă. Ţineţi minte cedrul acesta!”

Ascultând de porunca lui, căpitanii de oaste căutară pe munte şi găsiră locul unde creştea copacul cel nemaipomenit de înalt. Sub el fu coborât în pământ coşciugul kaganului.

Cu timpul, în jurul mormântului crescu o pădure atât de sălbatică şi deasă, încât nimeni nu mai putea răzbate acolo şi găsi locul de îngropăciune. Aşa că nici bătrânii paznici de odinioară ai locului de taină n-au mai putut arăta drumul spre mormânt.

EPILOG

Capitolul 1 – PE AICI AU TRECUT MONGOLII

O, voi, munţilor acoperiţi de nea!
Văzut-aţi voi cum m-au robit păgânii?
Cum m-au târât cu mâinile legate,
De lovituri acoperit şi vânătăi?
Şi nimeni nu suspină de-al meu chin,
Doar munţii noştri jalnici se cutremur.
(Din Bocetul Robului din Hiva)

După năvălirea pustiitoare a mongolilor, pe drumul larg ce ducea de la malurile marelui fluviu Djeihun spre răsărit, pe locurile unde de-a lungul multor secole au trecut bogate caravane, încetă orice mişcare. Goale stăteau dughenile şi hanurile de la marginea drumului, amărâte, căzute pe o rână, fără porţi, fără uşi şi ferestre, cu bârnele smulse de nucheri pentru foc. Uscate erau întinsele livezi neudate la vreme, căci nu mai era nimeni să cureţe şanţurile şi să mâie apa prin arâk-uri.

Ciudat şi neobişnuit părea tânărul călăreţ singuratic, în veşmânt străin, ce înainta călare pe drumul prăfos, semănat de osemintele omeneşti împrăştiate de şacali. Negrul lui armăsar arab, cu burta suptă, alerga ţăcănind măsurat din copite şi doar arareori trebuia călăreţul să-l îndemne la drum cu un şuierat.

— Ce pustietate fără viaţă! Nu vezi nici om, nici cămilă, nici câine! suspină tânărul călător. Din zori şi până acum n-am întâlnit pe nimeni, numai doi lupi mi-au tăiat drumul, ca adevăraţi stăpâni ai acestor întinderi moarte ce aduc a cimitir fără de capăt... Dacă tot aşa va fi şi mai departe, curând-curând neostenitul meu cal, împreună cu stăpânul său, au să se prăvălească pe veci lângă hârcile acestea albe despicate de săbiile mongole.

Umbra întunecată ce-i răsări în depărtare i se păru neobişnuită. Calul fornăi şi-şi ciuli urechea. Tânărul îi dădu pinteni. Se apropiară. Câţiva vulturi mari se învălmăşeau pe o pradă ce zăcea în mijlocul drumului prăfos, alb în lumina soarelui.

Călăreţul şuieră prelung. Fâlfâind greoi din aripi, vulturii uriaşi se înălţară şi coborâră îndată din nou, pe o movilă din apropiere. Între urmele proaspete de roţi zăcea o fetiţă în halat turkmen, ciudat chircită. Vulturii nu apucaseră să-i sfâşie de tot chipul gingaş.

— Altă urmă de-a mongolilor! Prind copii, îi ţin ce-i ţin, fără să le poarte de grijă, şi apoi, când se satură de ei, îi aruncă...

Strunit cu asprime, calul porni mai departe. La o cotitură a drumului călăreţul zări un pâlc de mongoli. Două căruţe cu roţi înalte, scârţâitoare, încărcate peste măsură cu prăzi, înaintau încet. Pe fiecare din ele, cocoţată în vârful calabalâcului şedea câte o mongolă cu căciulă bărbătească de vulpi în cap şi şubă de oaie în spinare şi mâna cu glas monoton boii înjugaţi, care abia de se mişcau într-un nor de praf.

În urma căruţelor se târau trei prinşi de război istoviţi, aproape goi, cu mâinile legate, la spate, şi o femeie sleită de puteri. În coada convoiului gâfâia cu limba scoasă un dulău miţos. Un băieţel mongol de vreo şapte ani, cu două codiţe aduse pe după urechi, mâna de la spate pe robi, ca un păstor ce-şi grăbeşte vacile la drum.

— Uragş, uragş, muu! (Haide, haide, nebunilor!) striga băiatul atingându-i pe rând cu o nuia. Copilul era îmbrăcat cu o haină lungă, vătuită, cu poalele prinse în brâu, scoasă pesemne de pe vreun rob. În picioare purta nişte cizme cât toate zilele, legate pe sub genunchi cu câte o cureluşă, ca să nu se poticnească în ele. Mândru de însemnătatea trebii ce i se încredinţase, băiatul mâna cu deosebită asprime pe femeia care mai mult era târâtă de funia prinsă la car. Prin rupturile rochiei galbene i se vedea spinarea slabă, brăzdată de urme stacojii. Se ruga:

— Daţi-mi drumul s-o caut! Am să mă-ntorc! Fetiţa mea Habice a rămas în urmă... Am s-o car în braţe!

— La ce-ţi mai trebuie fetiţa? se răsti la ea un mongol bătrân, răsărit dintr-un nor de praf pe surul lui înalt. Abia de te târâi şi singură la capătul funiei, şi te mai lauzi c-ai să cari în braţe şi-o altă stârpitură!

Bătrânul o plesni cu gârbaciul. Femeia se smuci şi căzu. Funia cu care era legată se încordă şi o trase după ceilalţi robi. Mongola din căruţă se porni să strige:

— Vezi, dulăule neputincios, că degeaba te-ai lăcomit! Măcar de-ar fi fost o mioară bună – aş fi luat-o aici sus, pe genunchii mei. Ne-am fi ales barem cu pielea şi carnea de oaie. Dar vita asta slabă ce folos ne aduce? Fiică-sa a crăpat, şi-ndat-o să crape şi ea. Şi, vai, ce mult mai avem până la malurile Kerulenului nostru! Leapăd-o aici!

— Las’ că nu crapă ea! E vânoasă! hârâi furios bătrânul. Şi dânsa şi voinicii ăştialalţi trei – toţi au să ajungă la iurta noastră. Unii vecini de-ai noştri se-ntorc acasă cu câte douăzeci de robi, şi n-o să fim noi în stare s-aducem pe ăştia patru? Hai, vitelor, daţi-i zor înainte! Urgaş, urgaş!

Mongolul mai lovi încă o dată femeia târâtă prin praf. Funia se rupse şi roaba rămase în drum. Căruţa se îndepărtă. Bătrânul îşi opri surul, fluieră a pagubă şi întrebă pe tânărul călăreţ, care-l ajunsese din urmă:

— Scapă cu viaţă, sau nu mai scapă? Cumpăr-o tu! Ţi-o dau ieftin, pe doi dinari de aur ţi-o dau...

— Asta nu mai trăieşte nici până diseară! Iei doi dirhemi pe ea?

— Dă-i încoace! Poate că-ntr-adevăr nu mai scapă! Şi-atunci nu mă mai aleg nici cu ăştia de-aramă... Luă cei doi dirhemi, şi-i vârî în carâmbul cizmei şi porni la trap să-şi ajungă căruţa.

Călăreţul cel tânăr părăsi drumul şi, fără să se mai uite înapoi, o luă la galop de-a curmezişul câmpiei arse de soare...

Peste o vreme îi răsări în faţă o ruină albă, grămezi de dărâmături, câteva ziduri vechi şi mai multe arcuri de boltă ce-şi mai păstrau măreţia. Ici-colo se desluşeau pe ziduri multicolore inscripţii arabe. Mult meşteşug şi multe gânduri înalte răsădiseră aici făuritorii acestor mândre clădiri şi tot atât de multă muncă cheltuiseră zidarii neştiuţi de nimeni, care duraseră din mari cărămizi cubice atât palatele înalte, cât şi moscheile falnice sau minaretele zvelte. Toate aceste comori fuseseră prefăcute de mongoli în ruine fumuite...

— Măcar o mână de lucernă uscată să găsesc, şi câteva lipii, şopti călăreţul, şi-am prinde putere, ne-ar rămâne doar cale de o

zi ca să ajungem la munţii cei verzi, unde sunt oameni şi apă şi prieteni strânşi la sfat lângă foc.

Ruinele de piatră erau acum aproape. Iată şi nişte porţi grele sub o arcadă masivă rămasă în picioare. Porţile întărite cu drugi de fier şi piroane mari cu floarea cât strachina erau larg deschise.

„Ce cunoscută mi-e poarta! Odinioară au trecut pe aici dervişul Hagi Rahim, plugarul Kurban-Kâzâk şi micul Tugan: Astăzi Tugan este mare, a devenit oştean vrednic, dar călător pribeag fiind, acum el nu-şi mai poate agonisi nici pâine şi nici adăpost în nobila Buhara, pe vremuri atât de bogată, mândră şi înfloritoare.”

Copitele calului ţăcăniră zgomotos pe dalele de piatră de sub întunecata arcadă a porţilor. O vulpe roşie ţâşni de după un bolovan, sări uşor peste o grămadă de moloz şi se făcu nevăzută.

Călcând cu grijă printre ruine, calul se strecura de-a lungul uliţelor tăcute ale oraşului mort. Iată şi piaţa principală a Buharei... Clădiri impunătoare înconjurau pe vremuri acest loc de mari şi răsunătoare adunări populare. Acum piaţa era acoperită de moloz şi chiar în mijlocul ei zăcea un schelet alburiu de cal. Pe bolta albastră se roteau încet câţiva ereţi cu aripile nemişcate.

Calul se opri fornăind în faţa treptelor de piatră ale moscheii celei mari şi, lăsându-şi urechile pe spate, se trase speriat înapoi. Pe un piedestal de piatră se afla un uriaş coran deschis, cu filele scorojite de soare şi ploi, foşnind în bătaia vântului.

„Pe aceste trepte de piatră a urcat în moschee călare pe armăsarul său pag mohorâtul stăpân al mongolilor, Gengis-han cel cu barba roşie. Aici a poruncit el bătrânilor Buharei să hrănească pe îndestulate ostaşii lui cu faţa turtită. Şi s-au aprins focuri în piaţă, şi s-au pus în frigare berbeci întregi... Uite... Se mai văd şi astăzi pe dalele albe urmele acelor focuri...”

Tugan descălecă, îşi aşternu pe pământ mantaua şi mărunţi pe ea un codru de pâine uscată. Apoi scoase zăbala din gura calului şi, cu dârlogii în mână, se aşeză pe treptele moscheii.

De după o ruină se auzi un foşnet uşor, şi o femeie istovită se ivi dintre dărâmături. Înfăşurându-se mai strâns în zdrenţele

rochiei, femeia se apropie cu mâna întinsă: nu-şi putea dezlipi ochii pofticioşi de la cojile de pâine ronţăite de cal.

Tugan îi dădu un pumn de pesmeţi. Femeia îi primi cu o plecăciune adâncă, ca şi cum ar fi căpătat un dar de mare preţ, se trase deoparte şi îngenunche cu pâinea în poală. Duse la gură o coajă uscată, dar imediat îşi lăsă mâna în jos şi începu să împartă pesmeţii în grămăjoare egale. Terminând, îşi linse pios firimiturile de pe degete şi strigă:

— Hei, căţeluşilor! Hei, borţoşeilor, ia faceţi-vă încoace! Nu vă temeţi, oşteanul e bun, e musulman de-ai noştri!

Din văgăuna neagră a unui zid de piatră se iţi mai întâi un singur căpşor zburlit, pe urmă se arătară alte două, la fel de zburlite. Strecurându-se printre ruine, copiii se apropiau şovăitori, agăţându-se unul de altul. Erau goi de tot, arşi de soare şi uscaţi ca nişte mici schelete. Doar burţile le erau umflate şi rotunde, precum mingile. Curând din văgăuna cea neagră se iviră alţi doi copii. Aceştia din urmă nici nu mai încercară să se ridice în picioare, ci se apropiară târâş în patru labe şi se aşezară pe jos, cuprinzându-şi cu braţele burţile umflate.

Femeia lovi peste mânuţă pe cel care se întinsese după cojile de pâine şi începu să le bage ea însăşi în gură, pe rând, mici fărâme de pesmet. Îi hrănea şi povestea:

— Au năvălit în oraş... oamenii aceia fioroşi, înfăşuraţi în blăni de oaie... Călări pe caii lor mărunţi, au răscolit şi au prădat tot ce le cădea sub ochi... Bărbatul meu a vrut să ne apere... l-au ucis... pe copiii mei i-au prins şi i-au târât cine ştie unde... Or mai fi trăind oare? Alţi călăreţi m-au tras cu arcanul după ei şi m-au ţinut roabă de batjocura tuturora... Într-o noapte am izbutit să fug şi să mă ascund aici, printre ruine... Casa nu mi-am mai găsit-o... În locul ei, doar o grămadă de moloz şi gunoi... Ziua mişună şopârlele, noaptea urlă şacalii şi se furişează până la noi... Pe copilaşii ăştia i-am găsit la marginea oraşului, lepădaţi în drum de mongoli... Ani umblat cu ei după mâncare, am dezgropat de pe câmp ceapă sălbatică... Acum sunt copiii mei şi împreună cu ei am să mor de foame sau, poate, împreună o să scăpăm cu viaţă...

Tugan îi lăsă femeii rămăşiţele de pâine uscată ce le mai avea, îşi luă calul de frâu şi ieşi din oraş.

În drum spre Samarkand nu întâlni nicio caravană. Doar ici-colo zări pe câmp câţiva plugari singuratici. De vreo două ori desluşi în depărtare mici grupuri de călăreţi mongoli. La ivirea acestora, sătenii ieşiţi la muncă piereau ca seceraţi, ascunzându-se prin şanţuri. Iar când norul de praf stârnit de mongoli se pierdea după coline, sătenii înfricoşaţi se arătau iarăşi pe câmp şi începeau iar să-şi sape ogoarele.

Capitolul 2 – UNDE-I ÎNSUFLEŢITORUL SAMARKAND?

Câteva zile mai târziu Tugan poposi pe o înălţime pustie, presărată de movile funerare. În faţa ochilor lui se desfăşura lunca înverzită a râului celui mare, pe malurile căruia se înălţa încă nu demult vestitul Samarkand. Multe case cu acoperişul drept se mai înghesuiau întregi, una într-alta, dar nu se vedea nicio mişcare în fosta cetate de scaun a Maverannahrului, unde înainte vreme munceau zeci de mii de meseriaşi pricepuţi.

Zidurile vechii cetăţi, dărâmate şi spălate de ploi, mai înconjurau încă partea centrală a oraşului. Mai rămăsese în picioare şi o aripă a marii moschei durate de Muhammed, ultimul horezm-şah, şi două dintre turnurile rotunde din preajma ei.

Un cerşetor olog se apropie de Tugan şi întinse spre el o mână scheletică.

— Fie-ţi milă de un om sărman, slăvite djighit! Şi Allah să te apere în bătălii! Ferească-ţi El inima vitează de săgeţile vrăjmaşului!

— Unde-i oraşul? Unde-i strălucita capitală a şahilor şi sultanilor? Unde-s marii ei neguţători, unde-s bazarele pestriţe, unde-i zvonul voios al ciocanelor din fierării? întrebă Tugan, vorbind mai mult cu sine însuşi decât cu milogul.

— Nimic din câte ai spus nu mai e, răspunse omul. Pe aici au trecut mongolii! Mai rămâne, crezi, ceva în urma lor? Întrebi ce s-a făcut cu oraşul? Bună parte din locuitorii săi au fost căsăpiţi de călăreţii hanului, alţii au căzut robi, iar ceilalţi au fugit în munţii de piatră, unde mulţi au şi murit...

— Şi-au să mai rătăcească mult fugarii?

— Uite, dincolo de oraş, în susul râului, oamenii au început să se adune laolaltă şi să-şi ridice bordeie din vreascuri şi pământ. Dar tot mai trăiesc cu groaza în suflet: mongolii s-ar putea

întoarce oricând, să prindă pe oricine cu arcanele şi să-l ia rob... Allah să te ocrotească pentru mărinimia ta.

— Dar ce-i cu turnul acela înalt din mijlocul oraşului?

— Ocoleşte cât mai de departe turnul acela! Acolo-i închisoarea! Hanii mongoli s-au şi grăbit să înalţe închisori în oraşul mort. Acolo îşi au bârlogul gealaţii lor care sparg capetele osândiţilor cu drugi de fier. Stai să-ţi spun cum fac...

Tugan nu mai stătu să-l asculte. Coborî înălţimea şi porni printre ruinele oraşului, spre cetăţuia cu două turnuri vechi şi posace. De-a lungul zidurilor şedeau neamurile celor întemniţaţi. Porţile mari erau străjuite de paznici cu suliţa-n mână. Câţiva cai înşeuaţi moţăiau legaţi de stâlpi.

— Hei, încotro? Ia şterge-o de-aici! îi strigă un paznic.

— Am treabă cu mai-marele temniţei.

— Ţi s-a făcut dor de ea?

— Poate că da, dacă-i şi fratele meu pe-acolo.

— Avem destui tâlhari în temniţe. Dar mult nu zac aici. Îi scoatem în piaţa din marginea râpelor şi-i pocnim în cap cu bâta de fier. Caută prin râpă, poate-l găseşti acolo pe fratele tău. Cum zici că-l cheamă?

— E dervişul Hagi Rahim al Bagdadi şi scrie cărţi.

— N-o fi el dervişul cel ţăcănit şi cu părul vâlvoi? De ăla ştiu că mai trăieşte. Noi îi spunem „divona”, adică blajinul. E osândit pe multă vreme...

— „Pe veci şi până la moarte?”

— Ho, că prea m-am întins la vorbă cu tine... Leagă-ţi calul de-un stâlp şi intră pe poartă. Înăuntru să întrebi de mai-marele temniţei. Casa lui e în fundul curţii. Ai să vezi lângă uşă un ulcior agăţat într-un cui. Nu uita să arunci în ulciorul acela măcar vreo şase dirhemi, că altfel n-ai să fii ascultat...

Tugan îşi legă calul de un stâlp al porţii şi pătrunse în curte.

Mai-marele temniţei se afla afară, pe terasa casei sale, într-un halat vătuit, roşu, cu papuci verzi în picioare. Un bucătar slab, pe jumătate gol, toca nişte carne de oaie pe un fund de lemn, zornăindu-şi lanţurile de la glezne. Vârful bărbii, picioarele desculţe şi palmele stăpânului erau vopsite cu hene roşie. Lovea cu un beţigaş de trestie pe bucătarul rob peste umăr, şi bodogănea:

— Mai adaugă puţin piper! Nu te lenevi! Aşa! Mai pune şi un strop de zeamă de rodie! Aşa!

Tugan zări ulciorul de lut într-un cui, lângă uşă, şi lăsă să cadă într-însul zece dirhemi de aramă. Stăpânul ridică spre el o privire morocănoasă.

— Sunt un ostaş musulman din oastea lui Subudai-bagatur. Cu îngăduinţa lui am pornit să-mi caut neamurile. Iată paiţza cu însemnul lui! Şi Tugan îi arătă o tăbliţă de lemn prinsă de un şnur pe care se putea desluşi o inscripţie gravată şi conturul unei păsări. Mai-marele închisorii răsuci paiţza între degete şi o înapoie lui Tugan.

— Ce te-aduce în această casă a osândei?

— Caut pe-un neam al meu, dervişul Hagi Rahim al Bagdadi. Nu-i aici?

— Afurisit fie numele lui şi păzească-ne Allah pe noi amândoi de toate îndoielile şi de orice atingere cu acest om!

— Da de ce-a fost închis? Îl ştiam un drept-credincios.

— Halal drept-credincios! A fost închis la cererea prea-sfântului şeic-ul-islam şi a preacinstiţilor imami pentru neobrăzata şi sloboda lui gândire, pentru nepăsarea ce-o arată cărţilor sfinte, precum şi pentru că în vorbirea sa el nu pomeneşte niciodată numele atotputernicului Allah. Are să sfârşească pe butuc! Focul are să-i fie adăpost de veci! Altceva nici nu i se cuvine!

Tugan chibzui câteva clipe, apoi spuse:

— Sunt grele învinuirile ce i se aduc, totuşi poate că vei binevoi să-mi îngădui o rugăminte: lasă-mă să-i uşurez cât de cât soarta cea aspră!

— Nu stărui zadarnic! I s-a mai lăsat vremelnic viaţa numai la cererea marelui vizir Mahmud-Ialvaci, omul de credinţă al puternicului han Djagatai, slăvitul stăpân al ţării noastre. Şi n-are să i se dea drumul până când n-o să termine de scris viaţa şi faptele „Cutremurătorului lumii” Gengis-han.

— Dar după ce-şi va fi terminat cartea, are să fie lăsat slobod dervişul Hagi Rahim?

— Altceva nu vrei? Chiar de s-ar căi de toate păcatele, şi tot n-are să iasă din temniţă decât pentru a i se reteza în piaţă amândouă mâinile şi limba cea otrăvită. Şi el o ştie, de aceea îşi tot lungeşte scrisul: sunt doi ani de când lucrează la cartea aia, şi ar mai lucra încă treizeci de ani, doar să îndepărteze cât mai mult ziua caznelor.

Tugan spuse:

— Uite ce-i, pentru că Hagi Rahim a fost ocrotitorul meu, pentru că m-a învăţat să scriu şi să citesc în limba arabă, pentru că m-a hrănit când muream de foame, sunt gata să dăruiesc singurul meu dinar de aur în folosul unei faceri de bine... Şi tânărul scoase la vedere un galben strălucitor. Cât despre tine, mărite stăpâne, dovedeşte-ţi mărinimia pentru cel osândit la moarte şi îngăduie-mi să-l văd pe Hagi Rahim.

— Dă încoace dinarul ăla de aur şi treci dincolo, în curtea dinlăuntru. Acolo ai să te poţi sătura zgâindu-te la aiuritul tău „divona”.

Tugan lăsă galbenul în palma vopsită cu hene roşie a mai-marelui închisorii şi trecu printr-o a doua poartă de piatră.

Capitolul 3 – COLIVIA DE FIER

În zidul din fund al unei curţi înguste se zări o deschidere pătrată şi neagră, zăbrelită cu gratii de fier. În adâncul acelei cuşti, pe o grămadă de zdrenţe, se foia o umbră întunecată.

Lângă zăbrele, lipită de zidul curţii, stătea o fată subţire, înfăşurată într-un şal lung şi negru, cum poartă de obicei femeile din tribul rătăcitor luli.

Tugan se apropie cu fereală. Fata întoarse capul spre el. Trăsăturile cunoscute ale chipului ei îl uimiră pe tânăr: aceiaşi obraji oacheşi-aurii, aceiaşi ochi căprui şi vioi, dispăruse doar aerul nepăsător şi fără de griji al copilei de odinioară. După ce-i aruncă o privire pătrunzătoare, fata îşi întoarse ochii... Nu mai încăpea nicio îndoială, era chiar Bent-Zankidja!

Apropiindu-se de zăbrele, Tugan cercetă înfiorat colivia de fier. Era atât de scundă, încât osânditul abia de-şi putea dezdoi spinarea. La început nu desluşi în întuneric decât un cap pletos, o faţă năpădită de păr negru cârlionţat şi doi ochi arzători, în pofida schimbării înfiorătoare a chipului aceluia slăbit la culme, tânărul recunoscu îndată pe Hagi Rahim. Dervişul se apropie târâş de zăbrele şi îşi lipi obrajii păroşi de gratiile reci.

— Ai venit la vreme, frate al meu mai mic! şopti el cu glas răguşit. Vino mai aproape, Tugan. Vino să-ţi spun ultima mea dorinţă. Imamii cei răzbunători vor să mă vadă putrezind în cuşca asta sau, şi mai bine, pentru a da o înfiorată pildă mulţimii, ar vrea să-mi taie urechile şi să mă ciopârţească bucăţi-bucăţele în piaţa oraşului... Dar izbuti-vor ei să-mi ucidă

gândirea slobodă, să înăbuşe ura cea arzătoare din sufletul meu?... Am scris tot ce-au vrut, dar după ce vor citi cartea mea, au s-o ardă şi pe ea, şi pe mine... Căci eu n-am ridicat în slavă pe Gengis, cel cu barbă roşie, aşa cum fac ei, şi nici n-am întocmit cântece dulci ca mierea pentru tătarii cotropitori ai Horezmului, pentru mârşavii ucigaşi de copii şi femei... Am scris bărbăteşte tot adevărul, tot ce mi-au văzut ochii... Am făcut tot ce-am putut face, şi-acum a venit ziua să-mi iau rămas bun de la lume. Îngropaţi-mă sub bătrânul platan de pe malul Salarului... Învăţătorul meu Abu-Ali Ibn-Sina a fost cel mai mare dintre înţelepţi, şi totuşi, urgisit de nerozia imamilor, s-a prăpădit în închisoare pe un aşternut de paie putrede... El a cunoscut toate tainele lumii, dar numai una n-a ştiut-o: cum să-şi salveze viaţa!...

Tugan îi răspunse în şoaptă:

— Adu-ţi aminte ce m-ai învăţat acolo în pustiu, când zăceam amândoi cu mâinile legate şi deasupra capetelor noastre atârna ameninţător sabia „călăreţului negru” Kara-Koncear! Cine mi-a spus atunci: „Aşteaptă, nu-ţi pierde nădejdea, noaptea e lungă şi încă nu s-a sfârşit!” Acum îţi spun eu acelaşi lucru: „Aşteaptă, nu-ţi pierde nădejdea, noaptea nici n-a început!”

Hagi Rahim se săltă în genunchi, vioi, de parcă i-ar fi revenit puterea de odinioară. Tugan urmă, străduindu-se să-i trezească încrederea:

— Ascultă-mă bine, frate al meu mai mare, ascultă-mă şi fă ce-ţi voi spune. Am să-ţi dau trei hapuri negre. Să le înghiţi! Ai să cazi într-un somn adânc şi ai să zaci încremenit, precum răposaţii; n-ai să mai simţi nicio durere şi ai să visezi un vis minunat: că treci munţii în zbor şi coborî într-o vale întinsă cu pâraie reci şi flori înmiresmate. Şi pasc acolo cai bălani, albi ca zăpada, şi păsări de aur cântă acolo cu glas fermecat... Ai să vezi în visul acela pe fata pe care-ai iubit-o la şaisprezece ani...

— Şi-apoi, când m-oi trezi, să rod din nou zăbrelele astea de fier? Nu, n-am nevoie de-asemenea visuri!...

— Stai şi-ascultă mai departe! În timp ce tu ai să pluteşti în vis prin valea de dincolo de munţi şi ai să te bucuri de uitarea cea deplină, eu am să spun temnicerilor tăi că eşti mort şi că trupul tău trebuie înapoiat pământului. Atunci temnicerii au să deschidă cuşca, au să te-apuce cu un cârlig de fier, au să-ţi târască trupul afară din închisoare şi au să-l arunce în groapa

osândiţilor ucişi... Va trebui să înduri totul şi, oricât de mare va fi durerea, să nu ţipi, să nu gemi! Altfel au să-ţi fărâme ţeasta cu toiegele de fier... Pe urmă, pe la miez de noapte, când ai să zaci printre leşuri şi şacalii au să înceapă a se furişa spre tine, am să mă arăt şi eu cu trei oşteni prieteni. O să te înfăşurăm într-un halat larg şi o să te ducem repede undeva afară din oraş, într-un loc neumblat... Acolo sufletul are să se întoarcă în trupul tău, am să te urc pe un cal şi ai să pleci spre răsărit sau spre apus, unde va-ncepe o nouă viaţă pentru tine...

— Da, bine spui: noaptea încă nu s-a terminat!... Sunt gata să mă-ndrept spre valea bălanilor albi ca neaua!... Dă-mi fuga hapurile fermecate! Şi Hagi Rahim întinse printre gratii mâna lui uscată, cu degete negre şi aspre ca ghearele de vultur.

Tugan scoase dintr-o punguţă trei cocoloaşe negre şi le dădu dervişului. Fără a zăbovi o clipă, Hagi Rahim le înghiţi. Mai încercă apoi să şoptească ceva, dar vorbele i se făcură tot mai nedesluşite, trupul i se clătină şi căzu ca secerat...

Un străjer cu suliţa întinsă se apropie de cuşcă.

— Stăpânul meu îţi trimite poruncă să nu mai zăboveşti lângă oropsitul ăsta!

— Osânditul nu mai are nevoie de mila stăpânului tău: e mort!

Neîncrezător, străjerul îşi vârî suliţa printre zăbrele şi-l înţepă pe bietul derviş cu vârful ei.

— Uite: nu strigă! Nu tresare! Să ştii că-i mort de-a binelea! Acum leşul blajinului „divona” are să fie zvârlit în groapa osândiţilor... Dacă vreţi să-l îngropaţi după lege, grăbiţi-vă s-o faceţi chiar la noapte! Până-n zori câinii şi şacalii n-ar mai lăsa niciun oscior la locul lui... Îţi mulţumesc pentru dărnicie! Toţi suntem muritori!...

Capitolul 4 – ULTIMA FILĂ A CĂRŢII

Omul răbdător şi stăruitor duce până la bun capăt treaba începută.

(Hagi Rahim)

Tugan şi Bent-Zankidja mergeau alături pe uliţele înguste şi tăcute ale oraşului distrus. Tânărul îşi ducea calul de dârlogi, ţăcănitul copitelor răsuna înalt printre clădirile pustii. Îşi

aminteau de îndepărtatele zile ale tinereţii, petrecute în zgomotosul Gurgandj, în casa bătrânului Mirza-Iusuf, care se prăpădise în timpul marilor revărsări de ape.

— În toţi aceşti lungi ani de pribegie n-am încetat să mă gândesc la tine, Bent-Zankidja!

— Şi iată: ai în faţa ta pe prietena cea bună din copilărie... Mi-a fost sortit şi mie să văd sclipirea fulgerelor, să aud bubuitul tunetelor şi să îndur toate loviturile trăsnetelor care au bântuit pământul ţării noastre. Dar şi acolo unde furia furtunii doboară stejari şi platani uriaşi se întâmplă uneori ca un şoricel micuţ să scape teafăr – şi uite c-am scăpat!

— Povesteşte-mi prin ce-ai trecut în toţi anii aceştia groaznici!

— Ascultă prin câte am trecut. După ce mongolii m-au prins şi m-au pus să cânt la Buhara pentru sălbăticul lor stăpân despre pieirea Horezmului, Gengis-han m-a lăudat şi a poruncit să fiu luată în corul cântăreţelor lui din China... Împreună cu ele l-am urmat pe acest ucigător de oameni peste tot unde-l mâna soarta. De la o vreme Gengis-han începu să aibă dureri de ochi. Se plângea că în loc de o lună plină vede plutind pe cer două, că la vânătoare în loc de un djeiran i se năzare că vede-n stepă câte trei la un loc. Era convins că duhurile rele îşi bat joc de el. Şamanii se rugau şi jucau în jurul lui, dar nu izbuteau să alunge duhurile. Vracii de la curte se temeau să-l atingă, sau să se uite în ochii lui spăimântători. Odată se înfăţişă la curtea hanului Gengis un bătrân „kaddah” arab, adică vraci de ochi, pe nume Zin-Zaban şi fără pic de teamă se apucă să lecuiască pe „Cutremurătorul lumii”. Şi-ntr-adevăr, în scurtă vreme, îl vindecă. Sălbaticul stăpânitor rămase foarte mulţumit de el şi-l întrebă ce răsplată îşi doreşte. Bătrânul „kaddah” nu-i ceru comori de preţ, ci îi arătă cu degetul o cântăreaţă din cor, şi-acea cântăreaţă eram chiar eu! Gengis-han mă dărui medicului de ochi. Bătrânul mă închise în enderun, jumătatea casei unde locuiau femeile lui. Zăceam acolo şi cântam despre pletele negre ale unui flăcău şi despre zbenghiul de pe obrazul lui. „Kaddahul” află şi mă croi cu cureaua. Atunci am început să cânt despre oşteanul care şi-a uitat zâmbetul. Bătrânul mă învăţă minte din nou, cu o curea de piele netăbăcită. Până la urmă am fugit de la el şi am fost adăpostită în corturile femeilor din atât de dispreţuitul trib rătăcitor luli, care se închină focului. Umblam înfăşurată, ca şi ele, într-un şal negru şi nimeni nu m-a

trădat. Bătrânul Zin-Zaban s-a dus, spre nenorocirea sa, la Gengis-han, şi l-a rugat în genunchi ca nucherii lui să mă prindă... Marele cuceritor s-a înfuriat atât de tare, încât toţi cei de faţă au căzut la pământ, cu faţa ascunsă în palme... „Cum de-ai putut lăsa să-ţi scape din mână pasărea dăruită de mine?” urla Gengis-han. „Cum de n-ai ştiut să te faci ascultat de nevastă? Un bărbat, care nu-şi poate ţine în frâu femeia, n-are ce căuta în ţările supuse mie! Luaţi-l de aici!” Şi bătrânul „kaddah” fu înhăţat de gealaţii curţii, care-i şi retezară pe loc capul cel înţelept. „Ce cumplită încheiere!” cum se spune în basmele arabe. Ei, şi de-atunci trăiesc printre femeile tribului luli. Aflând că Hagi Rahim zace în cuşca închisorii, am venit mereu să-i aduc pâine, nuci şi struguri... Îl ajutam să-şi scrie cartea...

— Cum, urmărită tu însăţi, l-ai mai ajutat pe el?

— Tot la trei zile mă duceam la temniţă şi-i aduceam de-ale gurii. Odată cu pâinea îi lăsam şi câteva foi de hârtie aibă, iar Hagi Rahim îmi strecura pe furiş ceea ce scrisese în decursul celor trei zile. Transcriam la mine în cort amintirile lui şi peste alte trei zile îi înapoiam foile şi primeam de la el altele, cu noi pagini despre năvălirea hoardelor mongole în Horezm... În felul acesta, odată cu cartea scrisă de Hagi Rahim în cuşca de fier, se adunau la mine în cort filele aceleiaşi cărţi, copiate de mâna mea. Binecuvântat fie numele bunului Mirza-Iusuf, care m-a învăţat să scriu!...

— Ai înfăptuit un lucru mare, spuse Tugan. Dacă imamii cei câinoşi au să ardă însemnările fratelui meu, ne va rămâne în păstrare copia întocmită de tine! Aşa că nepoţii şi strănepoţii noştri au să poată citi cronica lui Hagi Rahim despre mârşăviile cumplitului Gengis-han.

Ajunseră la malul râului cu ape repezi şi tulburi, unde se aflau corturile afumate ale tribului lui.

La rădăcina unui platan bătrân, Bent-Zankidja aşternu un petec de covor şi rândui pe el un teanc de hârtii. Luna strălucitoare răsărită deasupra ruinelor Samarkandului lumină teancul de foi îngălbenite pe care se înşirau în rânduri drepte însemnările urgisitului derviş pribeag.

Bent-Zankidja se lăsă pe covor şi, răsfoind foile, urmă:

— Hagi Rahim era slăbit din cale afară, închis în cuşca aceea de fier, unde nu se făcea foc niciodată, dar nu se pierdea totuşi

cu firea, de parcă l-ar fi încălzit propriile sale gânduri înflăcărate... În ultimele zile însă abia de mai putea scrie... Uită-te la cea din urmă foaie scrisă de el. Vezi cum tremură şi saltă buchile? Ascultă ce spune Hagi Rahim la sfârşitul cărţii...

Şi, ridicând spre ochi o hârtie împestriţată de cârligele slovelor arabe, fata citi...

— „...Kalamul meu de trestie cu vârful tocit a terminat ultimele rânduri despre hoardele nemiloase mongole, care au cotropit văile înfloritoare ale patriei noastre... Colbuit de pulberea ostenelilor sale, întocmitorul acestei cărţi ar vrea să mai spună multe lucruri despre nimicnicia acelor oameni din Horezm, care nu s-au încumetat a se ridica la luptă cu toată uitarea de sine pentru a înfrânge pe ucigaşul popoarelor paşnice, pe sălbaticul Gengis-han...

...Dacă toţi ca unul locuitorii Horezmului şi-ar fi înălţat cu vrednicie paloşul răzbunător şi, necruţându-şi viaţa, s-ar fi năpustit mânioşi asupra vrăjmaşilor ţării, sigur este că trufaşii mongoli şi roşcovana lor căpetenie n-ar fi putut rămâne nici şase luni în Horezm, ci s-ar fi tras pentru totdeauna înapoi în îndepărtatele lor stepe...

...Mongolii ne biruiau mai curând datorită neînţelegerilor dintre noi, datorită delăsării şi fricii decât a puterii paloşelor încovoiate... Curajosul Djelal ad-din ne-a dovedit că puteam învinge: doar cu o mică oaste de djighiţi îndrăzneţi el a izbutit să înfrângă de fiecare dată mari hoarde mongole...

...Dar kalamul îmi scapă mereu dintre degetele tot mai îngheţate... Puterile dervişului pribeag slăbesc, iar zilele trec şi trec, ora judecăţii se apropie... Şi nu mai pot înşira decât ultimele stihuri ale poetului:

Ca ploaia primăverii,
Ca vântul toamnei reci,
Pierit-au tinereţile mele!
Prea mult am zăbovit într-astă viaţă...
Văd: caravana a sosit
Şi mă zoreşte cămilarul,
Să ne urnim la drum...[82]

---

[82] Hosrevani (sec. al X-lea).

...Şi-n chip de rămas bun mai zic cititorului meu necunoscut: «Îngâmfaţii imami şi ulemalele umflate în pene mă învinovăţesc pentru necredinţa mea! Câinoasă şi tâmpă este orbirea lor! O necredinţă ca a mea nu-i uşurătate şi nici deşertăciune».[83] Nu există pe lume simţământ mai puternic şi mai înflăcărat decât credinţa mea în izbânda gânditorului încătuşat asupra călăului tâmp, în izbânda truditorului urgisit asupra sălbaticului său asupritor, în izbânda adevărului asupra minciunii! Ştiu bine că are să vină o vreme mai bună, când dreptatea, libertatea şi grija pentru om au să ridice patria noastră spre fericire şi lumină!... Are să vină, şi aşa va fi!”

Bent-Zankidja îşi duse la buze degetul cel mic, împodobit cu trei ineluşe subţiri de argint, se încruntă, chibzui ce chibzui, strânse cu grijă teancul de file şi îl înfăşură bine într-o bucată de pânză. Apoi îşi ridică privirea sclipitoare spre Tugan şi îi şopti:

— Acum am să-ţi aduc câţiva tineri îndrăzneţi din seminţia luli... Du-te cu ei la groapa osândiţilor să-l scapi pe Hagi Rahim. Căci noaptea e lungă şi încă nu s-a sfârşit. Noi doi o să-l scăpăm!

[83] Abu-Ali-Ibn-Sina (sec. al XI-lea).